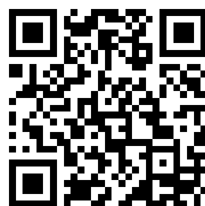
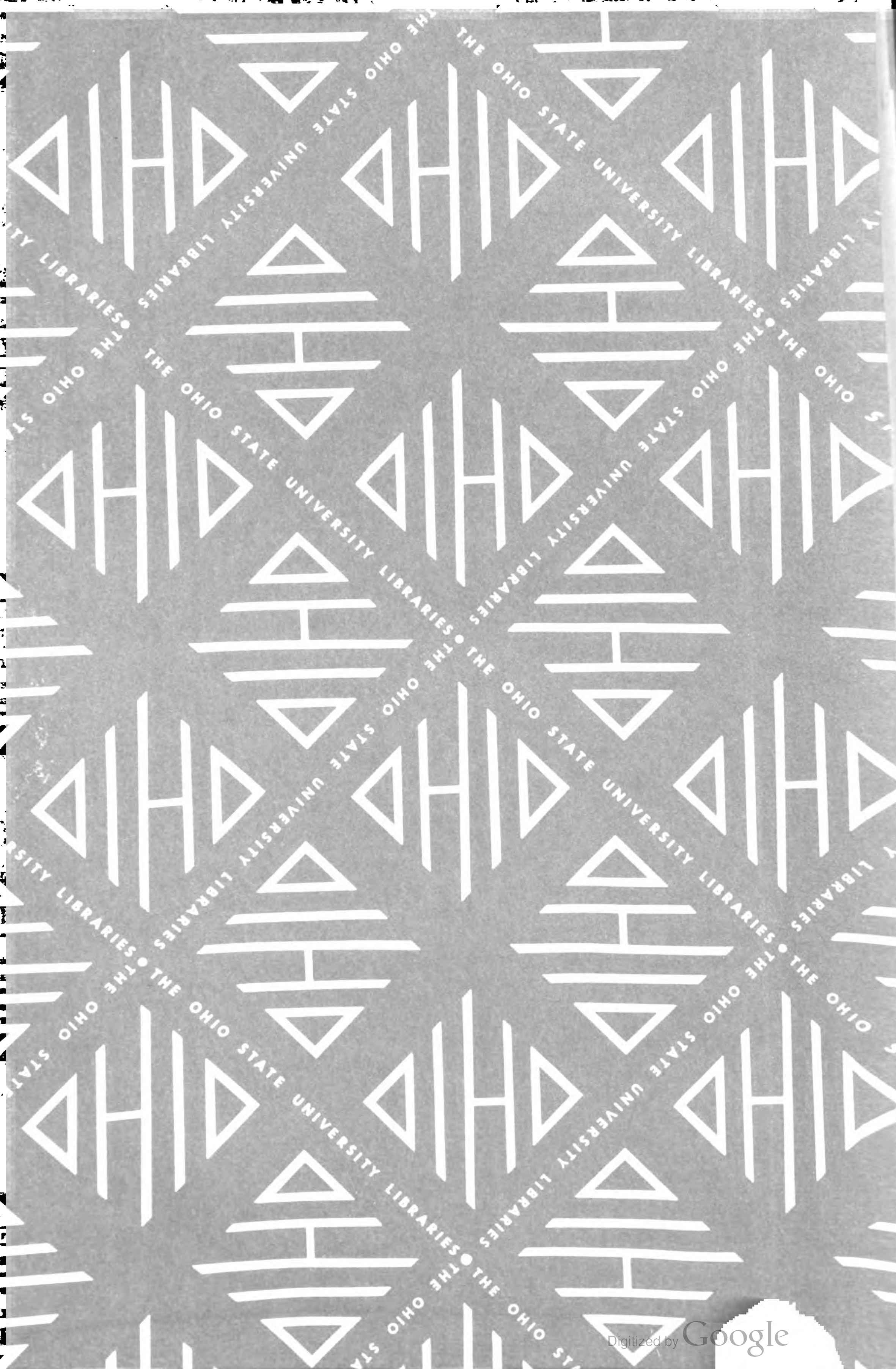
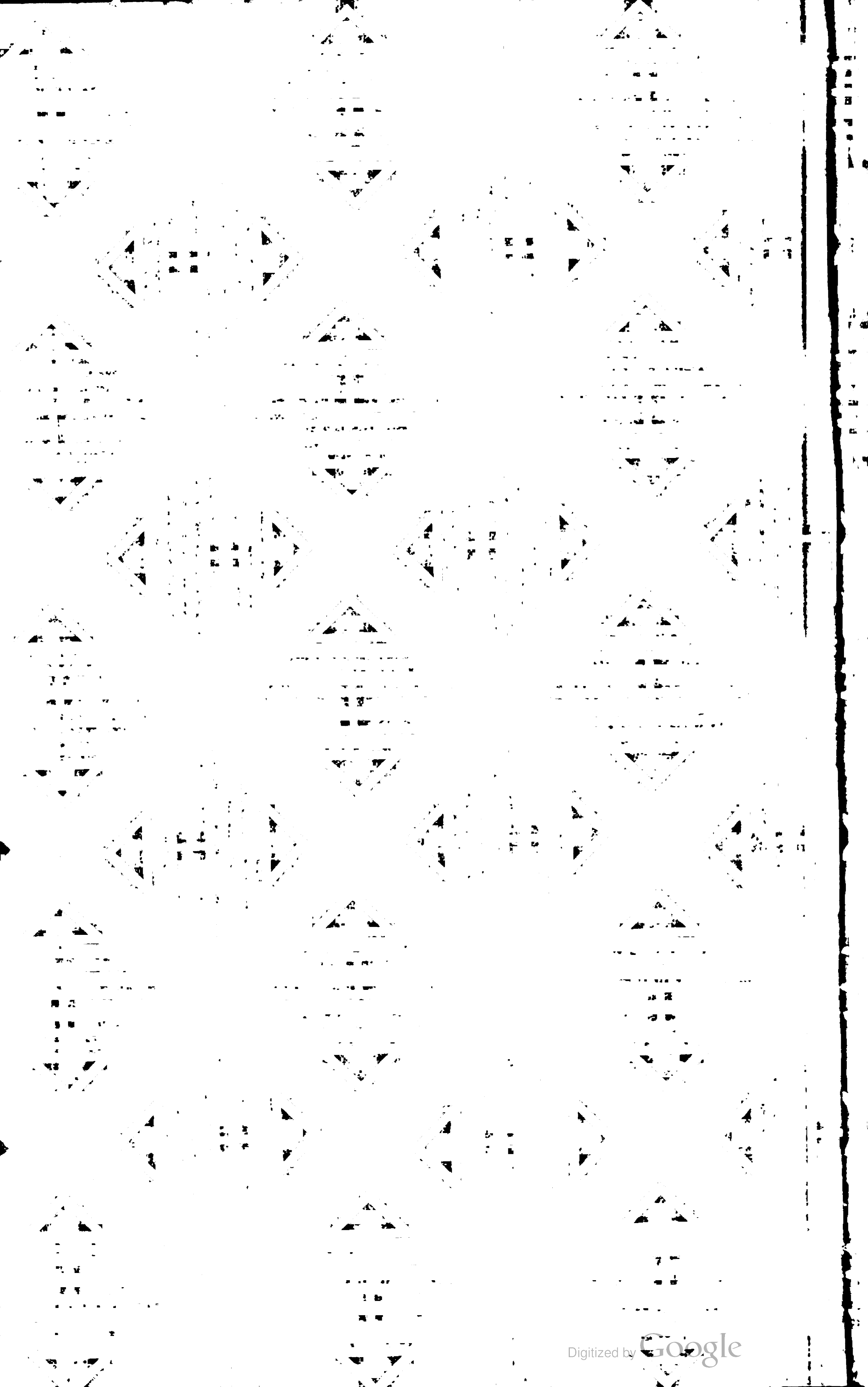
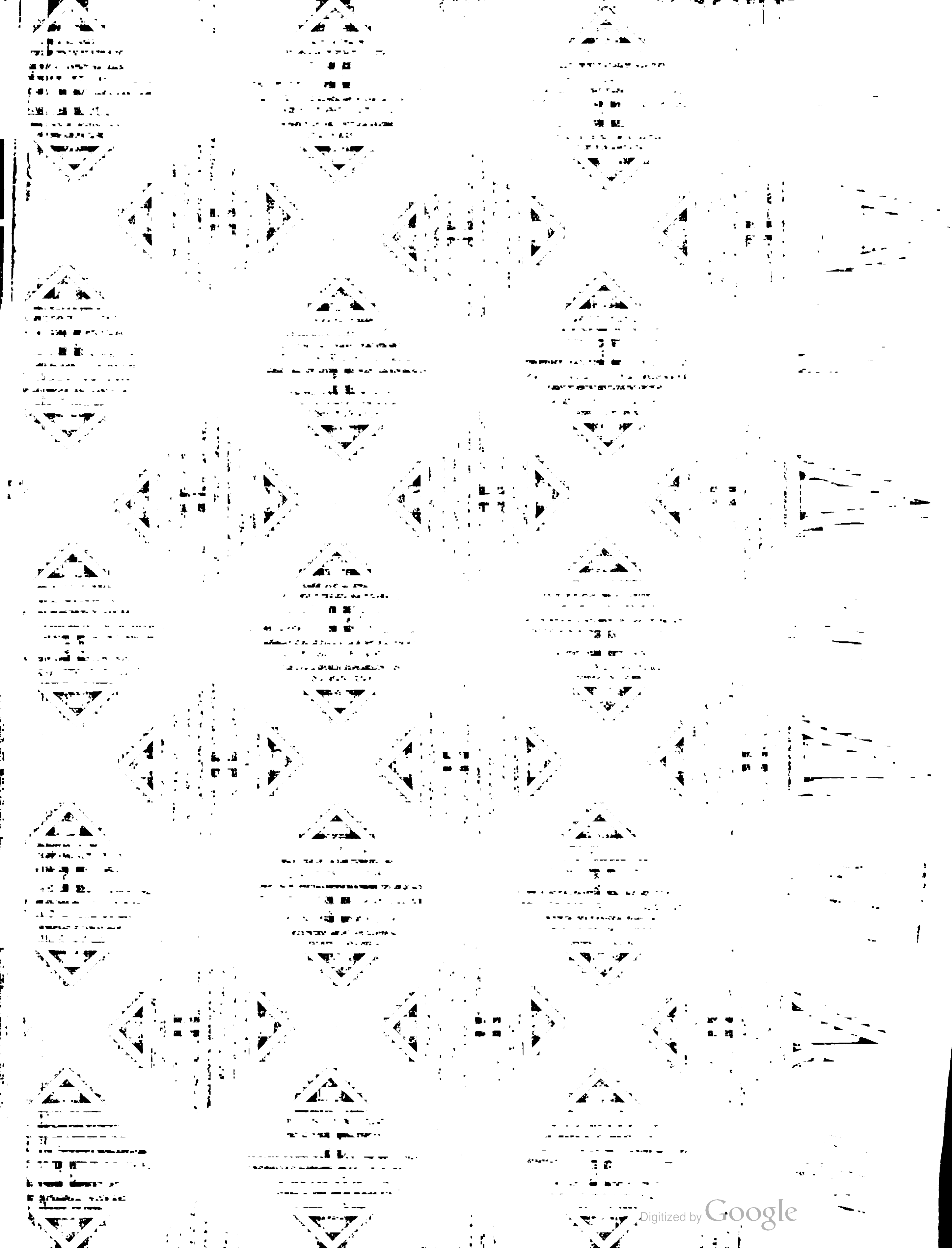

THE OHIO STATE UNIVERSITY LIBRARIES

SKRIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET
1: 33

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

33:E ÅRGÅNGEN · 1912

INNEHÅLL:

UPPSALA 1912. ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Anmälan om inträde i sällskapet sker till **Svenska Litteratursällskapets skattmästare,** *Uppsala.*

Med **Svenska Litteratursällskapet i Finland,** med **Universitetsjubilæets Danske Samfund** samt med redaktionen af **Danske Studier** äro öfverenskommelser träffade, på grund af hvilka medlemmar af Svenska Litteratursällskapet kunna blifva medlemmar

af Svenska Litteratursällskapet i Finland för en årsafgift af 4 kr. (i st. f. 10 fmk);

af Universitetsjubilæets Danske Samfund för kr. 6: 50 (i st. f. 10 kronor); samt,

utan att ingå som medlemmar af sistnämnda Samfund, prenumerera på Danske Studier för kr. 2: 50 om året (i st. f. 4 kr.);

allt inberäknadt porto.

Anmälan om inträde såsom medlem af något af de båda nämnda sällskapen eller såsom prenumerant på Danske Studier kan insändas till Svenska Litteratursällskapets skattmästare (Uppsala), hvilken distribuerar publikationerna och uppbär årsafgifterna genom postförskott.

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOTREDJE ÅRGÅNGEN

1912

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1912

Innehåll:

Svenska Litteratursällskapets årsmöte

hölls den 19 december, därvid följande ärenden förekommo:

1. Årsberättelse för året 1911.

Sällskapet har under året 1911 utgifvit 32:dra årgången af *Samlaren* med bidrag af herrar O. Wieselgren, F. Böök, J. Rudbeck, S. Ek, E. Wrangel, M. Lamm och I. Collijn. Som bilagor ha utdelats *Svenskt anonym- och pseudonymlexikon* af L. Bygdén H. 16, *Lejonkulans dramer* utgifna af E. Ljunggren och C. Polack H. 4, och *Studier i Stagnelii ungdomslyrik* af F. Böök.

Samlarens 33:dje årgång, som är under tryckning, kommer att innehålla uppsatser af G. Biller, F. Böök, M. Lamm, E. Lewenhaupt, B. Lövgren, J. Mortensen, E. Schiött, J. Sjöholm och K. Warburg. Som bilagor komma för år 1912 att utdelas 17:de häftet af *Svenskt anonym- och pseudonymlexikon,* 5:te häftet af *Lejonkulans dramer* och 7:de häftet af *1500- och 1600-talens visböcker.*

Upsala den 19 december 1912.

Martin Lamm.

2. Revisionsberättelse för år 1911.

Undertecknade, utsedda att revidera Svenska Litteratursällskapets räkenskaper för år 1911, få efter verkställd granskning afgifva följande berättelse:

Behållning från föregående år		kr.	8,680: 64
Inkomster:			
370 afgifter à 5 kr.	kr.	1,850: —	
34 afgifter à 2: 75 kr.	„	93: 50	
Äldre årsafgifter	„	57: 75	
Svenska Akademien för 1911	„	100: —	
Lagerförsäljning	„	166: 85	
Debiterade postporton	„	73: 49	
Räntevinst	„	313: 41	
Statsanslag	„	800: —	3,455: —
		Summa kr.	12,135: 64
Utgifter:			
Författarehonorar	kr.	1,081: 35	
Tryckningskostnader	„	2,469: 85	
Posträkningar	„	103: 11	
Distribution m. m.	„	93: 48	3,747: 79
Utgående behållning:			
Å bankräkningar	kr.	8,286: 73	
Kontant i kassan	„	101: 12	8,387: 85
		Summa kr.	12,135: 64

Räkenskaperna befunnos ordentligt förda och fullt verificerade. Revisorerna föreslå, att full och tacksam ansvarsbefrielse beviljas skattmästaren, docenten A. Blanck, för hans förvaltning under år 1911.

Upsala den 18 december 1912.

J. M. Hulth. Axel Nelson.

3. Beviljades skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för hans förvaltning.

4. Företogs den i stadgarna föreskrifna utlottningen af en af arbetsutskottets medlemmar, hvarvid förste bibliotekarien I. Collijn utlottades.

5. Till medlem af arbetsutskottet återvaldes förste bibliotekarien I. Collijn. — Utskottets öfriga medlemmar äro öfverbibliotekarien C. Annerstedt, docenten A. Blanck, professor H. Schück och undertecknad; suppleant: förste bibliotekarien E. Meyer.

6. Valdes till revisorer 1912 docenten B. Hesselman och förste bibliotekarien A. Grape, samt till dessas suppleanter förste bibliotekarien J. M. Hulth och andre bibliotekarien A. Nelson.

7. Höll fil. kand. K. Santesson föredrag om *Tegnérs dikt Kulturen*.

8. Upplöstes sammanträdet.

—

Vid Arbetsutskottets samma dag hållna sammanträde omvaldes till ordförande professor H. Schück, till skattmästare docenten A. Blanck och till sekreterare undertecknad.

Upsala som ofvan.

Martin Lamm.

Riddar S:t Jöran.

En otryckt roman af Clas Livijn.

Af

Johan Mortensen.

I.

I inledningen till Clas Livijns Samlade Skrifter yttrar utgifvaren A. I. Arwidsson, att Livijn hade en roman med titeln Riddar S:t Jöran nära färdig för pressen, men förstörde hela upplagan. Wieselgren omnämner denna roman i del V af "Sveriges sköna litteratur" och tillägger, att en stor del var tryckt 1830. Han tyckes för öfrigt hafva åtminstone genombläddrat romanen, ty han citerar dess begynnelseord och berömmer återgifvandet af S:t Jöranslegenden, som utgör ett särskildt parti af romanen. "Utkommen" säger han, "skulle den säkerligen ökat författarens beundrare bland sådane, som helst vilja höra förnuftet tala såsom hofnarren fick uttala det. Ej alla mäkta höra det i allvarets konungsliga ton." Äfven i "Biografiskt lexikon", ny följd, del 6, finnas några ord nämnda om romanen och dess afbrutna tryckning.

Med undantag af dessa korta notiser om "Riddar S:t Jöran" finnes icke ett ord nämndt om den i svensk litteraturhistoria. Wirsén endast relaterar Arwidssons yttrande och hänvisar till Wieselgrens. Romanen återfinnes i band III af C. Livijns i Kungl. Biblioteket förvarade handskrifter, men märkvärdigt nog tyckes ingen hafva genomläst den, och likvisst är denna roman från flera synpunkter intressant och ett nära nog enastående försök i sin art i svensk litteratur.

Att icke någon tagit närmare kännedom om den, beror kanske i icke ringa mån på själfva manuskripternas beskaffenhet. Liksom nästan alla Clas Livijns arbeten, större såväl som mindre, föreligger äfven "Riddar S:t Jöran" i flera olika redaktioner, representerande olika stadier i utarbetningen, delvis bestående af till synes oordnade fragmenter, bland hvilka det icke alltid är lätt att finna sig tillrätta. Följande olika manuskript kunna urskiljas, hvilka här först klassificeras efter den ordning de intaga i bandet och omnämnas med de signa, som där utmärka dem:

1) *Riddar S:t Jöran, 16 ark, den fullständigaste afskriften.* Det manuskript, som bär ofvanstående signum, är i folio af handgjordt papper och föregås af ett ark i liten kvart, innehållande Livijns egen titel: *Riddar S:t Jöran, ett quodlibet till trycket befordradt genom utgifvaren af Spader-Dame, 1 delen.* På tredje sidan af detta kvartark finnas äfven 16 rader af början till ett förord. I ark 4, sid. 2 förekommer ytterligare ett utkast till ett förord.

Detta manuskript tyckes vara påbörjadt den 1 augusti 1824 enligt en datering på första sidan. Dess utarbetande har emellertid fortgått mycket långsamt, ty i tredje arket vid Thorleifssons morgonbesök hos hofrättsauscultanten finnes en ny datering: $^{27}/_{8}$ 25, hvilken således utvisar, att Livijn då icke kunnit längre med sitt författareskap. När den afslutades känna vi icke. Klädmäklarens och hofrättsauscultantens promenad till Djurgården kan i hvarje fall icke vara författad tidigare än i juli 1825, då vid begynnelsen af denna scen anspelas på ett yttrande i Journalen för juli 1825[1].

I ark 6, 4 sidan af detta mskrpt eller på det ställe, där hofrättsauscultanten i klädmäklarens sällskap begifver sig till Hasselbacksfesten, finnes ett kors i bläck och en anteckning, gjord med blyerts: *Slutet på det tryckta.* Denna anteckning upprepas i mskrpt 3 på samma ställe. Troligen är denna anteckning icke gjord af Livijn utan af någon läsare, som vid anteckningens affattande rådfrågat mskrpt n:r 2, som innehåller slutet af det mskrpt, som begagnats till tryck-

[1] Jfr Journalen n:r 154, fredagen den 8 juli 1825, artikeln Spanien: *om munken Juliani beatifikation.* Där läses: »Han skulle säkert aldrig mera få återse sitt fädernesland, åtminstone om ej den salige Julianus komme och företoge samma operation med honom som med kramsfoglarne».

ning, med andra ord de ark af det tryckfärdiga mskrpt, som ej förstörts under tryckningen. Att den icke är af Livijns hand framgår däraf, att den ena af dessa anteckningar (den i föreliggande mskrpt n:r 1) är oriktig. Ordningen mellan de olika scenerna är nämligen i n:r 1 och n:r 3 olika. I n:r 1 följer Hasselbacksfesten omedelbart på Peruksceneu; i n:r 3 kommer däremot efter den senare Presentationen för Alexandra och S:t Jöranslegenden. Detta parti finnes däremot icke i n:r 1. Således angifves med tecknet olika kvantiteter såsom tryckta i de båda manuskripten.

När i ofvanstående citerade signering manuskriptet n:r 1 angifves som det fullständigaste, är detta icke fullt riktigt. Det är fullständigare än något annat af de bevarade mskrpten så till vida, som det går längre fram mot slutet i romanen än något af de andra. Men i jämförelse med "det näst fullständiga" eller n:r 3 visar det sig, att dels S:t Jöranslegenden är öfverhoppad, dels åtskilliga öfverstrykningar och förkortningar företagits. Särskildt har Livijn strukit åtskilliga ställen, som förefallit honom allt för direkt satiriska. Så t. ex. finnes i n:r 3 ett utfall mot friherre Pladdersvärd eller Ordsvärd, hvarmed afses Anckarsvärd. Detta ställe förekommer icke i n:r 1. Likaledes är en satirisk betraktelse af *Rikskrukan* (Karl XIII) i n:r 3, om hvilken Livijn i margen med blyerts antecknat, att den aldrig går an, öfverkorsad i n:r 1. Och slutligen är öfverhufvud framställningen i n:r 1 kortare och mindre utförd. Särskildt gäller detta om förra delen.

Pikturen i detta mskrpt är ytterst finstilt — så finstilt, att det på sina ställen knappast kan läsas utan med förstoringsglas. Det mskrpt, som till omfång står det närmast nämligen n:r 3, hvilket dock ej hinner så långt fram i romanen som n:r 1, omfattar icke mindre än 61 folioark, då däremot det föreliggande endast utgöres af 16 ark af samma format.

2) *Manuskript i 4:o på blått handgjordt papper,* hvars ark äro signerade 31—39. Detta manuskript utgöres af ett fragment, som börjar med ett samtal om Catharinas förmögenhet mellan hofrättsauscultanten och klädmäklaren; det fortsättes med Hasselbacksfesten

och slutar med den nattliga besvärjelsescenen i Kungsträdgården. Detta mskrpt är enligt en blyertsanteckning: *Slutet af manuskriptet som begagnats till tryckning.*

3) *Manuskript i folio, signeradt med blyerts: "Riddar S:t Jöran, 61 ark, den näst fullständiga afskriften"*. Denna afskrift slutar med grosshandlarfruns och hofrättsauscultantens förhandlingar angående den biljett, som den förra tillskrifvit honom. Någon datering finnes icke. En sådan skulle man kunna tro sig finna i tredje arket, som utgöres af en Livijns besvärsskrift i den Setonska rättegången, troligen skrifven 1833, enär det utslag, mot hvilket Livijn besvärar sig, fällts vid Upplands lagmansrätt den 21 oktober 1833. Men detta ark bevisar intet angående manuskriptets ålder. Det har troligen endast genom sin likhet i format, piktur o. s. v. af oaktsamhet inbundits med manuskriptet till romanen.

Denna afskrift gifver så långt den sträcker sig jämte mskrpt n:r 2 den bästa föreställningen om romanen. I stilistiskt afseende står den på ungefär samma ståndpunkt som n:r 1, fast högre; af öfverstrykningar, dock ej så talrika som i n:r 1, ser man, att Livijn velat ytterligare förbättra den. Dessutom har Livijn här flerstädes uttryckt sig friare och ej som i n:r 1 lagt band på sin satiriska ådra.

På första spalten finnes ett utkast till ett förord.

4) *Manuskript i folio, signeradt med bläck: Riddar S:t Jöran, 16 ark.*

Denna signatur är dock ej fullt riktig, då arkens antal är 18, eftersom inom denna titulatur förvaras dels 2 ark början, hvilka i det följande signeras 4 a. Dessa två ark härstamma från året 1825 såsom framgår däraf, att i en not hänvisas till Post- och Inrikes-tidningar för detta år, dels ytterligare 16 ark — i det följande signerade 4 b — från romanens början till scenen, då klädmäklarens peruk af "Den upplyste" lossas från hofrättsauscultantens hufvud. Detta senare mskrpt är säkerligen ett af de tidigaste utkasten — tidigare än något af de redan nämnda. Romanens undertitel är här *en saga*, hvilken sedan öfverstrukits och förändrats till de senare manuskriptenas *quodlibet*. Perukscenen är i detta mskrpt helt olika skildrad mot i n:r 1 och 3.

5) *Manuskript i folio signeradt: Riddar S:t Jöran*, utgöres af 4 ark från början till hofrättsauscultantens möte med kamraterna i Trångsund, hvilka berätta honom om det stora spökeriet i Storkyrkan.

6) *Manuskript signeradt: Fragment af S:t Jöran*, utgöras af lösa ark och lappar från olika stadier af romanens utarbetning.

7) *Manuskript signeradt: Första utkastet till Riddar S:t Jöran,* innehåller Livijns plan till romanens första del.

8) *Manuskript signeradt: Utkast till andra delen af Riddar S:t Jöran,* innehåller Livijns plan till romanens andra del samt åtskilliga Noter af högt värde för att förklara romanen.

Såsom redan nämndt är intet af dessa mskrpt fullständigt afslutadt. Det som går längst fram är n:r 1, i hvilket endast några af slutscenerna saknas. Innehållet af dessa kan rekonstrueras med Utkastet till andra delen (n:r 8), hvarigenom vi lära känna händelsernas slutkedja och således erhålla fullt perspektiv öfver romanen.

Det är ingalunda någon lätt uppgift att klassificera dessa mskrpt och bestämma deras ålder och värde. Det är så mycket mindre fallet, som de synbarligen ligga hvarandra nära i tiden. Några yttre indicier eller omnämnanden finnas icke; man är uteslutande hänvisad för frågans lösning till manuskriptens egen natur.

Hvad då först *Fragmenten* (n:r 6) angå, bära de tydliga tecken af att vara lösa papper från olika stadier af romanens utarbetande, hvilka troligen af Arwidsson sammanfattats under en gemensam titel, och hvilka det icke är nödvändigt, åtminstone i detta sammanhang, att sortera.

Rätt naturligt förefaller det, att Livijn tidigast uppgjort planen till första delen (n:r 7), fast det icke är omöjligt, att redan tidigare reflexioner och utkast existerat. I hvarje fall är det säkert, att denna plan är bland de äldsta mskrpten. Hofrättsauscultanten heter nämligen här *Lilleday* och referendarien och klädmäklaren (hvilka äro bröder) kallas för *Murmelin*. Sådana äro nämligen de äldsta namnen på dessa personer. I senare mskrpter utbytes Lilleday mot *Pehr Georg Humblom;* bröderna kallas i n:r 3 för *den blåe* (referendarien) och *svarte Blommelin* (klädmäklaren), men benämnas vanli-

gen endast med sina titlar. Likaledes är *Heljesson* det ursprungliga namnet på *Thorleifsson,* men som han icke ofta uppträder, är detta af mindre betydelse. Den bästa vägledningen har man af Lilledays namn, så mycket mera som åtskilliga af manuskripten endast omfatta början och hans namn finnes nämndt på romanens första sida. Namnet Lilleday förekommer i följande mskrpt:

1) Utkast till första delen.

2) N:r 1 i början; men redan i morgonscenen mellan Lilleday och Thorleifsson utbytes detta namn mot Humblom. Då detta är den sista scen, som skrifvits 1824 (på nästa sida står dateringen från 1825) kan man häraf sluta, att alla manuskript, i hvilka Humbloms namn förekommer, icke äro skrifna före 1825.

3) N:r 4 b. Namnet Lilleday är öfverstruket och ersatt med Humblom. Från och med första besöket hos referendarien utbytes namnet mot Humblom; senare förekommer åter Lilleday. Livijn har således ännu icke blifvit förtrogen med ombytet, hvaraf man kan sluta, att detta mskrpt är det, i hvilket namnförändringen ägt rum, med andra ord det äldsta af de bevarade. Däremot skrifver Livijn i n:r 2, 3, 4 a, 5, 8 samt i de flesta fragmenten *Humblom.*

Den sannolikaste ordningen mellan manuskriptena blifver därför på grund af hvad ofvan yttrats följande:

1) Plan till första delen.

2) Mskrpt n:r 4 b., äldsta bevarade utkast.

3) Mskrpt n:r 1 (åtminstone början).

4) Mskrpt n:r 4 a (1825).

5) Planen till andra delen.

6) Mskrpt n:r 5.

7) Mskrpt n:r 3.

8) Mskrpt n:r 2.

För att lära känna romanen måste man studera planen till första och andra delen, mskrpt n:r 2, så långt detta sträcker sig, n:r 3 och där detta slutar n:r 1. De öfriga mskrpt hafva endast sekundär betydelse för att i vissa punkter belysa romanens uppkomsthistoria och liknande.

Beträffande mskrpt n:r 1 bör tilläggas, att slutet troligen är

betydligt yngre än början; därför talar redan stilen, som i slutarken i storlek närmar sig pikturen i n:r 3.

Troligen har Livijn samtidigt arbetat på flera mskrpt. Han har haft en kladd, som han därefter renskrifvit, och liksom en försiktig författare under tryckningen af ett arbete ej gärna bortkastar något korrekturafdrag, förrän boken är färdig och lämnat pressen, så har Livijn gömt alla sina olika utkast och buntat hop dem. Däraf mängden af manuskript, fast åtskilliga äldre säkerligen förstörts.

Osökt framställer sig därefter frågan, vid hvilken tid som Livijn var sysselsatt med utarbetandet af denna roman. Som ofvan nämnts skulle Livijn 1830 hafva tryckt en del af romanen enligt Wieselgrens uppgift, hvilket förefaller rätt sannolikt, fast intet bevis lämnas för den. Något annat omnämnande om den är icke mig bekant. År 1830 måste således sättas som gränsen uppåt.

Af mskrpt n:r 1 framgår det, att han påbörjade detta mskrpt den 24 augusti 1824. Men då det ofvan visats, att fragmenterna, mskrpt n:r 4 samt planen, äro äldre, måste således det första utarbetandet sättas tidigare. Å andra sidan förekomma i romanen åtskilliga allusioner på 1823 års riksdag. Tidigast i slutet af 1823 eller början af 1824 kan således Livijn hafva påbörjat sin roman.

Praktiskt taget torde emellertid Livijns egen datering hafva den största hemulen för sig. Den stämmer nämligen med ett par andra kända fakta. Det är först och främst icke troligt, att han med någon större kraft kunnat arbeta på Riddar S:t Jöran, förrän Spader Dame var afslutad. Detta var fallet enligt ett bref från Dahlgren till Thomander den 28 juli 1824. Och en månad senare (den 27 aug.) berättar Dahlgren för vännen, att "Livijn har påbörjat en ny roman med allehanda trolleri uti, som han sjelf påstår ... Pjesen kallas S:t Göran, men af det lilla jag hört, tyckte jag mig finna, att auktorn i sin roman tänkt på Hoffmann, eller att denne gifvit honom anledning att vilja trolla och spöka. Dylika romaner äro ej i min smak, ty antingen måste trolleriet läggas helt och hållet inom menniskan (en galenskap), eller ock i de tider, det underbara spelade hufvudrollen, eller ock tillyxas komiskt". Dahl-

gren citerar några rader af första scenen, hvilka Livijn således meddelat honom.

En ny anteckning i mskrpt n:r 1 visar, att han ännu den 27/3 1825 icke hunnit synnerligen långt i romanen; litet längre fram strax före Hasselbackscenen påträffa vi, såsom redan nämnts, en allusion på en artikel i Journalen för juli 1825, hvilket således visar, att detta parti ej kunnat vara redigeradt tidigare än detta datum.

Den 6 november 1826 uppvaktar Livijn Rääf med ett bref, i hvilket han omtalar romanen på ett sådant sätt, som om den icke ännu vore synnerligen framskriden. Då detta bref äfven i andra afseenden är synnerligen upplysande för romanens tillkomsthistoria, anföres det här:

»Vid samma tid, som jag erhöll ditt bref, ernade jag äfven skrifva dig till, uti ett ovanligare ämne, nemligen om ingenting mindre än sjelfva Svartkonstboken. Jag har nemligen för att så mycket görligt är, flytta mig ur den tråkiga verkligheten, med sin krassa egoism, tagit mig före att skrifva en roman, som snart sagt ligger hel och hållen inom fantasiens område. I denna har jag låtit både den hvita och svarta magien sammanverka på en lågtänkt, öfvermodig, sniken, krypande och okunnig varelse, korteligen ett kongl. svenskt embetsmannaämne för att hos honom väcka en anklang af fantasie och sinne om icke för något högre, åtminstone för något bättre. Men förgäfves. Dock detta hör ej hit. Men såsom grund för den svarta magien, ligger här i landet Svartkonstboken, om hvilken jag icke vet mera än hvad jag minnes ur min barndom, då jag hörde dess besynnerliga verkningar beskrifvas. Troligtvis har den samma ursprung eller är en copia at Faust Höllenzwang, af hvilken Horst i sitt Zauberbibliothek tryckt något, men icke allt, emedan han såsom en vis man, den der till upplysningens främjande utgifver trollsaker, hvarom han dock tyckes äga ringa kännedom, befarat, att tyska bönderna skulle, under då varande dyra tid, taga sig före att missbruka hans bok till skattgräfvande. Också var skadan icke stor; ty hela detta så farliga arbete, synes icke vara annat än en illa redigerad och på egennyttighet riktad compilation af Corn. Agrippa *De Occulta philosophia*, *Arbatel* och den i medeltiden så illa utropade *Ars notoria;* men framförallt ur Petri de Abani *Heptameron.* Troligtvis har äfven *Clavicula Salomonis* blifvit begagnad, men denna har jag ej lyckats öfverkomma.

Den danska svartkonstboken eller som den lär kallas både der och i England *Cyprianus*, tyckes åtminstone att sluta efter den underrättelse Professor Kall lämnar därom i Danska Wettenskaps-Sällskapets Skrifter, vara densamma.

Emellertid ville jag gerna hafva någon kort underrättelse om detta arbete och de derom hysta tänkesätt i Sverige, och denna lär ingen vara bättre än du i stånd att lemna mig, som så mycket forskat uti en ort, der ännu icke platt upplysning utplånat alla spår af en äldre tids fantasispel.[1]

Därmed sluta våra upplysningar angående Livijns arbete med romanen. Att döma efter dessa bör således Livijn hafva utarbetat den mellan åren 1824—1830.

Innan vi gå vidare, torde det vara skäl att meddela en öfversikt af romanens händelser, detta så mycket mera som romanen icke är tryckt, och det åtminstone för närvarande icke torde finnas stora utsikter för att så kommer att ske. Såsom en lämplig inledning till denna redogörelse meddelas först Livijns plan till första och andra delen (mskrpt. 7 och 8). Denna innehåller åtskilligt, som ej omnämnes i romanen och som åtminstone i vissa punkter ställer dess händelser i ett klarare ljus:

Första utkastet till Riddar S:t Jöran.

Tvänne bröder, Referendarien Murmelin och Klädmäklaren Murmelin, boende den förre vid Kimstugugatan, den sednare i hörnet af Solgränd och Prestgatan, fortfara ännu i den ovänskap, som begynte i de yngre åren. Bägge fallne för mysticism och deruti initierade af deras fader, en stark Pythagorée och öfvertygad om själavandringen, hafva de valt olika vägar för

[1] Rääf svarade den 11 mars 1827: »Om svartkonstboken vet jag ej mera än du troligen hört: att den innehöll besynnerliga figurer och besvärjelseformler, genom hvilkas begagnande man tvang andeverlden under sin lydnad. Äfven den som icke egde kunskapen eller var med Satan contraherad kunde ock, af tillfällig händelse, påhitta utur densamma och upprepa en framkallande formel; men utan kännedom om sättet att blifva vid behof sina tjenare kvitt, pliktade han vanligen med lifvet för sitt dristiga försök.

Aldrig har jag under mina forskningar funnit ett enda spor af en sådan samlings äldre eller yngre tillvarelse, men ofta sednare anteckningar af diverse sympathetiska och Sataniska *konster* för hvarjehanda syften, dock alldeles utan andarnes personliga tjenstgöring.

Behöfver du af dylika recepter: att vinna kärlek, lycka i jakt och fiske, förgöra andras framgång i dessa företag, att bota en sådan förtrollning, att vinna på spel, återskaffa tjufgods, att bortläsa hvarjehanda sjukdomar etc. etc. med dylikt kan jag tjena dig i mängd.

De auctorer du uppräknar, äro mig, Gud nås! obekanta; hvar får man sådant i dessa öknar?»

att nå samma mål. Referendarien har tidigt slagit sig på den hvita Magien. Brodren deremot af hat och begär att öfverträffa den andra, på den Svarta. Bägge, öfvertygade om Metempsycosin, hafva de sökt utleta sina förra förhållanden och utgrunda den gåta, som upplöser bådas vandringar. Den förre tror sig vara Centurionen Protoleus, som omvändes till Christna läran genom den helige Georgs miracler, och att Brodrens själ deremot fordom vistats i trollkarlen Athanasius; Klädmäklaren åter anser sig vara Glycerius men brodren åter Athanasius. Denna ömsesidiga mening förmår dem att alltid misstro hvarandra och spionera på hvarandra, men som klädmäklaren ofta måste vika för Brodrens magiska försök, anlitar han en gammal spåkäring, hvars dotter, vackra Catrin kallad, tjenar på Malmens källare. Deras enda syster, gift med en redan aflidén grosshandlare, dör och efterlämnar en ganska rik dotter. Bägge tvista de om förmyndarskapet, som slutligen delas mellan dem bägge, och sinsemellan öfverenskomma de, att systerdottern skall vistas hos Referendarien från Julen till Midsommarn, men den öfriga tiden hos klädmäklaren. Emellertid inbilla sig bägge, att systerdotterns själ förut vistats i kejsarinnan Alexandra och stålt förkunnar Referendarien att, om han kan återfinna den helige Georg, som ännu vistas på jorden, samt förena honom med kejsarinnan Alexandra, som af kärlek till honom öfvergått till Christna läran samt derpå dött, så vore hans vandring lyktad, hvaremot Brodrens skulle fortfara till verldens slut. Klädmäklaren åter missunnar sin Bror denna triumph samt beslutar att förekomma honom. Referendarien, gjord uppmärksam på Auscultanten Lilleday genom en gammal Protonotaries goda vittnesbörd om dess stadga och beskedlighet, underrättar sig om honom, och tror sig i honom igenfinna St. Georg. Han beslutar således att besörja dess förening med kejsarinnan Alexandra, men denna vistas under sommaren hos klädmäklaren, som vanligen har henne instängd eller under tillsyn af gamla Jungfru Ursula.

För att bereda tillfälle för Alexandra att se Lilleday vidtager Referendarien åtskilliga anstalter, men derigenom väckes klädmäklarens uppmärksamhet, och då han efterforskar anledningen, erfar han Referendariens uppsåt, hvilket han beslutar att tillintetgöra. Härom rådgör han med Ursula, som af sin dotter erfarit, att Lilleday vanligtvis äter på Malmens källare; Ursula åter frågar sin dotter, som sjelf tycker om Lilleday. I anledning häraf framställer Ursula för klädmäklaren nödvändigheten att hindra giftermålet med Alexandra, men däremot befordra ett annat med en Jungfru på Malmens källare, emedan efter gummans mening så är stadgat af ödet, att Lilleday nödvändigt måste gifta sig med endera af dem. Genom magiska anstalter kommer klädmäklaren till samma resultat, och vackra Catharina indrages äfven i planen. En följd däraf är, att Alexandra ännu strängare förvaras, och att operationer börjas för att så tidigt intaga Lilledays hjerta,

att då Julen inträffar och Alexandra afflyttar till Referendarien är Lilleday ej mera fri.

Men som klädmäklaren så ofta sett sig öfvervunnen af sin Bror, efterforskar han orsaken dertill och tror sig igenfinna den deri, att Referendarien efter fadern ärft en krycka, som jemlikt tradition fordom tillhört Paracelsus. Denna krycka, som Referendarien vanligen nyttjar, har han i aftonbönen en Lördag glömt i Storkyrkan. Ursula som också besökt bönen har märkt sådant, men ej kunnat åtkomma kryckan, såsom redan af kyrkodrängen tillvaratagen och inläst i Sakristigan. Klädmäklaren och Ursula besluta således att bemäktiga sig den, och om natten öppna de dörren och uttaga kryckan, men i det de äro färdige att gå ut, möta de Referendarien som, hemkommande från ett kalas, saknat sin krycka och begifvit sig till kyrkan för att öppna den och uttaga kryckan, men till sin förvåning funnit den före sin ankomst uppläst. För att ej rödjas draga de sig undan, men Referendarien, förmärkande spår af svart Magie, förföljer dem, till dess att de gömma sig, Ursula bakom Jungfrun och klädmäklaren under Draken. Utan att närmare efterse, med hvilka han har att göra, kastar Referendarien sig på St. Görans häst, en strid uppstår som afbrytes af kyrkodrängen, hvilken tittar in genom dörren. Klädmäklaren och Ursula taga nu till flygten, och Referendarien begifver sig ock bort, sedan han fruktlöst efterforskat sin käpp.

Underrättad genom Catharina derom, att Lilleday ernar följande dagen besöka Storkyrkan begifver klädmäklaren sig dit, sedan han ställt i ordning, hvad han för sin plan aktade nödigt. Af en händelse blifver Lilleday stående vid samma bänk, där klädmäklaren sitter, samt inställer der sin krycka. Denna sätter han sig i besittning af, utan att Lilleday sådant märker. Sedan han sålunda genom ägande af en Lilledays tillhörighet gjort hans anda sig tillhörig, afviker han från sin första plan och börjar redan sina magiska tillställningar; han sammansmälter den vackra Cathrinas bild med Princessans på St. Georgs svärd, och låter henne få kryckan. Men förtrollningen verkar ej med full kraft i afseende dertill, att gudstjensten ännu fortfar samt flere rätte christne finnas på stället. Deraf det vidriga i Lilledays känslor, deraf ock knuffningen med Jungfru Ursula, som härigenom ännu mera uppretas. Långt ifrån att hafva vunnit sitt spel har det blifvit försämrat, hvarom händelsen på källaren vittnar. Underrättad af Catharina om Lilledays förfarande, skyndar klädmäklaren sig efter honom och finner honom på Djurgården sittande under en ek. Genast börjar klädmäklaren en besvärjning, som slutar med den vackra Catharinas bild, men som han haft med sig, i fall af behof, både brodrens krycka och Lilledays käpp, glömmer han kryckan. Denna upptager Lilleday för att släcka elden med, men i hans hand lida de Andar, som sammanverka till förtrollningen och det är deras klagan Lilleday hör som musik. Just som förtrollningen hunnit

sin höjd, ankommer en grosshandlare, då allt upphör, men då Gubben skall skynda sig att hämta Lilledays käpp glömmer han Brodrens krycka, som upptages af Lilleday.

Emellertid har Referendarien lyst efter kryckan i Allahanda, och för sin vän omtalar Lilleday, det han samma afton ernar bära den tillbaka. Detta berättas af Catharina och Ursula sättes på utpost för att få kryckan af Lilleday. Förslaget misslyckas, och Lilleday uppsöker Referendarien, som han finner sysselsatt med att förfärdiga Rökgubbar. Med förvåning märker Referendarien, att den som återställt honom kryckan är den efterlängtade St. Georg, och just som han är i begrepp att yppa sina tankar för honom uppstår dem emellan split angående käppen, hvarunder Lilleday förargad begifver sig bort. Men följande dagen inkommer åter klädmäklarens annonce i Tidningen. Denna omständighet förbryllar ännu mera Lilleday, som likväl begifver sig till anvist ställe, träffar klädmäklaren och lockad af hans fagra tal samt Toddyn, med honom sluter en närmare bekantskap. Då Lilleday för klädmäklaren yppar sina förhållanden i kyrkan o. s. v. hämtar denne däraf anledning att varna honom för Brodren, och föreskrifver en Amulette, hvarigenom Lilleday skulle skyddas från Referendariens åverkan. Den påföljande Thorsdagsnatten utsättes till förskaffande af Amuletten och man begifver sig till den ändan upp på St. Gertruds Kyrkogård, men som Referendarien nu mera med uppmerksamhet följande Lilleday, härom haft någon spaning, börjar han från sitt hus besvärjning som till intet gör den andres. Härom uppstår en besynnerlig strid. Klädmäklaren dukar under, Amuletten fås ej, och Lilleday är nära att anse Klädmäklaren som en bedragare.[1]

Följande dagen träffar Lilleday den vackra Catrina; han bemöter henne med ett vist förakt, hvaröfver Catharina blifver ganska uppbragt och berättar sådant för sin mor, som lofvar att bistå henne. Ursula använder då all sin förmåga hos Klädmäklaren och de besluta att gemensamt verka till samma mål. Till den ändan öfvertalar Murmelin Lilleday att låta portraitera sig, men Alexandra öfverkommer portraitet och gömmer det. Härigenom rubbas deras plan; Catharina flyttas från Malmens källare och hem. Gubben föreslår ett giftermål och erbjuder ett stort gods i Böhmen till hemgift. Till den ändan begifva bägge sig till Commisions-Commisarien Röökman.

[1] Livijn har företagit ett par afvikelser från planen. Besvärjelsescenen försiggår i romanen i Kungsträdgården och har där en annan karaktär, i det att den icke rör sig om en amulett, utan om att väcka kärlek mellan Catarina och Lilleday. Likaledes försiggå händelserna i romanen på något annat sätt än här relateras i slutstycket.

Utkast till andra delen af Riddar St. Jöran.

I stället för att begifva sig antingen till Referendarien eller klädmäklaren, vill Humblom gå åt Stallmästaregården,[1] men hindras af Referendarien som hemför honom till sin boning.

Der träffar han den sköna Alexandra, för hvilken han presenteras. Referendarien berättar först Riddar St. Jörans historia, och öfvergår derefter till läran om själavandringen, hvilken han på ett poetiskt sätt utvicklar; och kommer sluteligen på sin upptäckt att utröna hvar och i hvilka kroppar hvarje menniskas själ tillförene vistats, derigenom att man vid åsynen af vissa händelser och orter uti en Magisk spegel, blifver i tillfälle att känna igen sig. Medan Referendarien är borta för att hämta denna spegel, känner Auscult. sig betagen af ångest och fruktan och söker att aflägsna sig, men råkar oförmodat in i köket, der han blifver vittne till ett samtal mellan tvänne kaffepannor och ett ölstop rörande det hat, hvarmed Referendarien förföljer alla liberalare naturer, det tvång hvari han håller dem, och den nyligen af en väderhane gjorda upptäckten att Referendarien tillhörde Congregationen.

Än mera förskräckt häröfver, och misstänkande att dessa husgerådspersedlar, varit såsom de sjelfva låtit förstå, och han förmenar sig kunna sluta af Referendariens förra yttrande, menniskor, skyndar Humblom sig ned på gatan, och möter i hörnet af Baggensgatan, den vackra Cathrine med hvilken han inlåter sig i ett ömt samtal om den milda framtiden eller lycksalighetens ö! Beskrifning därom.

Denna afbrytes af ett starkt ljus på gatan. (En polisbetjents hot emot dem, som våga att ecclairera bättre än han och notarierna.) Ljuset utgår från Referendariens krycka. Vid åsynen deraf flyr den vackra Cathrine, men Humblom qvarhålles af kryckan, hvilken visar sig i förfärande skepnader. Referendarien tillsäger honom att återvända, och då han nekar dertill, vill Referendarien föra honom med tjenliga medel tillbaka; han ser den uppstoppade Biörnen (NB andra personer), Rockorna, krokodilen o. s. v.

Emellertid känner Humblom sig betagen af en förskräckelig ångest. Han begifver sig ut. En slags orolig anda drifver honom tillbaka; han vill uppsöka Referendarien; men träffas i stället af Klädmäklaren, som inviterar honom att följa med sig. Detta vägrar han, då åkareåldermannen Röökman framkommer med ett Ekipage, hvari den vackra Cathrina sig befinner. Han öfvertalar Blommelin och Humblom att vara sig följaktig till Djurgården. Sällskapet ökas af Röökman och Renhållnings Entrepeneuren Röölund. Man superar på Hasselbacken.

[1] Enligt en not hade Livijn här tänkt att framställa Stallmästaregårdens nöjen för en ungkarl. »Spass med Wetterstedts Stockholm». Denna tanke har dock aldrig utförts.

Något smorda och glada föreslår Klädmäklaren Humblom, att jemte det öfriga sällskapet (utom Catharina) vara honom följaktig upp på Berget vid Burgmans villa. Detta sker och der framdrager Klädmäklaren Svartkonstboken. En besvärjelse. Uti ett blått skimmer ser Humblom bland flera andra figurer, Referendarien, som säljer rökgubbar åt hundturken. Ambassade från Konungen i Abysinien.[1]

I hast uppskjuter en raquett inuti staden strax bredvid tyska kyrkan. På skenet färdas en i morgonrådnadens färgor klädd varelse. Denne vinkar Humblom. Klädmäklaren vägrar. Mäktigare sken och magiska anstalter från staden. Mäktigare besvärjelser från Klädmäklaren. En tafla a la Callot. Ändtligen måste Humblom begifva sig utaf åtföljd af Blommelin — denne börjar en ny strid i från Tyska Kyrkogården, brodren från fenstret — Röökman, Rööklund och Röökström uppoffras och spricka. Humblom måste upp till Referendarien. Der finner han Alexandra klädd i kejserlig skrud, och flera Astralandar frambära St. Jörans vapen, men i stället för att ikläda sig dem, tillintetgör han alltsammans genom sin obegripliga platthet och oskicklighet.

Referendarien talar öfver ljuset i de andeliga tingen, men deraf somnar auscultanten, som i drömmen emottager lyckönskningar af kaffepannorna m. m., deröfver att han biifvit det blå bandet qvitt och således får drömma förnuftigt. Margaretha nedför honom; i trapporna hörer han krokodilen, Rockorna m. m. försäkra honom om sin vänskap.

Han försöker att slippa in i sitt qvarter, men då han ej kan det, vill han gå åt Kungsträdgården, för att der hvila sig på en bänk. Der ser han åter Ursula sysselsatt med en trollredning. Hon upptänder en eld. Hennes dans och sång framför Rikskrukan. Tvänne andra gummor komma ridande, en från Skinnarviksbergen och en från Sabathsberg. På elden uppsättes en pankakspanna. En figur lägges deri. Humblom sjelf. Incantation. Han hör sitt namn nämnas, hans stigande ångest. Pankakan gifves åt den vackra Cathrine, som sitter halfsofvande på en bänk. I samma mån som pankakan förtäres minskas Humbloms oro. I det samma kommer en Gardes Lieutenant springande i bara skjortan. Han och Catharina omfamna hvarandra. Ursula vill hindra det — äfven Humblom som framrusar. Den ena Gumman, som ej känner förhållandet, vill hindra sådant. Strid dem emellan. Ursula afsänder en Lifgardist af Tenn som Curir, för att uppsöka Klädmäklaren. Courierens vilda ritt på gatan. Klädmäklarens ankomst. Han lyfter af sig Cagliostros peruk, sätter den på sergeanten. Denne vaknar, påkallar brandvakten — polisen infinner sig. Gumman arg på Humblom vill lämna honom åt polisen — Han åter Gumman. Strid dem emellan. Den besynnerliga

[1] Denna scen har vid utförandet förändrats.

ställningen i Gummans ögon. Klädmäklaren upplyser allt. Affärdar polisen med en gåfva och föreslår Humblom att skaffa sig en amulett emot all förtrollning.

De begifva sig till Lindwurm, som sedan det lyckats honom att aflyfta Cagliostros peruk, blifvit stålt öfver sin makt, äfven utom sinnevärlden, och nu • fattat det beslut att ännu kraftigare verka på upplysningen, utan och genom amuletter, hvarmed han nu, sedan prenumerationen aftagit, idkar handel i Tjäders snusbod, samt i Walströms, der de iblandas i Amirals snus etc. med amuletter, sammansatta af idel upplysning. Men vid ankomsten få de veta, att Lindwurm är borta. De uppsöka honom på Beursen, der han är sysselsatt med tillverkningen af en magisk tankställare, för att lägga tankar under hans Excellences ord. Besvärjelser mot fantasien. Lindwurm koppar Humblom för att aftaga honom Phantastiskt blod. Formerna af detta blod i kärilet. En särskild amulette stöpes och emellertid rökes åtskillige upplysare och publicister in effigie för att kunna hålla sig öfver Julen och till sommaren.

Sedermera bege Humblom och Klädmäkl. sig bort. Humbloms känslor, då han befinner sig fri från all Phantasie. Hans förhoppningar för framtiden. Klädmäklaren yppar på vägen sin åstundan, att han ville åtaga sig Grosshandlarens sak, som ernar att göra Concurs. Frukost hos Assionanten. Herrns och Fruns farhågor. Klädmäklaren ger Grosshandlaren en ring att bära på fingret, då han begår eden och lofvar att besvärja Domarne, samt uppräknar tillika, hvilka medel han ernar begagna för Rådhus Rätten, Hof-Rätten och Högsta Domstolen.

Emellertid går Humbl. för att hemta Catharina, som lämnat tjensten och nu följt sin mor på Stads-Auktionen.

På vägen ingår han i Storkyrkan. Der han ser Princessan. Referendarien och Thorleifsson inkomma ock. Humblom gömmer sig och lyss. Referendariens samtal med Thorleifsson; försök göras med kryckan och Riddar St. Göran. Sluteligen framrusar Humblom, betagen af en liflig harm mot allt Phantasteri, och rycker kryckan ur Referendariens hand, samt springer dermed undan, innan Thorleifsson hinner att samla sig från sin henförelse.

Humblom ser och hör Catharina göra de första inropen på Stads Auctionen. Hennes älskvärda blygsamhet dervid. Han emottager henne af Ursulas hand och förer henne till Grosshandlerskan, som nu skall hålla pension.

Humblom som bevakat 50,000 Rd. prioriterade fordringar i Grosshandlarens Concurs, träffar i Rådhusförstugan Thorleifsson, som inställt sig såsom ombud för Referendarien, för att vårda Alexandras till en del ännu i Grosshandlarens rörelse innestående fädernearf. En häftig strid uppstår dem emellan. Humbloms beskrifning på en riktig advocat. Thorleifsson fattar i Humblom och ruskar honom. En billet faller ifrån honom, som Thorleifsson hastigt upptager.

Emellertid får han ett bud från Referendarien. Svarar näsvist. Beger sig upp till Catharina, finner henne kall, hans ängslan deröfver.

Klädmäklaren tröstar honom och man beslutar att föra Catharina till Barnsängshuset Pro Patria för att skjötas om i och för Lieutnantens kärlek; men då detta ej är tillräckligt för att väcka hennes fordna känsla för Humblom, bortföres hon till en Öfverste för att magnetiseras. Härvid upptäcker hon de besynnerliga känslor, som blifvit henne meddelade genom pannkakan.

Öfversten återställer Catharina åt Klädmäklaren med försäkran, att han icke kan mera skjöta om henne. Blommelin beslutar att försöka kryckans välde, och äfven det lyckas. Gardes Lieutnanten, som blifvit nämnd till fendr., marscherar synbarligen ur Catharinas själ i skapnad af en mjölkhvit mops.

Uppmuntrad af försöket påminner Klädmäklaren bland många andra saker sig sitt till Lindwurm gifna löfte att göra honom i syne. Han anställer en stor apparat derföre. Försöket misslyckas. De andar som lyda under Salomos skägg drifva gäck med sällskapet. Klädmäklaren har ingen annan utväg än att lösa dem ifrån sig med svartkonstboken. Men denna förmår ej att uträtta något, tvärtom ankomma alltflera astralandar. Villervallan blir förfärlig. Ingen annan utväg finnes än att eftersända Referendarien; men alla till och med Lindwurm, som deröfver är högst uppbragt, känna sig angripna af Phantasteri — endast Humblom är fri, han går ehuru emot sin vilja till Referendarien, som han finner sysselsatt med att göra guld.

I början är Humblom ganska snäf och till och med ovettig mot Referendarien. Men sedan denna visat honom guldklimpen och till och med låtit honom själf probera den, blir han mycket höflig, inleder sjelf samtalet på Riddar Sanct Jöran, gjör allt för att possera för honom. Gubben svarar, att han redan funnit St. Jöran, men har aning om, att han är någon hans samtidige. Under samtalet derom har Referendarien framtagit en Alchemistisk massa, men det röda Lejonet &c — Se Alchem. Nomenclaturen — upprusar och anfaller Humblom. Gubben försöker att tämja det, men förgäfves. Gubben slår sönder tre Retorter och tar fram tre Jungfrur — men förgäfves. Humblom läser aftonbönen och bordsläxan. Men Lejonet rasar allt vildare. Humblom bekänner sina synder och deribland, att han samma dag råkat att besvärja några sedlar emot contrarevers. Nu ser gubben ingen annan utväg än att inkalla Thorleifsson, som skall hämta kryckan. Denne går, och emellertid håller gubben en läxa om platthetens oanvändbarhet äfven i det borgerliga lifvet.

Thorleifsson, som ryckt kryckan från Klädmäklaren, inkommer; och i det samma slås fönsterna in af andarna, som insläpa Klädmäklaren, Lindwurm och Grosshandlaren. Referendarien hemmar besvärjelsen men är icke stånd till att få lif i Lindwurmen. Han tror således att det aldrig varit lif i honom

Han aflemnas derföre åt Rockorna att årliga begrafvas. Beskrifning på likprocessionen och den från Kyrkotornet nedflugne Vederhanens utfärdspredikan.

Referendariens tal för Klädmäklaren och Grosshandlaren om den dåliga concursen, de neka. Referend. påkallar andarna för att låta dem undergå eld och vattenprofven. De bekänna, men Grosshandlaren uppgifver, att han icke har sedlarna, utan att hans hustru har dem.

Margaretha sändes med billetter ifrån herrarna. Frun, Catharina, Ursula inkomma. Frun nekar. Hon undergår eld och vattenprofven. (Trollflöjten) Sluteligen inkommer Thorleifsson, som framtager hennes biljet till Humblom — hon hotas med spinnhuset. Sedlarna framtagas och aflemnas till Thorleifsson, för att andra dagen tillställas gode männen. Referend. ger henne i ersättning allt guldet i spiseln. Hon vaskar det.

Referend. bjuder dem, att vara honom följaktige att öfvervara Thorleifssons bröllop med Alexandra, som skall ske i aftonbönen. De begifva sig dit.

Vid ankomsten se de Thorleifsson stiga af St. Jörans häst och taga Alexandra vid handen. Margretha lemnar ock sin plats. Kyrkan är full af de från Ehrenstrahls tafla samt Epithafierna nedstigna bilderna. Endast den korsfäste Christus är orörlig, men skiner så mycket klarare. Djeflarnas functioner, än som prester etc. Humblom blir förvirrad. Referendarien framkommer med spegeln, hvari ordensbiskoppen ställer sig i attituder, då han ernar att coquettera med lagen eller boudera med evangelierna, studerar — han ser en oxe. Referendarien finner att han är Gereons oxe — han nämnes till Rikshärold och vaknar då han ropar.[1]

Denna plan har Livijn ganska noga följt med undantag för några smärre afvikelser. Men naturligtvis äro icke händelserna i romanen berättade i samma ordning som i planen. Läsaren skulle då för tidigt införts i romanens hemligheter och den nödvändiga spänningen gått förlorad.

Här följer nu en redogörelse för romanens innehåll, och är det då nödvändigt att något utförligare dröja vid början för att få en föreställning om romanen. Dess senare parti låter däremot kortare relatera sig, då dels scenerna äro af väsentligen samma art, om ock varierade, dels detta parti är mindre intressant.

Romanen börjar på följande sätt:

[1] Han vaknar just som han efter förmälningen utropar Thorleifsson till kejsare (Livijns anm.).

»Amen! Sade herr Ordens Biskoppen och bekräftade dermed sin väldiga predikan emot denna verldenes flärd. Ping! pingli-ping! svarade Ordensstjernorne, som ringde mot hvarandra, då Herr Ordens Biskopen nu nedkastade sig i stoftet för att anropa den Mäktige. Högt snyftade de djupt rörde madamerna på stora gången, och Auscultanten i Kongl. Maj:ts och Rikets Höglofl. Svea Hofrätt Georg Pehr Humblom sade för sig sjelf: »när du en gång hinner till vice President, så bör du i underdånighet undanbedja dig Kongl. Maj:ts Nordstjerne Orden». Dock tillade han strax derpå, likasom besinnande sig: »kommer dag, kommer råd!» samt grep efter sin i bänken N:r 60 insatta käpp med guldknapp . . . men käppen var borta.

Häröfver förvånade sig Auscultanten öfvermåttan, tagandes emellertid till den ännu qvarliggande hatten; hvarefter han vidare såg sig omkring. I bänken N:r 60 hade blott funnits en enda person, som under hela tiden hade, utan att röra sig, med yttersta uppmärksamhet afhört den salvelserika predikan och ännu satt i oförändrad ställning, lutad mot sitt spanska rör med elfenbenskrycka. Honom kunde Auscultanten omöjligen misstänka; derföre såg han sig yttermera omkring jemväl i de närmast belägna bänkarna, men förgäfves. Käppen med guldknappen kunde icke upptäckas. Och likväl erinrade han sig så tydligen, att han haft den med sig till kyrkan, att han ställt den bredvid hatten, och att han minst trenne gånger sett efter den då under pågående predikan, förgängligheten af jordenes skatter varit bragt å bane. Medan Auscultanten sålunda samlade sina tankar, för att noga och fullständigt erinra sig de omständigheter, som ägt sammanhang med käppens bortkomst, kastade han tillfälligtvis ögonen mitt öfver gången och såg ett ungt fruntimmer, klädd i brandgul kappa och sidensars hatt af samma färg, lekande med käppen. Men hon satt icke ordentligt i bänken, hon red tvärtom grensle öfver sjelfva stolskarmen. Detta uppskakade Auscultanten, ty han visste icke, hvad han borde tänka om ett slikt företag i Herrans Tempel. Så snart derföre som bönerna voro slutade, och ordningen hade kommit till brödtaxorna samt Kongl. Maj:ts Nådiga Varning mot förbjudna Spel, gjorde han ett förtvifladt försök att genombryta den på gången uppställda dubbla linien af stolar och madamer. Väl lyckades det honom; men då han ändtligen kommit öfver på fruntimmerssidan var den unga damen tillika med käppen försvunnen, och föreföll det honom, som hade hon något tycke med den på St. Jörans monument fängslade princessan, som han nu, ehuru oredigt, påminde sig hafva tillförene sett. Igenom detta kringsurrande i minnet, försattes Auscultanten i en verklig förvirring. Närmare betraktade han de tvänne fruntimmerna, som sutto i den bänk, på hvars kant den unga damen ridit. I dem igenkände han de tvänne från kyrkogården inflyttade stenbilderna af tron och kärleken, hvilka nu med yttersta andakt åhörde bönen för tjufvarne, som skulle bestraffas med offentlig skrift och aflösning. Nu blef Auscultanten just likasom hemsk och

såg sig tillbaka, då han fann, att den i bänken N:r 60 sittande svartklädda herrens peruk bestod af tvänne drakvingar med långa klor till lockar» . . . .

Humblom kan efter denna scen icke glömma prinsessan. När han nedkommer på källaren Malmen, tror han sig återfinna henne i den vackra världshusjungfrun Catharina. Han sträcker ut händerna emot henne med den påföljd, att de gotländska rofvorna och det salta fårköttet falla pladask i golfvet. Förargad reser han sig upp och begifver sig ut på Djurgården.

Där mötte honom ett nytt äfventyr. Han såg, hur elden fattade i roten af en gammal ek, och då han förskräckt skyndade till och med en käpp, som låg vid trädets fot, sökte slå ned elden, uppstod en sällsam klang vid det att käppen susade mot bladen. Humblom försjönk i salighet, när han hörde denna musik. Slutligen märkte han, att elden icke skadade trädet utan samlade sig i dess topp till en stor solros. Ur midten af denna uppsköt ett änglahufvud. Det var åter prinsessans. Humblom grät af lycksalighet. Han märkte nu, att prinsessan med brandgula rep var bunden vid solrosen, och att vid trädets rot stod den svartklädde herrn med peruken, som han sett i kyrkan. Denne upptog käppen med guldknappen och begaf sig lugnt bort, i det han helsade på en grosshandlare med fru, hvilka just stigit ur en vagn. Dessa slogo sig ned vid foten af eken, hvarvid solrosen försvann. Humblom gick fram till paret och frågade dem, om de kände den gamle herrn, som hälsat på dem. Denne hade kvarglömt en spanskrörskäpp, som Humblom gärna ville återlämna. De svarade, att han var något i verken, men namnet hade de glömt.

Nästa tisdag läste han i Dagligt Allehanda följande kungörelse: "Sistledne söndag förlorades på ett besynnerligt vis i Storkyrkan samt bänken n:o 60 ett spanskt rör med elfenbenskrycka, märkt med bokstäfverna *R. S. J.* Den redlige finnaren torde mot hederlig belöning återställa det till ägaren, som träffas i huset n:o 33 vid Kimstugugatan, 4 trappor upp. På samma ställe finnas ock Rökgubbar af det ägta och oförfalskade slaget till salu."

Humblom beslöt att uppsöka ägaren för att återlämna käppen. På vägen stötte han först på några kamrater, som talade om den

pågående undersökningen af spökeriet i Storkyrkan. Humblom fann, att det var den händelse, som han varit med om, och blef rädd att tagas för en jakobin, som uppträdde i olika skepnader. Något längre ned i gatan mötte han en madam i röd stubb, som sade, att hon just var ute för att söka sin herres käpp och menade, att det var just den, som Humblom bar. Han ville emellertid icke lämna den ifrån sig. Hon visade honom då vägen till sin husbonde, men visade honom fel, såsom hofrättsauscultanten gjorde henne uppmärksam på. Käringen svor, och då Humblom vände sig om, såg han elden stå som en kvast kring hennes stubb.

Slutligen fann Humblom det i annonsen uppgifna huset:

»Länge måste Humblom ringa på klocksträngen vid porten till huset N:r 33 på Kimstugugatan. Ändtligen öppnades porten, men näppeligen var Auscultanten inkommen, förrän den under mycket brakande föll efter honom igen och smälde i lås. Vår hjelte befann sig i en förstuga, som svagt upplystes af skenet från ett öfver porten anbragt fenster med många rutor och sirater. Öfver uppgången till trappan stodo ett par hvalfiskkäkar, emellan hvilka hängde en uppstoppad krokodil. Denne gapade midt emot auscultanten, som kände blodet likasom krypa kring hjertat och vände sig mycket snabbt mot porten. Men då han i skymningen träfvade efter låset, kände han något ludet framför sig, och då han närmare undersökte, hvad det var, märkte han, att han befann sig i famnen på en uppstoppad björn. Nu kände Auscultanten likasom kallt vatten rinna hela ryggraden utföre och rusade, lutande sig det mästa han förmådde, undan krokodilen uppåt trapporna. I dem såg han upphängde kring väggarna, torkade rockor, uppstoppade ufvar, taskkräftor, sköldpaddor, stora buffelhorn, runstafvar . . . Ändtligen anlände han till fjerde våningen, och då han där knackade på en dörr, så hörde han själf, huru hjärtat slog uti bröstet på honom.

»Stig in», ropade en röst inifrån; och knappt hann Humblom inom dörren, förrän ett: »Hjärtligen välkommen!» böds honom af en liten, fryntlig och till åren hunnen man, som hållande i ena handen sin runda och starkt pudrade peruk, aftorkade med en snöhvit handduk i den andra svetten från den kala hjessan; och sedan han för andra gången torkat sig, fortfor: »Tusende gånger välkommen!» Jag har i saknad af min krycka verkligen haft mycket besvär — ja, ganska mycket besvär med det små folket». Härvid gjorde Humblom sig redo att utveckla historien om sitt fynd . . . Men innan han ännu hade hunnit att öppna munnen, hade gubben satt på sig peruken och själf fattat kryckan, hvarpå han strax vände sig till ett emellan

kakelugnen och ett präktigt valnötskåp stående ganska stort tvättfat af koppar i gammalmodig form och prydt med en mängd sirater af drifvet arbete. Detta käril var, efter hvad Humblom tyckte, fullt af lefvande kräftor, som krålade öfver och om hvarandra samt åstadkommo ett doft sorl.

»Vänta, vänta, godt folk!» ropade gubben till kräftorna; tilläggande, efter det han fått tag i skaftet till kryckan: »Här kommer nu att blifva en annan dans. Tron I, att kraften ligger i sorlet och handlingen i gastsmackningar. Är det rockarna, som göra eder till svenskar och grabbtagen till förnuftiga varelser. Icke består modet i en basröst och känslan i skränet derom. Gån, fyllen eder bestämmelse i hof, palatser och förmak; nu akten er bara för den sanna kraften; hellre än att låta osa ihjel sig af er, kastar den er på sopbacken. Adieu!» I det samma lyftade gubben locket af bäckenet. Humblom tittade strax deri, men såg — icke kräftor, utan i stället små båla gubbar af en eller en och en half tums längd, behängde med svarta eller grå lösskägg, samt klädde i svenska blå rockar och skinnkarpuser, med broderade hjelmar fram uti pannan. Med en lika fruktande som frågande blick såg Humblom på gubben, som stod helt lugn i sina hvita silkesstrumpor, ljusblå byxor och jacka af samma färg samt hvita sidenvest med silfverbroderi. Då såg han sig omkring i rummet, hvari han fann främst ett gammalmodigt bord af hvit marmor, i form af ett altare, hvilande på fyra försilfrade liljor och kring väggarna åtskilliga gammalmodiga stolar, klädda med drap d'argent samt på ena sidan ett par hyllor med ofantligt stora böcker, äfven som en dylik låg uppslagen på bordet bredvid en der stående silfverpokal. Mest ådrog sig likväl det underbara bäckenet hans uppmärksamhet, och då han åter vände ögonen dit, såg han smågubbarne derstädes, hoppande opp och ner om hvarandra, gäcka den gamles försök att, som han sade, återföra dem till bestämmelse. Ja, en af dem var nog oförsynt att krypa emellan den gamles fingrar och stulta gerad fram till Auscultanten, på hvilken han strax begynnte att med en gymnastisk färdighet uppklättra.

En kall rysning genomfor Humblom, då han af skägget, af räcken, af karpusen och af smidigheten hemtade anledning att frukta sig vara utkommen för en modern svensk Göth; och ovilkorligen halkade ett nödrop öfver hans läppar. Härvid vände den gamle sig om och skyndade till den öfverfallnes hjelp med en sådan häftighet, att han derigenom råkade att stöta till bäckenet, som stjälptes öfver ända, då hela golfvet blef fullt af hundradetals små gubbar, som nu började ett betydelsefullt oväsende, med berserkagång samt sparkningar, knuffningar och knubbningar, tillika med annan gamman och knattlukur; alltsammans under breda tal om den ny och gammalmodige Svenska kraften, uppvispad till snömos med tillsats af någon tysk sentimentalitet.

Emellertid hade den gamle fått den på Humblom uppklättrade lillgubben om öronen och knackade honom tre slag med kryckan i pannan, då kraften genom den motsatta ändan förflög under ljud af ett sakta väder; men en vanlig rökgubbe blef qvar, hvilken till torkning upplades på de dertill ofvan kakelugnen utbredda pappersarken. Sedermera gaf den gamle sig i färd med de öfriga, rörande sakta med kryckan i högen, hvaröfver mycken jämmer och olåt förspordes bland de små, som togo till flykten under de mest manhaftiga åtbörder. Humblom åter, som ej visste, hvad han skulle tro om allt detta, och som slutligen tyckte, att hela rummet började dansa omkring med honom, såg efter dörren. Denna kunde han likväl icke upptäcka för de små blå flammorna, som hoppade opp, då någon rökgubbe satte lifvet till; hvarjemte han hörde en fortfarande kedjesalva af de modernt modigas dödspustar, hvarvid näsan ej heller blef lottlös. Ändtligen blef han så häpen, att han släppte hatten och fattade med bägge händerna omkring sitt eget hufvud för att liksom fasthålla det, emedan det förekom honom som funnes det af hans ingenium och judicium (collegii penningar och läxor), hvarpå han af Juridiska faculteten erhållit rätt vackra betyg, intet mera qvar än att om gubben också kom hans panna allt för nära, så vore det mähända äfven för honom, beställt med alltsammans.

»Var god och sitt ner!» bad den gamle, tilläggande: »Jag tror, att herren mår illa». Men Auscultanten, som fruktade att svimma, tryckte bägge händerna för ögonen, då gubben fick honom i armen och förde honom till en stol, fortfarande: det är blott kraften utan kraft hvilken grasserar litet grann, innan den kommer ut; men af alla de käpphästar lycksökeriet rider är den lättast att tämja . . .

»Förlåt mig, min nådigaste herre!» sade någon just i detsamma knastrandet slutade åt auscultanten, som skyndsammast slog upp ögonen och såg framför sig gubben i ljusblå jackan. I ögonblicket stod vår hjelte på fötterna, bockade sig och tittade sig omkring efter många af samtidens goda hufvuden, hvilka nu helt sirligen lågo på sina rena papper upplagda till torkning. »Jag har haft den ohöfligheten», fortfor gubben, »att låta min nådige herre vänta. Men jag måste rulla dem, medan gröten ännu var varm; de hade eljest stelnat för mig; hvilket i mina små och beträngda omständigheter tillskyndat mig en nog kännbar förlust. Medge mig likväl, att det är hårdt för en gammal tjensteman, som under fyrtiotre års tid oförvitligen fullgjordt sina skyldigheter att nödgas taga sin tillflykt till dylika binäringar. Nå, nå, Jag ligger emellertid, lofvad vare Gud! ingen till last! Jag sköter mitt kall, utan anmärkningar, utan klander . . . Men här står jag och pratar, utan att veta, med hvem jag egentligen har den äran att tala. Att vi äro gamla bekanta, det vet jag; men det nu begagnade namnet är mig obekant.

»Förlåt mig, min herre,» svarade auscultanten. »Jag förstår ej, huru

min herre! — jag vet intet, hvem jag har den äran att tala med? — Kan säga, att jag bytt om namn. Sådant göra bara mindre väl kändt folk eller en del af dem, som skänkas och benådas med adelskap» . . .

»Min bäste öfverste», inföll gubben, »Om icke mycket här i verlden öfvergick vårt förstånd, så blefve vi af lutter förståndighet, så oförståndige, att förnuftet gick miste om sina strider och hjertat om sina triumfer... »Men förlåt mig! huru heter min herre?»

»Humblom och är Auscultant i Kongl. Maj:ts och Rikets Svea Hofrätt», inföll vår hjelte, tilläggande: »jag har aldrig ändrat det ärliga namn, jag ärft af mina förfäder, som härstamma från Humlunda församling». — »Är icke förnamnet Georg», sporde gubben med häftighet» — »Pehr Georg» genmälte den unge mannen...

Under deras följande samtal får Humblom veta, att hans värd heter Blommelin och är referendarius i Kommerskollegiet. Han inkallar sin jungfru Margaretha, som iskänker rhenvin i tumlare, hvarvid det förefaller Humblom, som om hon höjdes öfver bordet på en ljusblå sky och som blefve hennes ansikte mera ungdomligt och strålande. Humblom frågar slutligen efter sin käpp, men därom vet gubben intet. Han förnekar, att han varit på Djurgården på söndagen; han bär aldrig svart peruk. Humblom blir ond, tager sin hatt och går. I sista ögonblicket ropar gubben efter honom: "Vänta nu förstår jag det hela, det är ett af Anastasii vanliga streck."

Humblom förstår icke detta svammel utan går endast vidare. Följande dagen blir han ännu mera förvirrad, då han i Dagligt Allehanda läser en kungörelse, i hvilken det heter att sistledne söndag genom misstag en käpp med guldknapp utbytts mot ett rör med elfenbenskrycka. "Ombyte kunde ske i huset n:o 27 i hörnet af Solgränd och Prestgatan, 3 tr. upp, då jungfru Ursula efterfrågas."

Hofrättsauscultanten beger sig dit, mötes af samma madam han några dagar förut träffat på gatan, och hvilken triumferande tillropar honom: "Fick jag rätt"!

Humblom vet icke riktigt, hvad han skall göra, då han redan aflämnat käppen på orätt ställe. Han insläpptes emellertid i ett stort rum, hvarest satt en man, klädd i svarta silkesstrumpor, svarta

skor och svarta byxor; på hufvudet hade han en svart peruk. På Humbloms fråga, hvem han är, svarar han: "Mitt namn är handlande Blommelin". — "Blommelin", utropar Humblom, det var just till referendarius Blommelin, som jag lämnade käppen". — "Så mycket sämre", svarade handlanden, "då få vi den sannolikt aldrig igen. Då vi båda umgingos, gnabbades vi ofta om den. Den har tillhört Theophrastus Bombastus Paracelsus af Hohenheim, som på den inristat underbara tecken."

I detsamma kände Humblom ett underbart krälande i fickan och ville springa på dörren i tanke, att det var en råtta. Blommelin bad honom emellertid att få göra en undersökning, och då han stack handen i Humbloms ficka, uppdrog han därur tre små rökgubbar, hvilka legat där sedan gårdagen. Blommelin lade dem i tre pappersstrutar och placerade dem under en messingstupp på vägguret, sägande "Min bror skall få igen dem."

Emellertid såg Humblom, huru tuppen makade samman pappersstrutarne och lade sig att rufva på dem.

Därefter serverades te. Ur en flaska, slipad och förgylld samt prydd med högst besynnerliga figurer, ihällde Blommelin gång på gång arrak. Humblom blef frispråkig och berättade sitt äfventyr i Storkyrkan. Blommelin menade, att det var broderns vanliga konster. Säkerligen ville han bortgifta Humblom med någon flicka. "Men skön är hon!" utbrast Humblom. Därefter inträdde jungfru Ursula med ett par klädesplagg, som en fattig änka utbjöd till salu. Blommelin köpte dem, däribland en ljusblå klädning.

Under tiden hade emellertid de tre små svarta rökgubbarna, hvilka placerats under tuppen, förvandlats till näsor, som sväfvade kring i rummet och grepo efter Humbloms hjärta. Denne bad om sin käpp, men trots ifrigt sökande kunde den ej påträffas. Ursula menade, att Alexandra tagit den, och däri instämde Blommelin, hvilken erbjöd sig att ersätta den och ur ett skåp framtog flera andra käppar med guldkryckor. "Låt oss ej skiljas som ovänner", sade han, "forna förhållanden gifva mig en rätt till vänskap, som jag ej efterskänker." "Jag ser, att jag ej heller här återfår min egendom", svarade Humblom, "kanske ni också anser mig för riddare Sankt

Jöran". — "Riddare Sankt Jöran", nu förstår jag allt, utropade Blommelin. — "Riddare Sankt Jöran", upprepade Ursula, "det var väl själfva fan, men hvem är han sjelf då?"

Utan att afvakta svar på dessa frågor grep Humblom sin hatt och gick vredgad sin väg. I trappan mötte han den flicka han förut sett i kyrkan. Han hälsade på henne och upptog den blå bandros, som hon tappat, och lade den i sin taskbok. Utanför porten mötte han referendarien med hans käpp i handen, hvilken denne återgaf honom, sägande, att han först denna eftermiddag fått tag i den. Han ber honom följa sig upp på sin kammare för att vara honom behjälplig att mota klädmäklarens farliga trollerier. Då de uppkommit, laddas en elektricitetsmaskin, hvilken under anropan af den store Paracelsus riktas mot väggen.

Därvid började murbruket att jäsa och höja sig liksom ett haf i rörelse mot en hafsstrand. Tegelstenarna lossades i sina fogningar och tycktes liksom af sig själfva marschera upp och dubblera öppningen. Dörren var borta, och det var omöjligt att se något tydligt i rummet, enär små blå fjärilar lika bin på hvita vingar sväfvade kring i luften. Från elektricitetsmaskinen utgingo strålar, på hvilka redo små svarta gubbar, som med hackor utvidgade öppningen i muren. Då de ej skyndade sig, näpstes de af de blå fjärilarna.

Genom denna öppning kunde Humblom skåda in i ett annat rum hos klädmäklaren. Han såg Alexandra, samma flicka, som han nyss mött i trappan, stående med kapotten i handen. Klädmäklaren erbjöd henne den blåa klänningen han nyss köpt af den fattiga änkan. — "Blott inga tårar äro fallna på den" sade hon. Hon mottog den, besluten att återlämna den till änkan.

Sedan Alexandra gått, samtalade klädmäklaren och Ursula om spökeriet i Storkyrkan, hvilket de erkände, att de tillställt, i det att klädmäklaren krupit in i drakens och Ursula i prinsessans gestalt för att skydda sig mot referendarien, hvilken ifört sig St. Jörans skepnad. Den blåklädde, som afgjort striden, var säkerligen auscultanten. Klädmäklaren vill icke, att auscultanten skall förmälas med Alexandra utan med Catharina. Sedan Alexandra kom i huset, hade det blifvit ännu mera strid än förut. Alexandra, som i det-

samma inkom, medgaf, att det var hon, som tagit käppen, då hon såg, att Ursula och morbrodern missbrukade den. Hon hade beslutat att rädda den unge mannen, hvilken hon eljest tyckte kunde passa till det öfriga sällskapet.

Då auscultanten hörde sig nämnas, skrek han till. Förtrollningen var bruten, referendarien tillslöt öppningen, kastande en vredgad blick på Humblom och ilade ned för trappan och försvann.

Humblom begaf sig ned till Malmens källare, där han träffade Catharina, han kysste henne och medtog hennes brandgula bandros. Då han därefter såg på den ljusblå bandrosen, tycktes denna honom mörkblå och dunkel. Med de båda bandrosorna på toilettbordet insomnade han. Nästa morgon väcktes han af sin vän Thorleifsson, hvilken hånade honom, då han såg de båda bandrosorna. Då han berättar sina äfventyr, tror Thorleifsson, att han yrar eller drömmer. Humblom svarar, att han är en man, som aldrig drömmer. Han måste ovillkorligen få framgång på ämbetsmannabanan.

»Och skulle det åter misslyckas för mig, så att jag på mer eller mindre höfligt sätt afvisas från Embetsverken, hvilket jag likväl ingalunda bör befara, ty jag skrifver lofvad vare Gud! ganska correct rent, och resonerar aldrig med mina förmän, om hvad hvarken de eller jag förstå, så ger jag strax ut ett dagblad. Jag har redan gått igenom åtskilliga mycket ansedda och djupt politiska skrifter såsom t. ex. *Gåshalfvan*, *Carbasen*, *Riksfiscalen*, *Stockholms Sqvallerbytta*, *Tornväktaren*, *den Politiska Aristarchus*, *Bondekur för den sjuka Rikskroppen* och *den Philosophiska Carpusen*, samt håller nu som bäst på med *Argus*.

»Förmodligen *Svenska Argus* af Dalin», inföll Thorleifsson, »så äro vi ifrån anacronismen.»

»Jag känner ingen Dalin»; — svarade Humblom. »Jag menar *Argi Tidningar*, forfor han. Och med de utbredda kunskaper jag der finner, med de djupa insikter i statshushållning, som der herbergeras med de grundliga forskningar i Lagfarenheten och med min allt genomträngande omdömes förmåga, är det omöjligt annat, än att jag måste, på hvilken sida jag vänder mig blifva en vigtig man. Jag ser redan stora förebilder, såsom t. ex. den bekante Riks Advocaten Thaufaesius samt de bakom en sättares eller jernbärares rygg så käcke ansvarige Redacteurerna Per och Pål.»

Humblom blef så uppbragt öfver Thorleifssons insinuation, att en ordentlig jurist skulle vara ett fantasiväsende, att han angrep

honom. Denne rusade då på dörren, medtagande den blå bandrosen. Utanför mötte han klädmäklaren, nappade dennes svarta peruk och kastade den på den förföljande Humblom. "Äro nu drakklorna framme igen," utbrast Humblom.

Peruken satt så fast, att det var omöjligt att lossa den från hans hufvud. Klädmäklaren har klart för sig, att ingen utom referendarien kan häfva förtrollningen. Ty det är han som åstadkommit den genom käppen, hvars krycka förfogar öfver alla andar. I den ena ändan ligger nämligen en bit af Salomos vishetstand; i den andra sju skäggstrån ur Sankt Jörans mustacher. Klädmäklaren kan ej själf uppsöka brodern, ty då skulle denna utskratta honom för hans kala hjässa. Men han finner på råd. Han utkastar en af pappersstrutarna, som innehåller rökgubbarne. Strax därefter knackar det på dörren och in träder en lång och mager man i mörkgrå kläder. Det är comissionscommisarien Röökman. Denne skickas till referendarien, hvilken i Kommerskollegium håller på att hopkoka ett af presidenten nyligen försökt beck, hvarigenom man förmodade att kunna undvika all import af denna vara till båtnad för rikets finanser. Referendarien skrattade åt broderns äfventyr, förestafvade en lång trollformel, som Röökman uppläste, men trots denna och flera andra besvärjelser ville peruken icke lossna från Humbloms hufvud. Röökman erinrade sig då, att han kände en person, hvars brinnande nitälskan för ljuset håller stången med hans snille och smak. Han har lof att skrifva, så mycket han vill, i Stockholmsposten.

Röökman tillkallade "Den upplyste". Denne förnekar trolleriets möjlighet och förklarar, att berättelsen om referendariens krycka och klädmäklarens olycksaliga peruk endast är en imitation efter tyskan eller kanske blott en öfversättning. Med lock och pock får man honom slutligen att kamma peruken, hvilket han utför lika bra som perukmakare Grabenduncker vid handläggningen af ett riksrådshufvud. Då han efter att hafva ordnat lockarne, inpudrade peruken, utgick ur molnet en stämma, som talade och sade:

Blankare blankar du Blanca Blank i oblandade rimslut —
Blankan ej blankad är. Blanka så blifver hon blank!

Förskräckt och uppbrakt öfver dessa vanvördiga ord om hans tragedi *Blanca*, springer Den upplyste på dörren.

Men peruken lossnade. Klädmäklaren sätter den belåten på sitt hufvud, och Humblom begifver sig efter ett kortare besök i verket för att spisa middag.[1] Han kurtiserar och kysser Catharina. Hemkommen får han besök af den gamla Margaretha, som inbjuder honom till referendarien. Samtidigt infinner sig Ursula med samma helsning från klädmäklaren.

Auscultanten lofvade att uppsöka båda, fast han hade god lust att i stället begifva sig till Stallmästaregården, där inga förtrollningar voro att befara. Utkommen mötte han emellertid referendarien, som bjöd honom upp till sig och presenterade honom för sin systerdotter, Mamsell Alexandra, arfvinge efter grosshandlare Rosengren och frånskild gemål till den Högborne fursten, Herr Diocletianus. Hon var mycket skön, där hon satt i en försilfrad länstol, klädd med hvit sammet, men ej så täck som Catharina. Auscultanten älskade nämligen icke höga, smärta kvinnor, hvilka liknade kejsarinnor inkognito. Catharinas fylliga läppar voro som skapade endast för att kyssas, och hennes lilla trubbnäsa lade inga hinder i vägen därför.

[1] I mskrpt n:r 4 b finnes denna scen varierad på följande sätt, som kan vara af ett visst intresse att notera: Klädmäklaren framräcker en krokkam, som han förklarat sig hafva inköpt på gatan för två skilling. Lindwurm hade icke förr kastat en blick på kammen, förrän han drog en djup suck och bad läsaren bortlägga boken. Men författaren återupptog pennan och böd Lindwurm att gripa till den krokkam, som den svenska Clairon doppat i den svenske Voltaires blod. Han delade håret på vänstra sidan i tvenne lockar och inlade den ena uti det nummer af Stockholmsposten, hvari Euphrosyne blifvit, som Lindwurmen sjelf behagade säga, duktigt tilltvålad och den andra uti recensionen af Frithiof, hvilken den nya hårkonstnären ansåg som ett mönsterstycke af det sursöta berömmet, och hvarom Humblom förmälte sig hafva hört sägas, att recensenten deri nog mycket skulle hafva liknat en nosbegrimad hund, som så fasligen gerna vill bitas, men då han hvarken kan eller törs, tager sitt parti och viftar i stället med svansen. Därefter kammade han håret på högra sidan och inlade det i den bekanta recensionen af rymdskriften Babels torn, hvaruti recensenten vill af pur moderation insinuera, att författaren är en fyllbult, som endast uppträder såsom skald för att få fri förtäring på krogar och näringsställen och som borde mista ämbetet. — I detta mskrpt är det Heljesson, som uttalar verserna om Blanca.

Referendarien antydde för Humblom, att denne var riddare Sankt Jöran och uppmanade honom att akta sig för lifvets tomma purpurmoln, som betäcka den eviga solen i hans inre med andliga skyar. Han borde skingra dessa tomma dunster af jordisk grannlåt. Referendarien påminde honom om, att Gud förpantat honom åt kvalen och döden, erinrade honom om deras sista möte i kristendomens första tider, morgonen af den dag, då han led martyrdöden. Aldrig hade han sett honom så skön, som då han utstod rysliga marter på det med skinande svärd försedda hjulet. Förgäfves bedyrar Humblom, att det enda nödvändiga är att tänka på sin befordran. Referendarien uppläser för honom ur en stor foliant i skinnband Sankt Jörans legend.

Sankt Jöran var en riddare från Cappedocien, hvilken lefde på kejsare Diocletianii tid. Då hans moder med döden afgått, begaf han sig till hoflägret för att taga sitt arf i besittning. Han utdelade allt åt de fattiga. Kom han så till staden Silene i Libyen. Alla voro där försänkta i sorg, ty en drake förhärjade fälten utanför staden och höll sig endast stilla, om en jungfru hvarje morgon offrades åt honom. I dag hade lotten fallit på konungens dotter, den sköna Margaretha. Sankt Jöran sadlade sin stridshingst och red ut för att strida med draken. Han dödade honom och befriade prinsessan. Staden omvände sig till kristendomen, men Sankt Jöran drog dädan utan att göra anspråk på den utsatta belöningen, prinsessan och halfva konungariket. Han kom till kejsare Diocletiani hof, dit ryktet om hans bragd gått före honom. När kejsaren hörde, att han var kristen, befallde han en krigsknekt att nedsticka honom med sin bardisan, men vapnet böjde sig, som om det varit af bly. Sankt Jöran fördes i fängelse och en väldig sten vältrades öfver hans bröst. Nästa morgon fann man riddaren sjungande lofsånger till guds ära. Kejsaren befallde, att han skulle föras inför hans domstol, och Sankt Jöran aflyfte själf stenen, som knektarne ej kunnat rubba ur sitt läge. Riddaren steglades, men en ängel nedsteg från himmelen och befriade honom. Sankt Jöran stod där åter helbregda, men kejsaren ville icke tro, att det var samme man. Tvenne öfverstar intygade dock att så var fallet. Den ena af dessa var refe-

rendarien, såsom denne upplyser, i det han för ett ögonblick afbryter sin läsning.

Därefter kastades Sankt Jöran i en brinnande ugn, men lågorna gjorde honom ingen skada. Kejsaren trodde nu, att han var en trollkarl och lofvade honom ett areställe vid sitt hof, om han ville göra ädelstenar och guld åt honom. Riddaren förklarade, att han icke kunde uträtta något af egen makt. Kejsarinnan omvände sig då till kristendomen, hvarefter hon försköts af sin grymme gemål. Sankt Jöran ifördes ett par stöflar af glödande järn; gyllene sporrar med stora rubiner växte ut ur stöflarne. Kejsaren sökte aftaga dem, men förbrände sina händer. Han befallde då, att riddaren skulle hudstrykas. Bloddropparna förvandlade sig till rosor. Kejsaren lät gifva riddaren ett gift, som skulle göra honom vansinnig, men Sankt Jöran predikade i stället med stor vältalighet. Kejsarens handskrifvare omvände sig; folket anropade riddaren om bistånd.

Auscultanten afbryter här referendarien med ett långt utbrott af "fosterländskhet". Referendarien afbryter i sin ordning auscultanten med den förklaringen, att hans känslohäfning går för långt.

Sedan referendarien lämnat rummet, begifver sig auscultanten ut i köket. Där hör han tre röster samtala, men kan icke se något mänskligt väsen. Slutligen förstår han, att det är två kaffepannor och ett ölstop, som konversera. Det är en kammarherre, en fru Bergström och en protonotarie, som referendarien förtrollat. Och som just en fållbänk sedan gårdagen står ledig, blir auscultanten förskräckt och tror, att referendarien där tänker innesluta honom, hvarför han springer, ända tills han kommer fram till hörnet af Skomakaregatan. Där möter han Catharina. Samtalet mellan dessa båda "embetsverkens Astolf och hans Felicia" utgör en parodi på Atterboms Lycksalighetens ö och det Atterbomska ordvalet. Då auscultanten får veta, att klädmäklaren upptagit Catharina som eget barn, trolofvar han sig med henne och kysser henne. Han skulle just göra detsamma för andra gången, då han märkte, att något ovanligt tilldrog sig nere i gatan, där ett sällsamt ljus utbredde sig men lika hastigt försvann. En polisbetjent skrek: 'Där ha vi upplysningen!' Han varnar de trogna medborgarne för detta ljus,

som man icke vet, hvarifrån det kommer. Han får emellertid svar uppe från Tyska kyrkans väderhane och den tornspira på hvilken denna svänger. Denna scen är en allegori om tidens tidningspräss och dess strid med regeringen. Väderhanen är Argus-Johansson, hvars suffisanta framställningssätt igenkännes i ord som följande: Det är jag som sitter här uppe. Högt öfver anonymiteten. Den mest uppsatte på St. Gertruds kyrkotorn. Jag som illustrerar Sverige med mina nouveauteter och docerar för Europa, Asien och Afrika och Polynesien med mina reflectioner. Jag, som abonerat på ett amerikanskt dagblad! Jag, hvars namn forturerar konungar och ministrar Jag, som eleverar dem genom min välvilja och accablerar dem genom min giftiga ridicule.

Tornspiran ackompagnerar Väderhanen, uppbär honom, försvarar honom och uppmanar slutligen sina hederliga vänner Jernbärarne att smörja upp polisbetjenten, som ej vill låta tysta ner sig.

I detsamma klappade någon auscultanten på skuldran. Det var referendarien. Auscultanten och hans Felicia sprungo sin väg förskräckta öfver allt, hvad de sett. Auscultanten tyckte sig förföljd af en massa besynnerliga djur, och referendariens krycka lyste mystiskt. När auscultanten hemkom, kände han sig nedtryckt och inblandad i ett sammelsurium, som skulle blottställa honom för allmänhetens skratt. Han visste ej, hvad han skulle göra, då han erinrade sig, att hans farmor i villrådiga ögonblick brukat sticka en knappnål i bibeln. Auscultanten framtog Kellgrens skrifter och stack på samma sätt i dem, hvarvid han fick upp följande ställe:

Min käre gosse, blif ett fån,
Så går dig allting väl i händer.

Därefter slog han upp i Leopolds Oden och läste Pompés replik:

Jag ser en lömsk barbar, ett vanbörd, en barbar..

Auscultanten tyder sina orakelspråk och finner, att Leopold spår som en karl. Referendarien är hans rival och vill åt flickan och ställa till fiendskap mellan honom och klädmäklaren.

Han stod just i begrepp att uppsöka den senare, då denne stod framför honom och inbjöd honom att intaga aftonmåltid på Hasselbacken, där klädmäklaren senare ärnade företaga sina astronomiska operationer, för hvilka stjernhimlens konstellationer voro ovanligt gynnsamma. Nedanför håller åkareåldermannen Röökström med sitt bästa ekipage för att skjutsa dem; men då auscultanten icke vill åka, försvinner Röökström på ett sätt, som auscultanten ej kan förstå. (*Enligt anteckning i mskrpt slutar här det tryckta.*)

På vägen ut till Djurgården, sedan han fått veta att klädmäklaren äger minst 50000 riksdaler banko, som en gång skola tillfalla Catharina, friar auscultanten formligen till henne och erhåller klädmäklarens samtycke. Denne tycker dock, att han borde öfvergifva tjänstemannabanan, mot hvilken han uttalar sitt ogillande. Hans och auscultantens samtal i detta ämne blir till en satir mot tjenstemannaklassen, hvars beroende, falhet, ögontjäneri och spioneri gisslas. Klädmäklaren föreslår auscultanten att i stället slå sig ned som kortglättare i staden, en syssla, som just är ledig.

På Hasselbacken finna de före sig Catharina, Ursula, commissionscommissarien Röökman, renhållningsentrepeneuren Rööklund och åkareåldermannen Röökström. Auscultanten företager en promenad utåt Djurgården med Catharina. De kyssas och tala om klädmäklarens inteckningar.

Återkomna finna de en rykande bål framsatt. Under den lågo två värjor och bordet var beströdt med munderingspersedlar, tillhörande borgerskapets infanteri korps. Damerna gingo in i ett annat rum, men herrarne uppställde sig kring den rykande bålen. Klädmäklaren fattade stafven, uttalade ord öfver bålen och klingade ömsom mot bålen, ömsom mot glasen, och punschen uppsteg slutligen mot höjden i hvirflande kretsar, omgifven af rök. I röken bildade sig gestalter. Auscultanten såg i den sin barndom, sin ungdom och framtiden — allt lika snusförnuftigt, men han tyckte själf att det kanske endast var idéer, för hvilka man icke borde gå miste om punschen. Han vände sig därför till klädmäklaren med en fråga, huru länge de skulle vänta på ett glas. Röken försvann då, Catharina ihällde glasen, och munterheten steg slutligen så högt,

att åkareåldermannen sjöng en patetisk sång. Klädmäklaren föreslog de nyförlofvades skål. Åldermannen talade om nödvändigheten att inskränka tjenstemännens antal, och klädmäklaren förklarade, att dagen skulle blifva olycklig för hans broder. Denne hade hittills besörjt alla större leveranser af rökgubbar äfven till främmande hof, men nu hade denna rörelse lidit ett afbräck, i det att turkiske kejsaren skickat en superfin rökelse till åtskilliga europeiska hof, hvilken befunnits utmärkt i Wien, Paris och London. Lukten däraf ägde förunderliga egenskaper, i det att den bevarade för farliga sprittningar hos barn.

Därefter begifver sig klädmäklaren jämte herrarne upp på en höjd midtför Hasselbacken. Klädmäklaren drager med en värja en trollkrets ikring dem, och när klockan slår tolf börjar han läsa ur en medförd svartkonstbok. Och nu följer den ena visionen efter den andra, en serie af taflor i Callots manér, hvilka tillsammans utgöra en vemodigt satirisk skildring af Sveriges politiska tillstånd. Först visar sig för auscultantens ögon hela Djurgårdsslätten, befolkad som en första majdag men med allt slags trolltyg: halfalnshöga gubbar med buteljkorgar och exempellöst långa näsor, damer, präktigt smyckade som till en hofbal, men urhålkade i ryggen. Alla dessa försvinna och i stället uppdyka andra: harar, kring hvars mustachprydda läppar läses allerunderdånigaste rapport, höga ämbetsmän, men på låga ben, hvilka uppbära ett djupsinnigt bläckhorn med åtskilliga ordensbehängda pennor, hvilka formera sig till ett allerunderdånigaste beskedlighetsvotum, kattor, som blåsa flöjt, vandrande penningpungar med rosettperuker, kring hvilka dänga högar af jernkontorets assignationer till ledning för riksdagsgöromål, ända ned till jorden bugande prästkappor utan hufvuden men med knifvar till armar, hvarmed de kärleksfullt omfamna hvarandra. Domare, formade som grodor, hoppade med lagens svärd midt igenom sig och rådslogo med statsmän, som fått skadestånd i mage för bristen på både hufvud och fötter, murmeldjur, räfvar på två ben, filfrasar, varglon och andra redliga medborgare samt de trenne kraftmännen Röökman, Röökström och Rööklund, d. v. s. referen-

dariens rökgubbar, under hvilken bild vi sett Livijn bland annat parodiera göterna.

För tredje gången läser klädmäklaren i svartkonstboken. En stor svart hund med lågande tunga och gnistrande ögon började dansa utom kretsen. Hunden försvann och ett svart moln, på afstånd liknande en sky af korpar och kråkor, framsköt från berget och tog vägen mot staden, där det bildade sig till ett ofantligt hufvud, ur hvars ögon en blå eld ormade sig och kring hvars tänder, bleka som ett liks, skummade sig ett gult etter, som, blandadt med det ur näsan frambrytande röda töcknet, bildade öfver gestaltens hjessa en omätlig tiar, hvarpå Storkyrkotornet lyste som ett kors. Gestalten utsträckte mot Tyska kyrkan en hand, en regnbåge framsköt öfver byggnaden och en i nattliga färger glänsande morgonrodnad formade sig öfver kyrkorna. På midten af denna tronade en bild, klar som en junidag och mild som en nordisk sommarnatt, på hvars sorgset leende panna vintren tecknat en likpsalm om alltings förgänglighet. Tiaran med hufvudet försvann, nedsjunkande omkring Skeppsbron som ett stort handelshus, då det upphör att betala.

Långsamt började denna gestalt att på morgonrodnadens vingar framsväfva öfver sjön. Klädmäklaren öppnar åter svartkonstboken och tusentals tordyflar och trollsländor skjuta ned mot gestalten. Men deras anfall misslyckas. Alla vidunderna fly för honom. Hararne fingo vingar, bläckhornen utgöto proklamationer, grodorna skyndade tillbaka till träsken. Auscultanten är full af fasa, men klädmäklaren förlorar icke fattningen, utan anropar Röökman, Röökström och Rööklund, uppmanande dem att förklara, huru oskickligt detta svärmeri är midt under upplysningstidehvarfvet. Röökman efterkommer tillsägelsen, men upplöses i en rökfläck under ljud af en bland kraftens vanliga dödspustar.

Stormen växer och drifver allt framför sig. Äfven auscultanten befinner sig utan att veta huru på väg till staden. Han upphinner klädmäklaren, som också i stark fart ilade framåt, fast med lika mycken ovilja som den, med hvilken ministrar understundom erkänna folkens rättigheter.

Vid hörnet af Storgatan sammanträffade klädmäklaren och auscultanten med renhållningsentrepenören och commissionscontoircommissarien, hvilka huggit sig fast vid ett plank och med uppbjudande af all sin kraft sträfvade mot stormen. Här, yttrade de båda sistnämnda, borde man göra halt och samla krafter till ett nytt anfall. Klädmäklaren öppnade också ånyo Svartkonstboken och anropade platsens skyddsande; denne en lång och rankig gestalt visade sig och kom till undsättning med hvarjehanda yttranden, som sväljdes af Röökström och Rööklund men af auscultanten befunnos mindre rediga. Men klädmäklaren blef åter modig och yttrade, vänd till gestalten: "Fly, aristokratiska vidskepelse, monarkiska synvilla eller republikanska fördystring. Vet du icke, att en ny skapelse förestår." I detsamma kom en frisk vind, som undanspolade platsens skyddsande och beredde ett lika ömkligt slut på Röökman, som Röökström redan undergått.

Endast auscultanten och klädmäklaren lyckades rädda sig och undflydde ända till Svartmannagatan, men auscultanten var redan så uppgifven, att han beslöt att ställa sig under lagarnes skydd. En röst svarar ofvanifrån. Det är Väderhanen på Tyska kyrkan, ackompagnerad af sin Tornspira. "Igenkänn deri den svenska congregationen, en miniaturbild af den franska", yttrar rösten. Nu angripes klädmäklaren och auscultanten af ett stort spökeri af bryggarekärror, bagaresläpor etc., som väl betyder de lägre folkklasserna. Klädmäklaren hade nu fått nog och beslöt att bryta hämdens insegel. Han anropade Thorsdagens gud och frammanade åtskilliga excellenser och ministrar, men i stället började tennstop och kopparfat från de omgifvande saluständen att hagla kring hjeltarnes öron. Fredagen är nämligen redan ingången och Torsdagen kan således intet uträtta.

Auscultanten gripes af tvänne ynglingar och införes i referendariens hus. Denne är sysselsatt med occulta operationer. Väderhanens röst höres genom fönstret och förklarar, att det är hans skyldighet att angifva dylika occulta maskinationer af en svensk congregationist; men referendarien snäser af honom, sägande, att han

känner honom för väl för att frukta honom. Han är fal för riksgäldskontorets pängar eller ett mål mat.

Referendarien vill nu veta, om auscultanten verkligen är Sankt Jöran. Han införes i en praktfull sal, hvarest råder en sällsam dager. På en tron af silfver sitter Alexandra. S:t Jörans riddarrustning ligger på ett par purpurbeklädda altaren — samma rustning, som auscultanten en gång burit i Libyen. Fönstret går upp och astralandar inströmma, hvilka iföra auscultanten rustningen; men denne nekar att mottaga det svärd, som man räcker honom, sägande, att numera slåss man icke med äggjärn utan med ord, och då Månens behärskare sätter på honom hjälmen, dignar han under bördan, och då Solens behärskare räcker honom skölden, stöper han till marken. Han förklarar själf, att han icke är någon revenant af S:t Jöran. Denne var en narr, som icke gick in på kejsarens förslag, då han säkert blifvit både kammarherre och landshöfding och kanske fått kommendörskorset till på köpet. Referendarien ser strängt på honom, och astralandarne afväpna honom. Han föres ut i ytterrummet, där han åter hör Väderhanens röst, som förklarar, att den congregation, som han skapat för publiken och sitt eget soulagement, existerar reellement. Här enerverar sig ett tredje parti, som hvarken äro odalmän och osvenske svear eller väderhanar och vindspelare.

Auscultanten gör ett utfall mot inbillningen, hvilken försvaras af referendarien. Den förre uppvaktas af husgerådets fylgior, hvilka gratulera honom till att hafva undgått inbillningens förvillelser. Därför vore han värd rykte och belöningar. Detta tal gör ett djupt intryck på Humblom, som, belåten med sig själf, lämnar huset, och då han icke har någon portnyckel på sig, begifver sig till Kungsträdgården för att tillbringa natten.

Han slog sig ned och började beundra den stora blomsterkrukan, rikskrukan äfven kallad (= Karl XIII:s staty), som stod där framför honom. Han tänkte just stiga ned för att tillbedja den, då han såg tre "Sabbatsbergsmöjor" komma farande från olika håll på ugnsrakor. Den ena af dessa är Ursula, som stämt sina följeslagerskor dit för att hjälpa henne med en besvärjelse. Hennes dotter Catharina älskas af en ung man med goda

framtidsutsikter, men referendarien söker locka honom ifrån henne och istället förmäla honom med Alexandra. Detta får ej ske. En fyrpanna framtages och i denna sammansmältas två vaxbilder, föreställande auscultanten och Catharina, under det man nämner deras namn. Auscultanten känner blodet brinna i sina ådror. I detsamma kommer Catharina vacklande som en sömngångerska. Man sticker till henne bitar af pannkakan. Auscultanten springer fram för att omfamna Catharina, men en annan manlig gestalt ställer sig emellan, hvilken Catharina ifrigt omfamnar, då hon däremot undviker auscultanten. Då Ursula ser, att besvärjelsen håller på att misslyckas, skickar hon en dragon af tenn efter sin mästare, klädmäklaren. Denne sätter Cagliostros peruk ännu en gång på auscultantens hufvud, hvilken nu blir lugn som en för detta jacobin, då han ser att konungaväldet också har åt honom höga tjänster och pensioner, att allmänna myndigheten går hans ärenden och att den s. k. rättvisan gör sig en ära af att titta genom hans lorgnett. Men om dylika verkningar utgöra peruken själf, eller om han endast äger förmågan att åstadkomma dem, torde det ännu vara för tidigt att bestämma.

Klädmäklaren för nu auscultanten till den upplyste för att denne skall lossa peruken. Denne befinner sig i fullt arbete. Han är nämligen sysselsatt att hjälpa en högt uppsatt person, hvilken för några år sedan ansågs som en stor vältalare, men hvars rykte på de sista åren fallit (Wetterstedt). Väderhanen vet icke, huru han därvid skall gå till väga. Klädmäklaren föreslår att förse honom med en tankeställare och lofvar att förfärdiga en sådan åt honom, om den upplyste aflyfter peruken och renar auscultanten från alla fantasiens besmittelser. För att utföra detta måste man emellertid finna en passande lokal, där fantasien aldrig fått tillfälle att smitta väggar och tak utan redbarhet alltid idkats och hållits kär. Man begifver sig då till Stora börssalen, Svenska Akademiens samlingsrum. Klädmäklaren tager sig in genom de stängda dörrarna medelst magiska konster, och man intågar i gula rummet. Klädmäklaren föreslår, att man skall bereda en amulett åt auscultanten för att skydda honom mot fantasiens frestelser. Den upplyste protesterar, då amuletter äro öfvernaturliga. Klädmäklaren påpekar däremot,

att de påkallas af tidsandan och hänvisar till den amulett man nyligen beredt i Upsala. Vid detta tal nyser peruken och lossnar och klädmäklaren sätter den åter på sitt eget hufvud. Man intågar i Stora börssalen, och under afsjungande af verser ur akademiska skalder slår man sig ned vid bordet med de aderton silfverljusstakarna. Den upplyste påtager Nils Lorenz Sjöbergs nattmössa och en ännu lefvande tänkares nattrock. Besvärjelserna börja, hvarunder man bränner strödda blad af Svenska Akademiens handlingar och underliga örter. Syner visa sig, hvilka satirisera åtskilliga ämbetsverk och institutioner (Benedlingskommissionen, Rikskonsumtionsanstalten, Militärdisciplinen, Pressens olika organer, Justitia, Magasinsdirektionen m. fl.). Det sista af dessa allegoriska väsen, som visar sig, är en dam, klädd med den utmärktaste smak. Det är Plattheten. Den upplyste lyfter tre gånger på Nils Lorens Sjöbergs nattmössa och utropar: 'Inbildning, endast du förljufvar människans öden'! Plattheten är den upplystes skyddsgudinna, och han dånar af förtjusning öfver att en gång hafva skådat henne ansikte mot ansikte. När han åter kommer till sig, räcker han auscultanten den färdiggjorda amuletten som ett skydd mot fantasiens lockelser. Det är en blybit, hvilken smälts öfver upplysningens fackla.

Auscultanten är nu lika nykter och redbar som i sin ungdom, då han aldrig hörde fåglarna sjunga utan att skratta åt deras pip. Klädmäklaren lofvar honom, då han önskar föra processer, att göra honom bekant med Skeppsbrons mest ansedda hus. Nästa morgon stämma de också möte hos grosshandlare Kneippe för att frukostera. Det är samme grosshandlare, som auscultanten tidigare sett på Djurgården under eken i sällskap med sin fru. Frun håller just på med att undansnilla husets tillgångar, hvarmed klädmäklaren är henne behjälplig. Grosshandlaren skall nämligen göra konkurs. Klädmäklaren öfvertager en fordran på femtio tusen kronor, och äfven auscultanten hugnas med en inteckning af frun. Man frukosterar utsökt med fina viner, samtalande om lämpligaste sättet att tjusa domstolar. I denna satir mot Stockholmskonkurserna siktas äfven Högsta Domstolen.

Klädmäklaren och auscultanten skiljas för att åter mötas vid

rådhusrätten klockan elfva. På vägen går auscultanten in i Storkyrkan, där han finner referendarien och Thorleifsson i samtal. Den förre utvecklar, att hela verldsystemet hvilar på den eviga rättvisan. Men många glömma det eviga för jordelifvets skönhet. Sådan var också den unge man, för hvilken han uppläst S:t Jörans legend, hvilket han valt som en pröfvosten. Men han var icke den han förmodat. Klädmäklaren förledes af sin högfärd liksom en gång S:t Jöran, och därför vandrade han ännu här på jorden efter många århundraden. På Thorleifssons fråga, om mänskan kan ställa sig i förbindelse med det osynliga, svarar referendarien jakande och tillägger att, om det anstode mänskan att göra det, skulle han med den käppkrycka han håller i handen kunna öppna förbindelse med andeverlden.

När auscultanten hör detta, rusar han fram och rycker kryckan till sig, förklarande att det icke skall ske, samt öfverlämnar den åt klädmäklaren.

Vid domstolen afgör auscultanten konkursärendet till förmån för den oredlige cessionanten, under det att Thorleifsson försvarar Alexandras sak, hvilken af grosshandlaren, en för detta bokhållare hos hennes far, blifvit bestulen på en betydande del af sin förmögenhet. Thorleifsson söker efteråt tala honom till rätta, men auscultanten är nu fullständigt förtorkad.

Därefter afhämtar auscultanten Catharina för att föra henne till den nya pension, som grosshandlarefrun öppnat. Catharina undviker honom, men upptändes däremot af kärlek till en löjtnant, samme löjtnant som uppträdt under besvärjelsescenen i Kungsträdgården, och förklarar honom midt på Norrbro sina känslor. Auscultanten skrifver på en sedel för honom -- äfven han har genom nattens besvärjelsescen fästats vid honom med magiska band — och begifver sig därefter till klädmäklaren för att omtala sina bekymmer. Det visar sig, att det är på grund af föregående nattens misslyckade besvärjning i Kungsträdgården och något trolleri af Alexandra, som Catharina vändt sin håg från auscultanten. För att frigöra henne från förtrollningen föres hon af klädmäklaren till en öfverste, som magnetiserar fruntimmer, och Catharina afhämtas för detta

ändamål i pensionen (*här slutar mskrpt 3*). Öfverstens väntrum med där varande fruntimmer beskrifves satiriskt i en tafla à la Hogarth.

Auscultanten aflägsnar sig. På aftonen uppsöker han åter klädmäklaren. Dennes oro för Catharina är nu som bortblåst. Hon hade strax blifvit clairvoyante och berättat, huru hon kunde botas. Den upplyste var ute och sökte löjtnantan, utan hvars närvaro kuren ej kunde företagas. Klädmäklaren är emellertid mäkta bekymrad, dock icke för tankeställaren till excellensen, som ej längre är vältalig; han hade redan förfärdigat en resonansbotten, öfver hvilken han spänt gamla pukskinn, som han köpt i kongliga förrådskammaren, där de användts till rikspukor. Däremot hade han ett stort besvär för att skaffa de fem ideer åt Väderhanen, som denne lofvat tidningen Cometen, hvilken befann sig i stor brist och nu vid prenumerationsfisket behöfde dem. I en tina, som tillhört kapten Puff, hade han nedlagt icke mindre än 1000 af dennes uppenbarelser och utgjutelser. På dessa hade han gjutit flera slags flytande ämnen från vatten till Schweizerpunsch; men han hade icke lyckats utlaka något. Sedan hade han sökt späda luten, och den stod nu till krämpning uti ett käril, som påstods hafva varit nyttjadt af adjunkten Höijer i Upsala, men vätskan ville icke taga krämp utan den bara häfde sig och pöste. Auscultanten förslog honom då att lägga något särskildt ämne i krämpen. Klädmäklaren svarade, att han redan ditlagt ett extrakt på insända artiklar men utan framgång. Auscultanten rådde honom då att lägga dit *desinteressement*, hvilket Cometen själf satte största värde på. Klädmäklaren följde rådet och nedlade en hel gröpe med prenumerationssedlar. Krämpen betäcktes då strax med en eldfärgad hinna och när den kallnat, funno de på bottnen af kärilet hungerns metmask (*Auri sacra fames*. Horat.).

I detsamma infann sig den upplyste med löjtnanten. Denne vill gifta sig med Catharina, men klädmäklaren söfver honom genom att låta uppläsa ett af sina ännu icke prisbelönta täflingsämnen om *Verksamheten eller Drömmarnas inverkan på Domarne.* Detta tager skruf. Catharina blir befriad från sin kärlek och löjtnanten affärdas med en vaktbricka af silfver.

Den upplyste är emellertid ytterst nedslagen, då klädmäklaren

förkunnar för honom, att han förgäfves sökt i andevärlden någon, som ville bistå honom. För att trösta honom skänker han honom en burk ognomantisk salva, som han skulle stryka på naglarna. Därefter kunde han på naglarna se och läsa besynnerliga saker, hvarigenom hans möda med sammanskrifvandet af tidningsartiklar skulle betydligt lättas. Den upplyste förklarar emellertid, att han länge begagnat sig af detta medel. Klädmäklaren framkallade dock en af de andar, som den upplyste användt vid sina operationer. Därvid vältes tinan af auscultanten, eldslågor fylla rummet, och till den upplystes förfäran förvandlas klädmäklaren till den gamla Stockholmsposten, som har lof att skrifva i den nya, så mycket han vill. Den upplyste nedföll konvulsiviskt vid denna syn, hållande skriftställarburken emellan sina händer. Besvärjningen fortsättes. Ur eldslågorna framgår en lång och mager man, Thåfaesius, och en svart hund, hvilken faller ned död, då gestalten går emot honom. Därefter uppstå astralandar, hvilka söka taga bugt på klädmäklaren. Denne sänder auscultanten till sin broder för att bedja om hjälp.

Auscultanten lyder, fast motvilligt, och insläppes till referendarien, som just lyfter från elden en degel med guld, hvilken han tillverkat med tillhjälp af alkemiens eldröda lejon, som slumrar i famnen på en lågande drake. Då Humblom för att blidka dessa djur räcker emot dem upplysningens amulett, fyller draken rummet med eld och lågor. Den ena elementaranden efter den andra visar sig, och det är slutligen fara för både auscultantens och till och med för referendariens lif, då Thorleifsson infinner sig med Salomos krycka. Ingen annan skada sker än, att den upplyste finnes död på golfvet. "Inbillningen har bekommit honom illa."

Därefter skrider man till begrafning af den upplyste. Referendarien håller ett slags liktal öfver honom. Köksredskapen intåga och uppstämma ett klagoskri, liket lägges i en kista och ställes på en lit de parade af "stämplade tidningar, som Riksgäldskontoret nekat att återtaga". "Nu hördes fnaskande, träfvande, petande, skrapande och slutligen fnysande." Kunglig sekreterare Väderhane inträder för att underrätta sig om, hvad som förehafves. Han bereder sig att hålla en tjenstskyldig äre- och liktjänst, och som Thor-

leifsson fruktar, att talet blir långt, aflägsnar han sig. Klädmäklaren vill sätta på sig peruken, men den konstrar. Aldrig gjorde sig den store Cagliostro så rar, svarar klädmäklaren. Referendarien förklarar, att det icke är Cagliostros peruk och på klädmäklarens fråga, hvad den är, vidrör referendarien peruken med kryckan, och den svarar själf på frågan.

Af planen ser man, att icke många scener återstått, innan romanen slutat. Referendarien behåller nu makten. Lik en annan Prospero härskar han med andarnes tillhjelp, och det goda afgår med segern. Han tvingar grosshandlaren och klädmäklaren att bekänna sina skurkstreck, den förres hustru efterskickas och måste återlämna det oredligt förvärfvade, sedan Thorleifsson bevisat hennes bedrägeri. Den gode referendarien skänker henne emellertid allt guldet i degeln. Därefter följer en scen, hvars innebörd det är svårt att förstå: grosshandlarefrun vaskar guldet. Hon upptäcker väl därunder, att referendariens guld är af en annan art än det hon sätter värde på.

Därefter firas Alexandras och Thorleifssons bröllop. Äfven denna scen skulle blifvit till en stor allegorisk målning, som försiggått i Storkyrkan. Thorleifsson, representanten för rättvisan och ädelheten, den verklige S:t Jöran ses nedstiga från dennes häst och tager Alexandra, prinsessan, vid handen. Kyrkan är full af de från Ehrenstrahls tafla samt Epitafierna nedstigna bilderna. Öfver hela scenen nedblickar Kristus, orörlig men klart skinande. Men äfven i denna högtidliga scen äro groteska figurer inblandade. Djäflar funktionera som präster. Och i en magisk spegel, som referendarien framräcker, upptäcker ordensbiskopen, att Humblom är Gereons åsna. Humblom utnämnes till rikshärold och vaknar i detsamma som Thorleifsson utropas till käjsare.

II.

Bland Livijns manuskripter finnes också en liten grupp af aforismer, hvilka troligen äro nedskrifna under tyska fälttåget. I en af dessa yttrar han: "Drömmar, drömmar! I ären min himmel och mitt helvete. Jag drömde . . . den mest fantastiska trollroman. Mindes jag den rätt och kunde beskrifva den, så vore "Der Zauberring" snart fördunklad."

Det är visserligen icke troligt, att "Riddar S:t Jöran" i den form vi känna den utgör en nedskrifning af denna dröm; i hvarje fall hafva då många detaljer och hela romanens innebörd under årens lopp förändrats. Men drömmens bilder har Livijn icke kunnat glömma, och slutligen har det ögonblick kommit, då han gripit till pennan för att nedskrifva dem.

Mycket i romanen tyder i hvarje fall på, att dessa scener först tecknat sig för författarens inre öga som en brokig serie af underbara trollerier, hvilka, så att säga, spontant uppstått ur ett centralmotiv, men utan att vara förbundna med hvarandra genom en djupare mening. Alla fantasibegåfvade naturer känna till detta tillstånd, då själen, försänkt i sig själf, i drömmande eller vakande tillstånd leker fram bild efter bild liksom ett kaleidoskop. För skalden själf äro dessa bilder hufvudsaken. Han njuter dem i skapelsens ögonblick utan att fordra någon förklaring, njuter dem som en slags musik, åt hvars toner han saligt hängifver sig. Hvem kan tvifla om att det är i denna sinnestämning, som Ariosto fördjupat sig i alla de naiva sagor, af hvilka han uppbyggt sin skimrande hjältedikt. Vi kunna ännu skönja det i den hänförelse, hvarmed han beskrifver stridsscener, paradisiska trädgårdar, magiska förvandlingar, hjältinnans skönhet och Rolands galenskap. Och när Cervantes håller domedag öfver de gamla riddarböckerna ana vi, med hvilken ömhet och kärlek han ännu omfattar dem. Så omedelbart, utan alla tankar på metafysiska förklaringar är det också som Atterbom under sina barnaår vid lampans sken försjunkit i läsningen af de sägner, hvilka senare skulle skänka honom stoff till hans fantastiska sagospel.

Helt annat blir förhållandet, då skalden vill nedskrifva sina syner. Hvad som fängslar honom själf som en salig dröm, skulle för läsaren lätt blifva en långtråkig följd af beskrifningar eller platta äfventyr. Endast mycket primitiva kulturskeden äga ännu tillräckligt af barnets naivitet för att kunna fröjdas af sådana bilder. Under mera reflekterande tidsåldrar fordrar man däremot, att dessa bilder skola sammangå till en afslutad enhet, att de uppbäras och sammanhållas af en idé. Så är redan fallet i Ariostos och Cervantes satiriska diktningar, och under sjuttonhundratalet, då man ånyo började att leka med de gamla medeltidssagorna, gaf man dem oftast en didaktisk tydning. Nyromantiken fängslades särskildt af sådana berättelser, i hvilka den skymtade ett sammanhang med sitt eget idéinnehåll och i hvilka den således med lätthet kunde inarbeta en eller annan symbolisk eller satirisk mening. Öfverallt finna vi under senare århundraden, huru sagans drömgestalter för att få inträde i diktningens värld måste skruda sig i tankarnas slöja.

Inför denna nödvändighet har också Livijn stått, då han ville meddela sin omgifning alla dessa magiska scener, som så lifligt sysselsatte hans egen fantasi. Han måste gifva dem ett tankeinnehåll. Riddar S:t Jöran utgöres därför icke endast af en serie fantastiska bilder i Tusen och en Natts stil. Den har, såsom det med alltför mycken tydlighet framgår af ofvanstående redogörelse, under utarbetandet format sig till en satirisk allegorisk roman, i hvilken Livijn velat säga sitt ord om de tankar och känslor, som genomströmmade hans upprörda tidsålder. Livijns roman är i prosa en slags paralell till Atterboms "Lycksalighetens ö". Båda författarne hafva efter bästa förmåga sökt tjusa läsaren med en brokig följd af underbara äfventyr, men hvart och ett af dessa gömmer på en tanke. Och båda hafva i dessa dikter fått ett utlopp för det missnöje de kände med samtidens människor och tilldragelser. Båda hafva velat väga tiden på en våg, och funnit den för lätt.

Livijn hade åtskilliga förutsättningar för att lösa en dylik uppgift. Han stod på midten af sin lefnads bana, och de år han hade bakom sig hade varit rika på erfarenheter af mångahanda slag. Hans lif hade fört honom vida ikring i rikets olika delar. Han hade

studerat i Lund och Upsala, tjänstgjort i hufvudstaden och på Västkusten, deltagit i mångahanda praktiska företag och därunder lärt känna många människor af olika samhällsklasser. Han hade genomlefvat den stora litterära striden, som trots alla dagens småaktigheter på ytan, gömde på vidtgående principspörsmål. Med kanske ännu lifligare intresse hade han sedan sin tidigaste ungdom följt de politiska striderna; efter bosättningen i Stockholm hade han som publicist då och då själf ingripit och sagt sitt ord i dagens frågor, och vid 1823 års riksdag hade han suttit som sekreterare i ett af utskotten. Allt detta hade förskaffat honom mycket intim kännedom om de makter och personligheter, som voro i rörelse. Hans duglighet såsom ämbetsman var pröfvad och erkänd, och den hade äfven belönats med vissa framgångar. Men han hade också haft tillfälle att besanna Shakespeares ord om „de sparkar, som odågan ger den tåliga förtjänsten.“ Dylika erfarenheter hade underblåst det oroliga missnöje, som var honom medfödt och kanske öfver höfvan skärpt hans öga för omgifningens svagheter.

Af stor betydelse för hans utveckling hade deltagandet i tyska och norska fälttågen varit. Erfarenheterna därunder vidgade hans blick, så att han såg djupare och längre. Han hade lärt sig förstå, att mänsklighetens historia icke är afslutad med en generations strider, utan att den forsätter sig medelst ett gradvis urval genom tiderna efter det gamla ordet: många äro kallade, men få utvalda. Ungdomens alltför trosfasta och sangvinska rationalism, som tror att allt samhällsondt låter bota sig genom några enkla formler, hade blåst bort under lifvets strider. Därute på slagfälten och vid de nattliga bivuakeldarne hade han insett religionens nödvändighet för individen och samhället. Han hade kommit till insikt om, att tidsrörelserna, äfven om de reste sig som skyhöga vågor, endast voro en ögonblickets lek af de eviga makter, som i det osynliga styrde människosläktets vandring mot obekanta mål. Många illusioner hade han förlorat, men sin djupa ärlighet, sin brinnande rättskänsla hade han kvar. De voro malmen i hans väsende. När han såg dessa kränkta, förjagades löjet från hans eljest sällan allvarliga ansikte och harmen gnistrade i hans ögon. Han var en mogen

man, rik på erfarenhet, orädd och varmt fosterländsk, men hatande frasen.

Framförallt var han djupt missnöjd med de inre förhållandena i Sverige — han som så många andra. Men han var för litet partiman och för mycket individualist för att svärja trohet vare sig åt liberalismen eller konservatismen. Efter ett lif, i hvilket missräkningarna varit flera än framgångarne, och under hvilket han medvetet gått emot sin naturs djupare fordran, kärleken till poesien, kände han starkt och lefvande disharmonien mellan det inre och det yttre, mellan dikt och verklighet, mellan ungdomsdrömmarnas rosenfägring och lifvets kalla nakenhet.

Denna disharmoni kunde han aldrig upplösa och öfvervinna. Hans enda lisa bestod i att bikta den i diktens form. Det är denna disharmoni, som skymtar som den vemodiga bakgrunden i Spader Dame och söker muntra sig och läsaren med ständiga kvickheter och upptåg. Det är också detta missnöje med lifvets prosa och denna längtan efter ett bättre, som uppbär Riddar S:t Jöran. Huru djupt det var kändt, framgår af det ofvan citerade brefvet till Rääf, hvilket klart angifver hans sinnesstämning vid denna tid.

Vi återfinna denna världsbetraktelse i romanen, hvilken just framhäfver denna motsats mellan poesi och verklighet, mellan idealism och materialism, som nästan alltid skymtar bak nyromantikens tankedikter. Denna strid försiggår i hufvudpersonens, hofrättsauscultantens, själ. Humblom är en streber, som endast har en tanke i hufvudet, nämligen att uppnå rikedom och en hög ställning på ämbetsmannabanan. Han är utan självständighet, utan ärlighet, beredd att begå hvilken låghet som helst endast den främjar hans egna egoistiska intressen. Det är medelmåttan utan innehåll, hvilken därför också drifver som ett rö mellan de makter, som kämpa om honom. Alla de underbarheter, som möta honom, säger Livijn i en af sina noter, kunna ej i hans själ uppväcka en poetisk anklang, under det att Thorleifsson dem förutan höjer sig till den punkt referendarien önskar. Han är icke S:t Jöran, den ädla kämpen för sanning och rätt, som referendarien ett ögonblick tror, och därför vinner han icke heller prinsessan och det halfva konungariket. Han

afslöjas som Gereons åsna och slutar såsom innehafvare af ett sådant ämbete, som Livijn funnit tillräckligt löjligt för att med förakt tilldela honom.

De makter, som kämpa om Humbloms själ, representeras af referendarien och klädmäklaren, den förre utöfvare af den hvita, den senare af den svarta magien, både sökande genom sina konster föra honom öfver på sin sida. Referendarien betecknar idealismen; han kämpar för det allmänna med ärlighet och pliktkänsla, och hans intresse för Humblom beror därpå, att han tror sig i honom finna den man, som tiden behöfver: Riddar S:t Jöran, hjälten som går i döden för sin tro.

Klädmäklaren åter är egoisten, som endast begagnar sig af statens angelägenheter för att sko sig själf och förverkliga sina speciella intressen. Han ser i Humblom en person, som kan vara honom nyttig.

Men detta är endast romanens allmänna betydelse. Granska vi närmare romanens innehåll, visar det sig, att Livijn i "Riddar S:t Jöran" velat gifva en symbolisk allegorisk skildring af de sociala, litterära och politiska stridigheter, som upprörde hans samtid. Den är så full af satiriska anspelningar på samtida förhållanden af så närgången art, att hela skildringen slutligen visar sig vara en nyckelroman. Betydelsen af åtskilliga af dessa allegorier inses utan vidare och behöfva icke någon kommentar. Andra äro så inveckIade, att man endast med svårighet genomskådar dem. I vissa fall skulle det nära nog vara omöjligt att upptäcka, hvad Livijn menat, om han icke själf såsom noter till planen meddelat åtskilliga värdefulla upplysningar. Hvad som särskildt försvårar tolkningen är, att Livijn ofta alluderar på dagens tilldragelser, tidningskäbbel eller riksdagarnes kulisshemligheter, så obetydliga, att de längesedan äro glömda. Dessutom omskrifvas dylika händelser på det mest fantastiska och karrikatyrartade sätt. För att taga ett exempel så har Livijn i Besvärjelsescenen i Kungsträdgården först och främst roat sig att med rent etnografiskt intresse utmåla en kärleksbesvärjelse enligt gamla folkliga vidskepelser. Men troligen döljer sig under denna strid mellan olika trollkarlar och trollkäringar ett eller annat tidningsgräl. Det är

också högst troligt, att döma efter andra liknande scener i romanen, att löjtnanten betecknar en verklig person, och dennes äfventyr skulle vidare föra oss in i en ny serie af samtida händelser. Slutligen finnas inväfda i denna fantastiska ram direkta satiriska utfall såsom det kvicka utfallet mot Stockholmspolisen eller mot Karl XIII. På grund af detta maner, når man aldrig till bottnen. Liksom i ett spegelkabinett återgifves samma bild i tusentals olika prismor. I allmänhet hafva dessa allegorier dels en allmänt symbolisk betydelse, dels syftas på bestämda samtida institutioner eller personer och slutligen hvimlar det af små satiriska slängar, hvilka utdelas i förbigående.

Det var fullt medvetet som Livijn gick tillväga på detta sätt. Han yttrar i en not: "Alla tidningar en masque — de betydligaste nemligen — lagbalkarne likaledes." Af samma anledning är det säkerligen som Livijn på ett ställe i romanen insinuerar, att händelserna tilldraga sig omkring 1795, men samtidigt skämtar öfver alla anakronismerna. I själfva verket hvilar icke någon genomförd historisk kolorit öfver romanen.

Det är icke svårt att förstå, att det var nödvändigt för honom att uttrycka sig på detta sätt, så hvassa, bitande och personliga som angreppen i själfva verket äro. Samtiden hade nog förstått tillräckligt ändå.

För att finna själfva den politiska grundtanke, som genomgår romanen, måste vi först taga i betraktande de järtecken, som klädmäklaren från Burgmans villa frammanar ur svartkonstboken. Det väsentliga i denna syn är följande:

På himlahvalfvet visar sig öfver gamla staden ett fasaväckande och jättestort hufvud. Då denna gestalt utsträcker sin hand, uppstår en morgonrodnad. På midten af denna tronar en ljusgestalt. Den mörka gestalten nedsjunker då och försvinner. Ljusguden sväfvar fram emot staden på morgonrodnadens vingar. Han föregås af en storm, hvilken bortsopar och drifver framför sig alla de vidunder, som klädmäklaren tidigare frammanat, och i hvilka man med lätthet igenkänner allegorier på fala och osjälfständiga ämbetsmän.

Äfven Humblom och klädmäklaren drifvas oemotståndligt af

ovädret in emot staden. Förgäfves öppnar den senare gång på gång sin svartkonstbok och frambesvärjer olika makter, som skola bekämpa ljusguden. Tusentals tordyflar och trollsländor, hela regimenten af benrangelsmän förfölja den i luften och på jorden. Röökman och hans båda kamrater uppmanas att framträda och förklara, huru oskickligt detta svärmeri är midt under upplysningstidehvarfvet, men alla tre upplösas i gestaltens närhet i väder. Platsens skyddsande frambesvärjes, men en frisk vind rifver pennan ur hans hand. Klädmäklaren tilltalar direkt gestalten med orden: "Fly, aristokratiska vidskepelse, monarkiska synvilla eller republikanska fördystring." Väderhanens och jernbärarens röster höras i luften. Den förre angriper "congregationen." Humblom är nu utmattad och vill ställa sig under lagarnes skydd. Klädmäklaren åter förtröttas icke utan öppnar ånyo svartkonstboken och ett stort spökeri af bryggarekärror m. m. följer. Då icke heller detta hjälper, bryter klädmäklaren hämndens insegel och anropar Torsdagens gud och frammanar åtskilliga excellenser och ministrar, men som fredagen redan är ingången, börjar man i stället att kasta på honom med tennstop och kopparfat. Auscultanten föres nu af tvenne ynglingar i blå lifrockar och silfverbeslagna bälten upp till referendarien. Denne afsnäser Väderhanen, som ännu en gång låtit höra sin stämma och antydt att referendarien vore en svensk congregationist.

I denna syn har Livijn velat gifva en symboliskt allegorisk framställning af de historiska händelser, som han själf genomlefvat och som ännu upprörde samtiden, således de viktigaste politiska tilldragelser, som timat efter 1809.

Satanshufvudet, som först visar sig på himmelen, skildras med en serie af epitet, som osökt föra till det antagandet, att det är krigets genius, som på detta sätt framställes. Det sammanhang, i hvilket gestalten står med de öfriga synerna, gör det troligt, att det är de napoleonska krigen som åsyftas, mot hvars bakgrund den följande utvecklingen måste ses.

Detta antagande blifver så mycket sannolikare som Livijn vid dess utmålande säkerligen i någon mån låtit inspirera sig af en liten stämningsbit, som E. T. A. Hoffmann skref efter slaget vid Dresden

1813 och som han följande år utgaf i Bamberg under titeln *Die Vision auf dem Schlachtfelde bei Dresden.* Livijns maner erinrar om Hoffmanns, färgerna: blod, mörker och eld äro blandade på samma palett. Öfver slagfältet ser Hoffmann en tunn dimma sväfva, i denna simmar ett rökmoln, hvilket förtätas till en mörk gestalt. Således liksom hos Livijn naturliga himlafenomen, hvilka omtolkas till andeväsen. Skepnaden är krigets ande, Tyrannen, Napoleon. Äfven denna gestalt utsträcker sin hand, dock utan att dymedelst frammana någon ny vision; det är endast en gest. Fortsättningen är olika, men i skissen förekomma äfven benrangelsmän, stormen, i hvilken röster höras o. s. v. liksom i S:t Jöran.[1]

Satanshufvudet nedsjunker, då ljusgestalten uppstår, omkring Skeppsbron "som ett stort handelshus, då det upphör att betala." Därmed antydes troligen den penningkris, hvilken hemsökte Sverige omedelbart efter de napoleonska krigens slut.

Ljusgestalten, hvilken framsväfvar på morgonrodnadens vingar, och hvilken Livijn utmålar med högst poetiska färger, skulle det ligga närmast till hands att tolka, som Phosphoros, det vill här säga, nyromantikens litterära genombrott i Sverige. För en dylik tolkning talar, att klädmäklaren, som i viss mån är en representant för förståndsupplysningen och den akademiska smaken, uppmanar de tre kälkborgarne Röökman, Röökund och Röökström att framträda och förklara, huru oskickligt detta *svärmeri* (som ljusguden tillställer) är midt under upplysningstidehvarfvet. Under synens fortgång får gestalten en afgjordt politisk betydelse. Fortsätter man denna tankegång, skulle därmed antydas, att den litterära rörelsen öfvergick i den politiska ultraismen. Väderhanen, hvarmed åsyftas Argus-Johansson, kallar också hela det oväsende, som stormen framkallar, för den svenska congregationen, det slagord, hvarmed Argus hudflängde den historiska skolan. Såsom en af dessa svenska congregationister utpekas tydligt referendarien.

[1] I en not angifver Livijn själf en annan förebild för synen nämligen berättelsen om en björn af eld, som 1580 syntes öfver Stockholms slott, från hvilken utgingo sådana lågor, att vakten i Stockholms slott trodde, att eldsvåda utbrutit. Se J. SCHEFFERI *Memorabilium sueticae gentis exemplorum.* Amsterodami & Hamburgi 1671. Sid. 10.

Men denna tolkning är säkerligen för speciell. Livijn har nämligen sin egen säregna uppfattning af dessa historiska företeelser. Man bör jämföra synen med ett yttrande, som han fällt i förordet till första delen af Markalls sömnlösa nätter, där han karakteriserar Wallmarks politiska ställning. Han säger där:

Han (Wallmark) uppträdde på en gång såsom en djerf den medborgerliga frihetens härold, stack i sitt bälte några puffertar, laddade med några *liberala idéer* efter nyaste uppfinning, samtligen införskrifna utomlands ifrån, drog ut och höll i vädret de mest pathetiska tal öfver constitutioner och folkrätt, hvarvid han likväl, för att ej reta stormarnes vrede, merendels i rättan tid kom i hog att behändigt ombyta ställningen efter hvarje vindkast och väderstreck . . . En smidig Ultra i sjelfva bottnen af sin varelse, spanade han att finna den lämpligaste skådebanan för glitterguldet af sina tillbörligt oskadliggjorda frihets-maximer; att finna ett land, der man ännu såg en oförsvagadt kraftfull sammanverkning af poeter utan snille, granskare utan kunskaper, Embetsmän utan förstånd, Administratorer utan redlighet och Tidningsskrifvare utan sans . . .

Här karakteriserar Livijn Wallmark som en politisk lycksökare, i grund och botten en ultra, men som slår ikring sig med liberala fraser. Så underligt det kan låta är detta Livijns genomgående uppfattning af åtminstone en viss art af liberalism. I sin skrift *Om Ministère och opposition* utvecklar Livijn den satsen, att den opposition, som leder sina anor tillbaka till adelns stämplingar under Gustaf III, i själfva verket endast är en förklädd aristokrati, som begagnar sig af vissa liberala idéer för sitt eget dubbelspel. Det är just denna synpunkt, som också uttalas i synen, då klädmäklaren på ofvannämnda sätt tilltalar ljusgestalten. Med andra ord, ljusgestalten betecknar liberalismen eller kanske ännu allmännare den nya tidsrörelsen, som efter napoleonskrigen 1814 inbryter och förändrar de svenska samhällsförhållandena. "Medan vi jubilerade som bäst", säger Livijn i ofvan citerade skrift,[1] "öfver den vackra morgonrodnad, som skulle uppgå öfver jorden" . . . Här begagnar han således åter uttrycket *morgonrodnaden,* fast närmast för att beteckna den ekonomiska sidan af framåtskridandet efter 1809.

[1] Se Livijns *Samlade skrifter, II,* sid. 102.

En annan fråga, som också sammanhänger med denna syn är, i hvad mån referendarien har sin hand med i denna besvärjelse. Öfverallt eljest i romanen kämpa de båda trollkarlarne emot hvarandra, och därför äro också alla de magiska scenerna dubbla. Klädmäklaren utför vissa magiska konster i det ondas tjänst, men referendarien ingriper och besegrar honom. Stundom korsa till och med besvärjningarna hvarandra, hvarigenom mycken förvirring uppstår; så i Kungsträdgårdsscenen och Perukscenen. Mot slutet af denna Djurgårdssyn, då stormen nått in till staden och Väderhanens röst höres i luften, uppträder också referendarien. Han åthutar Väderhanen, då denne ånyo angriper honom. Men fråga är, om klädmäklaren framkallar ljusgestalten. Troligen är detta fallet, såsom det också antydes i planen, fast Livijn i en not till detta ställe närmare utvecklar, huru långt klädmäklarens magiska krafter sträcka sig. Han säger nämligen:

»Vid detta tillfälle måste alla sådana figurer, som efter vår folktro verka och stå i förhållande till de mörka makterna visa sig. Således Tomtegubbarne från Blå Porten, Sjöråt med Ladugårdslandsviken, Bergtrollen vid Bergen, Djurgårdens skogsfru. Från Ladugårdssidan hör man gastar excercera. Men allestädes bör klädmäklaren icke kunna höja sig öfver den rådande folktron. Äfven en lyktgubbe eller Själfvrängare visar sig. Denne är en afliden hög domare. Sedan dessa icke förmått uträtta något, framträder verkliga skräckgestalter. Således ses en hel molnklunga öfver staden i ett Satanshufvud med tänder rysligt bleka som de plundrades lik på slagfälten i månskenet, utur ögonen flammar en blå eld, kring munnen skummar sig gult etter och från näsan utgår ett högrödt töcken, som uppstiger och bildar en mäktig tiar, hvarpå Storkyrkotornet lyser såsom kors».

Klädmäklaren har således endast makt öfver den folkliga vidskepelsens fantomer samt skräckgestalterna. Ljusgestalten nämnes icke, och klädmäklaren riktar just de flesta af sina besvärjelser emot denne.

Å andra sidan åsyftar säkerligen referendarien ljusgestalten med några varnande ord, hvilka han riktar till Humblom, då denne presenterats för Alexandra: “Då du nämnde Riddar St. Jöran“, yttrar han, “var det en gud, som bad dig att så tala. Nu vet jag, hvem

du är, och jag vet äfven, att för dig framblixtrar aningen därom, oaktadt vedersakaren framspeglar för din syn en förtrollad morgonrodnad af detta lifvets purpurmoln och betäcker den eviga solen inom dig med andliga skyar. Förstå dig därför sjelf och skingra dessa tomma dunster af jordisk grannlåt. Endast på detta sätt kan du svänga dig högt öfver tiden och försänka dig i tro och kärlek. Gud förpantade dig åt kvalen och sålde dig åt döden, derföre att du älskade friheten, uppenbarad i försoningens makt och dyrkade sanningen, uttalad af honom, som bröt träldomens bojor."

I dessa ord finner man en direkt häntydan på ljusgestalten, hvilken framställes som en morgonrodnad. Referendariens uppfattning om liberalismen eller dessa nya tidsrörelser, öfverensstämmer också med Livijns egen skildring af denna rörelse i "Ministère och opposition", hvilken han kallar för Aristokratismen.

Efter denna granskning af Djurgårdssynen, som blottar själfva grundbetydelsen i romanens allegorier, torde det vara skäl att ägna någon uppmärksamhet åt hufvudpersonerna. Först är det då lämpligt att taga i betraktande perukscenen och tolka dess betydelse. För att få en förklaring på denna scen, måste man slå upp Hans Järtas kvicka satir *Några tankar om sättet att upprätta och befästa den urgamla franska monarkien.* Järta gör där peruken till en symbol för *l'ancien régime* och således i allmänhet för det föråldrade i staten, hvilket ställes i motsättning till de opudrade jacobinska hufvudena, som representera de republikanska idéerna.[1] Fosforisterna, hvilka tidigt hade ett horn i sidan till Järta för hans parodier och angrepp på nya skolan, funno ett nöje i att framhäfva den motsats, som de trodde sig finna mellan Järtas tidigare jacobinska och hans senare ultraistiska åsikter. Icke minst Livijn har både i bref och annorstädes med uppmärksamt öga följt Järtas färd mellan de olika partierna. I Markalls sömlösa nätter (I, 3) finnas några roliga verser, som hafva Livijn till upphofsman, och i hvilka peruken fått sin plats i Järtas vapen:

---

[1] Se Forsells upplaga af Järtas skrifter, I, sid. 13 ff.

Riddaren Hans dernäst, den Jans nu mera sig skrifver:
Skyddande råttor, som frätit utur magazinernas gömmor,
Han på ett oxelberg kom fast i den slemmaste vånda.
Hjelp i faran han fick; se'n dansade mössen på borden.
Läkt från såren, han ströfvade ut bland phosphoriske männer,
Ämnande sticka dem ner med i mörkret smygande infall,
Och till förlägenhetens bestånd lät han skina sin visdom,
Snytande händigt det ljus, som spriddes af frihet att trycka.
Liten och nätt var hans sköld, tudelad på tvären och öfverst
Märkt med en krönt allongeperuk: derunder den röda
Frihetsmössan med inskrift: *Jag och Fäderneslandet.*

Det är samma peruk, hvilken i verserna här ofvan symboliserar monarkismen i motsats till republikanismen, hvilken drifver sitt ofog i romanen, fast den — för öfrigt fullt tidsenligt — förvandlats från en allongeperuk till en peruk med drakklor, d. v. s. stångpiska. Livijn blir icke trött på att gyckla med peruken, hvilken enligt klädmäklarens utsago tillhört den store Cagliostro. När fantasteriet spökar som värst, måste den fram, ty den har en hemlighetsfull förmåga att förjaga alla inbillningsfoster. I den scen, då den för första gången fastnar på Humbloms hufvud betecknar den statsperuken eller "de riktiga åsikter", hvilka hofrättsauscultanten är så mån att tillägna sig. Den sitter, där den sitter, emedan enligt referendariens besvärjelse ondt bör sälla sig till ondt. I Besvärjelsescenen i Kungsträdgården sättes den först på Catharinas hufvud af klädmäklaren med de orden:

Känn här förståndets Gud, som till ditt inre tränger.

Catharinas upprörda känslor lugnas då och peruken appliceras därefter också på Humbloms hufvud som ett kalmerande plåster.

Peruken betyder synbarligen här förståndet i motsats till fantasien, hvilket ju också förklarar, att den enda som har makt med den är upplysningens representant, Lindwurm.

Peruken har ursprungligen tillhört referendarien, men sedan fallit i händerna på klädmäklaren. Därom och om åtskilligt annat upplysas vi i den sista af romanens utarbetade scener, hvarest referendarien något lättar på det mörker, som omsveper den. Han

förnekar, att det är Cagliostros peruk, vidrör den med sin magiska krycka och låter den liksom i sin ungdomsskrift om den franska monarkien ungefär i följande ord själf uppenbara sina hemligheter:

Då den outtröttelige hjelten Sawarow Rimniskoij inträngde i Paris för att efter sitt löfte insätta franska konungen uti sina ärfda rättigheter, sade peruken, då föll min mästare och skapare bland andra tankar om sättet att upprätta och befästa den urgamla franska monarkien på den att anlägga en transitohandel med menniskohår. Han tilllade då hvarje egendomsherre rättighet att på sina underhafvande afklippa håret intill en viss längd. Och ehuru han då var ung och ej uppskattad som sig vederbör, insåg han, att svårligen någon förändring i perukens väsende kunde göras utan att stöta de fördomar, hvilka göra peruken af en viss vidd och form till osvikliga tecken på vishet och genialitet. Och änskönt han sönderbröt sin adliga sköld för att med smällen deraf skrämma den, som aldrig varit annat än rädd, var han likväl klok nog att lägga till godo ett tillräckligt antal sansculottluggar för att deraf kunna vid tillfälle låta göra sig en skön och ansenlig embetsperuk. Peruken är just frukten af dessa mödor. Ödet har skiljt honom från hans mästare, men han går nu att återuppsöka honom. Han är icke längre samme brusande yngling, men mina lockar äro icke heller så pösande. Han har satt sig likasom tupeen på mig och om hans fordna och nuvarande åsikter skulle stöta på hvarandra och vara vid det elaka lynnet, så är det troligt, att gräl skulle uppstå dem emellan. Ty man ser en sak ur högst olika synpunkter, då man ser dem i opposition mot en embetsperuk eller under constellationen af en sådan, för att tala i Stjernsökarevetenskap, likasom man kan skratta mycket åt en akademi, innan man ser sitt namn fogadt till de academiskas, men icke finna det ringaste skrattvärdt, sedan man själf kommit på en numrerad plats.

Peruken är således här en symbol för det vacklande mellan olika åsikter, hvilket enligt Livijns uppfattning utmärkte Järtas politiska uppträdande.

Af denna scen kunna vi också se, att Livijn med referendarien syftar på Hans Järta. Det är han, som äger makten att låta peruken tala, och det insinueras också tydligt, att icke klädmäklaren, icke heller Cagliostro, utan referendarien är den ursprungliga ägaren af peruken. Rundt omkring i romanen finnas fullt af allusioner, som bestyrka detta antagande, att referendarien från en viss sida sedt är identisk med Hans Järta. Referendarien lifnär sig med att rulla

rökgubbar, hvilket han finner hårdt, sedan han i 45 år troget tjänat staten. I detta yttrande har man säkerligen en karrikerad framställning af Järtas lefnadsomständigheter, sedan han 1821 tagit afsked från landshöfdingeämbetet i Falu län och därefter så godt som uteslutande var hänvisad att lefva af egna tillgångar och en liten pension. "Rökgubbarne", som han tillverkar, utgöras naturligen af hans olika skriftliga inlägg i dagens frågor. I noterna heter det, att referendarien stöper kulor åt Jacobinerna i Frankrike och samtidigt hänvisas till Järtas skrift om monarkiens återställande i Frankrike.

Järta hade i skämtsamma dikter angripit både fosforister och göter. Det är också i hans mun, som Livijn lägger sin satir mot dessa båda skolor, "i det han skildrar den sanna kraften i motsats till den götiska, den sanna poesien i motsats till den phosphoristiska, den sanna religionen i motsats till den antagna."[1]

Järta uppträdde äfven emot liberalerna bland annat i *Odalmannen*, som var ärnad som ett angrepp mot den framstormande oppositionen. Det finnes i romanen flera satiriska utfall mot denna tidskrift. Det är också referendarien, som i romanen åtsnäser och nedtystar Argus-Johansson, då han blir alltför stortalig.

Tydligt anspelas också på Hans Järta i ett replikskifte mellan Humblom och klädmäklaren. Den förra frågar, om referendarien verkligen är en sådan trollkarl. — "Grufvelig", genmäler klädmäklaren. "Det är just det, som hindrat hans fortkomst i verlden. Höga vederbörande känna honom mycket väl. Han går aldrig några önskningar till mötes." Det är en dålig menniska. Järtas själfständighet och afböjande af flera ämbeten samt hastiga reträtter afses naturligen i detta yttrande.

Äfven bakom klädmäklarens mask skymtas dragen af någon samtida, betydande politisk personlighet. Han framställes som en politisk vindböjtel, hvilken för egoistiska ändamål begagnar sig af olika tidsströmningar. Klädmäklaren är med andra ord en representant för den aristokratiska oppositionen sådan som Livijn tecknar denna rörelse. De allmänna dragen i klädmäklarens karaktär erinra om det porträtt Livijn gifvit af Wallmarks politiska personlighet i inled-

[1] Not 11.

ningen till Markalls sömnlösa nätter. Dock kan man af flera skäl icke tänka på denne. Klädmäklaren har mycket att göra med Argus-Johansson, hvilken uppträder vid hans sida i kampen mot referendarien. Han hjälper också Argus-Johansson att skaffa fem idéer till *Cometen*, hvarmed väl åsyftas något medarbetarskap af en eller annan art i denna tidning. Slutligen illustreras också det intima förhållandet till Argus, då det heter, att klädmäklaren till medjan inkommit i en björn[1] och med alla krafter arbetade att komma lös från de små ljusblå varelser, som referendarien redan en gång tidigare sändt emot honom. Försöket misslyckades emellertid, ty hos dessa lätta varelser saknades den villfarighet, som så ofta bispringer en politisk hamnlöpare, då han kryper ur opposititionsskinnet in i det ministeriella för att blifva landshöfding eller få en orden. Slutligen berättas det också om klädmäklaren, att han förfärdigar en tankeställare till den store vältalaren excellensen Wetterstedt.

För att identifiera personen ifråga bör man framför allt fästa sig vid, att han är en representant för aristokratismen sådan som Livijn skildrar den. I "Ministère och Opposition" syftas tydligt på samma person t. ex. i följande ord: "Mycket klokt är det däremot af de aristokrater, hvilka ödet förnekar den sällheten att få lägra sig i maktens ljufliga solsken att ikläda sig demokratens dräkt, lära sig dess språk och efterapa uttrycken af dess känslor". Hvem Livijn med dessa ord syftade på visste hvarje samtida och icke minst den angripne själf.[2] Det var oppositionens förnämste ledare under 1818 års riksdag och äfven senare, C. H. Anckarsvärd. *Klädmäklaren* är just ett namn i Livijns satiriskt burleska stil för att beteckna honom. Namnet har naturligen uppkommit däraf, att Anckarsvärd uppträdde till försvar för rust- och rotehållarne emot det af militärerna enligt hans mening alltför långt drifna kasserandet af klädespersedlar. Som bekant väckte denna händelse stort uppseende, ej minst därför, att Anckarsvärd anklagades för majestätsbrott på grund af sitt skrifsätt.

---

[1] Björnen är åter Argus.

[2] Jfr Biogr. lex. I, artikeln Anckarsvärd (självbiografi) och försvaret mot Jan Janssons skrifter.

Äfven för Humblom har Livijn säkerligen haft lefvande modell. Han har åtskilligt att göra med tidningarna. Humblom yttrar äfven, att om han icke vunne framgång på tjänstemannabanan, ärnade han blifva tidningsman. Han har befattat sig med politik, men ej förrän vid sista riksdagen, då han sökte blifva cancellist i Bondeståndet, men gick därom miste, troligtvis, emedan sekreteraren ej förrän under Riksdagens lopp lärde att rätt känna honom, såsom han själf försäkrat honom.

Åtskilliga af dessa drag passa synnerligen väl på en person, hvilken Livijn ofta förföljt med sina sarkasmer, nämligen S. L. Theorell. Denne var liksom Humblom jurist, men lifligt verksam i journalistiken. Livijn kallar honom i flere artiklar "den store obetydlige" och angriper honom för hans högfärd och egenkärlek och brist på djupare kunskaper. Livijn angriper honom också för hans uppträdande i flera mycket omtalade processer och förebrår honom att endast krusa för de maktägande och förnäma. Liksom Humblom dömer han till fördel för dem, som hafva makt och pängar. Theorell var nära lierad med Anckarsvärd och gick dennes ärenden liksom Humblom är nära förbunden med klädmäklaren. Vid riksdagen 1823 spelade han en viss roll, i det han "skref memorial, som han stack i händerna på bönderna". Sådan var Livijns uppfattning af "Selma Laura T.", och det torde icke kunna bestridas att denna till en viss grad öfverensstämmer med skildringen af Humblom.

I *Väderhanen,* som i stormen låter höra sin röst från tyska kyrkans torn, igenkänner man med lätthet, såsom redan sagts, Argus Johansson. Livijn har mästerligt parodierat hans stil och åsikter, man hör honom nästan skrika sig in i öronen. Redan tidigare hade Livijn i Markalls sömnlösa nätter förlöjligat honom i några kvicka verser. Livijn kallar honom äfven Kongl. sekter Väderhane och i denna egenskap uppträder han vid den upplystes begrafning, där han införes med följande ord: "Nu hördes fnaskande, träfvande, petande, skrapande och slutligen fnysande." Ingen samtida skulle tvekat om hvem som afsågs med dessa ord. *Järnstången,* som uppbär Väderhanen, är säkerligen G. Scheutz, som var den ursprunglige redak-

tören för Anmärkaren och sedan för Argus, och på hvars tryckeri tidningen trycktes.

Scheutz siktas också i Röökmans person, såsom det framgår af en not till planen, där det omtalas, att "Röökman, Rööklund och Röökström uppoffras och spricka", och hvilken har följande lydelse: "Berättelsen, huru en träfven Borgensman med stora begrepp om sitt borgensmanskap — Norra Amerikas borgeri — spricker. — Scheutzens kelkborgeriaktighet. — Kelkborgaren, som tror sig ej böra saknas bland Telgetokar, därför att han bor i hufvudstaden och ej skjutsar själf efter fru Lenngrens visa utan skjutsas med af Öfverståthållaren, då han körer till qvarnen efter ordnar. Öket framför vagnen. Eken och" . . .

Röökman, Rööklund och Röökström äro för öfrigt synnerligen mystiska väsen. De uppträda alltid tillsamman och utgöra ett godt exempel på, huru Livijn i denna roman ofta i samma person inskjuter satir mot olika förhållanden. Livijn karrikerar i dem borgerskapets åskådningssätt (Röökmans utfall mot ämbetsmännen såsom endast en tärande klass) och göticismens svulstiga fraser. Man bör nämligen erinra sig, att de äro de tre af referendariens rökgubbar, i hvilka göterna parodieras, som klädmäklaren upphämtat ur Humbloms ficka och lagt i tre pappersstrutar under tuppen på klockan. Äfven tyckas dessa tre såta vänner utgöra en satir mot det spioneringssystem, hvilket var så utmärkande för Carl Johans regim; därpå tyder åtminstone följande beskrifning:

"Emellertid hade de trenne rökgubbarna under tiden blifvit alerte och muntrade sina trefvare färdiga med ett sådant hjärtenit, som hade de årligen att förvänta 600 riksdaler banko af den för den högre polisens underhåll eller till hufvudstadens förskönande afsatta fond."

Bland öfriga väsen, som klädmäklaren framkallar, är också den aflidna Stockholmspolisens anda för att afstyra oväsendet, men utan att detta lyckas. I denna scen parodieras äfven Wetterstedts tal mot indragningsmakten.

I den scen, där Humblom för sitt utfall mot inbillningen uppvaktas af de förtrollade köksredskapen, anförda af den uppstoppade

björnen, som å de öfrigas vägnar håller ett tal till honom af det innehåll, att han förstått att undgå inbillningens förvillelser och hållit sig obesmittad af ungdomsidealen, parodieras De la Gardies tal vid skånska deputationen. (Not af Livijn).

Catharinas magnetisering är ett förlöjligande af en händelse, som år 1821 väckte ett mycket stort uppseende och lifligt debatterades i tidningarne. Professorn i obstetrik P. G. Cederschjöld var en ifrig anhängare af Mesmerismen och utgaf 1815—1821 en Journal för animal magnetism. Andra bandet, första häftet af årgången 1821 innehöll en *Berättelse om det så mycket omtalte fruntimrets i Stockholms Polis-gränd sjukdom och kur.* Fruntimret var en värdshusmamsell Eldström, en hysterika, lidande af krampanfall och en svulst i magen, hvilken af henne själf och äfven i början af professorn togs för ett hafvandeskap. Professorn behandlade henne med magnetism på uppmaning af grefve C. Löwenhjelm, en af de många amatörer och entusiaster för animal magnetism, som omgåfvo Cederschjöld. Fruntimret visade sig vara ett godt medium. Fostret skulle efter hennes egna uppgifter varit öfver ett år gammalt, och hon gaf äfven själf under clairvoyansen upplysningar om, huru hon skulle kunna botas. Pressen följde detta fall med aldrig svikande intresse, görande sina än allvarliga än skämtsamma reflektioner öfver den märkvärdiga pigan, och hela Stockholm strömmade till för att taga fenomenet i betraktande. Äfven Livijn var närvarande vid en af seancerna. Slutligen började fostret afgå bitvis, men då professorn en dag fann bland det afgångna ett fågelben, började han misstänka, att ett bedrägeri förelåg och tvingade småningom mediet till bekännelse. Kvinnan blef emellertid botad af de hästkurer, som hon själf föreskref. Det är denna historia från hypnotismens barndom, som Livijn förlöjligar.

Livijn hade först tänkt utföra denna magnetiseringsscen på ett något annat sätt enligt en not: „Öfversten dröjer hos en ung fröken, som undfår en apart manipulation. Emellertid uppläser vaktmästaren *Historien om den bergtagne Nisse i hvar gata,* tryckt 1867. Pigbibliot. I Bandet. *Nisse i hvar gata* är motsaten af S:t Göran, en eländig stackare, som under yttrande af sentimentala tänkesätt handlar fegt och elendigt."

Det är redan påpekadt, att Livijns roman är full af utfall mot fosforismen och göticismen. Den gamla skolan och Svenska Akademien skonas icke heller. Men i stället för att Livijn i sina tidigare stridsskrifter hufvudsakligen riktat sina anfall mot Leopold och Wallin, har han nu utvalt den mångomskrifna kapten Lindeberg till sin syndabock, hvilken i Markalls andra del är Wallmarks vapendragare under namn af Lindwurm. Det är han, som får det ärofulla uppdraget att kamma peruken och då han inpudrar den, upphäfver den sin stämma och uttalar några förlöjligande ord om Lindebergs tragedi Blanca. Därefter satiriseras Lindebergs skriftställareskap i Stockholmsposten, och slutligen är han också hufvudpersonen i den stora parodien på Svenska Akademien, där han i form af den mystiskt tillvärkade blyamuletten till Humblom öfverlämnar "bottensatsen af sitt snille", som han icke själf behöfde, då han i sin själ hade en ännu säkrare talisman mot den oakademiska fantasien. Slutligen dör han, då han ansikte mot ansikte får skåda den gamla Stockholmsposten, som har lof att skrifva i den nya, så mycket han vill, och man skrider till hans begrafning[1].

Därmed äro de viktigaste allegorierna eller alla de, som beröra grundtanken i "Riddar S:t Jöran" genomgångna. Att söka förklara alla dylika större och mindre utfall, som förekomma i romanen, skulle taga för stor plats, i det att en dylik undersökning skulle svälla ut till en fullständig kommentar. Icke heller är det här lämpligt att ingå på en karaktäristik af Livijns politiska åsikter eller att i detalj jämföra "Riddar S:t Jöran" med hans största politiska skrift "Om ministère och opposition". Vare det nog sagt att öfverensstämmelsen är mycket stor mellan de båda skrifterna. Wieselgren har fint karaktäriserat "Riddar S:t Jöran", då han säger, att Livijn i denna roman låtit förnuftet tala som hofnarren fick uttala det. I skriften "Om ministère och opposition" uttrycker sig däremot Livijn "i allvarets konungsliga ton".

I sin mån utgör Livijns roman ett af de sista leden i den

[1] Ideen att låta begrafva Lindwurmen, Stockholmspostens utgifvare, går troligen tillbaka till en artikel i Polyfem I, 4: Märkvärdig skendöd. Jfr. äfven en xenie af Atterbom i samma tidskrift I, 25.

långa raden af fosforisternas stridsskrifter, hvilka börjat med Polyfemartiklarne och sedan under ett helt decennium fortsätta genom olika tidskrifter och brochyrer, tills dessa angrepp slutligen kristallisera sig i "Markalls sömnlösa nätter". Men den bär prägeln af de förändrade tidsomständigheter, under hvilka den skrefs, och den utveckling Livijn under tiden genomgått. Vid denna tid var egentligen Hammarsköld den ende, som ännu obrottsligt fasthöll vid det program han med ungdomlig ifver utkastat 1810. Redan tidigt vände sig Livijn mot göticismens öfverdrifter och såg öfverhufvud ned på den föregående litterära striden liksom den yngre generationen, Vitalis, Nicander m. fl. I stället deltog han så mycket lifligare i de politiska skärmytslingarna, som började omkring 1815 och sedan med växande häftighet och bitterhet fortsattes under hela tjugo- och trettio-talen. Riddar S:t Jöran har sin plats i denna linje såsom den omedelbara föregångaren till Jan Jansson-skriften.

Det är ofvan nämndt, att Livijn enligt Wieselgrens uppgift 1830 påbörjat romanens tryckning, men afbrutit densamma. De skäl, som förmådde honom härtill, känna vi icke. Det kunde icke bero på någon svårighet att fullborda romanen; endast några scener återstodo att utföra. Å andra sidan kan intet tvifvel råda om, att skriften skulle väckt uppseende, om den utkommit och ökat Livijns litterära ära. Berodde hans tvekan månne därpå, att han i sista ögonblicket fruktade för följderna af sin egen frispråkighet? Ty det kan väl knappast betviflas, att skriften åtminstone för många år framåt skulle omöjliggjort hans vidare framgång på ämbetsmannabanan. Var det därför, som han lät romanen ligga och i stället valde att uttala sina tankar i den mera objektiva formen af en afhandling, där åtminstone de mest sårande och närgångna anfallen voro utplånade?

III.

Det är redan nämndt, att det var mellan åren 1824 och fram till år 1830, som Livijn var sysselsatt med utarbetandet af romanen på de få stunder, som hans talrika ämbetsgöromål lämnade

honom. Tanken på en sådan roman har däremot länge grott inom honom. I hvarje fall kunna vi långt tillbaka i tiden spåra flera af de olika element, ur hvilka romanen sugit sin must och småningom uppvuxit. Hit hör naturligen först och främst Livijns politiska skriftställareskap, på hvilket emellertid icke här närmare kan ingås, men som utgör en förberedelse för det anfall, som han med Riddar S:t Jöran åsyftade mot det härskande politiska systemet.

S:t Jöranslegenden, kring hvilken romanens djupare innehåll kristalliserar sig, har redan tidigt intresserat honom. År 1811 berättar Rääf i ett bref till Livijn, att han afskrifvit denna legend. Med kännedom om det förhållande, som ägde rum emellan de båda vännerna, är det högst troligt, att Livijn stiftat bekantskap med den vid något af sina besök hos vännen.

Ett bevis på, huru S:t Jöransgestalten intresserat honom, finna vi i ett utkast till ett politiskt drama, hvilket var afsett för "Polyfem". Det var betitladt *Upplysningen, allegoriskt efterspel.* Där uppträder S:t Jöran såsom upplysningens riddare mot obskuranter och dunkelmän. I detta drama,[1] hvilket är riktadt mot försöken att stäfja den nyvunna tryckfriheten, är scenen efter allt att döma förlagd till Storkyrkan, där den gamla medeltida träskulpturen om S:t Jöran och draken hade sin plats. Som vi hafva sett, försiggår romanens begynnelsescen i denna kyrka och S:t Jöransgruppen spelar äfven en viss roll. I *Nya extraposten* för år 1820, N:o 26 och ff. finnes ett polemiskt drama, hvars titel är *Riddar S:t Göran eller Trasenbergs ändalykt.* Det är ett utfall i Markalls-stilen mot åtskilliga tidningar (särskildt Anmärkaren och Stockholmsposten) samt Lindeberg, Wahlberg, Scheutz och åtskilliga andra tidens publicister. Till en viss grad erinrar detta anfall om den form Livijn valt för sin roman.

Likaledes har *Markalls sömnlösa nätter* utgjort en bestämd förebild för Livijn. Flera af allegorierna gå tillbaka till denna skämtdikt, i hvars författande äfven Livijn med lif och lust deltagit.[2]

[1] Jfr J. Mortensen, *Clas Livijns dramatiska författareskap.* Stockholm 1911. Sid. 229.

[2] Jag återkommer i annat sammanhang till denna fråga. Här blott ett exempel. I »Markalls sömnlösa nätter» förekommer en gammal man, hvilken

Redan tidigt hade Livijn intresserat sig för det fantastiska i poesien. Den första yttringen däraf finna vi i Livijns operor. Redan i Hafsfrun och sedan i flera andra dramatiska utkast, visar han sig djupt intresserad för det underbara i den form som Tieck uppfattade begreppet i anslutning till Shakespeare. Jag har på annat ställe — i "Clas Livijns dramatiska författarskap" — utförligare behandlat denna sida af hans diktning och ber att få därtill hänvisa.

Intresset för folklig vidskepelse liksom öfverhufvudtaget för alla former af svensk folktro hade tidigt funnit näring bland hans omgifning. Hans morfar, den lärde lektor Johan Törner i Linköping, "en besynnerlig gubbe, som sysselsatte sig med allt", hade gjort en samling af svenska folkets vidskepelser (Bref till Rääf från C. Livijn, Kongslena den 26 maj 1812). Han utgaf 1789 i Upsala anonymt under titeln *Svartkonstbok* en del signerier. Äfven Rääf hade tidigt sin uppmärksamhet riktad på dessa ämnen, och vi hafva ofvan sett, att det är till honom Livijn vänder sig, när han vill hafva reda på den svenska svartkonstboken. Rääf skänkte år 1863 till Vitterhetsakademien en samling *Svenska skrock och signerier* i sju band.[1] Af Livijns ofvan citerade bref såväl som af noter till romanen ser man, att han användt Horsts Zauberbibliothek, och som det tyckes dessutom åtskilliga andra, äldre occulta skrifter, t. ex. Agrippa, *De occulta philosophia*. (Köln 1551—1553). Som dylik litteratur ännu tyckes vara lika svår att erhålla i Sverige som på Rääfs tid, har jag dock icke i detalj haft tillfälle att kontrollera dessa Livijns uppgifter och jämföra romanens signerier med hans källor.

Det är klart, att Livijns urspungligen rent historiskt-etnografiska intresse för dessa ämnen, skulle ytterligare ökas genom läsningen af romantikens skrifter. Goethes mästerliga, sant poetiska

i en påse på ryggen bär smakens mjöl. Detta har en underbar verkan, ty om man pudrar sig därmed, förgår allt svärmeri och en isande kyla tränger igenom märg och ben. I detta ställe återfinnes grundtanken till »Peruk-scenen». — Likaledes har parodien på Svenska akademiens högtidssammankomst sin motsvarighet i Markall.

[1] Jfr A. Ahnfelt, *L. F. Rääf af Småland*, I, sid. 23.

användning af dylika motiv i Faust var det naturligen, som öfverhufvud väckte till lif det stora intresset för denna sida af folktron.

Ofvanciterade aforism af Livijn vittnar om, huru han under tyska fälttåget var så öfverfylld af dylika fantasterier, att han hopdrömde en hel trollroman, som ännu i vaket tillstånd förtjuste honom. I denna aforism hafva vi första tanken på romanen uttalad i den form, som den sedan fick.

Det är icke omöjligt, att denna dröm i någon mån varit bestämd af Livijns bekantskap med E. T. A. Hoffmanns arbeten. Det har ofvan påpekats, att man kan spåra en viss likhet mellan motivet till den syn, som visar sig under Hasselbacksbesvärjelsen och Hoffmanns lilla skiss: "Die Vision auf dem Schlachtfelde bei Dresden". Det är icke omöjligt att det är med denna skrift, hvilken utkom, medan Livijn ännu vistades i Tyskland och hvars ämne borde intressera honom, som Livijn formerat sin första bekantskap med Hoffmanns skriftställareskap. I "Samvetets fantasi" (1822) visar han sig några år senare tydligen inspirerad af denne tyske romantikers idékrets.

I hvarje fall är Livijns roman skrifven i samma manér som Hoffmanns berättelser. I dessa blandas dikt och verklighet om hvarandra till ett fantastiskt helt. En serie af hvardagshändelser erhålla därigenom att de afspegla sig i ett fantasirikt temperament en ny och öfverraskande karaktär. Berättelsens händelser hafva med andra ord två olika valörer, först den reella och under denna en symbolisk satirisk mening. Öfvergången mellan dessa båda olika världar förmedlas genom en lekfull ironi och en i prismatiska färger tindrande humor.

Det behöfver icke efter ofvanstående utförliga redogörelse för romanen påpekas, att man i Livijns roman återfinner samma tillvägagående. Klädmäklaren och referendarien äro egentligen liksom Humblom samtida med Kejsar Diocletianus. Och dennes frånskilda gemål vandrar ikring i romanen såsom grosshandlaredottern Mamsell Alexandra Rosengren. Alla de magiska besvärjelsescener, som aflösa hvarandra, utgöra i själfva verket lika många satiriska utfall mot olika samtida förhållanden. Livijn var själf medveten

om denna likhet med Hoffmann, då han låter klädmäklaren såsom svar på Humbloms berättelse om att referendarien slagit in väggen och låtit honom se in till klädmäklaren utbrista: "Hvilka orimligheter. De äro knappt tänkbara i en roman, såframt den icke är af Hoffmann eller idéen därtill stulen af honom. De förråda en lika egen som otyglad phantasie. De skola oundgängligen sätta författarens förstånd i misscredit och utställa honom för ganska skarpa critiquer."

Men det är icke endast med Hoffmanns manér i allmänhet, som Livijns roman erbjuder likhet. Den står i direkt förhållande till en särskild af Hoffmanns berättelser. Mönstret till "Riddar S:t Jöran" är Hoffmanns mästerverk, "Der goldene Topf", hvilken utkom 1814 i Hoffmanns "Phantasiestücke". Hufvudmotivet i denna berättelse är motsatsen mellan dröm och verklighet, mellan poesi och kälkborgerlighet, som utgör en af de ledande grundtankarna i den tyska nyromantikens idélif. Jean Paul spelar ständigt på denna sträng; Tieck leker alltid med dessa motsatser. Båda äro Hoffmanns läromästare. Hufvudpersonen i Hoffmanns berättelse är en fattig ynglig, Anselmus. Det är ett barnsligt poetiskt gemyt, för hvilken lifvets hvardagsprosa upplöser sig i fantastiska drömmar. Han har svårt för att reda sig i lifvets hvardagliga förhållanden. Bär han en ny dräkt, får han strax en fläck eller ett hål på den; skall han helsa, tappar han hatten; skall han vid en viss tid göra ett viktigt besök, ställer sig alltid något hinder i vägen. Berättelsen börjar en Kristi himmelsfärdsdag, då Anselmus ärnar slå sig lös och begifva sig till ett utvärdshus, men på vägen stjälper han omkull en äppelgummas korg och förlorar sin lilla kassa. Omgifningen anser Anselmus för förryckt, men bakom hans kantiga och besynnerliga sätt döljer sig en poets själ. Allt får för hans öga ett annat utseende. Han slår sig ned under ett fläderträd. Dess doft försänker honom i hemlighetsfulla drömmar. En underbar musik klingar honom till mötes ur trädets krona, och plötsligen ser han tre unga, sköna flickoansikten, hvilkas ormlika kroppar slingra sig mellan bladverket. Det är Salamanderkonungens döttrar. Han förälskar sig i den yngsta af dem, Serpentina. Salamanderkonungen

upptäcker han i geheimearkivarien Lindhorst, en förmögen privatlärd, hvars orientaliska manuskript han kopierar. Dennes praktfulla boning ter sig för den fattige studenten som en trollkarls palats. Äppelgumman, hvars korg han kullstött, är en led häxa, Salamanderkonungens dödsfiende. Serpertinas rival är conrektor Paulmanns dotter, Veronika, hvilken emellertid i stället gifter sig med Hofrath Heerbrand och får sina drömmar uppfyllda att blifva Hofräthin. Anselmus däremot förmäler sig med Serpentina.

Livijn har dock långt ifrån kopierat scenerna i "Der goldene Topf", men man kan steg för steg följa, huru hans fantasi i dess händelser funnit hållpunkter för sin egen berättelse. Trots stora olikheter låter en hel serie af väsentliga paralleller uppvisa sig. Geheimearkivarien Lindhorst är egentligen Salamanderfursten Phosphoros såsom han själf skämtsamt med "orientalisk svulst" [1] berättar för stamgästerna på sitt kafé. Hans ur-ur-urstamfader var en eldslåga, och hans fader har nyligen dött för en trehundrafemtio år sedan. Referendarien är egentligen centurionen Protoleus, som lefde vid kejsare Diocletiani hof. Liksom Lindhorst sysselsätter han sig med de hemliga vetenskaperna, men då sådana icke existera, säger Hoffmann skämtsamt, vill detta egentligen säga, att han hängifver sig åt kemiska och alkemistiska studier.

Lindhorst berättar, att han har en broder. Denne uppträder icke i Hoffmanns berättelse, men arkivarien upplyser, att han begifvit sig *unter die Drachen,* d. v. s. på vanlig prosa, att han gått under. Här har man utgångspunkten för klädmäklarens gestalt i Livijns roman, hvilken också är en dålig människa. Dennes peruk brukar för Humbloms fantasi antaga formen af ett par svarta drakvingar. Detta drag är möjligen en direkt erinran och omvandling af Hoffmanns ofvannämnda uttryck. Lindhorst och hans broder hafva råkat i strid om en präktig onyx, hvilken fadern skänkt åt honom, älsklingssonen. På liknande sätt strida referendarien och klädmäklaren om käppen med den magiska kryckan,

---

[1] Uttrycket fälles af registrator Heerbrand. Det återfinnes i en af replikerna i Prinz Zerbino af Tieck.

hvilken klädmäklaren antyder, att brodern orättfärdigt afhändt honom efter faderns död.

Klädmäklaren har å andra sidan delvis öfvertagit äppelgummans roll i Hoffmanns berättelse. Denna är en hexa, d. v. s. hon representerar den svarta magien mot Lindhorst, som är astralande. I en not, som ofvan citerats, nämner Livijn uttryckligen, att klädmäklarens makt är inskränkt inom den folkliga vidskepelsens gränser.

Denna mörka magi har äfven en annan representant i Livijns roman nämligen klädmäklarens medhjälperska, Ursula. Det är hon, som anordnar besvärjelsescenerna i Kungsträdgården. Äfven för denna scen finnes motsvarigheten hos Hoffmann, hvilken i sin ordning har inspirerats af den mästerliga Horatianska epod, i hvilken Canidia i nattens mörker upptänder en eld och utför magiska besvärjelsekonster. I alla tre fallen gäller det en kärleksbesvärjning. Livijn har tillagt åtskilligt ur egen fatabur, delvis hämtadt ur gamla trollkonstböcker. Hoffmann betonar framförallt det psykologiska; han dröjer hufvudsakligen vid det intryck, som scenen gör på Veronika, hvilken hemkommen faller i feber och uppstår botad från sitt forna svärmeri för Anselmus. Livijn fördjupar sig däremot i denna scen nästan för mycket i det etnografiskt kulturhistoriska.

Äfven de båda kvinnogestalterna, mellan hvilka Anselmus ett ögonblick tvekar, hafva sin motsvarighet i "Riddar S:t Jöran", fast likheten kanske ej är så påfallande. Veronika, den lilla praktiska, borgerligt anlagda tyskan, som framförallt vill blifva hofrättsrådinna, erinrar om den nyktra värdshuspigan Catharina, lika prosaisk som Humblom. Serpentina representerar det ideella i kärleken. Det är ett fint drag i Hoffmanns berättelse, att hon icke uppträder; hennes närvaro endast anas. Serpentina är symbolen för poesien, med hvilken Anselmus slutligen förmäles för att draga sig tillbaka till sina drömmars slott i Atlantis. I "Riddar S:t Jöran" har denna kvinnogestalt sin motsvarighet i Alexandra, hvilken också af Livijn hålles förnämt tillbaka i berättelsens bakgrund.

Den vackra scenen i "Der goldene Topf", då Anselmus mellan fläderträdets löfverk upptäcker Serpentina och hennes systrar, har

i Livijns roman sin paralell i Djurgårdsscenen. I midten af den brinnande eken varsnar Humblom en stor brandgul ros, ur hvars midt framblickar ett kvinnoansikte. När Humblom slår med käppen bland löfven, uppstår musik. Anselmus omtolkar på samma sätt vindens sus i trädets krona. Hos båda författarne är scenen fullt motiverad, möjligen något mera luftigt hos Hoffmann. Det som förvillar Humblom är aftonsolen, som går ned bakom trädet och kastar sina reflexer genom löfverket. Anselmus befinner sig i ett upprördt tillstånd och fläderträdets berusande doft försänker honom halft i en dvala, under hvilken synerna uppkomma.

I Hoffmanns berättelse antyder den gamla häxan, Veronikas f. d. amma, att hon som kaffepanna varit närvarande vid Veronikas fäst; likaledes sitter hon som dörrklaff på arkivarien Lindhorsts dörr och grinar mot Anselmus, då denne skall besöka arkivarien; i den senares boning finnas också åtskilliga mystiska väsen af samma art; en gammal grå papegoja, hvilken äfven uppträder som Lindhorsts faktotum. I "Riddar S:t Jöran" påträffar Humblom i referendariens förstuga en uppstoppad björn, en krokodil, rockor m. fl. väsen, som drifva sitt ofog med honom i mörkret. I referendariens kök samtala flera af husgeråden med hvarandra samt inkomma slutligen i full deputation med den uppstoppade björnen såsom anförare och aftacka hofrättsauscultanten för hans vackra och förståndiga tänkesätt. Både Hoffmann och Livijn anknyta här närmast till Tieck, som i "Prinz Zerbino" och "Die verkehrte Welt" låter liknande gestalter uppträda.

Punschgillet hos konrektor Paulmann, då Hoffmann mästerligt tecknar, huru ruset infinner sig och omtöcknar gästernas hufvud, har sin motsvarighet i kalaset på Hasselbacken. Hos Hoffmann försjunker Anselmus i drömmar om Serpentina, hos Livijn ser Humblom sin barndom, ungdom och framtid glida förbi sig. Den senares syner gå dock i samma prosaiska riktning som Veronikas, då hon föreställer sig, att Anselmus blifvit hofråd, och han kommer till henne med ett par juvelbesatta örhängen.

Äfven historien om peruken, hvars svenska ursprung redan är antydt, har en viss motsvarighet i Hoffmann, då konrektor Paul-

mann rycker peruken från sitt hufvud och slungar den mot taket, så att pudret ryker omkring.

Då Lindhorst i slutkapitlet af "Der goldene Topf" nedstiger i pokalen, fylld med brinnande punsch, går detta igen i den scen, där Humblom tycker sig se Margaretha höja sig öfver bordet, när hon ifyller rhenvinsglasen.

Då referendarien för Humblom slutat sin uppläsning af S:t Jöranslegenden går han efter en spegel, med hvars tillhjälp han söker fastställa, om hofrättsauscultanten är S:t Jöran. Den kommer dock icke till användning förrän i det ej utförda slutkapitlet, då ordensbiskopen med dess tillhjälp konstaterar, att Humblom är Gereons oxe. I "Der goldene Topf" erhåller Veronika en dylik magisk spegel af häxan, genom hvilken hon vinner Anselmus kärlek.

Efter besvärjelsescenen på Djurgården gripes klädmäklaren af det magiska ovädret, och såväl han som Humblom bäras på stormens vingar inemot staden. Äfven åkeriåldermannen Röökström försvinner plötsligt med sitt åkdon; och commissionskommissarien Röökman, som är en af de tre rökgubbarne, aftager plötsligt i storlek och försvinner, så att man icke vet, om han glidit ut genom dörren eller krupit ned i klädmäklarens ficka. På samma mystiska sätt försvinner arkivarien Lindhorst insvept i sin vida kappa som en stor nattuggla och blir borta i skymningen.

I Hoffmanns framställning svänger hela berättelsen mellan lekfull ironi och lyrisk hänförelse. Dessa lyriska partier är det, som registrator Heerbrand betecknar såsom "orientalisk svulst", åtminstone när de härstamma från arkivarien Lindhorst. Dit hör förhistorien om Lindhorsts härstamning från Salamanderfursten och alla Anselmus fantasier och drömmar. Dessa partier erinra om Jean Pauls manér, endast mildradt och finare utfördt af Hoffmann. Äfven i Livijns roman finnas många dylika scener. Dit hör Humbloms dröm, referendariens försvar för inbillningen, hans saga om rosen, hela S:t Jöranslegenden, skildringen af synen på Djurgården m. fl.

Likheterna mellan de båda berättelserna äro således slående. Dock har Livijn med icke ringa självständighet och verkligt sprudlande

fantasi utfört sin skildring. Den allmänna grundtanken i de båda romanerna är densamma — motsatsen emellan dikt och verklighet, häfdandet af det högre, eviga, poetiskt religiösa lifvet och satir mot hvardagligheten och materialismen. Men syftet i Livijns roman är dock ett annat än hos Hoffmann: Den förre riktar sin satir direkt mot det samtida litterära och framförallt det politiska lifvet.

Hufvudpersonerna i de båda romanerna hafva också en annan karaktär. Anselmus är poeten. Ingenting kan vara naturligare än att han lefver i fantasien och omskapar allt efter sitt sinne. Humblom däremot är prosan, som med händer och fötter värjer sig för fantasiens foster. De syner, som förfölja honom, skapas icke af honom, spira icke upp ur hans inre värld såsom rosorna skjuta fram ur rosenbusken. Humblom är icke Don Quixote, han är Sancho Panza, som mot sin vilja måste på sin åsna rida efter riddaren och dela hans äfventyr. Synerna, som förfölja honom, framtrollas af referendarien och klädmäklaren, som strida om hans själ. Livijn vinner på detta sätt en komisk effekt; själfva grundtonen i romanen blir skarpare satirisk och mera burlesk än hos Hoffmann. De repliker, där Humblom häfdar sin förståndighet och nykterhet och cyniskt blottar sina lifsideal äro utförda med verkligt mästerskap.

Vid sidan om Humblom har Livijn ställt Thorleifsson, hvilken är den verkliga S:t Jöran, och som således närmast motsvarar Anselmus. Men deras patos är olika: Thorleifsson är rättens representant, Anselmus poesiens. Den förre är dessutom icke protagonist i romanen, utan endast en bifigur.

Livijn tillfogade sig själf en blodig oförrätt, då han band romanens händelser så nära vid samtidens tilldragelser och personligheter, att den utan kännedomen om dessa liksom förlorar sitt bästa salt. Här ligger romanens största fel: den saknar allmänmänsklighet, den kan numera icke i högre grad omedelbart intressera. Detta fel beror på en egendomlighet i Livijns lynne, som framträder i större delen af hans produktion. Han intresserade sig för mycket för samtidens tilldragelser, han harmades för mycket öfver dagens små futtigheter, han flög ständigt som sparfven mellan hustaken och gatan, han utöste sin vrede öfver

hvarje liten orättvisa, i stället för att som örnen breda vingarna till flykt mot det höga blå och från klippans höjd föraktfullt blicka ned på mycket af tidens äflan och strider, hvilka i och för sig nyttiga, i hvarje fall nödvändiga sådana människorna äro, dock icke alltid äro uppbyggliga att beskåda. Däraf i hans tidigare produktion dessa ideligen upprepade utfall mot Wallin och Leopold, och senare mot hart när alla sekter och skolor, som utmärkte hans tid. Det är en rent fysisk retlighet, som ytterst ligger till grund för detta drag i hans författareskap, men å andra sidan också en rättskänsla och en renhjärtenhet, som icke ofta påträffas.

På grund af dessa förhållanden blir Livijns roman i själfva verket en pamflett. Utan tvifvel kan man äfven i våra dagar läsa stora partier med nöje utan att känna den djupare meningen, men man kan å andra sidan icke läsa långt utan att upptäcka, att något ligger fördoldt bakom händelserna och för att förstå denna fordras en kunskap, som förutsätter ett särskildt studium.

På framställandet af detta sitt ämne har Livijn nedlagt ett oerhördt arbete och en konst, så mogen och målmedveten, att man i svensk litteratur sällan påträffar dess like. Om den möda han gjort sig, vittnar tillräckligt de ännu bevarade manuskripterna. Minst sex olika gånger har han omskrifvit större partier af romanen. Tre manuskripter — de två som här ofvan betecknats, som nummer 1 och 3 samt det, som begagnats till tryckning — hafva förelegat nästan fullständiga. Han har icke blifvit trött på att stryka, omändra och förbättra. Resultatet är också i många afseenden beundransvärdt. Visserligen kan man icke utan vidare jämnställa Livijns roman med Hoffmanns berättelse. Sådant skulle vara orimligt redan därför, att Hoffmann är uppfinnaren af detta manér, hvilket sedan visat sig så tacksamt och användts i olika länder af otaliga efterföljare. "Der goldene Topf" är dessutom utan gensaga sin författares yppersta arbete, och själf är Hoffmann en af den tyska litteraturens mästare. Till sitt fulla värde uppskattades han icke af samtiden, om han också begärligt lästes. Det är först i Frankrike, där han öfvat inflytande på Nodier, Balzac och otaliga andra, som han värderades efter förtjänst. I Tyskland däremot

har man icke förrän i våra dagar insett, hvilken mästare man ägde i honom. Hoffmann äger en konstnärlig finhet, som i den tyska litteraturen är en mycket sällsynt gåfva. Han komponerar säkert och lätt som en latinare, utan att som t. ex. sin eljest så idérike och varmhjärtade läromästare Jean Paul själf gå vilse mellan sina fantasier. Graciöst och naturligt blandar han dessa olika element, ur hvilka han framleker sina effekter, med utomordentlig fantasirikedom nyanserar han grundtankarne, och hans motivering utmärker sig genom en dialektisk finhet och ett psykologiskt djup, som söka sin like.

Till en dylik höjdpunkt når visserligen icke Livijn, men "Riddar S:t Jöran" är dock ett mycket intressant arbete. Den är intressant redan därför, att det torde vara det första nämnvärda försök i Hoffmanns stil, som är skrifvet i Sverige. Och detta försök är så godt som enastående. Almqvist har visserligen skrifvit ett par berättelser, som i fantastik erinra om Hoffmann, men de höra icke till hans bättre saker. Det är väl först Strindberg som i "Till Damaskus" i denna dialektiska analys af själsstämningar åstadkommit ett konstverk af samma diaboliska kraft som Hoffmann. Här som öfverallt i sin produktion ådagalägger Livijn en förvånande snabbhet i tillägnandet af nya tidsströmningar. Och det märkliga är, att han långt ifrån endast blindt och ytligt efterliknar. Han har tillfullo inträngt i själfva manérets hemligheter och går aldrig vilse i motiveringens labyrinter, fast han kanske icke alltid uppnår Hoffmann i naturlighet eller perspektivets mångfaldighet. Stundom, särskildt i romanens senare del, blottas också något för mycket allegoriens naturliga torrhet.

Detta djupa inträngande i ett nytt och konstrikt litterärt manér är så mycket egendomligare, som då Livijn skref "Riddar S:t Jöran", den svenska romanen ännu var föga odlad. Det fanns knappast några prosaberättelser af betydenhet. Utom de mer eller mindre maskerade öfversättningarna eller bearbetningarna, som ofta utgjorde fyllnadsgodset i kalendrarna, hade man Cederborgs lifliga och älskvärda sedeskildringar, präglade af en viss Voltairsk kvickhet i uppfattningen, men utan dennes djupa världserfarenhet.

Och man hade Palmblads ej synnerligen betydande noveller i den romantiska modestilen. Och slutligen hade man Livijns egna, numera orättvist förbisedda försök i olika stilarter.

Men hvad som icke fanns, det var en roman, som var buren af ett djupare idéinnehåll, en roman, som icke blott ville utgöra en angenäm och roande läsning, utan också gifva en utredande skildring af ett eller annat område af människolifvet. Det är just fallet med Livijns roman, som ville skildra hela samtidens politiska lif och satiriskt belysa dess institutioner och personligheter. Obestridligen är hans försök det första i stor stil tänkta, som förekommer i svensk litteratur.

Och i detta förstlingsverk måste man beundra den mästerliga säkerhet, hvarmed kompositionen är genomtänkt och förd till slut. Både förr och senare är det sällsynt, att i svensk litteratur påträffa en sådan konstruktiv kraft som i „Riddar S:t Jöran“, en sådan arkitektonisk förmåga att ordna och hoplägga sten efter sten, tills byggnaden står färdig. Man skulle till och med kunna anmärka, att symmetrien är för strängt genomförd, fast grundad i ämnets natur, men dessa magiska parallellscener äro å andra sidan nyanserade med stor skicklighet. Synbarligen har Livijn icke för intet utkastat planer till ett tjugotal dramer och äfven fullbordat en tre, fyra stycken.

Karaktärsteckningen saknar icke heller förtjänster, äfven om man rör sig på själfva ytan af själslifvet. Men särskildt det narraktiga ämbetsmannaämnet Humblom och den ädle och fine referendarien, till hvars karaktär kanske Hans Järta fått släppa till åtskilligt och klädmäklaren med sin oförtrutna cynism äro synnerligen lefvande och lustigt tecknade. Detta gäller också om åtskilliga af de andra uppträdande. Kongl. sekter Väderhane är mästerligt karrikerad, och den tvetydiga Catharina är lätt och säkert skisserad. Skuggor förblifva däremot de tre rökgubbarne och äfven Lindwurm splittras väl mycket i putslustigheter, som förutsätta ett intimt studium af Stockholmsposten för att fullt begripas.

Replikbehandlingen är öfverallt elegant och många gånger mästerligt genomförd. Däremot saknar Livijns sedeskildring den

lifliga, yttre porträttlikhet, den på en gång lätta hand och skarpa observation, som vi äro vanda vid, sedan den svenska prosaberättelsen under ett femtiotal år lärt af fransmän och engelsmän. Man skulle i hans skildringar önskat något mera af den friskhet och omedelbarhet som utmärkte Cederborgs taflor. Lifligast skildrad af dylika scener är obestridligen Hasselbacksfesten. Magnetiseringsscenen är däremot för skarpt karrikerad. I detta afseende kunde Livijn lärt långt mera både af Jean Paul och framförallt af Hoffmann.

Trots sitt allegoriska innehåll och ett visst lärdt pedanteri, hvilket stundom utmärker Livijn liksom Almquist, är romanen utmärkt berättad. Om man undantager vissa partier i slutet af romanen, som blifva för torrt betydelsefulla, glider romanen lätt undan och läses med verkligt nöje. Uppslaget är förträffligt, och med spänning följer man de ständigt nya och öfverraskande scenerier, som upprullas för våra ögon. Stilen är icke så söndersprängd af reflexioner som i Spader Dame, fast tonen liksom i denna roman svajar mellan patos och ironi. Den är mera manlig och gycklet öfverväger. Livijn följer sina gestalter med ett ständigt spelöje. "Säkerligen har det icke undfallit någon uppmärksam läsare, att det egentligen är med oss bägge, som man spelar eller — som den nya Mollberg plägar yttra sig: 'drifver spass' yttrar klädmäklaren. Livijn drifver spass med allt och alla i denna roman, och hela berättelsen är genomsyrad af verklig kvickhet och skimrande humor. Följande scen kan gifva en föreställning därom. Under det nattliga spökeriet i Kungsträdgården blir slutligen "genom det numidiska lejonets rytande" polisen yrvaken och inställer sig för att förnimma, hvad därvid kunde vara att förtjäna. I detsamma ankommer emellertid klädmäklaren. Livijn fortsätter därefter:

»Likasom en verklig general genast vid första anblicken på ett slagfält, inser drabbningens ställning, så fann jemväl klädmäklaren, att den sist ankomne af sällskapet vore den, som borde först lämna det. Han vände sig således till denne och sade: »Min beskedlige Herr öfvergevaldiger! Herren håller en så utmärkt ordning och är så påpasslig, att jag och hela allmänheten stå hos Herren i den största förbindelse. Tillåt mig därför att få visa min tacksamhet. Emottag här min hand. En redlig mans handslag!» — Härvid möttes klädmäklarens hand af en annan, hvars ägare, sedan han i an-

seende till mörkret, på nära håll öfvertygat sig om den medborgerliga tacksamhetens verklighet, täcktes yttra: »Jag förmodar icke, att minsta oordning är här å färde, och kan således med trygghet begifva mig till ett annat ställe, der min närvaro är nödvändigare. Men det försäkrar jag, att när man vet att taga saken på rätta sättet, så är den borgerliga ordningen alldeles icke farlig, om icke för några tiggare och trashankar».

Med dylik kallblodig öfverlägsenhet, som i någon mån erinrar om en Swift eller Thackeray, är satiren oftast utförd i denna roman. Endast då och då kastar Livijn för ett ögonblick narrkåpan och blottar ett allvarligt ansikte. I ett sådant ögonblick är det som referendarien utbrister i en lofsång till inbillningen eller öppnar ett stort skinnband och därur föreläser S:t Jöranslegenden. Denna är berättad i ett på en gång högstämdt och naturligt språk, som är fullt värdigt den vackra legenden. Äfven i detta afseende är Livijn en föregångare, ty detta är första gången som en medeltida legend med stämningsfull innerlighet tolkas för en svensk publik. I tysk litteratur är Tiecks "Der getreue Eckart" det första vällyckade försöket att återberätta en medeltidshistoria.

Livijns roman blef aldrig mera än en torso. Den är dock icke svårare stympad än, att den ännu kan njutas. Det är visserligen icke möjligt att i våra dagar intressera en större läsekrets för Livijns roman, men den förtjänade att utgifvas, så att den åtminstone blefve tillgänglig för den verklige litteraturvännen.

Wivallius som patriotisk siare

samt Wivallii grafskrift.

Några nyfunna Wivallius-dikter

Af

Birger Lövgren.

I flera bref från 1631 och 1632[1] omnämner Wivallius en af honom författad profetisk dikt, ett "Fantasticon", ur hvilket han äfven citerar 8 verser. För öfrigt har dikten hittills varit okänd. Schück upptar den i sin förteckning öfver W:ii dikter som förlorad.[2] Jag har emellertid påträffat den i en från början af 1700-talet härrörande handskrift (E. 144) på Uppsala Universitetsbibliotek.

Dikten bär här öfverskriften "Mirabile Fantation Wiwallij N. Det är en Underlig Fantation Laurentii Wiwallii". Dess identitet med hans 1631 skrifna Fantasticon bevisas af att de 8 ofvan omtalade verserna däri återfinnas.

De sista 25 verserna i afskriften skiljas från de öfriga genom författarens namn på särskild rad. Innehållet ger vid handen, att de utgöra en dikt för sig: en profetia vid en af Karlarnas tronbestigning — om den är af Wivallius, nödvändigtvis vid Karl X Gustafs. Något skäl att betvifla dennes författarskap synes icke

---

[1] Utom i de af Schück aftryckta brefven till Nils Nilsson, skrifna det ena den 28 okt. 1631 och det andra 1632 (SCHÜCK, *Wivallius* 1: 158, 161) äfven i en till Rådet riktad skrifvelse af den 9 sept. 1631. Han ber här, att rådsherrarna »betrachten att Gud är uthi the swaga mächtig och låte sig mit förra fantasticon nådigast behaga.» *Handlingar rörande L. W. samt några hans skrifter* 40, bland Riksarkivets *Biographica*. De 8 verserna SCHÜCK 1: 160 not 1, 161.

[2] SCHÜCK 2: 21, 48.

vara för handen. Särskildt början med dess maning till kristenheten att uppmärksamma hans ord påminner synnerligen lifligt om Wivallii vanliga, anspråksfulla skrifsätt. Förmodligen har han ansett sitt Fantasticon kunna med fördel tillämpas äfven på Karl Gustaf och med tilläggande af några verser, som särskildt pointerade detta, insändt dikten äfven till honom.[1]

En tredje till Wivallius hänförd svensk dikt har jag funnit i handskriften V 11 på Universitetsbiblioteket, äfvenledes i från 1700-talet härrörande afskrift. Den inledes af följande anteckning: "Dessa Rim finnas til at se och läsa på Sal. Wivallii Grafsten, hwilka han för sin död sjelf författat hafwer." Häraf synes framgå, att de äro afskrifna direkt efter minnesvården.

Denna dikt finnes äfven i samtida afskrift på Riksbiblioteket (Biogr. I). En anteckningsbok, däri skvadronspredikanten i Narva, sedermera kyrkoherden i Segersta Eric Laurentii Isæus († 1692) från 1669 nedskrifvit hvarjehanda, som syntes honom märkligt och minnesvärdt, innehåller nämligen bl. a. äfven denna "Wiwallij Graffskrifft". De bägge uppteckningarna öfverensstämma ej alldeles och detta ej endast i ordform och stafning. Af allt att döma återges texten dock riktigare i den yngre.[2]

Utom denna har Wivallius skrifvit åtminstone ytterligare två grafskrifter öfver sig själf, hvilket framgår af ett bref från Stechau

---

[1] Bland *Biographica* i Riksarkivet finnes en af Wivallius författad versifierad lyckönskan till Karl Gustaf af tidigare datum:

Carolus Gustavus
anagr.
Cor Laus Augustus.

Si Christum et Regem, Patriam, Celsosque Parentes
GUSTAVI et Magni nomen et omen amas,
Carole Gustave et COR deliciumque Parentum,
Dux eris AUGUSTUS LAUS Patriæque Patris!
Ergo TU amare stude HOS Christi et pie viuere Jesu
In laudes, Patriæ in commoda. VIVE DIU!

Därefter följer en begäran, att den unge fursten skall mottaga en bild af Jesus, som W. vill skänka honom, samt beveka sin fader Johan Casimir till välvilja mot gifvaren. Dikten är med säkerhet författad under fångenskapen 1631 eller 1632.

[2] Anvisning på Isæus' anteckningsbok har gifvits af Docenten M. Lamm.

till Lidén[1]. Den ena, numera okänd, var på sapfiskt versmått, den andra bär öfverskriften:

Epitaphium
in Obitum
Lavrentii Wiwallii
a semet ipso compositum.

Adam war wår första Faar, Och Eva wår första Moor
The dödde bort, lemna oss qwaar I nödh och elände stoor.

Därefter följer dikten "Om Döden Til The Dödelige", som egentligen tillhör den 1641 författade grafskriften öfver Erik Pedersson Rooth.[2] Måhända utgöra de två inledningsverserna om Adam och Eva, som stå utan något sammanhang med det öfriga, anslaget till en påbörjad fjärde grafdikt, behandlande människosläktets elände. Genom skaldens inträffade död kom denna förmodligen att bli oskrifven, under det de efterlefvande i stället ansågo sig kunna som grafskrift använda den 28 år gamla dikten "Om döden", hvarvid det efterlämnade fragmentet sattes som öfverskrift. Den första versen öfverensstämmer alldeles med början af den af mig funna dikten.[3]

Dessa tre dikter af Wivallius ha mycket ringa poetiskt värde, men som bidrag till denne underlige och rörlige andes karakteristik sakna de icke intresse. Det har därför icke synts olämpligt att offentliggöra dem. Grafskriften tryckes — med en enda afvikelse — efter V 11; öfverskriften är ur Isæus' anteckningsbok, likaså stafningen. Den i E 144 befintliga afskriften är icke felfri, så att meningen blir här och hvar icke fullt klar. Uppenbara felskrifningar ha rättats; de angifvas i noterna. Interpunktionen är utgifvarens.

I

Mirabile Fantation
Wiwallij N.
Det är
En Underlig Fantation Laurentii Wiwallii.

[1] Se Schück 1: 4.

[2] Se Schück 2: 6 — hela grafskriften tryckt hos Hanselli s. 344 efter Stechaus afskrift.

[3] V 11 — ur Stjernelds samling — innehåller utom ett bref af Laurentius Petri en del verser, E 144 handlingar till den politiska historien.

Wiwallius:

Jag föll uti en dwahla,
I en sömn tung och swår,
Och hörde en röst så tahla:
Märk innan tijo åhr
Hwad som skall skie och hända;
Min ord tu ey förglöm!
Sedan är Werldzens ända,[1]
Stat up af syndsens dröm!
Augustus skall sammankalla
Furstar i Brunswijkz[2] land.
Der skall litet[3] nederfalla
Och kyssa hans fot och hand.
Litel[3] skall der från med många
föras till Augusti land
Och med stor gråt bortgånga
Then Keyser Ferdinand.
August*us*[4] skall öfwer Elb och Oder
blifwa Herre och Öf*we*rman
Och winna stor prijs och heder
I Häss och Dyringe land,[5]
Oansedt en mechtig furste
Thed gråter på Kongz sten,
Oansedt höglerde prester
I hiertat få stor pijn,
Oansedt Rom wäl biuder
Til Dannemark Broderskap;
Och hwad de sammansiuda,
Giör Gud til galenskap.
Se när et Leyon ryter
På Essar(?) och furstar af Rein,[6]

---

[1] Dessa fyra verser äro citerade i ett bref till Nils Nilsson, se SCHÜCK 1: 160 not 1; följande ord stafvas där olika:
»Märck — — — — år
Huad — — skee — — —
— — — — — —
— — — wärdsens — —.»

[2] Braunschweig.

[3] Felskrifning för Tilly?

[4] I hdskr.: Augusti.

[5] Hessen och Thüringen.

[6] Möjligen felskrifning för Chur- och furstar?

Och när Augustus skiuter
På twå furstar af Mein,[1]
Och när en stad brinner
Och fångas en mächtig Man,
Der som *R*engis[2] han rinner
Uti den floden Mein,
Då skall Augustus inrijda
I Nörnnbärg med stor åhr,
Och der på alla sijdor
Samkombst en stor krigshär.
Då skola i gemen swärja
The redelig krigsmän:
*T*agen[3] i hand wår wärja,
följen August till Mein!
Då skall Augustus tala
Och taga på *s*in[4] hatt:
Munken[5] skall *oss*[6] betala
Och gifwa wår*t*[7] krigzfolk mat.[8]
Då skall för Ratisbona[9]
giöras att *i*[10] floden Donau
*S*ig[11] twätta Swänska fruer
Och sedan i floden Donen.
Då skall August tilskrifwa
Strassburg och slessierland.[12]
Då skall den Rein sig gifwa
Godwillig under hans hand,

---

[1] Main.
[2] I hdskr.: Bengis. — Regnitz, biflod till Main.
[3] I hdskr.: Lagen.
[4] I hdskr.: tin.
[5] München.
[6] I hdskr.: och.
[7] I hdskr.: wåra.
[8] De senaste fyra verserna citeras i ett bref till Nils Nilsson. — Följande olikheter finnas där:

Tå — — — — — — —
— — — — sin —
Münechen — oss — — —
— — — wårt — — —, Se Schück 1: 161.

[9] Regensburg.
[10] Saknas i hdskr.
[11] I hdskr.: Tig.
[12] Felskrifvet för Elsasserland?

Oansedt man wäl finner
Många med Spanska skor,
Hälst der som Rein han rinner
Under sin bryggia stor.
Då skall Ullma[1] tilsända
Augusto stor præsent
Men Ausburg af Tyranners händer
blifwa ynkelig upbränd.
Derföre när Tyrolis *l*änder[2]
Begiärer frid och fäst,
Skall August sig omwända,
Slå ner till fot och häst.
Då skall en krigzhär wijka
Och drukne i boden siö.[3]
The bönder på Ens ey swika,
Om de än skulle döö.[4]
Sedan skall Religion upkomma
I Beyer och Ungerland.
Sedan skall mången frijdzbref komma
från Keyser Ferdinand.
Men all land, Rikz och Siöstäder
Uprusta stor krigsmacht,
At alle Papistiske seder
Platt blifwa ödelagt.
Och thetta må frij tola
Tysk, Beyer och Ungerland,
Skola swärja Augusto alla,
Siebenburgen sammalund.
Sedan skola de Ottoman*n*er[5]
betaga Lutheri lära.
Sedan skola de Persianer[6]
Giöra Augustus ähra.

---

[1] Ulm.
[2] I hdskr.: händer.
[3] Bodensjön.
[4] Enns, flod och stad i Österrike. Bönderna i öfre Österrike beredde den habsburgska regeringen mycket bekymmer genom sitt sega fasthållande vid protestantismen. Senast 1626 hade där utbrutit ett stort uppror. Se RITTER *Deutsche Geschichte* 1555—1648 II: 105, III: 332.
[5] Turkarne.
[6] Perserna.

Sedan skola tu ögon skina
På Keyser Ferdinand.
Sedan skall hans Son bortrymma
Från Beyer och Ungerland.
Sedan skall Augustus rijda
På Heidelbärgz gata inn,
Och wid hans wänstra sida
Fredrich med Darium sin.
Sedan skola sig *pfalzer* gläda[1]
Och hafwa deras herre igen.
Sedan skall Augustus rijda
Med mång tusend i Wein.[2]
Sedan skall Augustus wara
Then förste och sidste Monarch.
Mit tal tu wäl förwara
Och skrif thed på en ark!
Sedan skola de Söner rijfwas
Om theres faders Crona.
Sedan skola de twå bortdrifwas
Utaf then yngesta Son.
Sedan skall then flod,[3] som rinner
Emillan de största Söar,[4]
Åtskillia danska qwinnor
Ifrån de Swänska Möör.
Sedan skola de Norska Konor
Tillreda swänskes mat,
Och Halland, Bleking och Skåne
Gifwa till Swerige skatt.
Sedan skola twå unga Swaner
Strida om theras näst.
Sedan ser du theras grannar,
Mång tusend Man til häst.
Sedan få de Poloniter
Inbördes krig i land.
Sedan ropa de Muscoviter
Hielp, hielp och bistånd.

---

[1] I hdskr.: platz ser glada.
[2] Wien.
[3] Öresund, som förbinder två haf?
[4] I hdskr.: Suar.

Då skall Augustus hela,
Det andra sargat sår.
Då skola de alla fela,
Som honom emot står.
Då skola Post Ryttare rijda
Öf*w*er Alphes till och från,
Hwilka stor krig betijda.
Min ord du ihugkom!
Oansedt de hafwa dödat
Hendrich then Konung from,[1]
Doch skall hans Son utöda
Then Påf*w*iske religion,
Doch skola de Huggoniter[2]
Öf*w*er Franc och Navarre land,
Öfwer botteunger och Sanoger
få macht och öf*w*erhand,
Förfölja de stolta Spanier
Till vatten och land.
Doch skall et Leyon taga
i Spanien land och Slott
Och e*n*[3] Jägar höra iaga
Det Spaniske krigsfolk.
Doch skall then högsta af Spanien
I Mordill sit huf*w*ud klå.
Doch skall et äpple af Oranien
Härligen i Spanien gå.
Nu skola Venetianer
Följa August*us*[4] till krig.
Tå skola de stolta romaner
Förderfwas ynkelig.
Tå *skall*[5] Tijberis rinna
Röd med Menniskio blod.
Nu skall Engelburg brinna —
Hwar är nu Rom tin Gud?
Sedan skola Neapolitaner,
Sedan skall *och*[6] Jinueserland, [7]

[1] Henrik IV af Frankrike.
[2] Hugenotterna.
[3] I hdskr.: et.
[4] I hdskr.: Augusti.
[5] I hdskr.: skola.
[6] I hdskr.: han.
[7] Genua.

Sedan skola och florentiner
bära palmqwist i hand.
Sedan skall en part wed Portugal
Springa i stycken trij.
Sedan skall ett leyon af Septentrional
Regera Colrentz By.
Sedan skal Arabien *och*[1] Tartarien
Begära af Augusto fred.
Sedan skall hela Barbarien
Falla för Christo ned.
Sedan skall sig omwända
Till then Christeliga tro
Med hierta, Mun och händer
Alla the på Jorden boo.
Sedan skall sig försambla
Och blif*w*a en fårajord
The unge med the gambla.
Skrif up och tänk min ord!

Wivallius:
Om iag än fantiserar,
Om iag än dröm*m*er thed,
Min ord doch observera
Tu wärdige Christenhet!
Konung Carl, af alla kiender,
Af alla hålles kiär,
I alla rum och länder
Det lof och rychte bär,
At han med dygd och lära
begynner sin trons ähra
Utsprida här och thär.
All verlden skall nu snart höra
Kung Carl med tapper hand
sit folk styra och föra
Hwar efter värde och stånd
I redeliga stycker
Med seger och med lycka
Till wattn och land.
Så skall sig och förmehra
Hans Scepter och hans Chron,

[1] I hdskr.: af.

Dygden i alt regera
Och pryda kongabloden,
Hans lof skall sig utbreda
Och för honom bereda
Ännu en större Thron.[1]

II.

Wiwallij Graffskrifft.

Eva war wår första Moor,
Adam war wår första Faar.
Tänck tu Syster, tänck tu Broor,
Oss omsider döden taar.
Ett Exempel här tu haffwer.
Wivallius han höltz för snell;
Döden honom i backen graffwer,
Han har sedt sin sista quäll.
Han är kommen til sin Fader,
Lasse i Wiwalla, som fordom
Bodde när wijdh Nerkiestaden,[2]
En rättferdig man och from.[3]
Wåra Siälar Gudh i högden
Frögde nu och ewinnerlig!
Lengtom alla til den frögden,
Den iag önskar tig och mig!

* * *

Neptun[4] afwundas icke då,
När desse ord på min graf stå.

---

[1] En del namn ha ej kunnat identifieras.

[2] I V 11: Närkies stader. Wivallius ägde under sina senare år fädernegården Wiwalla nära Örebro. — Lasse i Wiwalla är W. själf.

[3] De tre sista raderna lyda hos Isæus:
Lasse uti Wivalla
Sochen bodde wijdh Nerkie staden
En rättferdig man och gladh (from öfverstruket).
Wivalla är en gård, ingen socken.

[4] Måhända afses Pluto, underjordens gud?

Han ligger nu i iorden qwar,
Som hatad blef, dock trognast war.[1]

Bland alla de rika naturgåfvor, Wivallius i självmedveten stolthet så gärna lyste med, skattade han säkerligen icke minst en föregifven förmåga att med profetisk blick ur framtidens dunkel urskilja ödena. Under sin fångenskap i Stockholm 1631 och 1632 inlämnade han vid åtskilliga tillfällen till Rådet profetior på vers och prosa. De äro till innehåll som form mycket ojämna. Somliga äro torra och magra och utan spår af inspiration; andra utmärkas af för den tiden sällsynt prakt och glöd.[2] Anspråkslös är Wivallius icke. Väl skulle han helst velat tiga med sina profetior, men han vågade icke: det var Gud själf, som befallde honom tala. "Thet är ock bätter, at iag får meniskors ogunst än Gudz ewiga wrede. — — Gudz willia är thet, säger jag, ty iag holler thet aldeles therföre, att sådant är en underlig Gudz uppenbarelse, oss hans barn till en warning, oansedt thet är en fantasie, som mig i thenna natt förekom", skrifver han en gång. Och längre ner i samma skrifvelse heter det: "Män doch, Nådige Herrer, märker hwad iag skrifwer, oansedt iag thet kallar fantasie. Kommer ihug at Daniel war ung, och igenom Gudz magt uppenbarade han ligwäl then orätrådige dom, som fältes öfver Susanna."[3] Dessa påståenden, att Gud talade genom hans mun, återkomma ständigt i dessa profetior jämte förmaningar till bättring och omvändelse.

Tyvärr insågo de ogudaktiga människorna detta icke lika lifligt som han själf. De hvarken släppte honom lös eller trodde på hans spådomar. "Män effter så många tala så spotteligen om mig och thet fantasticon, som iag hafver skrifvit", klagar han,[4] därför

---

[1] I stället för de fyra sista verserna slutar dikten hos Isæus på följande sätt:

Neptum:
Nu ligger den i kalla iorden qwar,
Som hatat bleff och likwäl trogen war.

[2] Högst står otvifvelaktigt det hos SCHÜCK 1: 158 aftryckta brefvet till Nils Nilsson.

[3] I en mot Danmark riktad profetia, *Handlingar etc.* 134.

[4] SCHÜCK 1: 159.

tordes han intet mer säga, — en föresats, som han dock ej länge fasthöll vid.

Innehållet i hans profetior är djupt patriotiskt. Han varnar för Danmarks stämplingar med påfven, kejsaren och Spanien och söker göra troligt, att danskarna vilja ställa till uppror bland de missnöjda bönderna; han siar om att Sverige skall bli rikt och mäktigt och dess fiender komma på skam. Kejsarens undergång är nära; han skall störta hufvudstupa i helvetets afgrund. "Män hans affgud Påffwen med all sit spökerij blifver benåd att komma strax ther hoss in Purgatorio eller skärzElden."[1] I en dikt "De Aquila Romanorum et Leone Svecorum" skildrar han den romerska örnens storhet och öfvermod, hvilket dock icke kunnat hindra, att den nu låge för det svenska lejonets fötter.

Tu Leo, vive, vale!
Tu regnare Deo, miseris jus reddere, justos
Semper amare, opibus perge juvare pios.
Itala, Bohemica et Germanica et Hungrica Sceptra
Coelitus atque plura Ti dabit ipse Deus,
Et quæ Christigenum voluerunt perdere gentem,
Ti Leoni discant subdere colla iugo.[2]

Men då Sverige intager Roms plats bland staterna, är det helt naturligt, att Gustaf Adolf jämställes med Augustus, den svenska världsmaktens grundläggare med den förste romerske kejsaren. Af Augustus är ju för öfrigt Gustavus anagram:

SEMPER cum AVGVSTO certat jam AVGVSTVS ADOLPHVS
Cui vere AVGVSTI nomen et omen erit.
Num AV-GVSTAVI firmatum est coelitus omen,
Ergo ille AVGVSTI nomen et omen habet.[2]

Sitt allra vackraste uttryck har denna fosterländska profetia fått i ett bref till sekreteraren Nils Nilsson. Sveriges upphöjelse är inledningen till rättfärdighetens och Kristi rike på jorden.

"Hörer mig till med vnder och gläder eder, I Christne, wårt land är i himmelen, och the christtrognas förlosning i högden; the

[1] I bilagan till en skrifvelse af den 9 sept. 1631. *Handlingar etc.* 35.
[2] *Handlingar etc.* 169.

förra tider hafva nu fåt en ende och therföre hafver solen mist sitt skeen, och see, nu förändra sig all ting, och hwad förr warit hafver, thet skall nu ombytas, alla käijsardömme, alla konungarike och alla härskap, och sedan lyser oss rätfärdighetens sol i ewighet med en ovtsäyelig glädie, hwilken sool är Christus Jesus then korsfäste."[1]

Det har synts mig nödvändigt att anföra allt detta, för att man skall kunna förstå Fantasticon. Denna dikt är nämligen onekligen ganska torr och oklar, men sedd mot bakgrunden af de tankar och stämningar, som tidtals nästan helt fyllde Wivallii sinne hösten 1631, vinner den dock gifvetvis i intresse. Den är skrifven förmodligen i slutet af augusti eller början af september detta år,[2] sålunda under den svåra tiden före slaget vid Breitenfeld, och lycka och seger siar den redan åt konungens företag. Hufvudtankarna äro följande: Augustus, d. v. s. Gustaf Adolf, skall gå från seger till seger genom Tyskland. Kejsaren kufvas, kurfursten af Pfalz återinsättes, Danmark krossas, och de skånska provinserna införlifvas med Sverige. Papismen utrotas öfver allt: Tibern skall rinna röd af blod och Engelsburg brinna. Polacker, ryssar, turkar, perser, araber, tartarer och "hela Barbarien" underkasta sig Gustaf Adolfs välde. Därefter skall hela jorden omvända sig till kristendomen, och alla, unga som gamla, blifva en fårahjord. Gustaf Adolf skall vara den förste och siste monarken i detta världsvälde. Kristi rike är nära. Allt detta skall ske på tio år: "Sedan är werldzens ända."[3]

Det är i Wivallii skrifter från denna tid ett starkt patriotiskt

---

[1] SCHÜCK I: 159.

[2] Se s. 77 not 1.

[3] Spådomen om världens undergång efter 10 år söker han i brefvet af den 28 okt. bortförklara. Se SCHÜCK 1: 159. Men äfven på åtskilliga andra ställen uppehåller han sig vid världens snart förestående slut. Det heter exempelvis i en dikt:

> Et sic labentur pereant tua sceptraque, munde,
> Coelos et terras destruet igne Deus.

Handlingar etc. 169. — Ungefär samma tankar som i Fantasticon uttryckas kortare i det latinska Prognosticon, som är tryckt hos SCHÜCK 1: 161. De med stor stil tryckta bokstäfverna äro siffror, hvilkas summa blir för första raden 1631, för den andra 1632 o. s. v., t. o. m. 1640 för den sista.

inslag. Väl kan man vid andra tillfällen tvifla om äktheten af denne äfventyrares fosterländskhet; den var nog hvarken djup eller stark, och önskan att behaga konung och råd har naturligtvis i hög grad spelat in. Men säkerligen har på samma gång hans lättrörda natur hänförts af storheten och djärfheten i den svenske konungens företag,[1] och därför bli hans profetior i sin mån viktiga tidsdokument, ett uttryck för det svenska folkets känslor vid tiden för sitt uppvaknande och sin största insats i världsutvecklingen.[2]

[1] »Oansedt thet iu skulle för alla Människiors ögon synas största dårskap att wara, hwad han sig företager, så trom doch wisserligen thetta: att Gud uträttar stora ting igenom honom, som aldrig nogon människa nu kan tro», heter det i inlagan af den 9 september, *Handlingar etc.* 39.

[2] De tankar, som Wivallius nedlagt i dessa profetior, återkomma i hans på Kajaneborg författade »Svea Rikes Ringmur» (se SCHÜCK 1: 205 ff.). Drömmarna om den eviga freden, om kristendomens slutliga allenavälde på jorden genomgå äfven detta arbete. Men Wivallius tror numera ej längre, att det är Sverige, som skall genomföra dem.

Dikter af Stagnelius i handskrift af Vitalis.

Af

Fredrik Böök.

I Ord och Bild 1912, s. 205—208, har jag meddelat ett par Stagnelianska poem, påträffade bland handskrifter af Vitalis i Kungliga Biblioteket i Stockholm. Där var icke platsen att framställa bevisen för att dikterna böra tillskrifvas Stagnelius. Det skall däremot ske här, så mycket hellre som det har ett visst metodiskt intresse att lösa en uppgift sådan som föreliggande, utan hjälp af yttre hållpunkter, genom en rent estetisk analys. Undersökningen blir med andra ord en motsvarighet till *Prosabidrag af fru Lenngren i Stockholms-Posten* (Samlaren 1910).

I.

Yttre omständigheter.

På femtioårsdagen af Vitalis' död, den 4 mars 1878, öfverlämnades till Kungliga Biblioteket af C. A. Forselius, Vitalis' siste utgifvare, en del poetiska handskrifter, mestadels förskrifvande sig från skaldens yngre år.

Bland dessa märkes ett af fyra blad i kvartformat bestående lägg, beskrifvet (på 7 sidor) med trenne poem i obruten följd. Inga mellanrum mellan dikterna förekomma; handstilen, som otvifvelaktigt är Vitalis' egen, företer inga skiftningar. Uppenbarligen har Vitalis

företagit nedskriften af de tre dikterna vid samma tillfälle. Titlarna lyda: *Menskliga Lifvet*, *Fiskaren* och *Hjalmars Dödssång*.

Den mellersta af dessa dikter, *Fiskaren*, är så godt som alldeles identisk med ett likanämndt poem af Stagnelius, som är tryckt redan i den första Hammarsköldska upplagan och till hvilket handskriften icke är bevarad. Teodor Ekelund har i "Vittra skuggbilder" (s. 45) påpekat denna öfverensstämmelse och satt i fråga, om icke Vitalis möjligen kunde vara den verklige författaren. Detta är dock orimligt redan på grund af de yttre omständigheterna. *Fiskaren* trycktes nämligen redan under Vitalis' lifstid utan att någon reklamation ägde rum. Därtill kommer, att Vitalis' handskrift erbjuder afvikelser från den af Hammarsköld meddelade texten, hvilka icke kunna förklaras annat än som missförstånd, uppkomna vid kopieringen. För att visa detta meddelar jag här en förteckning öfver alla väsentliga differenser mellan de båda texterna.

R. 5. Hammarskölds text har "*lossar* dess tåg", Vitalis' "*löser*" Stället är irrelevant.

R. 7. Hammarsköld har "*Nu* trygg", Vitalis "*Och* trygg". Likaledes intetsägande.

R. 15—17. Hammarsköld har:

»— — Och klippor, i furornas krans,
Likt pelare, stödja den stjernströdda polen,
Som hvälfver deröfver sitt skimrande tak.»

I r. 17 har Vitalis däremot än en gång "*stjernströdda* tak", hvilket måste vara ett slarffel vid afskrifningen.

R. 18. Hammarsköld har "Ja, tärnor ej *saknas*", Vitalis "*fela*". Stället är irrelevant.

R. 19. Hammarsköld har "Se *Hafsbruden* tittar ur böljorna opp", Vitalis har "Se *Hafsguden*". Det senare är absolut meningsfördärfvande och måste vara felläsning.

R. 26. Hammarsköld har "På slippriga *vågor*", Vitalis "*vågen*". Stället är irrelevant.

R. 32 - 34. Hammarsköld har:

»Hit hinner ej vågornas eviga sus,
Men harpor, kring fradgande skålar, der *klinga*,

Och rummet är upplyst af hundradc ljus,
Och skalkande tärnor i dansar sig *svinga.*»

Vitalis:

»Hit hinner ej vågornas eviga sus
Min harpa kring tradgande bålar där *klingar,*
Och rummet är uplyst af hundrade ljus,
Och skalkande tärnor i dansar sig *svingar.*»

Uppenbarligen har den första felläsningen („Min harpa" i st. f. "Men harpor") dragit med sig som konsekvens de tvenne senare godtyckliga ändringarna.

R. 35. Hammarsköld har "*svallande* barm", Vitalis "*svällande*".

R. 36. Hammarsköld har "kom *för att* slumra", Vitalis "kom *att* slumra".

R. 40. Hammarsköld har "Som älskar en tärna *och* älskas tillbaka", Vitalis "*som* älskas tillbaka." Stället är liksom de båda föregående intetsägande.

R. 41. Hammarsköld har "Han vandrar *förvägen* sin farliga stråt", Vitalis däremot "*på vågen*". Det senare är tydligen en felläsning.

Denna jämförelse visar alltså ovedersägligt — utan att ens de inre skälen behöfva framställas — att Vitalis helt flyktigt, med diverse felaktigheter, afskrifvit Stagnelii dikt. Huru Vitalis kommit i besittning af manuskriptet, är numera omöjligt att veta. Det sannolikaste är väl att Hammarsköld direkt eller indirekt varit förmedlaren. Afskriften har säkerligen gjorts före 1826, då *Fiskaren* blef tryckt i Hammarskölds upplaga.

När detta står fast, är det ju i sig själf mycket troligt, att de båda dikter, som i Vitalis' handskrift omgifva *Fiskaren*, likaledes äro stagnelianska, eftersom de tydligen nedskrifvits på samma gång som *Fiskaren*, och då Vitalis väl knappast skulle ha ställt egna dikter i ett så nära sammanhang med en afskrift. Detta bekräftas ytterligare vid en granskning af handskriften. Det visar sig näm-

ligen, att *Menskliga Lifvet* och *Hjalmars dödssång* innehålla åtskilliga uppenbart korrumperade ställen, som icke skulle kunnat ingå i en af Vitalis själf författad dikt, utan måste förklaras såsom felläsningar vid afskrift. Jag kan nöja mig med att anföra ett enda ställe, som i sig själf är afgörande. I *Hjalmars dödssång* beter det:

»O Stallbroder Iwak! af handen mig tag
Den gullröda ringen och glöm ej den gifva
Åt Ingeborg, säkert då honom hon ser
En tår åt min hågkomst den älskade ger.»

Namnet Iwak är alldeles meningslöst och i hög grad störande; enligt sagan var det ju Hjalmar och Orvar Odd som kämpade mot de tolf berserkarna på Samsö. Det är tydligen ingenting annat än en felläsning; originalet måste ha haft Orvar (eller Oddur, som namnet lyder i Afzelii 1811 publicerade öfversättning af Hervarasagan).

Det är alltså sannolikt redan genom en yttre granskning, att de båda dikterna äro stagnelianska. En detalj i stafningen skulle kunna anföras som ytterligare bevismedel. Vitalis har i sina öfriga handskrifter alltid den vanliga stafningen *tjusa*, *tjusning, tjuserska*. Stagnelius stafvar däremot konsekvent *kjusa, kjusning, kjuserska*. I dessa trenne dikter har Vitalis, påverkad af föreskriften, stafvat *kjusande, kjuserskans* och *kjusar* — på det sista stället har han dock efteråt ändrat *kjusar* till *tjusar*.

Men ur alla dessa yttre kriterier kan man dock aldrig pressa mera än en större eller mindre sannolikhet. Den verkliga vissheten kan endast uppstå ur en undersökning af dikterna själfva.

II.

Menskliga Lifvet.

Den första af de båda dikterna ifråga har följande lydelse.

Menskliga Lifvet.

Som modiga örnen i molnen försvinner
Som klingande vågen bland liljor förrinner,

På blixtrande vingar så lifstiden far.
Som Nordan förhärjar den gulnande linden,
Som vissnade rosor bort-andas af vinden,
Så flyckta de fröjder, som krönt våra dar.

Förgäfves i Magiska spegeln du visar
Vår framtid[1] o Minne! — förgäfves du prisar
Förlorade nöjen och flydda behag —
Som nejderna mörkna i aftonens dimma
Så flyckta de lysande hamnar der glimma
Och glömskan fördunklar hvart kjusande drag.

Du lutande son af de framfarna åren
Med[2] fårade pannan och silfrade håren
Hvar äro de fröjder ditt lif gjorde sällt?
Du stöder dig trött mot den vacklande stafven
Och skådar tillbaka från randen af grafven
Förvånad och tårfull på härjade fällt.

Nu mera ej lätt som den flyende hinden,
Med pärldagg[3] i håret och rosor på kinden
Du leker i barndomens lyckliga dal.
Ej längre i skuggan af susande tallen,
Med kransade lockar, på blommiga vallen
Du suger, bland vänner, din fylda Pocal.

Ej längre Du följer din rodnande flicka,
Dess skugga ej olik — försmägtande blicka
Ej mer dina ögon på kjuserskans barm.
Ej mera du öfvar den slafviska läran
Som leder på tornen till guldet och äran[4]
Och köper dig lyckan med strider och harm.

Och himmel! jag som i blomman af åren[5]
Förskjutes af glädjen och mognar för båren,
Hvart flydde det hopp, som förtrollat min stig?
Hvad båta de gyllne Fantomer, jag slutit

---

[1] Möjligen felskrifning för *forntid*.
[2] Hs har *Men*.
[3] Hs har *pärldag*.
[4] Raden är möjligen fördärfvad.
[5] Begynnelsen af raden, som är metriskt ojämn, är möjligen fördärfvad.

Till klappande hjerta — de suckar jag gjutit
För dicktade fröjder, som låfvades mig.

Ej längre fördjupad i framfarna tider
Jag drömmer om Fädrens gigantiska strider
Och talar med hjältens strålkransade hamn.
Ej längre i skuggan af susande häckar,
I kyliga grottor och[1] sorlande bäckar
Jag trollar Arcadiska mör i min famn.

O! mägtiga visdom! från himmelens salar,
Besök mig i törnfulla, nattliga dalar
Med sanningens strålande fackla i hand.
O led mig på färden till sällhetens stränder!
O laga, att ögat en tårblick ej vänder
Med smägtan tillbaka på blånande land!

Det motiv, som ligger till grund för dikten, är ett af de allra vanligaste inom Stagnelii lyriska ungdomsproduktion. Det är brytningen mellan den heta sensualismen och den religiösa världsförsakelsen. *Människo-kärleken* (I, 7), *Dygdelära* (I, 15), *Vällustens Förakt* (I, 21), *Verldsförakt* (I, 42) och *Elegi* (I, 225) äro till hela sitt stämningsläge och idéinnehåll fullt analoga med *Menskliga Lifvet*. I dem alla frambesvärjer skalden njutningens frestande fantasibilder för att bjuda dem farväl och för att uttala sitt beslut att framdeles söka ro i det himmelska. Öfvertygelsen om förgängligheten i all jordisk njutning ligger ständigt bakom dessa dikter, och ofta spelar dödsaningen mer eller mindre tydligt in. *Elegi* (I, 225) är helt och hållet fylld af denna grafstämning, som gifvetvis står i samband med Stagnelii första sjukdomskänningar omkring år 1814. Äfven i *Menskliga Lifvet* skymtar sjukdomen i r. 31—32 („jag som i blomman af åren — förskjutes af glädjen och mognar för båren").

Utmärkande för hela Stagnelii antisensualistiska diktning är, såsom jag förut visat,[2] att skildringen af frestelserna där spelar en hufvudroll. Skalden har svårt att slita sig från dem, hur ifrigt han än fördömer dem, och den poetiska glansen öfver de religiöst

[1] Möjligen felskrifning för *vid*.
[2] *Studier i Stagnelii ungdomsdiktning*, s. 16.

färgade dikterna kommer ofta från de profana föremålen. På samma sätt i *Menskliga Lifvet,* där skalden i slutraderna ber om kraft att vända blicken bort från det jordiska.

Undersöker man nu, i hvilka former njutningslifvet ter sig för den skald som diktat *Menskliga Lifvet*, så återfinner man alla de älsklingsföreställningar, kring hvilka Stagnelii fantasi kretsar.

Barndomen står, först och främst, för honom i ett idealiseradt skimmer, som en tid af ogrumlad oskuldsfull njutning (*r. 19–21*):

Nu mera ej lätt som den flyende hinden
Med pärldagg i håret och rosor på kinden
Du leker i barndomens lyckliga dal.

Det är alldeles samma stämning som i *Återblick på Barndomen* (I, 144: 21—22):: "fri som tanken om dagen jag — lopp kring ångande blomsterfält", eller i *Elegi* (I, 252: 13—15):

Hur väl det var mig i barndomsåren!
Med himlens dagg i de gyllne håren
Jag sorgfri lopp.

"Daggen i håret" är ett af de för Stagnelius typiska smådrag, som ständigt återvända, icke blott i skildringarna från barndomen; i *Jägarvisa* heter det t. ex. om jägaren (I, 235: 5), att "daggen med perlor bekransar hans hår", i *Serenad* (I, 56: 55—56) "med daggiga hår — ner i dalen jag står". Hans förkärlek för denna detalj skall ses i sammanhang med ädelstenarnas och skimrets makt öfver hans fantasilif.[1]

Att denna barndomssalighet har en dal till skådeplats är likaledes i full öfverensstämmelse med Stagnelii inbillningsvärld. Äfven i *Elegi* ser månen ned på hans barndom, som förflöt "i pärlstänkt dal" (I, 253: 27); i *Återblick på barndomen* (I, 144: 42) talar han om sin "ljufliga barndomsdal"; i dikten *Dalen* spelar den rollen af en symbol på den högsta jordiska tillfredsställelse.

Efter raderna om barndomen följa trenne rader om ungdomens bacchiska fröjder (*r. 22–24*):

[1] Se *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 112.

Ej längre i skuggan af susande tallen
Med kransade lockar, på blommiga vallen
Du suger, bland vänner, din fylda Pocal.

Detta dryckeslag i fria naturen under trädens skugga har Stagnelius gång på gång utmålat. I *Elegi* heter det (I, 226: 25—27):

Ej i skygd för middagssolens lågor
Jag med vänner under löfvets sal
Satt vid bägarns friska purpurvågor.

Naturmiljön från *Menskliga Lifvet* med tallarnas skugga och gräsvallen finnes oförändrad i *Elfvorna* (I, 340: 29—30):

I tallarnas skugga, på gräsig vall
De samlas till festliga mål.

Uttrycket "suga pokalen" är särskildt stagnelianskt; man återfinner det t. ex. i *Visa* (I, 128: 1—2): "O Yngling! blomsterkrön din panna — och sug en bräddad festpokal!", i *Quinnan* (I, 237: 9—10): "Så länge Flickan än bland nöjens val — högtidligt suger Hebes gullpokal" eller i *Ode* (I, 248: 6): "Sug ur blixtrande gulld eldigt Konstantia".

I nästa strof framställes kärleken (*r. 25—27*). Sammanställningen af de trenne lycksalighetsmomenten: det fria naturlifvet, vinets njutningar och kärlekens är alldeles densamma som i ett par strofer ur *Elegi* (I, 226: 21—28):

Ej att sjunga lifvets unga fröjder
Hjässan kransad, glädjen i min blick
Jag på fria daggbeströdda höjder
Gyllne morgonen till möte gick.

Ej i skygd för middagssolens lågor
Jag med vänner under löfvets sal
Satt vid bägarns friska purpurvågor —
Satt med Tärnan i en skuggrik dal.

Raderna *28—30* beskrifva icke, såsom de nio föregående, de njutningar, som äro förbundna med den jordiska tillvaron, utan de

mödor, som äro förknippade med jakten efter jordisk lycka. En motsvarighet finnes i ett *Ode,* där skalden ironiskt uppmanar ynglingen (I, 248: 1—3): "Gack med strider och list, Yngling, att värfva Dig — Lyckans trolösa nåd. Träla för guldets och — Ärans feiska skimmer!" Guldet och äran köpas för slafveri, det är den gemensamma tankegången. Det kan anmärkas att ordet *harm* (i r. 30) såsom synonym för mödor, besvär, är äkta stagnelianskt; det heter i *Dygden* (I, 6: 41—42): "Så gack att sofva efter stridens *harm* — En helig brudnatt vid den huldas barm."

Efter dessa båda strofer, den fjärde och den femte, kommer inskjuten en strof, som ger uttryck för skaldens öfvergifvenhet och besvikelse; därefter börjar i sjunde strofen ånyo anropandet af de fröjder, som skalden för alltid öfvergifvit.[1] Denna strof, r. *37—42,* framställer dröm- och fantasilifvet, eller med andra ord *dikten*, som en af de stora njutningskällorna i skaldens forna tillvaro. Från Stagnelii diktning är detta motiv välkändt. Den dikt som han ställer i spetsen för Lyriska dikter och Elegier, *Till Sånggudinnan* (I, 3), en annan dikt med samma titel (I, 138), *Skaldekonsten* (I, 269), — för att godtyckligt välja några exempel — variera alla denna tanke, som i *Endymion* (I, 353) fått sitt negativa uttryck: känslan af förtviflan vid återvändandet till verkligheten efter besöket i fantasiens himmelsrymd.[2]

Men det njutningsrika fantasilif, som strofen skildrar, faller sönder i tvenne tydligt skilda hälfter. Den första omfattar r. 37—39:

Ej längre fördjupad i framfarna tider
Jag drömmer om Fädrens gigantiska strider
Och talar med hjältens strålkransade hamn.

Det är den götiska poesin, som här åsyftas. På samma sätt heter det i *Elegi* (I, 253: 31—36):

---

[1] Man skulle kunnat sätta i fråga att ordningen mellan stroferna blifvit omkastad vid afskrifnigen, om icke Stagnelii dikter ofta uppvisade en dylik vacklande inkoherens i kompositionen — ett drag som har sin naturliga förklaring i de tveksamma slitningarna i hans inre.

[2] Se *Studier i Stagnelii ungdomslyrik,* s. 120.

Hur ljuft det var att i skogens gömma
På mossbetäckta ruiner drömma
Om gamla dar.
Jag såg de kämpar i dryckessalen,
Jag hörde klangen af festpokalen
Och med dem var.

Men i motsats härtill ställes i r. 40—42 en anakreontisk-arkadisk poesi:

Ej längre i skuggan af susande häckar,
I kyliga grottor och sorlande bäckar
Jag trollar Arcadiska mör i min famn.

Det intressantaste i strofen är det sätt, hvarpå de båda kontrasterande diktarterna oförmedladt ställas vid sidan af hvarandra. Härmed öfverensstämmer nämligen alldeles den egendomliga tudelning, som behärskade Stagnelii fantasilif under hans götiska skede, och som fick sitt mest pregnanta uttryck i *De täflande Skalderna* (I, 192), där han objektiverade de tvenne olika sidorna i sitt väsen i Menalkas' och Moschus' gestalter.[1] Det ligger därför nära till hands att datera *Menskliga Lifvet* till 1814, då den götiska riktningen hos Stagnelius var som mest utpräglad och då han var medveten om motsägelsen i sitt inre.[2] Därmed öfverensstämmer alldeles den förut gjorda dateringen, baserad på det faktum, att de första vittnesbörden om kroppslig ohälsa framträda i poem från 1814.[3]

Rad 42 har särskildt afseende på Stagnelii erotiska diktning, som ju väsentligen var en tillfredsställelse af begären i fantasien. Hela afdelningen Pastorala dikter (i Lyriska Dikter och Elegier) är ur en viss synpunkt definierad med orden: „Jag trollar Arcadiska mör i min famn.“ Uttrycket *trolla* är i hög grad betecknande. Poesin var för Stagnelius magisk, en trolldom, det har han gång på gång betonat, och i *Gunlög* har han direkt besjungit skalde-

[1] Se *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 56.
[2] Se a. a., s. 33.
[3] Se a. a., s. 19.

konsten fattad som en mäktig magi. Det är egendomligt att konstatera, hvilken stor roll begreppet trolleri alltid spelar i Stagnelii idévärld — ända tills han i Bachanternas klassiska slutord direkt afsvärjer alla "trollformler och mysterer". Ur ungdomslyriken kunna på måfå anföras följande exempel på hithörande ords vanliga frekvens: "Evig trollkonst fjärmar hoppets mål" (I, 16: 33), "Framför mig Saga sitt trollglas håller" (I, 253: 40), "En sällare morgon för Jorden vid trollsången randas" (I, 271: 42), "rörd af dina trollbehag" (I, 272: 25). I dikten "Jag vill ej lyckans fala nåd begära" (I, 231) är det "trollsången", som frambesvärjer Hilma och lägger henne i skaldens famn, i fullständig analogi med raden i *Menskliga Lifvet*.

Trolldomen förekommer på ännu ett ställe i *Menskliga Lifvet*, nämligen i andra strofen, *v. 7—9:*

Förgäfves i Magiska spegeln du visar
Vår framtid o Minne! — förgäfves du prisar
Förlorade nöjen och flydda behag.

Föreställningen om en magisk spegel, på hvilken bilder ur det förflutna eller kommande framträda, är typisk för Stagnelius; den är besläktad med en af hans älsklingsbilder: fantasien som en lanterna magica.[1] I *Elegi* (I, 253: 40) är det Saga, som håller detta "trollglas" framför skalden, i *Gunlög* (I, 271: 7—10) likaså:

En spegel, bländande och klar,
Där hamnar af förgätna dar
Ur nattens gråa famn sig höjde
Framför min blick den hulda höll.

Det nu analyserade utmålandet af de förlorade fröjderna i *Menskliga Lifvet* förbinder sig intimt med en elegisk skildring af skaldens nuvarande glädjelösa belägenhet. Lifvet vissnar, tillvaron sviker, sådant är ledmotivet. Det återkommer i alldeles samma utformning i en hel grupp af Stagnelii ungdomsdiktning.

[1] Se Kommentaren, s. 3.

Raderna *1—3* uttrycka i skiftande bilder tanken på lifvets korthet:

Som modiga örnen i molnen försvinner
Som klingande vågen bland liljor förrinner
På blixtrande vingar så lifstiden far.

Denna känsla af lifvets otillräcklighet, af dess ogripbara snabbhet, har varit mycket liflig hos Stagnelius, och han har gång på gång sökt det intensivaste uttrycket därför genom att, liksom i r. 3, använda blixten som jämförelsemedel. I *Krigssång* (I, 19: 26) heter det: "Glädjens stunder fly på ljungeldsvingar"; i en *Visa* (I, 128, 5—6): "På ljungeldsvingar hastigt rymmer — Din glada rosenålder bort"; i ett fragment (I, 133: 19—22) återfinner man tvenne af de här brukade bilderna:

Som flodens böljor utan hvila
Till Oceanen fly, — så ila
Min lefnads mulna dagar bort
Och glädjen är som blixten kort.

Liknelsen af lifvet vid en "klingande sång" möter också t. ex. i *Kriget* (I, 229: 9): "Som klagande böljor vår lefnad förgår" eller i *Skaldekonsten* (I, 270: 17—18): "O, kunde, Natur! vid din eviga, blomstrande barm — vår lefnad förrinna, likt tonande böljor i dalen!"[1]

I de följande raderna, *4—6* och *10—12,* framställes den höstliga, färglösa. förgängelsemärkta naturen som en analogi, som en naturlig bakgrund till skaldens dödsstämning. Rosorna vissna och lindarnas blad falla för Nordanvindens anda, det är temat i den första hälften. I *Människo-kärleken* (I, 7: 4—6) är bilden densamma: rosorna vissna för Nordans andedrägt. I *Hylas* (I, 169: 7—9) heter det: "Nu skakar nattens kulna vindar — Förblekta löfven af de lindar — Som grönskade så festligt nyss." — I den senare hälften

[1] Den tredje bilden (om örnen) är äfven den stagneliansk; se *Till Naturen* (I, 203: 41—42): »Mot solens strålande panna — höjer sig modig och fri Jupiters väldiga örn». — Jfr äfven Orpheus' sång i Backanterna: »Som för vindarnas våld ett moln försvinner, — Som i klingande bäck en våg förrinner, — Likaså människans dagar — Rastlöst ila sin kos.»

tjänar natten, som släcker ut färgerna, till bild för hur lifvet bleknar. Motivet är äkta stagnelianskt. "Blek förgängelse — Betäcker fällten", heter det i *Till Sånggudinnan* (I, 3: 7); öfverallt i hans diktning står det gråa och formlösa som symbol på smärtan och döden.[1]

Denna stämning af lifvets bortvissnande samlar sig i den tredje strofen, r. *13—18*, i bilden af en åldring. Skalden objektiverar sin impression af lifvets intighet i en fristående gestalt — hur typiskt detta är för Stagnelii poesi har jag förut visat.[2] Man har också en fullständig motsvarighet till tredje strofen i *Menskliga Lifvet* i dikten *Gubben,* hvars slut lyder (I, 184: 55—60):

Vid aftonrodnan af mitt sjunkna lif
På grafvens rand jag, stum och ensam bäfvar.
Af forna nöjen, forna tidsfördrif,
En dunkel hogkomst endast kring mig sväfvar.
Hvad sannt och verkligt finns på jorden här?
Se! sjelfva Kärleken en skuggbild är.

Detta är vissnandet, intigheten i det jordiska. Den andra sidan är svekfullheten. Den antydes redan i r. 11: de lysande hamnarna flykta; men den utvecklas fullt i den sjätte strofen, r. *31—36*. Hoppet flyr förrädiskt, de lefvande gestalter, som skalden slutit till sitt hjärta, visa sig vara overkliga fantomer. Denna känsla af det bedrägliga i lifsnjutningen går genom hela Stagnelii diktning. "Villans döttrar" locka i *Dygden* (I, 6: 35); "hör opp att jaga lyckans falska hamn", heter det i *Människo-kärleken* (I, 7: 7); i *Till skönheten* (I, 280: 51—52) möter han en kvinna: "Jag ville störta i dess öppna famn — Men ack! hon flycktade, en luftig hamn." I en obetitlad dikt (I, 232: 33—36) hvilar han vid älskarinnans bröst:

Men ack! fantomen som mitt hjärta dårar
På vädrets vingar far.
Han far — och genast vittna mina tårar
Att en fantom det var.

Icke blott tanken, utan själfva ordet *fantom* är särskildt stagnelianskt. — I den stora, åtskilligt senare dikten *Afsked till lifvet*

[1] Se härom *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 125.
[2] Se a. a., s. 128—129.

(II: 37) bildas kärnpunkten af denna bild: den förrädiska hamnen. som lofvar njutning, men sviker. Motivet kan uppvisas öfverallt i Stagnelii produktion, och det är ämnet för hans sista stora verk, *Thorsten Fiskare*, där det blir behandladt icke i romantisk eller patetisk stil, utan i humoristisk.

De sju första stroferna äro alltså sammanflätade af de båda grundstämningar – njutningsminne och förgänglighetskänsla — hvilka i den nu verkställda analysen först afskilts från hvarandra och sedan vidare uppklufvits. På dem reser sig som krön den åttonde strofen, där den resignerade skalden vänder sig mot himmelen, mot religionen. Det är alldeles samma gång och samma komposition som i t. ex. *Vällustens Förakt* (I, 21).

Skalden anropar i de trenne första raderna, *43—45*, den himmelska visdomen om besök:

O! mägtiga visdom! från himmelens salar,
Besök mig i törnfulla, nattliga dalar,
Med sanningens strålande fackla i hand.

Han ser visdomen som en nedsväfvande gestalt med fackla i handen. På samma sätt hade han i *Till Sånggudinnan* (I, 4: 22) sett musan sänka sig ned i hans tjäll; på samma sätt nalkas "Månflickan", till hvilken han utropar (II, 84: 25): "Besök mig, himmelska! ofta"; och i liknande gestalt har han tänkt sig "Mänskokärleken" (I, 9: 61—62): "O Mänskokärlek! himlatänd och klar — I lifvets natt Din helga fackla strålar."

I de trenne sista raderna, *46—48*, är bilden i någon mån förändrad. Visdomen är icke blott en tröstande besökare, liksom Sånggudinnan och Månflickan; den är en ledsagare, som visar vägen från jorden till himmelen.

O led mig på färden till sällhetens stränder!
O laga, att ögat en tårblick ej vänder
Med smägtan tillbaka på blånande land.

Det är samma roll som Mänskokärleken spelar (I, 9: 65—66): "Ur lifvets öknar under fröjdeljud — I rosenband du leder oss till

Gud". Det är själen vid ängelens sida, så som Stagnelius senare skildrat det i *Själens himmelsfärd* (II: 205).

De tvenne sista raderna, där skalden ber om kraft att icke försjunka i betraktande af de njutningar han måste öfvergifva, äro såsom inledningsvis nämndes djupt karakteristiska för Stagnelius. Man skymtar i dem Orfeusmyten: Eurydice lämnar sitt fängelse med Orfeus som ledsagande ängel, men ser sig tillbaka, och hemfaller därigenom på nytt åt förbannelsen. Det är denna outtalade konsekvens, som ligger bakom ångesten i utropet: Stagnelius var mera än de flesta en kännare af frestelsens, af återfallets psykologi. Fullt utförd möter oss denna tankegång i ett senare fragment (II, 220: 56—62):

Om lyckligt frigjord af en himmelsk luta
Mot Lifvets rike och det glada ljuset
Ur Tidens Orcus du tillbakatågar,
Se dig ej om. En återblick ej gif
Åt bilderna som skimra där i natten
Att lik Eurydice ej andra gången
Du hjälplös dör — — — — —

* * *

Härmed är analysen slutförd. Det är uppvisadt, att den poetiska individualitet, som möter oss i *Menskliga Lifvet,* är densamma som vi känna från Stagnelii diktning, att den uttrycker samma lifskänsla i samma estetiska former. Det skulle vara lätt att genom språkligt-stilistiska paralleler ytterligare bekräfta detta resultat.[1] Men ett granskande af isolerade, oorganiskt uppfattade detaljer förblir dock alltid en nödfallsutväg, som bör tillgripas endast då en estetisk helhetsuppfattning icke är möjlig.

[1] Rent stilistisk vore en undersökning, som utan att tränga in till det psykologiska innehållet nöjde sig med att sammanställa formella likheter. Så t. ex. kan bildspråket i *Menskliga Lifvets* trenne första rader jämföras med följande strof ur *Till Sånggudinnan* (I, 138: 4—6):

Som blomstrande plantan i middagens brand,
Som vandrarn i Libyens glödgade sand,
Så qväljes mitt hjärta i kärlekens brand.

III.

Hjalmars Dödssång.

Dikten lyder:

Hjalmars Dödssång

ur Hervara saga.

På landet jag ägde ju gårdarne fem
Med tornade borgar och rymliga salar —
Och susande lundar beskuggade dem
Och hjordar där betad' i skuggrika dalar.
Men aldrig i stillheten träfnad jag fann
Mitt hjerta för äran och striderna brann
Och lugnet jag flydde — Nu ligger jag slagen
Med bröstet förhärjadt af blodiga sår.
Snart himmelens åsyn är ögat betagen
Mitt tynande hjerta allt mattare slår.

I ynglingaborgen och Konungens sal
Nu mjödhornen fyllas och lamporna flamma
På gyllene bänkar nu kämparnas tal
Förtroligt sig lägrar att dricka och glamma.
O Bröder! ej mera i larmande krets
I mottan mig! Stungen af gifthärdad spets
Jag ligger här hjelplös, på ödsliga stranden.
Ej mer vid Er sida, i Marken jag drar
Med lågande svärd i den trofasta handen
Ej mera i Julron jag guldhornet tar.

O Tärnor! ej mera er ljufliga sång
Mig kjusar[1] och Konungadotter, som följde
Din älskling till skeppen med bäfvande gång
Och bleknande kinder af tårar besköljde.
De orden nu sannas, Du sade mig då
Att aldrig vi råkas här mer skulle få.
Med bäfvan jag löste de glänsande tågen,

[1] Ändradt till *tjusar:* se ofvan s. 94.

Från stranden upäggad af vännernas röst.
Bevingad skar snäckan den gnyende vågen
Och evigt jag rycktes från Ingeborgs bröst.

Så hård liksom klippan är Nornornas Lag
Jag lefde[1] förgäfves, jag säll ej fick blifva.
O Stallbroder Oddur![2] af handen mig tag
Den gullröda ringen och glöm ej den gifva
Åt Ingeborg, säkert då honom hon ser
En tår åt min hågkomst den älskade ger.
Så ofta då himmelens stjernor de brinna
Och jorden begrafves i tystnadens famn
Hon vaken skall flygtande där sig påminna,
Välsigna min skugga och sucka mitt namn.

Se nattsvarta korpen ur öcknarne re'n
Mig nalkas med spända och dånande vingar,
I spåret af denna ej mindre, ej sen
Den gråa, den blodade örnen sig svingar.
Välkommen, I Gäster! med lustigt mod
Att[3] frossa af liket, att suga mitt blod.
Allt mera de tynande krafterna mattas
Den eviga natten sitt töcken re'n strör.
Hu! Re'n af Valkyrians armar jag fattas
Det stannar mitt hjerta, det brister, jag dör.

Dikten följer ganska nära den i Hervara-sagan inlagda sången, hvilken i Afzelii 1811 utgifna öfversättning — den sannolika källan — lyder:

Egde jag på landet
Fem gårdar;
Men jag aldrig fann
Trefnad i stillhet:
Nu månd' jag ligga
Lifs-aud-truten,
Af svärd sårader
här på Samsö.

---

[1] Hs har *lefver,* hvilket näppeligen är möjligt.
[2] Hs har *Iwak;* se ofvan s. 94.
[3] Hs har *Af;* tydligen skriffel.

Dricka hos Kungen
Jarlar månge
Öl gladligen,
I Upsala. —
Tröttnar mången
Man, vid Mjöde;
Men mig hålla Sår
på Öen denna.

Följde mig den hvita
Hilmers dotter,
Till Agnafit —
Längst på skären:
De ord månd' sannas,
Som hon sade mig,
Att jag aldrig åter
komma månde.

Jag från de fagra
Tärnornas Sånger
Skiljdes ej gerna –
Östan vid Sota.
Fort skyndade jag;
Min köl ilar
God i farten
med trogna vänner.

Drag Du mig af handen
Rödan gullring;
Gif åt min unga
Ingeborg honom:
Må han hos henne
Hugfästa Sorgen,
När hon aldrig
ser mig mera!

Korpen flyger östan
Från Öde-heden,
Flyger honom efter
Örn ej mindre. —
Den ibland Örnar

Sist, jag matar —
Af Blodet röda
skall han suga.

Jämförelsen visar, att den moderna dikten strof för strof svarar mot den isländska; den senares tredje och fjärde strofer ha dock sammanslagits till den förras tredje strof. Motiven äro alltigenom de samma, men den poetiska instrumentationen är i efterbildningen ojämförligt fylligare.

Det är synnerligen lätt att i denna yppiga utsmyckning af originalets kärfva linjer igenkänna Stagnelii individuella smak. I r. 3 inför han rätt omotiveradt en af sina favoritföreställningar: de susande lundarna.[1] I r. 11—14 ger han en skildring af festens glans och prakt, med gyllene bänkar, skummande horn och flammande lampor, som svarar noga mot hans fantasis epikureiska läggning.[2] I r. 20 inflätar han ett begrepp, som är ytterst vanligt hos honom: julron.[3] I r. 22—23 behandlar han ett för honom typiskt rörelsemotiv: en kvinna "med bäfvande gång", hvilket i sista hand går tillbaka till Tegnérs *Landtvärnssång*.[4] I r. 39 skildrar han, hur Ingeborg flyr i nattens och tystnadens famn (ty detta är betydelsen af det oklara uttrycket "flygtande där"); draget är betecknande för den skald, som skulle dikta sonnetten öfver *Tystnaden* (II, 203), och som i elegin *Till Natten* (I, 211) kastade sig i tystnadens famn för att lindra sin smärta.

Det som har frestat Stagnelius till att behandla sagomotivet ligger i öppen dag. Den döende kämpen, som för sista gången erinrar sig de jordiska fröjderna, det är i viss mening Stagnelii egen situation, allt från den tid då sjukdomen satt sin prägel på hans tillvaro. I grund och botten är ämnet i *Hjalmars Dödssång* detsamma som i *Menskliga Lifvet:* njutningsminne och förgänglighetskänsla. Skillnaden är blott att motivet i *Hjalmars Dödssång* blifvit objektiveradt, att utsikten mot det transcendenta afskurits och att

[1] Se härom *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 107.
[2] Jämför a. a., s. 112. Betecknande är också i r. 27 »de *glänsande* tågen».
[3] Se härom Kommentaren, s. 13.
[4] Se härom *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 125—127.

i sammanhang därmed den mildt elegiska stämningen vikit för en vild och barbarisk kontrastverkan. Man märker hur Stagnelii fantasi har fråssat i att utmåla motsatsen mellan Hjalmars olyckliga öde och glädjen i Ynglingaborgen.

Det finnes tvenne dikter af Stagnelius, som hvar för sig beröra samma motiv i en form, som likaledes är skenbart objektiv. Den ena är *Sjömännernas Visa i hamnen* (I, 108). Men motivet är där så att säga inverteradt. Under det att den döende vikingen i fantasien föreställer sig dryckeslaget med kamraterna och afskedet från den älskande, så befinner sig sjömannen just i det glädtiga laget, där han kysser den älskade till farväl, och föreställer sig därvid det grymma öde, som kanske väntar honom. Det som är motivets kärna, den raffinerade motsatsen mellan den högsta njutning och den djupaste nöd, är gemensamt för dikterna.

När Eos, Bröder! ses i morgon hasta
Ur vågens famn
Vi få ej längre här vid bägarn rasta
I stormfri hamn.

Och innan nästa aftonrodnad glimmar
Vår brödrahär
Förbytt i spridda lik måhända simmar
Kring öde skär.

Utan tvifvel stå dessa båda stagnelianska dikter — *Hjalmars Dödssång* och *Sjömännernas Visa i hamnen* — i intimt samband med hvarandra och ha diktats ungefär vid samma tid. Den senare har alls ingen nordisk karaktär, utan fullt modern, och när det i r. 28 talas om *Orkus* är detta mera en poetisk omskrifning än antik lokalfärg — sjömannens älskade bär namnet Lisett. Men släktskapen med det nordiska ämnet röjer sig i ett par strofer, där Nornorna föras in på alldeles samma sätt som i r. 31 af Hjalmars Dödssång och där *kämpens* lif, icke sjömannens, bilda bakgrund:

Välan! vår dom har Nornan redan ristat
I Kopparen
Och ingen kufvat, ingen öfverlistat
Sitt öde än,

Det må som Hjelte svärdets blixtar svinga
Med stålklädd arm,
Det må som orm bland rosorna oss stinga
Vid Flickans barm.

Den andra närstående dikten är *Gången till afrättsplatsen* (I, 345). Den skildrar icke en fallen kämpe, men en lifdömd; på vägen ut till dödsplatsen passera lifvets alla härligheter revy för hans inre syn. Grundstämningen är identisk med den i *Hjalmars Dödssång* och uttryckes enklast i r. 82—83:

Herrlig är verlden,
Dock måste jag dö.

Hufvudmomenten i *Hjalmars Dödssång* återvända här. Fantasibilden af den älskade tar för den lifdömde kroppslig verklighet:

Jag skådar en tärna
Med glödande kinder
Och gullfärgad lock,
Som bland stormmoln en stjerna.
Vid himlen jag svär:
Min Lovisa det är.
Se, nu vänder hon bort
Sin strålande panna —
O, låten mig stanna!
Vägen är kort.
Förgäfves! ditåt!
Mitt hjerta vill brista.

Vidare ensamhets- och öfvergifvenhetskänslan („hjälplös på ödsliga stranden“):

Det är rysligt att dö,
I fiendeland,
Der en älskande mö
Ej trycker vår hand.

Roffåglarna nalkas för att fråssa på liket:

Af korpar en här
Tar mig skränande mot.
Hur bäfvar min själ!

Men i *Gången till afrättsplatsen* är behandlingen helt och hållet affektbetonad: känslan af ångest, af rädsla och isande fasa är här lössläppt och utgjuter sig i klagan, medan den i *Hjalmars Dödssång* är tillbakahållen, såsom den götiska karaktären fordrade det, och endast förnimbar som en sakta klingande underton.

Sålunda belysa dessa trenne dikter hvarandra på ett lärorikt sätt; de bekräfta hvad jag på ett annat ställe framhållit som utmärkande för skalden (Studier i Stagnelii ungdomslyrik, s. 1): "Hvarenda konstnärligt motiv är genomforskadt, amplifieradt och uttömdt, hvarje melodi är föredragen med variationer, med nyanseringar och med upprepningar." Den döendes afsked till lifvet är gifvet heroiskt-elegiskt i *Hjalmars Dödssång* och *Sjömännernas Visa i hamnen*, episkt i den förra, lyriskt i den senare, i den förra har minnet hufvudrollen, aningen i den senare; i *Gången till afrättsplatsen* är ämnet behandladt sentimentalt-patetiskt.

Det som för Stagnelius själf sammanhöll dessa trenne dikter var det subjektiva momentet, som framträder tydligt i en hel rad samtida, öppna jag-dikter, bl. a. i den här analyserade *Menskliga Lifvet*. Men ur en viss synpunkt kan man tränga det rent individuella, det för Stagnelii personliga dödskänsla egendomliga, närmare in på lifvet i de skenbart objektiva poemen än i bekännelsedikterna.

I de senare talar han endast helt allmänt om sin sjukdom, han säger sig "mogna för båren" (*Menskliga Lifvet*), han skildrar klockorna som kalla honom till grafven (*Elegi*, I, 254), men både den allmänna poetiska konventionen och en naturlig förbehållsamhet hindra honom att precisera sjukdomstecknen. I de mera objektivt formade dikterna har han däremot omedvetet känt sig ha större frihet — det är omöjligt att läsa dem utan att bli erinrad om att de äro skrifna af en hjärtsjuk författare. I *Hjalmars Dödssång* heter det (r. 10): "mitt tynande hjärta allt mattare slår", och

i slutraden: "det stannar mitt hjärta, det brister, jag dör." I *Gången till afrättsplatsen* utropar den lifdömde (r. 41): "Mitt hjerta vill brista" och hans sista ord äro: "Du skall sofva, o själ — Du skall stanna, o hjerta!" Det ligger ju nära till hands att påpeka, att dessa uttryck äro gängse talesätt, särskildt i poetiskt språk; men det vore att misskänna den dofva och gripande klangen i slutackorden. De äro icke en tom fras, det är icke alls en tillfällighet, att skalden skildrar döden just i den form, hvari den redan nalkats hans egen bädd. Det är lika litet en tillfällighet, som att hjärtats slag spela en abnormt framträdande roll vid alla Stagnelii skildringar af de erotiska känslotillstånden.[1] Draget hör till de många som visa hur organiskt sammanhängande, hur *nödvändigt* allt är i Stagnelii diktning.

IV.

Metoden.

Nu kan man naturligtvis ifråga om en bevisföring sådan som den föregående ställa sig skeptisk. Gentemot en dylik ståndpunkt är ingenting att göra, ty en psykologisk argumentering kan aldrig förvandlas till materiell, och den kan icke påtvingas den motvillige, redan därför att beviskraften endast framträder efter en akt af självverksamhet, som motståndaren icke alltid presterar. Det ligger nära till hands att däraf draga den slutsatsen, att den psykologiska bevisföringen är *osäkrare* än den materiella, att den psykologiska vissheten är af *en lägre art* än den på yttre dokument stödda. En sådan slutsats vore emellertid falsk: den psykologiska vissheten är en oumbärlig förutsättning för den dokumentariska; om den icke hade en fullt säker existens vore ingen verklig litteraturvetenskap möjlig. Frågan har tillräckligt stort metodiskt intresse för att här upptagas.

Inom konstvetenskapen ligger förhållandet i öppen dag: det som afgör frågan om en tafla är en äkta Rembrandt, det är icke signering, dokumentering eller tradition, utan det är i sista hand den

[1] Se härom *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 134—135.

samhörighet, som för den konstvetenskapliga analysen uppenbarar sig mellan denna tafla och Rembrandts öfriga produktion. Attributionen har öfvarallt historiska utgångs- och stödjepunkter, men den hämtar sin styrka icke ur de materiella bevisen, utan medvetet eller omedvetet ur den estetiskt-psykologiska analysen. Om det funnes en tafla, som dokumentariskt tedde sig som en Rembrandt, men som den konstvetenskapliga kritiken *icke* kunde förena med sin uppfattning af Rembrandt, då måste den utmönstras. Om det slagets oöfverstigliga rämnor nämligen finge sönderdela en konstnärs produktion, då upphörde vetenskapen att vara vetenskap, då blefve den ett korollarium till de biografiska notiserna om målarna.

På litteraturvetenskapens område ter sig saken vid första ögonblicket annorlunda, ty den materiella dokumentationen är där så ojämförligt mycket säkrare. Hypotetiska attributioner äro därför jämförelsevis ovanliga. Men i grunden äro principerna de samma: man kan skänka de yttre bevisen tilltro endast under den stillatigande och nästan alltid bekräftade förutsättningen att de inre bevisen peka i samma riktning. Om det visade sig omöjligt för den ingående estetiska analysen att förena ett visst diktverk med en diktares öfriga skapelser, då skulle man bli tvungen att lämna det åsido, yttre dokument till trots.[1] Ett motsatt förfarande skulle sönderbryta en förutsättning för all verklig litteraturvetenskap som kan formuleras så: det enskilda diktverket är icke en tillfällighet, det är icke en produkt af reminiscenser eller af "allmänna strömningar", utan det är en *organism,* präglad af den individualitet som skapat den. Den psykologiska visshet, som den estetiska kritiken når fram till, kan vara grundad på ett mer eller mindre fint och djupt inträngande i den poetiska organismens struktur och kan följaktligen växla i tillförlitlighet, men principiellt sedt är den en

[1] Härmed är icke bestridt, att man, rent historiskt sedt, kan häfda sannolikheten af att den dokumentariska attributionen likväl är riktig — de yttre vittnesbörden kunna vara sådana, att antagandet af deras falskhet blefve en ny psykologisk orimlighet. Men ett sådant diktverk, som tillskrifves en författare *uteslutande* på grund af dokumentariska bevis, har icke ringaste betydelse inom den verkliga litteraturvetenskapen; det har där existens endast för så vidt det kan förenas med den psykologiska helhetsbilden.

visshet af högsta slag, som icke viker i värde för den yttre dokumentationen.

I grund och botten är detta också praktiskt erkändt, för så vidt som de yttre kriterierna i otaliga fall icke äro tillräckligt starka i sig själfva för att fulltyga författarskapet, utan hämta sin styrka ur den psykologiska vissheten, fast man icke gör detta faktum klart för sig. Ett nära till hands liggande exempel skall belysa detta. Det finnes inga ovedersägliga dokumentariska bevis på att *Vladimir den Store* och *Bachanterna* äro författade af Stagnelius; det finnes en tradition därom, det finnes obestyrkta gissningar framställda under författarens lifstid och växande till kategorisk säkerhet vid hans död. Men ur juridiskt-processuell synpunkt skulle omständigheterna absolut icke kunna betraktas som bindande. Likväl finnes icke någon som satt hans författarskap till dessa skrifter i fråga. Hvarför? Därför att den psykologiska vissheten är oemotståndlig. Detsamma gäller en massa af de dikter som tillskrifvas honom, och hvartill inga manuskript föreligga. Detsamma gäller utan ringaste tvifvel för en mängd andra författares verk.

När är alltså en attribution af ett diktverk, grundad på en estetiskt-psykologisk analys, berättigad? Den är berättigad, när den förmår att betrakta den enstaka dikten som ett led i den öfriga produktionen, när den förmår uppvisa en identisk syn på tingen och mänskorna, när den kan definiera gemensamma konstnärliga metoder och egenheter, när den förmår i det enstaka diktverket upptäcka de fina individuella skiftningar, som särskilja hvarje författarpersonlighet från alla andra, när den mäktar deducera verkens egenskaper som nödvändiga resultat af mästarens. *För så vidt den förmår göra detta är den berättigad;* den kan eventuellt beriktigas eller motbevisas, men i så fall på basis af ett ännu finare och ännu mera inträngande förstående af den poetiska organismen; om den däremot afvisas utan vidare på grund af den psykologiska bevisningens förmenta osäkerhet, så är detta ovetenskapligt och kan icke diskuteras.

I detta sammanhang kan jag med instämmande citera några ord fällda af en tysk forskare, Erich Frank, i företalet till hans

intressanta studie öfver "Bonaventuras Nachtwachen", i hvilken ovedersägligt uppvisas att Clemens Brentano är författaren till detta länge omstridda verk. De lyda: "Aber der absolute, eigentlich objektive Beweis liegt nicht in dem einen oder dem andern einzelnen Zeugnis, sondern in allen zusammen, wodurch sich erst zeigt, dass der Verfasser der Nachtwachen und Clemens Brentano in der ganzen verwirrenden Mannigfaltigkeit der individuellen Züge miteinander übereinkommen und sich durch keine auffindbaren Merkmale mehr unterscheiden lassen. Was sich aber nicht mehr unterscheiden lässt, das ist in dieser Welt der Individualitäten, in der sich nichts wiederholt und kein Blatt dem andern gleicht, auch identisch. Das ist der philosophische Sinn unseres Beweises."

Ur denna synpunkt kan man säga: när de individuella öfverensstämmelserna klart uppvisats, då är det icke "djärft" att identifiera författarna och "försiktigt" att underlåta det, utan det är försiktigt att göra attributionen och djärft att undvika den — det senare förutsätter, att det utom den konstnärliga individualitet som vi känna funnits en annan helt okänd, utrustad med samma egenskaper ända in i de subtilaste nyanser. Det är ungefär lika troligt som fabeln om de förvillande lika tvillingbröderna i de sengrekiska romanerna eller intrigen i en munter Shakespearsk förväxlingskomedi, där Antifolus från Efesus och Antifolus från Syracusa springa om hvarandra och göra en lättrogen teaterpublik yr i hufvudet.

Tillägg.

Fru Lenngrens prosabidrag i Stockholms-Posten än en gång.

Sedan ofvanstående skrefs, har professor Karl Warburg i den nya upplagan af Illustrerad Svensk Litteraturhistoria berört den af mig gjorda attributionen (s. 358—359). Tyvärr har vår främste Lenngren-kännare icke trott sig kunna helt godtaga mina resultat; men min besvikenhet på denna punkt mildras onekligen i hög grad af det faktum, att han gör mig medgifvanden af så pass afgörande art, att hans egen ställning blir ohållbar.

Warburg anger två skäl, som hindra honom att finna min bevisning öfvertygande. Det *första* lyder: "Dessa prosabitar... sakna... all frändskap med det slags diktning, som fru Lenngren samtidigt offentliggör, hvaremot ämnena och äfven uppfattningen i dessa snarare stämmer med det nästa årtiondets diktning."

Som svar på denna invändning kan jag nöja mig med att aftrycka några rader ur min första framställning: "Betraktar man hennes diktning under dessa år (1780—84), så finner man, att den hufvudsakligen består af smådikter: epigram, anekdoter och öfversättningar. Hennes versifikatoriska framsteg äro anmärkningsvärda, men hennes dikt har i viss mån förlorat den nära kontakt med verkligheten, den realistiska skärpa och det psykologiska intresse, som utmärkte hennes ungdomsverk 'Tékonseljen'. I stället ägnar hon sig åt en infallsrik ordkvickhet af fransk karaktär. Hennes diktning har en mera litterär och tekniskt-formalistisk karaktär; ännu är hon icke den stockholmska sedeskildraren med klar och öppen blick för sin omgifning. — — — Med kännedom om dessa prosaiska

bidrag förändras något bilden. Samtidigt med att hon under 1780-talet öfvar sin verskonst i epigrammatisk diktning, behandlar hon på prosa hela den ämnessfär, som hon i 'Tékonseljen' vidrört utan att få det rätta greppet, den ämnessfär, som hon under sin glansperiod skulle komma att återvända till. Den ledigare och anspråkslösare prosaiska formen har gifvetvis varit af största betydelse genom att ge det psykologiska intresset, berättartalangen, mänskostudiet, fria tyglar."

Det logiska och psykologiska sammanhanget i denna framställning, som på ett organiskt sätt binder samman hennes mogna mästerverk med det märkliga, men isolerade ungdomsverket, och som ger bilden af en långsam, naturlig utveckling med rötter i tidens novellistiska prosa i stället för inkoherenser och språng — detta sammanhang har också frapperat Warburg till den grad, att han i hypotetisk form accepterat tankegången. Han skrifver: "Om man ginge in på Bööks antagande, så skulle dessa prosastycken utgöra studier, i hvilka fru Lenngren gåfve 'det psykologiska intresset, berättartalangen, mänskostudiet fria tyglar', innan hon pröfvade på likartade sedeskildringar i versifierad form, de skulle med andra ord bilda bryggan från Théconseilen till hennes senare sedesatir, under det att hennes versdiktning samtidigt ginge helt andra vägar."

Det i dessa Warburgs ord hypotetiskt genomförda tankeexperimentet stöter ju uppenbarligen icke på några som helst svårigheter.

Det *andra* skälet mot min bevisföring formulerar Warburg på följande sätt: "Vidare är det icke otänkbart, att hon af just dessa och liknande prosaskämt i Stockholmsposten, som nog ha sin motsvarighet i utlandets press alltifrån Spectator, eggats till att på vers behandla likartade ämnen, ungefär som när en från spanskan öfversatt fabel från 1784, såsom Hjertén uppvisat, går igen i 'Björndansen' så sent som — 1799!"

Warburg har otvifvelaktigt rätt i, att de af mig sammanställda prosabidragen i Stockolms-Posten icke behöfva vara absolut originella, utan att de till stor del äro influerade af den utländska pressens olika journalistiska grenar, som emellanåt fingo en utpräglad

novellistisk karaktär; jag hade ju också själf ställt Journal hållen af en Köpmans Fru i samband med Dalins Argus och Spectator. Men det är likväl omöjligt att betrakta dem som ett tillfälligt aggregat af journalistiskt strögods; hvar och en som söker upp dem på deras plats i tidningen måste medge, att de genom sin enhetlighet i stil, kvickhet, uppfattningssätt och Stockholmsfärg sticka af från sin omgifning på det mest markanta sätt. Tidens svenska press är sannerligen inte så späckad med artistiska och personligt präglade skildringar ur Stockholmslifvet, att man kan förklara dessa bidrags uppdykande i Stockholms-Posten 1780—84 som en slump; bakom dem måste stå en litterär talang med hos oss rätt sällsynta egenskaper af psykologisk blick och spirituell iakttagelse.

Äfven om det lyckades att i stor utsträckning uppvisa utländska källor till dessa prosabidrag,[1] så skulle därmed icke rubbas det faktum att de genom bearbetningen erhållit en klart stockholmsk och dessutom en omisskänligt individuell prägel, — lika litet som fru Lenngrens poetiska individualitet skulle förstöras genom upptäckten af nya förebilder till hennes förnämsta dikter, lika litet som Dalins författarpersonlighet utplånats genom uppvisandet af lånen i Argus.

För så vidt alltså det andra af Warburg anförda skälet afsåg att "af-individualisera" författaren till prosabidragen genom att betvifla dessas originalitet, så måste jag häfda, att denna af mig, såsom jag tror rätt skarpt, uppdragna författarprofil existerar oberoende af frågan om de eventuella litterära källorna till prosabidragen. Warburg medger också, att "man i denna samling finner månget bidrag som erinrar om hennes skarpblick, hennes kvickhet och hennes uttryckssätt". För min del skulle jag vilja göra anspråk på att ha bevisat något mera än detta, nämligen att prosabidragen förete samma ämnen, samma uppfattningssätt och samma konstnärliga procedurer som fru Lenngrens dikter, så att det varit möjligt att upp-

---

[1] Så t. ex. erbjuda nummer XII och XIII i »Nyheter från Toiletten» en påfallande likhet med ett par notiser i nionde kapitlet af Le Sages Le Diable boiteux. Denna affinitet är icke öfverraskande; äfven mellan Lenngrenska dikter och enstaka detaljer hos Le Sage kunde paralleler dragas.

bygga en exakt och intimt nyanserad karaktäristik på prosabidragens och poemens gemensamma basis.

Men ett mer eller mindre spelar därvidlag icke någon decisiv roll; jag kan nöja mig med att ta till utgångspunkt för diskussionen det af Warburg medgifna sakförhållandet. Hur förklarar alltså Warburg den uppvisade öfverensstämmelsen? Genom att framkasta den hypotesen, att fru Lenngren af den okände prosaförfattaren eggats till att på vers behandla liknande ämnen. Det skulle alltså i Stockholms-Postens redaktion ha funnits en person, om hvilken vi för resten ingenting veta, som ägt fru Lenngrens "skarpblick, kvickhet och uttryckssätt", som tagit upp motiv från hennes ungdomsdiktning, med bibehållande af ironiska namn (fänrik Pirouette) och af en lyckad speglosa ("Thé-Conseillen"), som föregripit hennes senare diktning och ibland på prosa skisserat poem, hvilka fru Lenngren senare utfört — det skulle med andra ord ha funnits en författare, som för fru Lenngrens konstnärliga utveckling haft en alldeles afgörande betydelse och som, ensam i hela vårt svenska sjuttonhundratal, erbjuder frapperande likheter med fru Lenngrens originella talang, och denna X, som dessutom måste ha varit kvinna för att kunna äga en så utomordentligt detaljerad kunskap om toilette-, hushålls- och fruntimmersangelägenheter, denna X har under fyra år låtit sin begåfning lysa som en meteor i kommerserådet Lenngrens tidning för att sedan spårlöst försvinna ur litteraturen.

Må det förlåtas mig, att jag visserligen finner denna hypotes utomordentligt tilltalande, ja frestande genom sin djärfva och paradoxala äfventyrlighet, men att jag i alla fall ur den nyktra kritikens synpunkt finner min egen simpla, oromantiska och nära till hands liggande förklaring mera sannolik.

Det återstår till slut en af Warburg vidrörd detalj, som kan förtjäna några ord. Warburg anför nämligen som negativ instans mot min attribution den omständigheten, att "en från spanskan öfversatt fabel från 1784, såsom Hjertén uppvisat, går igen i "Björndansen" så sent som — 1799!"

Först och främst vill jag påpeka, att denna jämförelse haltar. Ty i fråga om fabeln 'Björndansen' var det endast det nakna mo-

tivet, det rent yttre stoffet, som fru Lenngren enligt Hjertén skulle hämtat från det lilla prosastycket i Stockholms-Posten, och Hjertén betonar uttryckligen att det senare icke har något konstvärde (Fabel och anekdot, s. 241—42). Detta slags påverkan kan alltså inte ställas i paritet med den likhet i det psykologiska greppet och den estetiska formen, som min undersökning sysslade med att fastställa.

Men därtill kommer att invändningen synes mig föga vägande. Ifrågavarande fabel är nämligen — hur det än må förhålla sig med dess källor — ett inlägg i en litterär debatt, såsom afslutningen visar („I Auctorer och Författare! gören Eder nytta af denna Fabel. Det är ett elakt tecken, då folk af merite förkastar, men ännu värre då dumhufvun berömma"). Man behöfver knappast heller förbli okunnig om åt hvad håll den syftar, ty den läses (Stockholms-Posten 1784, n:r 26) omedelbart under en hyperbolisk, svamlig och sällsynt osympatisk hyllningsdikt till Lidner, Spastaras dygdige författare, hvari det icke fattas utfall mot känslolösa kritici. Uppenbarligen utgör den en ironisk parad, som afsiktligt placerats direkt efter lofsången. Gifvetvis måste den i så fall ha emanerat från tidningens redaktörer eller någon dem närstående person.

Jag vill då fråga: ifall detta fabelmotiv femton år senare dyker upp i fru Lenngrens diktning, beröfvadt den aktuella anspelningen, men amplifieradt och artistiskt utmejsladt — är detta ett faktum, som talar *mot* mitt påstående, att fru Lenngren medarbetat i Stockholms-Posten äfven på prosa? För min del tycker jag tvärtom.

För Warburg synes det vara nästan ett axiom, att fru Lenngren omöjligt kan ha lämnat andra bidrag till sin mans tidning än de versifierade; i grunden hvilar väl denna åsikt på det faktum, att hon själf erkänt författarskapet endast till poemen. Men betänker man, hur föga värde man vid denna tid måste ha tillskrifvit några skämt, som icke voro klädda i den strängare och anspråksfullare versformen, så ligger det icke något som helst underligt i tystlåtenheten.

För min del skulle jag ha lust att vända fullständigt upp och ned på axiomet genom ett mycket enkelt och spetsborgerligt reson-

nemang. Fru Lenngren medarbetade i sin mans tidning genom sina poem. Men tidningen kräfde också prosaiska bidrag; just i prenumerationstider behöfdes det något extra, något aktuellt och Stockholmskt, i samma stil som Kellgrens rimmade nyårsönskningar. Hvem kunde vara mera skickad för denna uppgift än den kvicka, maliciösa fru Lenngren? Hvem skulle man kunnat vända sig till hellre än till henne, när det var fråga om att förströ läsarna med några pikanterier och ta Stockholmsdamerna på kornet? Och om detta, rent praktiskt sedt, ter sig själfklart, hur skulle fru Lenngren kunnat undvika att röja den hvassa iakttagelsegåfva, den säkra porträtteringskonst och den spelande satir, som voro hennes oafhändbara tillhörigheter?

Kännarna och beundrarna af Heinrich von Kleists märgfulla och pregnanta berättarkonst ha med tämligen stor säkerhet kunnat fastställa hvilka de flyktiga notiser och anekdoter i Berliner Abendblätter äro, som blifvit formulerade eller åtminstone retoucherade af diktarens penna. Skulle inte fru Lenngrens svenska beundrare kunna nå en motsvarande visshet beträffande produkterna af en så säregen författarindividualitet som hennes?

Byron i den svenska litteraturen före Strandberg.

Några anteckningar

af

Gunnar Biller.

Byrons inflytande i Sverige har varit ej obetydligt men kan icke på något vis jämföras med det rent omhvälfvande inflytande denne skald utöfvat på kontinentens såväl politiska och religiösa som litterära lif. Hans viktigaste inflytande hos oss har kanske varit det, som nått oss indirekt, via Tyskland: det är Jung-Deutschlands af Byron direkt påverkade frihetsskalder, som gifva impulsen till den politiska diktning, som på 1840-talet blomstrar hos oss med de revolutionära idéernas tolkare, som bruka sammanfattas under benämningen "Frihetens sångarätt". Under de 15 à 20 år, som föregå denna tid, gör sig emellertid i vår litteratur en direkt påverkan af Byron tydligt märkbar. Dennes inflytande då var visserligen lika mycket af ondo som af godo, det sträckte sig visserligen icke i nämnvärd grad till skaldeverk, som äga beståndande värde, utan gjorde sig hufvudsakligen gällande bland diktkonstens mindre gudar, det hade icke heller någon större betydelse för den senare litterära utvecklingen, men det sätter dock tillräckligt stark prägel på tidens litterära lif för att förtjäna uppmärksamhet.

Vi vilja till en början undersöka, när Byron började blifva känd i Sverige.

Första gången jag sett Lord Byron omtalas i någon svensk tidning är år 1814 i Wallmarks Allmänna Journalen, där i n:o 176 är infördt ett bref från en i England resande tysk med titeln "Kort Öfwersikt af Englands nyaste litterära och artistiska företag". Där nämnas Scott och Southey m. fl., hvarpå följa dessa rader: "Den unge Lord Byron ger stort hopp om sig (som fordom så grymt gisslades af Edinburger Reviewers) hwars Child Harold nu läses ganska mycket för dess anteckningar från Grekland, där han uppehöll sig någon tid". Det var nu inte mycket.[1] Stockholms-Posten omtalar 1816 (n:o 134), att Lord Byron är "en af tidens faworitskalder", och år 1821 finna vi i samma tidning (n:o 215) en artikel om "Pope förswarad af Lord Byron", framställande en engelsk parallell till de i Sverige pågående litterära striderna. Tidningen passar här på att inflicka ett par ord om Lord Byrons skrifter, hvilka alla, säges det, framställa "med poesiens präktigaste färgor och ljud, under särskilda namn och skepnader och äfwentyr, ungefär samma caracter, hos hwilken de största egenskaper äro förenade med brottsliga gerningar, och ett dystert, emot menniskor fiendtligt, emot Gud sjelf upproriskt sinne".

År 1823 (n:o 214) är i Allmänna Journalen införd den, så vidt jag kunnat utröna, första tryckta öfversättningen från Byron. Det är dennes vackra afsked till sin hustru "Fare thee well", öfversatt och insänd af en person, som kallar sig —tine. Den svenska tolkningen är ej så dålig, kanske något sentimental.

Det är egentligen först med det grekiska frihetskriget, som Lord Byron blir allmännare omtalad hos oss, fast han naturligtvis redan förut, såsom vi senare skola se, är känd af vår litterära värld. Grekernas frihetskamp väckte här stort intresse, och Byrons deltagande icke minst. Allmänna Journalen lämnar talrika notiser om lordens förehafvanden och meddelar i ett par nummer (n:o 95, 96 år

[1] Öfver hufvud intressera sig tidningarna föga för den engelska litteraturen. Så t. ex. negligeras den nästan helt och hållet af *Allmänna Journalen*, som i stället behandlar nyare såväl rysk som t. o. m. kinesisk litteratur. Och när samma tidning (1817, n:o 227) innehåller en artikel med rubriken »Öfwersikt af engelska litteraturens vigtigaste alster», så lämnar den endast uppgifter om hvad de engelska författarna förtjänade på sina arbeten.

1824), hvad "Englands nu lefvande störste skald" tänkte om grekerna år 1811, en öfversättning af en del noter till Childe Harold. Den 29 maj, då underrättelsen om Byrons död når hit upp, och den 9 juni äro införda nekrologer öfver, som det åter säges, Englands störste skald. Upprepade gånger under detta och följande års lopp finner man utdrag ur hans bref, uttalanden om honom af greker och andra, bl. a. Scotts varmt skrifna "Lord Byrons karaktär" (13 juli). Tidningen säger sig också önska att "af alla författare helst kunna öfwersätta honom" och uttalar den förhoppningen, att detta arbete snart måtte finna sin man.

Stockholms-Posten lämnar om Byrons deltagande i kriget och död blott ett par otydliga notiser, men desto mer meddelsam är tidningen om hans privata lif; äktenskapsskillnaden, kärleksäfventyren, bisarrerierna och kuriositeterna.[1] Scotts "Lord Byrons karakter" (1825, n:o 84) är det enda värdefulla, som bjudes. I n:o 219 år 1824 finna vi ett af Assar Lindeblad insändt poem "Lord Byrons död".

Var sålunda Byrons skiftande lefverne allmänheten välbekant, så fanns det också på sina håll ett starkt intresse för hans diktning.[2] Den blir här som annorstädes mycket olika bedömd. Den i litteratur lika väl som i politik frisinnade Argus gjorde sig särskildt till förespråkare för det Byronska geniet, medan nyromantikerna intogo en afvisande ställning, troligen ej endast af estetiska skäl. Argus angriper i en artikel af den 9 nov. 1822 den nya skolan och dess mönster i Tyskland och framhåller såsom "ett ganska godt Korrektif mot det sjukliga Tyskeriets ensidighet" Englands nyare vitterhet, sådan den utbildats genom Byron, Scott, Moore m. fl. Tidningen fortsätter: "Är fråga om verkliga, födda skaldesnillen, som poetisera utan allt behof af krystning eller konst-

---

[1] Publiken undfägnas med så högintressanta upplysningar som t. ex., hur den ädle lorden manicurerade sig, eller som följande: »liksom han berättar om Milton, war äfwen Byron jämnt lång och smal nog, för att icke anses för kort och tjock».

[2] Redan 1821 utgafs i PALMBLADS serie *Samtidens märkvärdigaste personer* en analys af Scott och Byron, »en parallelliserande målning af en talentfull ung tysk Författare». Det hela är emellertid ett obegripligt sammelsurium.

lande, så torde Bellmans och Byrons vid närmare granskning befinnas vara de enda af det slaget, som sednare tider ha att framvisa, huru olika dessa författares idéer och manér än må vara".

Svensk Litteratur-Tidning kände sig naturligtvis djupt förolämpad af de ringaktande ord, som Argus yttrat om de svenska nyromantikerna och deras tyska idoler, och blef icke sen att gifva svar på tal. På egen hand vågade den sig icke på en karakteristik af Byron utan använde sig i stället af en i England anonymt utgifven biografi och gjorde däraf en uppsats, som infördes i n:o 5, 6 och 9 år 1823. På det hela taget är den erkännsam i fråga om konstnärligheten i Byrons poesi — i detta hänseende säkert mer erkännsam än en modern kritiker skulle vara — men desto mer förfasar sig författaren — såsom sann engelsman — öfver skaldens immoralitet. "Don Juan" kallas "en Odyssee af osedlighet". I artikelns slutkläm, som tydligen har Atterbom till upphofsman, tages också Argus i ordentlig upptuktelse för sitt förhärligande af denne dämoniske skald: "Således, för att bota sjukligheten, hänwisar han till den rena absoluta ursjukdomen, till en skald, som framställer en Carlsbergiad af allt moraliskt och intellektuellt elände och allt slags förwridning, som blott blickar åt den sidan af det tillkommande, der maskar och förgängelse möta menniskan, och som med ett slags hånande triumph firar de swarta makter, hvilka fiendtligt förstöra lifwet, dess oskuld och glädje — — —". Redan året innan hade Litteraturtidningen yttrat sig om Lord Byron i en recension af Scotts romaner. Byron och Scott framhållas såsom revolutionärer mot det kraftlösa och falskt konventionella i engelska litteraturen, men den förre klandras för sina hemska och dämoniska skildringar af människonaturen. Med erkännande af "en öfwerträffande styrka och prakt i den poetiska landskapsbeskrifningen" hos "detta titaniska snille" förklaras, att hans verk "äfwen, utom England, måste med beundran läsas, om än icke utan beklagande, att så stora naturgåfwor mera blifwit ägnade till förstörelse än skapande".

I slutet af år 1824 kommer det åter till en liten debatt om Byron mellan dessa tidningar. Anledningen är nu närmast Vitalis. I Brages första ark år 1824 har denne en liten dikt, "Dödsbetraktelser".

Litteratur-Tidn. recenserar (n:o 83 samma år) Brage ganska skarpt. Vitalis, som mest fyllde kalenderns två första ark, får icke mycket uppmuntran, och om "Dödsbetraktelser" säger Atterbom, att det är "ett poem à la lord Byron, wäl icke så kraftigt, men widrigt och skärande". Att det röjer någon frändskap med Byron, får erkännas: man läse blott dessa rader:

Lik den lilla fogel
Som på gökägg ligger,
Hwarur ungar komma,
Arga, leda ungar,
Som den arma mörda,
Som dem kläckt och fostrat,
Så min ande rufwat
Öfver gamla böcker
För att wishet kläcka,
Swarta, döda glosor,
Rysliga Wampyrer,
Som mig lif och blod
Utur hjärtat sugit!

Dikten slutar dock mycket förtröstansfullt.

Nu var det Argus' tur att bli förargad. Vitalis var dess sköte-barn, och de ringaktande orden om Byron togos ej heller väl upp.[1] I sitt nummer af den 22 jan. 1825 försvarar Argus Brage, Vitalis och Byron och tillfogar i en not: "Don Juan, ett berättande poem i flera sånger, är utan twifwel Lord Byrons yppersta snilleprodukt, och troligen lika säkert det förträffligaste poem, som hela den nyare moderna poesien har att framwisa". Detta var alltför utmanande för att icke besvaras af Litteratur-Tidningen. I n:o 94 börjar en artikel om "Don Juan", där Atterbom opponerar sig mot dessa

[1] Hvad Byron beträffar, stöter sig *Argus* på rena obetydligheter. Den säger, att Atterbom redan i Rom utslungat sin bannstråle mot den engelske skalden. Härmed åsyftas tydligen ett yttrande i ett i *Svea* 1825 infördt bref från Atterbom till Geijer, då den förre 1818 befann sig i Rom. Atterbom nämner här helt i förbigående, att engelsmännen »upphöja sin nyaste modeskald, lord Byron, till ett non plus ultra bland alla skalder på jorden». Man måste vara bra lättstött för att förarga sig öfver det grand af ringaktning, som möjligen kan ligga häruti.

Argus' ord. Litt.-Tidn. säger sig visst beundra Byron, "der, hwarest han werkligen är stor och skön". "Men", fortsättes det, "hon anser syftningen af denna poesi, betraktad i hela dess wäsende, såsom icke blott oreligiös och omoralisk (och således redan derför till sin grund oskön) utan ock, i följd af dessa och ännu flera orsaker (N. B. i allmänhet) o-ästetisk och o-artistisk tillika". Hvad nu särskildt "Don Juan" beträffar, berömmes en del detaljer, men på det hela taget finner tidningen detta epos alldeles motbjudande, ty "obeslöjad, med isande köld och wildaste skratt förföljer han [Byron] mänsklighetens ädlaste hopp såsom fantasiens bedrägliga irrbloss och en narrad världs vidskepelse. Och vid läsningen af detta poem erfar tidningen mest känslor af "wämjelse, äckel och gäspning". Till sist insinueras försmädligt, att Argus ej läst ett ord af hvad den så höjt till skyarna. För att göra sin antagonist riktigt svarslös inför Litteratur-Tidningen i några senare nummer (n:o 98, 99) ännu en artikel om Byron, hämtad ur Edinburgh Review, där de stora farorna af Byrons all ordning upplösande idéer framhållas.

Först när Litteratur-Tidningen gått ur tiden, besvarar Argus dessa två artiklar. I n:o 59 år 1825 förklarar den, att den finner det helt naturligt, att "Sancta Ephemeris Litteraria Upsaliensis", som under sina sista stunder blifvit så bigott, skulle förkättra en skald, som "utan barmhertighet ryckte helighetens larf från fördomarne och wåldet, som med en förstörande scepticism tillintetgjorde alla den andliga och werldsliga superstitionens sofismer och bländwerk för att skyla sitt inre ohjelpliga förderf — — —" Beskyllningen mot Byron för irreligiositet bemötes med ett uttalande af Benjamin Constant och ett citat ur "The Island", där en storslagen panteism tager sig uttryck. — Argus fortsätter med mer envishet än egentlig skicklighet sin fejd mot den historiska skolan, och särskildt i n:o 67 riktas ett slag mot dess bigotteri och mysticism, som hvarken kan gilla Lord Byron, Shakespeare, Alfieri, Schiller (!) eller fru Lenngren (!). Härmed synes ändtligen striden om Lord Byron vara utkämpad.

Johan Henrik Thomander, känd såsom en stor beundrare och öfversättare af Byron, skrifver om denna tidningsfejd i ett bref till Dahlgren,[1] att han finner Litteratur-Tidningen ganska orättvis, och att Argus i omdömet om Don Juan har mer rätt än fosforisterna. "Sedan hvilken tid hafva dessa beslutat att efter tio Guds bud döma om estetisk förtjänst?" frågar han. Och han påpekar de ganska tydliga inkonsekvenser, hvartill de göra sig skyldiga, och slutar med följande rader: "Sin tro på Jean Pauls kapitel om humor oaktadt, har Uppsala-tidningen klandrat hans [Byrons] många lokala illusioner, icke mindre än hans anstötlighet. Underbart, att Don Juan blir evinnerligen förtappad inför samma heliga domstol, som kanoniserat Tom Jones, Tristram Shandy och die Wahlverwandtschaften".[2]

Efter anförda bevis på huru ringa Atterbom skattade Byron, blir man något förvånad, när man i Svea (häft. 13, 1831) finner en hyllningsdikt till Byron af Atterboms hand, skrifven 1828, "i anledning af hans portrait, erhållet såsom julklapp", såsom en not upplyser. Man skulle kunna tänka sig, att förklaringen låge uti att Byrons sällsynt fängslande drag så gripit den svenske romantikern, att den sköna ytan kallat fram för honom blott det, som var vackert och tilldragande af dennes inre. Men vid genomläsningen af denna sång finner man, att orsaken måste ligga djupare, ty Atterbom har verkligen sökt *förstå* Byron. Han skildrar i gripande distika, hur han drömmer sig från "Venezias murar", inom hvilka han en gång haft lyckan att se Byron, till dennes gamla slott i dess stolta, på en gång skrämmande och tjusande förödelse, dit den döde skaldens ande stundom "sväfvar i nattlig musik". Skulle man tro, att det vore den vrede kritikern i Litteratur-Tidningen, som besjunger

[1] 21 april 1825. Se Ahnfelt, *Tankar och löjen af J. H. Thomander*, s. 35!

[2] Däremot misstager sig Thomander, då han säger: »Den otrogna makans oändligt sköna bref till Don Juan, sin älskare, tyckes i synnerhet hafva väckt Uppsalaboernas förargelse». Tvärtom äro dylika känslofulla episoder nästan det enda, som funnit nåd inför Atterboms ögon, såvida jag rätt förstått hans recension.

— — honom, som var af Brittiska Diktens monarker,
Ej blott den siste, men hart nära den störste också!

och som utropar:

Evigt skall lefva din Lucifers bild, och evigt i Juans
Yppiga lifs arabesk strålar din mästarehand.

Och till sist bringar reaktionären Atterbom sin hyllning åt frihetshjälten Byron:

— — — Gerna det dåd vi beprisa
Att för ett värnlöst folks länge förtrampade rätt,
Lyfta till kamp de händer, ur hvilka, numera, kring jorden,
Blänkte, vid lyrans gull, stålet af hjältarnas svärd.[1]

Och i en not klagar Atterbom öfver att "Cain" och "Don Juan" i allmänhet så litet eller så orätt förstås: "hvad man än må säga, så har Byrons skaldekonst den förtjänst att gå från djupet och till djupet, eller att från naturens innersta tränga till hjärtats innersta, för att uppsöka skaldekonstens förlorade källa".

Man får emellertid icke tro, att poemet är en banal panegyrik. Atterbom förklarar med eftertryck, att han anser det finnas ett högre slag af dikt, det, som kan rena och hugsvala i stället för att sönderslita, och att han ej kan känna sig i allo tillfredsställd af denne "tolk för det himmelbestormande sjelftrots", som djärfves sjunga

— — — Ett ruttnande lik är det chaotiska Allt.

Samtidigt manar han dock att ej för hårdt döma denne olycklige skald, att ej förgäta,

Att re'n källan var störd af tidiga öden, som lönligt
Mängde i ådrans kristall stygiska droppars förgift.

Man ser sålunda, att Atterbom nu haft vilja att tränga in i och lära förstå Byron, hvilket man förut kunde vara böjd att betvifla. Antagligen hade han tidigare gjort blott flyktig bekantskap med

[1] Naturligtvis får man ej läsa någon större kärlek till folkfriheten ur ett dylikt uttalande; om det gällt ett annat land än det forna Hellas, hade nog ej Atterboms entusiasm varit så stor.

Byrons poesi och först nu på allvar studerat den, ett antagande, som bestyrkes af ett yttrande i ett af Törneros' bref (d. 22 jan. 1827),[1] där han talar om, att Atterbom just slagit sig på att studera engelsk vitterhet, särskilt Byron m. fl.[2]

Denne Adolf Törneros är ännu en nyromantiker, som till en början uttrycker sin djupa motvilja för Lord Byrons poesi, hvilken han anser mer för "svartkonst än konst,[3] och som i den dyrkan, som från vissa håll kom "Cains" författare till del, ser ett bevis för "det djupa förfall, hvartill bildningen ledt den närvarande mänskligheten".[4] Icke desto mindre finna vi snart äfven honom så intresserad af denna poesi, att han t. o. m. gör ett försök att öfversätta den. I ett bref till grefve M. Falkenberg (5 febr. 1828)[5] sänder han denne "såsom en profbit på hans [Byrons] dystra och omilda, jag ville nästan säga hårdhändta fantasi" ett försök till öfversättning af "The Darkness", hvarvid han säger sig ha följt originalet så troget som möjligt, fast han ej kunnat återgifva det i hela dess energi. Utförandet är ypperligt, men man förundrar sig öfver att Törneros' val fallit just på denna dikt, som hör till Byrons mest obegripliga, och som själfve Scott fann meningslös.

Vi lämnade tidningarnas uttalanden om Byron 1824—25. Äfven de följande åren synes intresset för honom oförminskadt. De dagliga tidningarna börja nu också behandla hans litterära betydelse (t. ex. i Allmänna Journalen 1826 n:o 109 ff.). Stockholms-Posten kommer fortfarande mest med bagateller, och först 1831 meddelar denna tidning en grundligare artikel om Lord Byron (n:o 25—31). Den är hämtad ur ett tyskt blad och är sympatisk genom sin opartiskhet och måttfullhet: beröm och klander delas med största möjliga rättvisa.[6] — Rydqvists Heimdall, som utkom 1828—32,

[1] Adolf Törneros: *Bref och Dagboksanteckningar*, ny upplaga 1891, s. 265.

[2] Atterboms förändrade uppfattning framgår ytterligare af ett uttalande (1842) om Sardanapalus (i skriften Goethe och Plato s. 85), som säges vara »i teckning och utveckling, en mästarbragd, som tillhör Poesiens herrligaste skapelser».

[3] Törneros: o. a. a. s. 551.

[4] Bref 1825. Se o. a. a. 148.

[5] O. a. a. s. 361 ff.

[6] Alldeles ur räkningen kan man naturligtvis lämna öfversättningar af

har allt emellanåt notiser om Byron, hvaraf det intressantaste är Stendhals psykologiskt skarpa analys af skaldens karaktär (1830, n:o 25, 27). Skandia, som utgafs af Svenska Litteraturföreningen, lämnar år 1836 en längre öfversikt af den engelska litteraturen. C. J. Lénström, som är författaren, tager Byron i försvar mot hans häcklare och förklarar honom vara "den snillrikaste af de skalder, som under 19:de seklet framstått, men gör också den reservationen, att "den ästhetiska kritiken kan ej annat än fördöma rigtningen i många af hans arbeten". Särskildt vill han fritaga Byron från beskyllningen att predika osedlighet. Byron vill blott göra en satir öfver tidsfördärfvet, och det är orätt att framställa honom som en apologist för lasten. Denna artikel tycks vara den första värdefulla rent svenska recension, där en sann förståelse för Byron vill göra sig gällande. Det är också en ny tid, som nu brutit sig in, då ej längre nyromantiken sitter i högsätet.

Hvilken stor uppmärksamhet Byron väckte i Sverige, visas ytterligare af de talrika öfversättningar, som utförts hos oss. Vi nämnde ofvan, att "Fare thee well" öfversatts i Allmänna Journalen 1823. I Brages 7:de ark 1825 göres ett, som det säges, "första försök att bland den större Svenska Allmänheten införa den odödliges Sångmö". Det är äfven nu "Fare thee well", som öfverflyttas till svenska. Detta Byrons farväl till sin maka var ytterst omtyckt af samtiden, och M:me de Staël yttrade, att man kunde önska sig vara lady Byron endast för att få sig en sådan dikt tillägnad. Den är också en af pärlorna och en af de äkta pärlorna i Byrons diktning. Att öfversätta det väl är naturligtvis synnerligen svårt, och den ifrågavarande öfversättningen är ej fullt lyckad. Äfven Bernhard von Beskow har tolkat denna dikt på svenska och har gjort det ytterst elegant, som är att vänta af denne vårdade skald. Han har också i Heimdall (n:o 40, 1830) öfversatt Julias afsked ur "Don Juan", detta mindre lyckadt och något urvattnadt. Meter och rimflätning ha också förändrats. I Cederborghs och Scheutz' Anmärkaren finna vi 1825 (n:o 59) Byrons

mer eller mindre ovederhäftiga utländska omdömen, som talrikt förekomma i 1820-talets magasin, Conversationsbladet, Athenæum o. a.

"Till en ung vän", år 1827 (n:o 84, 85) fragment af en öfversättning af "Bride of Abydos". — 1826 är i den af Dahlgren, Hammarsköld m. fl. utgifna Kometen införd en ganska väl gjord öfversättning af första scenen ur "Cain". I Journalen 1833 (n:o 153) finnes Byrons "På en kyrkogård", en medelmåttig öfversättning af St. (N. J. Cervin-Steenhoff). — Af särskildt tryckta och utgifna öfversättningar är den första af år 1826.[1] Då utkom en anonym fri öfversättning af Byrons "Korsaren". Stycket hör ej till skaldens bättre versberättelser, och öfversättningen är ännu mindre lyckad, ofta betydligt inkrånglad (t. ex. Canto III: 3 m. fl.). Samma år utgaf den förut nämnde Thomander en öfversättning af "Manfred", ett af Byrons djupaste dramer. Som Svea säger, ha ganska få af originalets skönheter gått förlorade vid öfversättningen.[2] — Äfven Beskow har detta år varit sysselsatt med en öfversättning af samma drama. Brinkman omtalar den i bref till Tegnér (d. 28 mars 1826) och säger: "Den har visst mycken förtjänst men ej förtjänst *nog*." Den tycks aldrig ha blifvit tryckt. När Thomanders utmärkta öfversättning kommit ut, vågade väl icke Beskow upptaga täflan. Säkert hade han ej heller varit den rätte för att tolka Byron. — År 1830 tryckas ej mindre än tre öfversättningar. Hedda Dævels af "The Giaour" är mycket väl gjord: "öfversättarinnan har hunnit honom [Byron] så nära, som man kan vänta att en dilettant skall hinna en skald af Europeiskt namn" (Stockh.-Posten). Ett missgrepp är emellertid, att öfversättarinnan nästan uteslutande användt manliga rim, hvilket onödigtvis både vållat svårighet och åstadkommit enformighet. — Arvid August Afzelius utgaf två Byronöfversättningar, af hvilka åtminstone "Bruden från Abydos" är bra. Mot hans öfversättning af "Parisina" kan anmärkas, att originalets 4-taktiga jamber förvandlats till 5-taktiga. Den hastiga rytm, som

[1] 1824 trycktes i Helsingfors en öfversättning af berättelsen *Vampyren*, hvartill Byron uppgifves som författare, hvilket ej är riktigt. Byron gjorde visserligen i Schweiz ett utkast till en berättelse med detta namn, men detta förvanskades sedermera af en fransman och utgafs i Paris falskeligen under Byrons namn.

[2] *Kometen* uttalar sig också med de största loford och meddelar ett längre utdrag.

så utmärkt lämpar sig för denna raskt framåtskridande berättelse, går sålunda förlorad och därmed också en del af diktens ursprungliga karaktär. —

1832 kommer en tolkninng af "Childe Harold", Canto I, II, verkställd af statsmannen A. F. Skjöldebrand. Resultatet är knappast upplyftande. Svenska Litteratur-Föreningens Tidning, som recenserar den (1833, n:o 5), påpekar, hur mycket dikten förlorat i karaktär genom att ej originalets versmått bibehållits. Och visst är, att det sätt, varpå de konstfulla Spenser-stanzerna öfverflyttats till svenska, är ganska misslyckadt. Skjöldebrand använder liksom originalet 8 5-taktiga jamber + 1 alexandrin, men hvad som gör olikheten så stor — och den är större än man skulle tro — är, att öfversättningen helt och hållet bortkastat rimmet. Utan rimflätning är denna versform onjutbar; den ensamstående alexandrinen kommer då alldeles oförmedladt efter den föregående blankversen. Som en förtjänst bör framhållas troheten mot originalet, medan däremot formen är alldeles ovårdad. För att taga några exempel ur högen, hvad sägs om följande:

Röd, stampar krigets Drott; nationer stampen känt.?

Eller för att begripa hvad som menas med dessa rader (I: strof 84)

»Och utgöt där oföretänkta sången
Till fägring ljuf, som den mer sälla dagar tjust»,

får man allt återgå till originalet.[1] Det är en otroligt tung, mycket ofta half-engelsk svenska, som Skjöldebrand skrifver. För att ej vara orättvis får man dock komma ihåg, att originalet självt är långt ifrån något mästerverk i stilistiskt hänseende.

Från slutet af 1830-talet är att anteckna ännu en öfversättning, nämligen första sången af "Don Juan", utgifven anonymt år 1838. Jag har ej själf varit i tillfälle att se den, men Eos, som ägnar

[1] Där står:

Pour'd forth this unpremeditated lay
To charms as fair as those that soothed his happier day.

Troheten mot originalet kan också gå *för* långt. Och det gör den icke bara på detta ställe.

den några rader (n:o 50, 1839), ger den stora loford. — 1849 öfversatte Brag några "Hebrew Melodies". Sedan framkomma inga öfversättningar före de ryktbara af Strandberg på 1850- och 60-talen. — Af smärre stycken, som af skilda författare öfverflyttats till svenska, skall en del senare omnämnas. Bland öfversättare, som ej komma att nämnas i annat sammanhang, är Nils Lovén, som tolkat Byrons "Sonette" och "I en stambok" (Vitterhetsförsök, 1833).[1]

Vi öfvergå nu till Byrons inflytande på tidens litteratur.

Jag nämnde ofvan Vitalis' "Dödsbetraktelser" och sade, att Litteratur-Tidningen fann denna dikt påminna om Byron. Det finns några andra dikter af Vitalis' hand, som gå i samma stil, "Enslingens sång i den stora öknen", "Enslingens klagan" och "Den kämpandes sång", skrifna 1819—28. Heimdall (n:o 10, 1829) kallar dem "verldsironiska" och säger dem äga "liksom en flägt af Byrons anda". Detta utlägges vidare: "Hoppets af verkligheten krossade bilder, verldens gäckeri med känslans aningar och inbillningens löften, förakt för lifvets gyckel, misströstan om vänskapens heder och den sanna kärlekens tillvaro — dessa äro de föremål, hvarmed skalden här sysselsätter sig. De äro skildrade med en styrka och en känslans allmakt, som tillhörde de den ädle Lorden på Albions ö." — Att här icke enbart föreligger litterär påverkan, är säkert, därtill synes Vitalis' diktning alltför personlig och oberoende; men möjligt är, att förtrogenhet med Byrons poesi förstärkt den grundstämning af världsförakt, som är utmärkande för dessa dikter.[2]

Tegnér tycks eljest vara den förste skald, i hvars produktion man med tydlighet kan spåra ett Byron-inflytande. Byron var en af de diktare, för hvilka Tegnér särskildt hyste både intresse och beundran. Han förklarade visserligen under sina glädtigare dagar,

[1] I *Svenska Biet* 1841 (n:o 225 o. 227) förekommer en anonym öfvers. af »Mazeppa» conto 9—13.

[2] Jfr Östergren: *Vitalis, hans lif och diktning* (1869) s. 74—76, där Byron och Vitalis jämföras. — Weddingen i sin *Lord Byron's Einfluss auf die europäischen Litteraturen der Neuzeit,* som för Sveriges vidkommande lämnar ytterst få upplysningar, säger helt kort: »Von Byronschem Weltschmerz erfüllt sind die Gedichte Vitalis», lämnande därhän, huruvida påverkan föreligger eller ej. — Hur vanskligt är det också ej att afgöra dylika frågor! Om Leopold skrifvit »Den sköna bedjerskan» tre decennier senare än han gjorde, hvem kunde då ej svurit på, att detta stycke haft »Don Juan» till förebild?

att den Byronska dysterheten var honom motbjudande, men i de mörka stunderna — och af dem hade han ju många nog — kände han sig desto starkare dragen till världsföraktaren framför andra.

I "Axel" (1822) är Byrons inflytande mest påtagligt, beroende på att det här hufvudsakligen är af yttre natur. "Axel" är en afläggare af de Byronska romanserna och har dessas lösliga komposition och fria, stundom vårdslösa stil. Men det finns också betydande olikheter. Själfva ämnet är i "Axel" mer sentimentalt än egentligen dystert och saknar alldeles både den ryslighet och det pikanteri, som utgöra två ganska nödvändiga ingredienser till en Byronsk romans. Likaledes äro karaktärerna — till den grad man kan tala om sådana — olika; Byrons figurer mörka, med ett hemlighetsfullt förflutet, jagade kring af svårmod och självskval, trotsiga och cyniska, men samtidigt mäktiga af de mildaste känslor; Tegnérs hjälte en mer hvardaglig och mindre komplicerad typ: krigaren, som lefver och dör för sin ära och sin kärlek. Maria, fast ett "österns barn", är också rätt blek i jämförelse med Byrons på en gång stolta och ömma kvinnoskepnader. Den heroiska anstrykning, skalden gifvit henne, gör det i alla fall troligt, att hon närmast är anlagd efter Teresa, Gulnare m. fl. — Därjämte är "Axel" mera episkt och mindre lyriskt lagd än de Byronska romanserna och äger icke dessas kraft och våldsamhet i diktionen: den brännande lidelse, som Byron inlägger i allt han skapar, är tämligen afdämpad hos Tegnér. Ej heller förfaller den förre, som dock anslår toner af största vekhet, till den gråtmildhet, som ej kan frånkännas den senares "Axel".

Tydliga lån från Byron finna vi i "Axel" på flera ställen, Främst lofsången till kärleken:

O kärlek! jords och himmels under!
Du salighetens andedräkt!
Gudomlighetens friska fläkt
I lifvets kvalmuppfyllda lunder!
Du hjärta i naturens bröst,
Du människors och Gudars tröst!
— — — — — — — — — —
— — — ett bleknadt minne

Af skönare, af bättre dar,

— — — — — — — —

Då var hon rik som bildningsgåfvan,
Och hennes språk var blott en bön,
Och hennes broder var hvar skön,
Hvar vingad himlason därofvan.
Men ack, hon föll hit ner, och se'n
Är hennes kärlek icke ren.

Det är en omdiktning af följande passus i "The Giaour":

Yes, Love indeed is light from Heaven;
A spark of that immortal fire
With angels shared, from Allah given,
To lift from earth our low desire.
Devotion wafts the mind above,
But Heaven itself descends in love;
A feeling from the Goodhead caught,
To wean from self each sordid thought;
A Ray of him who form'd the whole,
A Glory circling round the soul!
I grant my love imperfect, all
That mortals by the name miscall;

Längre fram i "Axel" finna vi följande målning af de fallna på slagfältet:

De ligga parvis, man vid man,
Hur hårdt omfamna de hvarann!
Vill du ett trofast famntag skåda,
Se ej på kärlekens, där båda
Omarma ömt hvarann och le:
Gå på ett slagfält hän och se,
Hur hatet under dödens smärta
Sin ovän trycker till sitt hjärta.
Ack! kärlekens och glädjens rus
De flykta som en vårvinds sus,
Men hatet, sorgerna och nöden
De äro trogna uti döden.

Detta återgår på "The Giaour".

Ah! fondly youthful hearts can press,
To seize and share the dear caress.
But Love itself could never pant
For all that Beauty sighs to grant
With half the fervour Hate bestows
Upon the last embrace of foes,
When grappling in the fight they fold
Those arms that ne'er shall lose their hold:
Friends meet to part; Love laughs at faith,
True foes, once met, are joined till death!

Marias ord om kvinnans ställning till mannen:

Hur lycklig likväl mannen är!
Den starke ingen boja bär,
Han hör från början till de fria,
Och farans tjusning, ärans glans
Och jord och himmel äro hans.
Men kvinnans öde det är gifvet
Till mannens bihang genom lifvet,
Förbindningen uppå hans sår,
Förgäten sedan de grott samman,

innehålla samma grundtanke som Julias ord i "Don Juan" (I: 194):

Man's love is of man's life a thing apart,
'Tis woman's whole existence; man may range
The court, the camp, church, the vessel and the mart,
Sword, gown, gain, glory, offer in exchange
Pride, fame, ambition, to fill up his heart,
And few there are whom these can not estrange;
Men have all these resources, we but one,
To love again, and be again undone.[1]

Vid jämförelse mellan de båda skaldernas uttryckssätt märker man, att Tegnér mindre lider af 1700-tals-poesins tyngd och abstraktion.

Äfven från "Mazeppa" finnes ett tydligt lån, nämligen Marias skildring af stäpphästarnas fria lif. Hos Byron (Mazeppa, strof 17) är denna målning mer utförd och äfven mästerligare gjord. — En viss likhet äga också de scener i "Axel" och "Mazeppa", där å ena sidan den sårade Axel vårdas af Maria, å den andra Mazeppa

[1] Detta lån är påvisadt i Ahnfelts *Verldslitteraturens historia* II, s. 168.

omhändertages af stäppflickan (strof 19). En liknande scen förekommer dessutom i "The Corsair" (II: 12). Måhända kan också Kaled, som åtföljer Lara, och som i själfva verket är den från "The Corsair" välbekanta Gulnare, sammanställas med Maria, som i förklädnad uppsöker Axel. Dylikt kan ju ej med bestämdhet afgöras och betyder för öfrigt föga.

Utom nämnda direkta lån från Byron finnas i "Axel" åtskilliga andra ställen, som äga typisk Byronsk karaktär. Målningen af slagfältet är nog en reminiscens från några af de Byronska poemen (Siege of Corinth o. a.).

Ett mättadt rofdjur lik låg ren
Den slaktning still och sof på fältet o. s. v.

Byronska bilder som denna finner man litet hvarstädes, t. ex.

Med hotfull blick, med bleka kinder
Hon [eden] lägger stum sin kalla hand
Emellan våra bröst i brand.

Om ed och plikt talar visserligen Byron aldrig, men bilden kan ej härstamma från någon annan än honom. Ytterligare kan nämnas skildringen af vansinnet[1] och andra detaljer. De mer idylliska naturmålningarna påminna närmast om Schiller men också om vissa partier hos Byron (t. ex. början af "Parisina"). Men äfven Byron är här påverkad af Schiller.[2]

I en recension af "Fritiofs saga" uppdrager Stockholms-Posten en parallell mellan Byron och Tegnér (1825, n:o 122): "Herr Tegnérs sångmö har ett tydligt syskontycke med Lord Byrons — — — Bådas alster äro de ofulländade skapelserna af en gigantisk natur, hos den ena mera fantastiska till tanken, hos den andra till formen; fulländningen fattas, ej af bristande förmåga, men af den oroliga,

[1] Hammarsköld påpekar i ett bref till en vän några lån från Schiller, Wieland, Mme de Staël m. fl. men har tydligen icke förstått Byrons inflytande. Han säger emellertid om skildringen af vanvettet, att »detta på hvarje rent sinne måste göra en alldeles upprörande, i högsta grad vidrig verkan». Har man inte här ett nytt bevis på nyromantikernas motvilja för Byronismen?

[2] I Tegnérs nästa större poem, »Gerda», finnes också en och annan stilistisk Byronreminiscens.

aldrig hvilande driften, som twingar den att oupphörligt alstra nya werk, utan att lämna dem tid, att wid de redan födda lägga sista handen. Fri sväfwar deras inbillningskraft i diktens rymd — — — Deruti äro de likwäl wäsentligen olika, att medan den Tegnérska sångmön liknar en ung örn, som stark och djerf bryter sig genom molnen, ännu obeslutsam, hwart den skall styra sin flygt, eller hwar den skall bygga sitt bo, är den Byronska en Peri, ryckt från jorden och dess fröjder — — — etc.“

Jämförelsen är väl allmänt hållen: dessa saker skulle lika bra passa in på många andra skalder. Hvad nu särskildt “Fritiofs saga“ beträffar, äger den knappast någon frändskap med Byrons poesi.[1] Den tungsinta stämning, som onekligen ligger öfver många af dess partier, kan icke kallas Byronsk. Och Fritiof är långt ifrån att vara en af dessa stereotypa, halft overkliga hjältar, som förbli sig lika från början till slut, sådana som Konrad och Lara, utan han är en man, hvars karaktär utvecklas, fördjupas och förädlas under de strider och lidanden han har att genomgå. En sådan karaktärsutveckling, som Tegnér ger i “Fritiofs saga“, skulle icke Byron varit mäktig att framställa. — Byrons egenartade uttryckssätt återfinner man i en och annan detalj i t. ex. “Afskedet“ och “Fritiofs återkomst“.

Tegnérs personliga uppfattning af lord Byron framgår af åtskilliga yttranden. Till en början hyser han en viss motvilja för Byrons poesi. 1820 finner han denne vara “en poetisk Napoleon“, som han alltid föreställer sig under bilden af en “fallen ängel“. Den dystra karaktären af Byrons poesi anser han ingalunda poetisk, ty den rätta poesin måste upplösa alla dissonanser. Däremot vore Byrons verskonst och energiska framställningssätt värda all uppmärksamhet. 1822 fäller han i ett bref till Martina v. Schwerin ett liknande omdöme om den brittiske skalden, hvars “Cain“ han

[1] Jag har särskildt sett uppgifvas, att »Afskedet» skulle vara påverkadt af Childe Harolds Farväl till England, men detta påstående har ej fog för sig. Vedel (*Svensk Romantik*, s. 391) säger mer försiktigt: »Fritiofs Farvel, daa han gaar i Landflygtighed, er beslægtet i Tone med Childe Harolds 'Farvel'.» Detta må vara sant, men behöfva därför de båda dikterna stå i något förhållande till hvarandra?

nyss läst och kallar "en djäfvulens theodicé". Byron blir honom mer och mer vidrig, "ty", upprepar han ånyo, "det rent af infernaliska är, bland annat, äfven opoetiskt". 1825 (i bref till Brinkman af d. 30 juni) finner han Stockholms-Postens ofvan omtalade jämförelse mellan honom och Byron alldeles obefogad. Blygsamt säger han, att först och främst vore Byron om ej en stor poet, åtminstone en stor genius, hvilket Tegnér aldrig vore nog förmäten att tro om sig själf. "Dessutom", tillägger han, "hvad likhet kan där utletas mellan hans demoniska natur och min mänskliga, mellan hans dystra världsåsikt och min glada, kanske något lättsinniga, mellan hans blå svafvellågor och mina sprakande fyrverkerisolar?" Men, som Warburg anmärker, samma år skref Tegnér "Mjältsjukan", som just icke röjer någon glad sinnesförfattning. Tvärtom ådagalägger den den starkaste, bittraste pessimism och är ett utslag af skaldens vid denna tid sjukligt dystra lynne, som hotade att alldeles förmörkas. Med Byron och dennes så ofta framträdande lidelsefulla förakt för världen måste Tegnér då känna sig äga en viss frändskap, och något senare (1 dec.) samma år skrifver han också till Martina v. Schwerin: "Jag börjar i sanning att förstå och värdera Byron mer än förr. Ett visst förakt för det tvåbenta hundsläkte, som kallas *människor*, är hvarken så omänskligt eller så opoetiskt, som jag fordom tänkt." Ej underligt, om i den sinnesstämning, hvari Tegnér nu befann sig, de Byronska tonerna skulle klinga fram af sig själfva. De slå oss till mötes i "Mjältsjukan":

Då steg en mjältsjuk svartalf upp, och plötsligt
Bet sig den svarte vid mitt hjärta fast;
Och se, på en gång allt blef tomt och ödsligt,
Och sol och stjärnor mörknade i hast.
I strof 4: Du himlabarn! hos dig det enda sanna
Är Kainsmärket, inbrändt på din panna.[1]

[1] En gång förr (1814—15) hade Tegnér haft ett anfall af sin sinnessjukdom, och äfven då låter han sin pessimism tala — det är i dikter som »Nyåret 1816» och grafsången öfver brodern Elof. Vid den tiden kände väl Tegnér icke till Byron, hvarför det ej kan bli tal om influens. Däremot är det tämligen säkert, att Byronstudiet väsentligt ökat Tegnérs pessimism vid den tidpunkt, då »Mjältsjukan» diktades. — Direkt inflytande från Byron torde vara

I en del "strögods" — jag vet ej från hvilka år — har Tegnér ytterligare uttalanden om Byron. En gång klandrar han dennes oförmåga att finna växling i vare sig karaktärer eller situationer. "Men", säger han, "hans styrka ligger i framställningen och utmålningen, som är verkligen poetisk och full af energi." Warburg anmärker träffande: "Månne Tegnér ej här fällt ett omdöme öfver sig själf?"[1] — En annan gång kommer samma kritik öfver Byrons dramer. — Den omdebatterade "Don Juan" finner Tegnér vara Byrons mästerverk: "Helveteshettan i den sinnliga kärlekens missbruk är här stegrad till den varmaste och rikaste poesi. Det är ett dumt påstående, att den sinnliga kärleken och den sinnliga njutningen i allmänhet ej skulle kunna behandlas poetiskt." — I tillägnan till en af sina sista dikter, "Kronbruden", (1841) visar Tegnér, att han verkligt uppskattar "store Byron", som framhålles som en af de äkta skalder, som gjutit sin egen själ i sin dikt.

Det kunde vara intressant att veta, hvad den tredje litteräre stormannen från denna tid vid Tegnérs och Atterboms sida, Geijer, tänkte om Byron. Hans uttalanden äro ytterst få och vanligen rent objektiva: de båda skalderna hade ju så olika naturer. Hvad som hos Byron — liksom hos alla de engelska skalderna — tilltalar Geijer, är hans sinne för verkligheten (bref till Beskow 1826). I sina föreläsningar öfver "Människans historia" nämner han ett par gånger Byron såsom en af dem, som bröto sig ut ur det romantiska lyckoidealet, och han säger, att han anser dessas uppfattning sann. Det är således hufvudsakligen realisten Byron, som han här ger sitt erkännande. Det finns också af Geijers hand en liten julklappsvers "med ett poem af Lord Byron till U**" (år 1833), som med sin innehållsrika karakteristik kan förtjäna citeras oafkortad:

---

svårt att påvisa i Tegnérs öfriga diktning. Några lån torde ej förekomma annorstädes än i »Axel».

[1] Warburg framhåller som en annan likhet mellan Byron och Tegnér, att båda stå fientliga mot tidens romantiska rörelser (lakister, fosforister) och hylla den klassiska smaken (Pope, Leopold). Emellertid kan det icke förnekas, att Byron, sina egna försäkringar till trots, är till en god del romantiker. — Som en olikhet framhäfver W., att Tegnér aldrig koketterar med sin världssmärta som Byron stundom gör.

Skald ur djupet han är; dock spegla sig äfven i djupet
Himmelens eviga prakt, stjernornas strålande här.
Blicka där in! Doft sorlar ock vågens suck emot stranden.
Natt är: — ett människobröst slår dig till mötes i gråt.

* *
*

Frihetshjälten Byron har tjusat mänskligheten dels i egenskap af frihetsentusiast i allmänhet, dels särskildt som grekvän. Filhellenismen slog lifligt an äfven hos oss, såsom vi förut sett, och dess främste målsman blef här hyllad i toner från mer än en lyra. Atterbom börjar ju raden af skalder, som tolka förtjusningen öfver Greklands frihet och Lord Byrons hjältemodiga uppträdande. I Hebe 1831 finna vi Carl August Nicander skildra "Lord Byron på Delphis ruiner". Här framställes hjälten-diktaren sittande på en störtad kolonn af Apollos tempel. Han vill väcka de förvekligade grekerna upp ur deras förnedring och ställer framför dem såsom manande exempel deras stolta och fria fäder:

I hjältars antipoder, nye Greker!
Jag vill förtälja eder, hvad I *voren,*
Jag vill förtälja eder, hvad I *ären.*

Han tror dock på en ljusare framtid och profeterar om den nya dag, som skall uppgå öfver Hellas, då dess söner slagit sina förtryckare och åter kunna kalla sig frie hellener. Själf vill han:

Strida än för Greklands ära,
Än några friska lagerkvistar skära,
Och kyssa äran, som parnassens vind,
Förälskad, kysser purpurblommans kind.

Stycket är väl utfördt. Bruzelius' Correspondenten kallar det t. o. m. ett "mästerstycke, som på en gång uttrycker både den målade och den målande skaldens skaplynnen". Egendomligt är emellertid, att Nicander i en hyllningsdikt, som ju denna skall vara, låter hjälten kämpa lika mycket för att vinna egen ära som för Greklands frihet.

I samlingen "Pantheon", där Nicander gifvit Byron plats vid sidan af Shakespeare, Schiller och andra, hyllas frihetshjälten

ånyo, likaså i "Basreliefer på Lord Byrons urna". I det sista stycket berör Nicander också *skalden* Byron, som han söker karakterisera:

Din Lyra klang ej blott; hon brann i lågor,
Som Du i eld hon lefde och hon dog.
— — — — — — — — — — — — —
Som Orpheus här Du kunde världen tjusa,
Men ock en värld förstena som Medusa.
— — — — — — — — — — — — —
För dina händer ljöd Naturens lyra
Så högt och varmt som ynglingshjertat slår.

Dessa allmänna fraser vittna icke om något djupare inträngande i skaldens natur, och man kan förresten undra, om Nicander någonsin kunnat ha en rätt förståelse för Byron.

Från Byron har Nicander öfversatt "Tassos klagan", en dikt, hvari Byron låter sin hjälte hålla en ganska utdragen lamentation öfver sina många olyckor. Den onödiga bredden är naturligtvis tyngande äfven i öfversättningen, men som konstverk står denna med den Nicanderska versens hela förfining öfver originalet. "Rhenfarten" är likaså en tämligen fri, förbättrande öfversättning af 5 strofer ur "Childe Harold" (Canto III: 48—51, 58).[1]

Jag finner endast få af Nicanders dikter äga någon frändskap med Byron: mest "Pesten och döden", som med sin förbannelse öfver världen står ganska ensam i skaldens produktion.

Hurra, hurra för den väldiga Döden,
— — — — — — — — — — — — —
Gif dåren ett svärd och en nyckel åt fången!
Hurra! må hela vår jord bli förgången!

[1] *Kometen* påstod, att Nicanders år 1826 af Akademien prisbelönade skaldestycke »Tassos död» skulle vara ett plagiat efter Bryon, som skulle gifvit utkastet till detta styckes början (Kometen n:o 47, 1827). Nicander ber (i Journalen n:o 144) recensenten närmare uppgifva, hvad hans dikt hade gemensamt med Byrons Tassopoem. Kometen svarar, att »grunddragen, d. w. s. hufwudsakliga ämnena för behandlingen, till början af stycket, till Tassosklagan, förekomma hos Lord Byron och i Mennechets efter honom sjungna Lamentation de Tasse». Ett par detaljer i början af »Tassos död» påminna om Byron, men att därför framkasta beskyllning för plagiat kan endast härröra från ren kitslighet.

Som synes, går också Tegnérs "Nyåret 1816" igen. — "Beatrice Cenci" (i "Hesperider") är ett fragment af en romans, i hvilken målningen af Francesco och hans kärlek till sin dotter Beatrice är gjord i rent Byronska färger. — "Afsked till Italien" har nog Nicander nedskrifvit med Byrons fjärde Childe Harold-sång ringande i sina öron, hvarpå också en och annan detalj tyder. De båda skalderna ha behärskats af en ganska likartad stämning, men Nicanders vers flyter som alltid lättare och böjer sig smidigare efter tankarnas växlingar.[1] — Något betydande Byron-inflytande kan, som synes, ej spåras hos Nicander.

Lord Byrons strid och död i Grekland ger ännu många andra anledning till patetiska hyllningskväden. Så Frkn R***:s (K. K. A. Strussenfelt) "Pilgrimen vid Missolonghi" (1826) en delvis rätt stämningsfull lofsång till de grekiska heroerna Bozzaris och Byron, hvilka "på purpurmoln" sänka sig ned mot den till den heliga grafven i Missolonghi vallfärdande och mana honom att följa deras exempel "för ljus och frihet allt att våga".[2] — "Lord Byron" är skrifven i samma anda men är ett mindre lyckligt poem.

Johan Nybom har också bidragit med en Byron-hyllning, som når höjdpunkten af entusiasm. Denne skald har ofta räknats till "Frihetens sångarätt", fast med orätt. Lättrörd och mottaglig för intryck af hvad slag de vara månde, påverkades han också af tidens frihetsidéer, men hans frihetskväden äro uteslutande ett frasrikt romantiserande, ingifvet af stundens stämning; och lika flyktig som denna är, lika litet allvarligt äro de menade. Nybom var i lefvande lifvet den lojalaste undersåte i världen. Han förhärligade därför Byron, icke så mycket för hans radikalism, som de verkliga frihetsskalderna skulle ha gjort, som därför att han offrat lifvet för Hellas' sak. Det sker i det 1838 utkomna skaldestycket "Byron i Grekland". Hellas är sänkt i förtviflan: trots det att "hvarenda här består af Leonider", är dess kamp för friheten hopplös. Men när

[1] »Don Juan» är kanske den litterära förebilden till fragmentet »En klosterbroders äfventyr», som äger ett stänk af moquerie, fast beskedligare än hos Byron.

[2] Märkvärdt är, att hos fröken Strussenfelt finnas antydningar till politisk frihetspoesi (»Franska revolutionen 1830», »Canning» o. a.).

nöden är störst, är hjälpen som närmast, och hjälpen är Gud och Byron:

Gud hjälper: Byron flyger öfver hafven
Med diktens harpa och med segrens glafven.

Det är en fullkomlig apoteos öfver Byron. Han är i besittning af en ädelhet och upphöjdhet utan gräns, och hans herravälde öfver grekerna är också oinskränkt. Det missnöje, som spörjes inom sulioternas läger, när de skola draga i strid, kväfves på ett ögonblick genom några dundrande ord från Byrons läppar och en "straffets åskeld" ur hans öga. Midt i sitt strafftal, just då de upproriska falla till fota, förkrossade af mästarens ljungande tal, gripes skalden af en blodstörtning, som väcker allmän förfäran. Men nej! han kvicknar åter till. Och Hellas jublar:

Byron lefver! — Fienden är slagen!

I tredje sången föras vi till Byrons dödsläger — blodstörtningen visade sig farligare än först trotts — och där låter Nybom sin hjälte efter kändt recept repetera sina lefnadsöden. Och hans sista ord antecknas till att minnas i all sin originalitet:

'Farväl, farväl!' — Så hette sista ordet,
Som från ett brustet skaldehjärta gick.

Den lättrörde Nybom hyste också det djupaste medlidande med Byrons dystra, förbrända natur, och det inspirerar honom till följande själsanalys:

Så i hans själs Miltoniskt dystra Eden
Bland minnets skuggor diktens stjärna satt
Och silfverblek såg ned i kratern af hans hjärta
Ur mörka skyar af oändlig smärta.

Som man kan se redan af detta prof, söker Nybom också imitera Byrons stil. Han excellerar i bilder à la Byron, som stundom blifva rent barocka. Emellan de hemskare partierna stickas så in gråtmilda utgjutelser.

Härmed ha vi från lofsångerna öfver filhellenen Byron kommit öfver till den talrika mängd af dikter, där intresset för Byrons romantiska lif och lefverne i öfrigt tager sig uttryck. Vi ha sett, hur flitigt hans lif och diktning kommenterades i den svenska pressen — ännu Freja 1837 innehåller en mängd anekdoter om honom. Särskildt kände man, som Nybom, det starkaste medlidande med detta sargade, olyckliga människohjärta, och ett af skalderna omtyckt motiv är därför att framställa Byron i lämplig, helst grekisk, miljö och låta honom hålla en monolog öfver sitt lifs sorg och elände. I Carl August Adlersparres 1836 af Akademien prisbelönta "Byrons monolog" placeras hjälten — liksom hos Nicander — bland ett antikt tempels pittoreska ruiner. Han klagar öfver sitt sinnes disharmoni, öfver den ständiga slitningen mellan de goda och onda makterna inom honom. Han känner sig dock lugn i det medvetandet, att han alltid sträfvat att göra det rätta och att "gå framåt uti kraft och vishet och sig förädla", och han tillägger nästan med ett dygdemönsters öfverseende nedlåtenhet: "Och den, som ej tänkt så, jag rörd beklagar"(!) — Orättvist har han blifvit bedömd:

Läs mina skrifter, stränga eftervärld,
Och döm mig sedan; ty af detta domslut
Skall Byrons värde klarna mer och mer,

och han fäller de självsäkra orden:

Och om I forsken mera djupt och ädelt,
I skolen finna, hvad jag eftersökt,
Och att jag kämpat för det sköna, sanna,
I tankens verld förblef jag obesegrad.
Och mörkret svor mitt fall — men Byron stod!

Det är en entusiastisk och högstämd apologi för Byron, som Adlersparre ger. Men nog får den ädle lorden väl starkt tycke af en stackars förföljd oskuld, och nog kan det med skäl ifrågasättas, om han någonsin tänkt alla de vackra tankar, som den välvillige diktaren lägger i hans mun.

Byron på dödslägret är ju en mycket tacksam och tårepressande situation, hvarvid en ömsom dämonisk, ömsom sentimental lifsbekännelse kan göra stark effekt. Nyboms användning af motivet är omtalad. I Mellins kalender Vinterblommor 1836 har K. A. af Kullberg begagnat detsamma och åstadkommit "Den döende Byron till Julia", och i Freja n:o 17 samma år återfinner man samma dikt i utvidgad form. Här ljuder veklagan öfver "lönmördad samwetsfrid" och "döda fröjders bleka minnesvårdar". Litet sentimental är Byron som vanligt; det måste han vara för att riktigt falla tiden i smaken.

Assar Lindeblad har i "Byron och Marianne" gifvit en scen mellan Byron och Mary Ann Chaworth, hans första och kanske största kärlek. Han är led vid världen och önskar han kunde "med tankens blixt förstöra jord och himmel", men hon ingifver honom mod och förtröstan genom sin hängifna kärlek och sina löften att trofast stå honom bi. Det är en verkligt vacker liten dikt, där kontrasten mellan Byrons dysterhet och Mariannes hoppfullhet får utmärkt relief.

Slutligen är att märka C. J. Lénströms "Lord Byron och den sköna Romagneserskan",[1] skildrande Byrons och Teresa Guicciolis första möte. Den lilla dikten är hållen i en uppsluppen ton; Byron är tagen från sin glädtiga, sorglösa sida och har — till sin stora fördel — för en gångs skull fått lägga af de romaneska maneren för att helt uppgå i ett chevalereskt prisande af "Romagnas blomma". Stycket förefaller vara nedskrifvet i hast: både form och innehåll kunde behöft grundligare utarbetning.

Romansen, sådan den utbildades af Byron, blef också omhuldad hos oss. Vi ha sett Tegnérs försök på området och skola nu kasta en blick på andra af samma slag. De äro alla ganska misslyckade: det finns knappast något ens medelmåttigt prof på diktarten. Byronimitationen är nämligen alltför påtaglig och alltför okritisk, hvarför intrycket blir öfvervägande parodiskt. Hos Byron bero framställ-

[1] I *Lyriska förstlingar* 1834. En not upplyser »Ur Byron, en diktkrans», hvilket tyder på att Lénström skrifvit flera dikter i samma stil, ehuru de ej blifvit tryckta.

ningens starka öfverdrifter på hans ytterliga känslighet och giganska fantasi, men våra beskedliga svenska efterbildare äro så godt som i afsaknad af dessa båda nödvändiga förutsättningar för att det patetiska skall verka sublimt och icke löjligt. — Ämnena äro i regel utvalda med mindre raffinemang än hos Byron, och ett grand sentimentalitet och moraliserande vidlåder ofta de svenska romanserna i motsats till dennes.

C. F. Ridderstads "Wildheim" (1833) är den mest Byroniserande af dessa romanser.[1] Borgherren Wildheim öfverraskar sin hustru Mathilda i armarna på en annan man,[2] som han besinningslöst sticker ned i den tro, att det är hennes älskare. För sent upptäcker han, att den, som ligger utsträckt för hans fot

Med kind så kall som drifvans is
Och barm med bortdödt paradis (!)

är Mathildas fader. Men en olycka kommer ju sällan ensam: äfven Mathilda dör — af brustet hjärta, förmodligen. Det ofrivilliga mordet på dessa hans kära tynger ännu på gamla dagar Wildheims sinne; han har slutit sig inne i sin ensliga borg, där han vandrar kring som "en vålnad af sitt eget qval" och "i natten sjelf en värre natt" med tankar så hemska, att ord ej mäkta återgifva dem. Denna oförmåga att gifva uttryck åt sina tankar är det värsta af allt:

— dör ditt ord för hvad du tänker,
— — — — — — — — — —
Då sitter du allre'n vid randen
Utaf en afgrund, utan hopp,
Och fryser hän till döds i anden
På samma gång du brinner opp.

[1] Assar Lindeblads romans »Cylinda» (1824) har mer af Tegnér, hvars »Axel» gör sig rent obehagligt påmind, än af Byron. Den senares bildval återfinner man emellanåt, och det får kanske tillskrifvas hans inflytande, att handlingen i »Cylinda» är förlagd till Grekland.

[2] Detta försätter honom i följande sinnestillstånd:

Ett Etna i hvar ådra brände;
Och en Vulkan var hvarje tum,
Utaf mitt väsens tid och rum.

Hans brott har varit ofrivilligt, men han undgår ändå ej sitt straff. Han dödas i en strid, och hans baneman är — hvilket ingen af dessa båda vet — hans egen son. När denne får vetskap om hvem han bragt om lifvet, känner han,

— — — som om en iskall arm
Gjort inbrott i hans egen barm,
Och stulit bort dess friska hjärta,

och efter en längre monolog störtar han sig på sitt svärd. Byronromanen slutar således som en antik ödestragedi. — Tydligen är det närmast "The Giaour", som inspirerat denna Ridderstads dikt, där vi återfinna många svårtydda Byronska tankar, klädda i en lika svårutredd form.

C. A. Adlersparre, den förut omtalade Byronentusiasten, har också gjort en romans, "Hugo" (1831), hvilken till och med prisbelönades af Akademien. Det är en inkrånglad historia med borgherren Hugo som hufvudperson. Denne har i sin ungdom slagit ihjäl en riddare och med våld gjort hans maka till sin borgfru. Straffet når honom sent omsider. Just när han står i begrepp att gifta bort sin dotter Anida, upptäckes det, att hennes brudgum är hans egen son. — I denna romans har författaren blandat spökballad, Tegnérism och Byronism om hvartannat, och man kan lätt tänka sig, hurudant resultatet måste bli. Spökballaden går igen bl. a. i gamla Gunhilds häxlika uppträdande, och teckningen af den "tjusande Anida", "en själ af toner och af helgonstrålar" är ett vackert prof på efter-Tegnérsk sliskighet. Hugo själf är en mycket tacksam Byronsk figur, och man märker den goda viljan att göra honom riktigt dämonisk:

Tviflets stormar, brottsliga passioner
Hade krossat alla dygdens throner
Inom hjertat, der en afgrund låg,
I hvars spegel han sin lefnad såg.

Också formen är rätt bristfällig. Versmåttet är olämpligt: trokéerna verka i längden tröttande.

Året efter det Nybom utgifvit "Byron i Grekland", var han färdig med "Sista natten i Alhambra" (1839), en versberättelse i 4 sånger. Den är besläktad med Byrons romanser, hvars figurer i någon mån stått modell till Nyboms Boabdil och Zuleima. Styckets förtjänster äro en skicklig komposition och språkets ovanligt smekande välljud. Men Byron-manéret går igen äfven här. Några exempel: Hatet liknas vid

En ängel, som ett mord begår
I själfva himlen af sitt eget hjärta
Och vandrar sedan ut förtärd af afund
Och gläds att offra andra åt sig själf

Om ett kvinnolik, som Boabdil sett i drömmen, säges:

Och genom hennes läppars blåa port
En eldgul hydra ringlade sig fram,
Kanske det var den blyga jungfrusjälen
Och, listigt plirande ur svartgrå ögon
Hon bet sig in så djupt uti mitt hjärta
Och aflade där inne tusen andra,
Som drucko snålt af blodets purpurströmmar

o. s. v. Här ha vi också en reminiscens från "Mjältsjukan".

E. W. Ruda har skrifvit en romansartad dikt, "Hugo",[1] som emellertid är mer vemodig än Byronskt hemsk och vild. Här behandlas det gamla temat om riddaren, som dragit på krigståg till fjärran land och återkommer just på den dag, då hans älskade skall förenas med en annan. Atterbom förklarar, att "Hugo" är ett förträffligt poem, hvari vi dock ej helt kunna instämma på grund af de talrika Tegnérismerna. Någon gång, fast mera sällan, gör sig också Byron påmint.[2] —

[1] I Psyke 1830.

[2] Ruda var en harmonisk natur, som blott någon enstaka gång lägger i dagen pessimism och bitterhet. Icke desto mindre var Byron en af de skalder han mest beundrade. Som bevis på hans intresse för denne kan anföras hans öfversättning af Brydges' »Opartisk skildring af lord Byron, såsom skald och menniska» (1831), försvenskningen af en Byronsk dryckessång samt ett epigram öfver denne (Hebe 1831) med följande entusiastiska slutkläm:

Lyriska skaldernas kung var du och är och förblir.

Något inflytande på Rudas diktning — »Hugo» undantagen — har Byron

Runeberg har, såsom Söderhjelm påpekat,[1] under sin andra period gjort ett försök till en romans i Byrons stil. Det är ett i hans "Efterlämnade skrifter" intaget "Fragment af en romans" från omkring år 1833. De 3 à 4 sidor, som fragmentet omfattar, ge ett utkast till en välkänd Byronsk typ: den utlefvade, svårmodige ädlingen:

Hans blick var dyster och hans panna mulen,
Hans kinders blod, af nöjets kyssar stulen,
Blott lämnat mörker och förvissning kvar.
Och mörkare ännu hans hjärta var.

Han har emellertid en dag fått se en ung, ren flicka, som ej kan gå ur hans tankar. Och så — få vi inte veta mer. Ett annat lösryckt blad antyder, att en komplott är i görningen. Där uppträder också en egendomligare vandrare:

Hans dräkt var nattens, hotande och rik,
Hans mantel, stormens sky i mörker lik. —

Det är beklagligt, att dessa brottstycken äro de enda vi känna af romansen, ty det hade varit intressant att se, hvad en stor skald kunnat åstadkomma i denna genre.[2]

I Runebergs "Fragment af en större dikt"[3] möta vi en ny Manfred, som genomforskat och genomnjutit allt, som äger "makt, storhet, högt förstånd, en värld för sina fötter", men som endast känner förakt

För hvad den [världen] gett och ger och gifva kan
Och hvad han äger själf och själf kan taga».

knappast utöfvat. Dock torde Rudas »Themistokles landsflykt» (Hebe 1831) — den grekiske flyktingens avskedsord till sitt fädernesland, då han från skeppsdäcket ser dess strand draga sig alltmer i fjärran — vara komponerad efter Child Harolds Farväl till England.

[1] Werner Söderhjelm: *Johan Ludvig Runeberg* I: 338.

[2] Tegnérs »Axel» kan, som redan framhållits, icke betraktas som typisk. Hvad Runebergs romantiska epos »Nadeschda» (1841) beträffar, torde den vara föga påverkad af Byron. Jfr Söderhjelm, som framhäfver olikheterna i de båda skaldernas temperament och berättelsekonst (a. a. II: 142).

[3] Från samma period. Jfr Söderhjelm, I: 338.

Ty i all sin mäktighet saknar han, hvad hvarje litet barn äger: frid.[1]

Visar Runeberg i sin Byronimitation en konstnärlig måttfullhet, kan man tyvärr icke fälla samma omdöme om tidens öfriga talrika Byroniserande versmakare. — Byron-manéret har under början af 1830-talet blifvit en fullständig epidemi. Slår man upp kalendrar som Psyke 1830—31 eller Hebe 1831, finner man ett otal poetiska alster. där världssmärta, världsförakt, förtärande lidelse och ursinnigt trots samfälldt tala sitt vildaste språk. Arma släkte, om denna utvalda samling af ord skulle vara ett adekvat uttryck för verkliga känslor! Det behöfva vi nu knappast befara. En och annan gång äro väl de häftiga utbrotten framsprungna ur ett dystert, oroligt och olyckligt sinne, men i regel sakna de stora orden hvarje spår till djupare innebörd. Om någon tilläfventyrs ägde en portion svårmod, omhuldades det med all omsorg och jagades upp till en onaturlig höjd; och de ögonblick, då man öfversatte sina stormande känslor i ord, trodde man sig kanske verkligen vara så osalig som det lät.

Denna Byronimitation framkallade opposition från den sunda Rydqvistska tidningen Heimdall. I en recension[2] af "Gerda, en poetisk och litterär skrift af J. G. i B-u" — till hvilken bok jag senare skall återkomma — säger anmälaren:

"Några af våra nyaste poeter synas ha kommit till den villfarelsen, att man liknade Byron, om man liksom dissekerade samvetet, lät förtviflan, hån och verldsförakt omvexla med passion, kärlek, svårmod. Man diktar sig olyckor, bespottar verlden och tillvarelsen, har vämjelse vid människorna, och vaggar sig yr på vågorna af en tillskapad lidelse. Detta tror man vara kraft, eld, storhet. Brottet, derföre att det inrymmer en massa af skuggor, tror man vara sublimare än dygden; anser det, blott sådant, för poetiskt, och tar det derföre till ett thema, som man på tusen vis

---

[1] Runeberg hyste starkt intresse för Byrons poesi. Han skall t. o. m. hafva ställt dennes »Manfred» högre än Goethes »Faust» (jfr Söderhjelm, I: 276).

[2] Heimdall 1832, n:o 36.

varierar. Vi skulle någon gång ansett denna mörka och sjukliga verldsåsigt för ett uttryck af en särskild själsorganism eller egna genomlefvade öden, derest vi icke så ofta hos olika subjekter återfunnit allt detta i ungefär samma skapnad. Det är ingenting annat än ett antaget manér, ett mode, så väl som Bolivarspolisonger och Paganini-käppar.«[1]

Vi skola nu litet närmare skärskåda dessa författare. Ett par gånger förut ha vi nämnt Assar Lindeblads namn. Denne skalds idoler voro Tegnér och Byron, Tegnér anbefaller i ett bref (1830) den unge Lindeblad att studera Byron, af hvilken han ansåg en ung skald hade mycket att lära. Lindeblads följande år af Akademien prisbelönta monologiserande dikt »Fremlingen« visar också, att han följt sin lärares råd, om också icke riktigt på det sätt denne åsyftat. Byronismen i denna dikt synes påklistrad. Främlingen är mer en efter ett högre lif trängtande elegiker än en oharmonisk, söndersliten själ. I sina stunder af förtviflan sjunger han »en stormsång, diktad uti Byrons anda«, men snart lämnar denna mörka sinnesstämning rum för de ljusaste drömmar om »uppståndelsen och lifvet«, och efter utropet »O! Jag vill jubilera, äfven jag«, afslutas dikten med en lofsång till Gud. Lindeblad har här inlagt en ganska malplacerad hyllning till Byron, som kallas »Titaners like« o. d. Här har författaren åstadkommit ett praktstycke af oreda. Man undrar, om han själf begripit, hvad han menat med att Byrons »rika lefnads ljus« var »en stor förklaring öfver lifvets lära« eller med detta:

Din Genius var en storm, som fängslad satt
och qvad på klippan i ditt hjertas natt.

På ena raden kallas Byron »en kämpande cherub, en segervan«, på den andra

en verld i brand, af Skaparns händer slungad
i chaos' djup — — — —,

hvarvid

[1] Äfven *Journalen* gör ett liknande uttalande (1833, n:o 175, not till en recension af en fransk roman).

— — — — de andre verldar stå
och se med häpnad och med — fröjd derpå.

Hvilket nonsens! Den, som skrifver dylikt om en skald som Byron, har nog föga begripit honom.[1]

C. A. Adlersparre låter mycket pessimistisk i "Sångarns misströstan" (Ungdomsdikter, 1830):

Dystra tankar mig omhölja,
Känslan slokar sina vingar,
Ock de vilda stormar rasa
Som förödelsernas här.

Det enda, som kunnat stilla "Hjertats alla furieqval" är sången. — En liknande stämning, fast något dämpad, genomgår "De bättre tonerna" (förordet till "Smärre samlade dikter", 1841), men här hyser skalden också den vissa förtröstan, att missljuden i hans sång skola skingras så hastigt som skuggorna för morgonsolen. Och det göra de också.

Adlersparres "Sång öfver Venedig" är utan tvifvel inspirerad af Byron (Childe Harold, canto IV), som får släppa till åtskilliga tankar och uttryck. Också stilimitationen är emellanåt påtaglig.[2]

C. F. Ridderstad har i sin monolog "Rodrik" (Hebe 1831) velat skildra, hur hjälten — väl närmast författaren själf — svänger mellan ytterligheterna af mänskliga själsstämningar; ena stunden är han "Himmel hoch jauchzend", den andra "bis zum Tode betrübt". Hvilka kval han kan vara utsatt för, få vi nogsamt veta:

— — — — framför mig
Stå hiskliga gestalter upp ur natten
Och grina såsom dödmän in i själen,
Och ängslan lindar då de tvinsjukbleka

---

[1] Byronska bilder och uttryck återfinnas rätt talrikt i Lindeblads »Den drunknade familjen». — L. har också försökt sig på att öfversätta Byron men funnit det för svårt, som den lilla dikten »Till Christoffer» upplyser.

[2] En stilblomma förtjänar omnämnas:

Som Vampyrer de [tankarna] mitt hjerta sögo,
Och min inre verldsdel stod i brand.

Och magra armarna omkring mitt väsen,
— — — — — — — — — — —
Förstöring är det utom mig och inom,
Min framtid är ett åskmoln: bleka blixtar
Derur blott skära hotande emot mig.

Men nästa ögonblick ha dessa "missvext-tankar" lämnat plats för "vårens ungdom", "glädje, evig salighet och skönhet". Denna växlan mellan osällhet och lyckokänsla är villkoret för att han skall finna lifvet värdt att lefva — en icke alldeles onaturlig tanke, fast den blifvit litet illa uttryckt:

O, Elementer! kämpen, kämpen om mig,
Blott genom eder kamp kan jag bestå.

"Ett moln" (i samma kalender) skildrar skaldens helveteskval i hans längtan efter "Hulda". Dikten är hans enda tröst: den kan göra honom lyckans chimär till ett ögonblicks verklighet.

I Ridderstads "Ungdomsbilder" (1838) finnes ett längre sorgespel, "Rodrik och Albin", där den Byronska typen mer och mindre utpräglad möter oss i de båda hufvudpersonerna samt "Grefven af Falk". Här förekomma oändliga konvulsiviska deklamationer öfver lifvets fasor. Ett enda exempel ur 4:de aktens 2:dra scen, då grefven uppmanar den unga Thecla att sjunga:

Ja, sjung en sång, att håren sig må resa
Uppå mitt hufvud — Sjung — — — —
— — — — Hur ålderdom och ungdom
I blindo jägta och i blindo döda
Sig sjelfva stundom, stundom ock hvarandra.
— — — — — — — — — — — — —
Sjung om förbannelsen — hur först den vandrar
I verlden ut, men kommer sen tillbaka. —
Har natten röst, så tag den du och sjung
En sång, som skräller genom hvarje fiber.
Det finns ett eko uti hjertats slag,
Som i oändlighet skall upp sig repa,
Och bringa den från puls till puls — tills hvarje
Mitt väsens punkt åskträffad står deraf.

Djupare innebörd äger "natt-fantasien" "Rodrik" (i Psyche 1830), där hjälten har något af en Manfreds brinnande forskningsifver och upptäckardjärfhet samt en Lucifers upproriskhet mot det godas "döda, kalla formler" och hans förakt för det konventionellas lumpna marionett, som hvardagsmänniskan ensam må hylla.

»Men mitt förakt, se! det är offerskänken,
Jag ned i stoftet lägger för dess fot.»

Som synes, kan man ej frånkänna Ridderstad en stark lust för affektation, men på samma gång får man det intrycket, att i denna finns en kärna af sanning. Hans uttryck för smärta och trots äga stundom en så personlig karaktär, att han torde få räknas till en af de mer äkta Byronianerna.

Bläddra vi vidare i Psyche 1830, stöta vi på en signatur O. F., som bidrager bl. a, med "Höstankar om våren". Det är den unge Olof Fryxell, som här tolkar sin misstro till vänskap och kärlek. — Året förut hade han gifvit ut en liten samling "Dikter", där det förutom en del naturpoesi förekommer några mjältsjuka diktsånger. "Till Idealet" uttrycker skaldens lidelsefulla längtan efter den oupphinneliga fullkomligheten. "Till mig" visar hans djupa misstro till sig själf och hans förtviflan att vara en människa lik alla andra, att icke kunna, åt ena eller andra hållet, skilja sig från de triviala hvardagssjälarna, att icke vara, som han själf säger, "ängel eller djefvul".

Förgäfves söker sig min själ att kasta
Uti passionens eld och smärtans afgrund.
— — — — — — — — — — —
Min himmelsfärd har ingen salighet,
Och inga qval det finnes i min afgrund.
Alltsammans är en dum karikatur.

Här finns alltså viljan att vara en satan eller dess motsats; hur skönt att en gång få höra det uppriktiga erkännandet, att förmågan saknas!

I "Poesiens vanmagt" talas om skaldens vintriga hjärta, som intet, ej ens poesin, kan tina upp:

Ty iskalla hjertan
De äro mot polen
Som polen mot Sahra.

Sist i samlingen finna vi ett poem, "Brottslingen": det är en abstrakt missdådare, som håller en hårresande harang öfver sitt "usla hjerta". — I Hebe har samme författare en dikt med samma titel, där den kvalde brottslingen — en ny Dante — vandrar omkring på "Olycksalighetens ö" och betraktar alla de osaligas växlande straff. Här möter han i en vissnad, gulblek skepnad sina egna samvetskval:

Du själens lik, du mitt förstörda jag!

Den förföljer honom öfverallt, så att han till sist önskar sig få vara ensam, alldeles ensam. Han bönhöres och slungas af en hvirfvelvind ut i det stora Intet, där han som "mägtig konung" tronar "i gränslöst, namnlöst, i ett liflöst land".

Man kan icke gärna finna någon njutning i att höra dylika utgjutelselser af en uppdiktad typ; för att ha något berättigande måste de hänföra sig till en bestämd individ, för hvilken läsaren kan hysa intresse. — Fryxell är ej ensam om att odla denna egendomliga genre. I Indebetous förut nämnda skrift "Gerda" förekommer "Brottslingens monolog", hvarom Heimdall fäller följande omdöme, som för öfrigt kan gälla hela genren:

"Läser man åter 'Brottslingens monolog' — — — så befinner man sig liksom på ett svallande haf, utan styre och kompass; man kastas medvetslös från den ena vågen till den andra, och drifves väl fram med strömmen och vinden, men man hvarken strandar eller kommer lyckligt i land; sjögången är det enda minne, man förer med sig från denna färd." Af öfriga dikter i denna samling gå några i samma stil, ur andra talar en stark sensualism.

I Psyche 1830 är det "Själfmördaren", som biktar sina känslor. Han är led vid människornas "krälande slägte"; "smärtans tåreflod" har släckt hans lifslust:

Qvalen diade
snålt mina ögon,

utbrister han.

Ej under då, att han gör slut på sin eländiga tillvaro genom att kasta sig i hafvet. Författaren till detta stycke kallar sig Eghl. Också Nybom diktar om "Sjelfmördaren" (Linnæa Borealis, 1841).

Vi kunna med lugnt samvete förbigå öfriga versskribenter, som i dessa kalendrar eller annorstädes bikta sina och andras mer eller mindre affekterade kval. Ur en del af den förut nämnda fröken R***:s dikter tala världssmärta och förtviflan ("Synvilla", "Stjernnatten"); en, som tecknar sig K, skrifver ett "fantasispel" — till hälften spökballad — där hjälten heter "Herman", "röfvarn, qvinnomördarn" (Psyche 1831); C. W. J. sjunger om "Hjertesorgen" ("Det är skönt att ha förlorat allt!") (Vinterblommor 1836); Nils Lilja, hvars dikter eljest ha religiös färg, utstöter i "Ecce Homo" (Journalen 1853, n:o 63) en "dödssuck ur en mördad själ"; och ur C. J. Lénströms "Förbannelse-sång", tillägnad "Mörkrets Gudar" talar ett människoförakt utan gräns, hvilket bjärt sticker af mot hans öfriga lifsfriska "Lyriska förstlingar".

Också Nybom inbillade sig understundom, att han var besatt af den store Byrons sönderslitenhet och demoniskhet. I "Niagara" träder oss denne olycklige Nybom till mötes:

Så genom hjärtats midnatt kör
Förtviflans vilda spann härinnanför,
Och lidelsernas djäflar hånfullt skratta
Sig vältrande i brott på lastens matta.

Orsaken till allt eländet är en trolös flicka, hvarför både hon och hela mänskligheten i öfrigt voro värda ödet att med sina "dolda brott och fagra eder" störtas ned i Niagaras bränningar. Och den i all sin fasansfullhet skönaste stund i tiden vore den dag, då "Niagara uppslök Niagara!" — Tack vare vännen Sätherbergs lugnande svar på denna dikt vinner emellertid "nattens skald" åter försoning med lifvet och får mod att lefva det ut; den djupa världssmärtan försvinner som genom ett trollslag, och Nybom förklarar i en dikt n:o 2:

'Min förra sång, var den ett gyckel bara',
Så ligger den nu död i Niagara.

Samtiden tjusades af denne andre Byron, men vår tid kan nu ej så värst mycket tro på denna sönderslitenhet utan ser den gapande tomheten bakom de stora orden. Lyckligtvis måtte Nybom själf insett, hur löjlig denna affekterade lifsleda var, ty det är verkligen ej ofta han paraderar med den. Ett visst vemod kan ej frånkännas honom, men skillnaden är ofantlig mellan detta blida vemod och Byrons stolta, trotsiga förtviflan. Under det förra ligger alltid den förtröstan, att all bedröfvelse en gång skall vändas i lycka och fröjd. T. o. m. i en sång vid sin faders död, då man ju kunde vänta en förtviflad klagan, manar han sångtrasten att sjunga "den skönsta vårsång, som ditt hjärta har, — Sjung lifvets, kärlekens, sjung dödens under!"[1]

Gudmund Silfverstolpe bör nämnas för sina små dikter "Fåfäng sträfvan" och "Öknen i oasen", hvilka äro genomträngda af en, som det tyckes, djupt känd världssmärta. Deras värde förhöjes ytterligare genom en konstnärligt utarbetad form.

Slutligen möter oss från denna tid en egendomligt fängslande diktare, som man med Nybom skulle kunna kalla "Sveriges Byron". Det är Gustaf Lorenz Sommelius. Såsom Cecilia Bååth-Holmberg framhåller,[2] är det en personlighet, som mer äger verklig själsfrändskap med Byron än han egentligen rönt inflytande af honom. De hade af naturen ganska likartade lynnen, och denna likhet skärptes ytterligare därigenom att deras lefnadsförhållanden under uppväxtåren voro af så besläktad karaktär. Liksom Byron var Sommelius orolig och oberäknelig, obunden och själfständig, äregirig och njutningslysten, dyster, bitter och lefnadstrött. Båda ändade sitt lif i kampen för främmande lands frihet. Här är dock en grundväsentlig skillnad. Hvad Byron gjorde för Grekland, det gjorde han för dess egen skull och för frihetens skull, medan Som-

---

[1] Ett Byronskt drag, som Nybom utan gensägelse har, är sensualismen, som ganska ohöljd framträder i åtskilliga af hans erotiska dikter. Han har också gjort en efterbildning efter Byron, »Leila». »Zuleima» med sin heta kärleksskildring förefaller också inspirerad af denne.

[2] Cecilia Bååth-Holmberg, Frihetens sångarätt.

melius gaf sig ut i striden hufvudsakligen för nöjet att få slåss och kanske också för att få dö.[1]

Cecila Bååth-Holmberg säger sig ej kunna finna något påvisbart inflytande från Byron på mer än ett ställe, nämligen i fantasien "Venedig". Venedig hade varit den stad, där Byron framleft den njutningsrikaste delen af sitt lif, och därför tjusar den mer än något annat Sommelius. Väl hade denne aldrig varit där, men med så mycket starkare glans strålar för honom denna trollskimrande stad, som han trodde innesluta förverkligandet af alla de drömmar han drömde om jordisk fröjd och sällhet. I "Farväl" sjunger han om "minnets stad, Venezia la bella", där han

— — känner susningen af Byrons ande
I stormens vingslag och i vindens flägt,

och i nyssnämnda fantasi om Venedig:

Ack, minnets stad, af dig, o Byron, älskad,
Hur gärna trifdes ej min själ i den.

Främst bedåras han af de kärleksglödande venetianskorna. Cecilia B.-Holmberg påpekar, att S. i skildringen af dessa lånat från Byron. Hos den förre heter det:

Och minnet bor i hvälfda dômer här
— — — — — — — — — — —
I venetianska kvinnans mörka blick,
I gångens majestät, i hennes hållning,
I formers vällust, ansiktsbildningen,
Som ger begrepp och aning blott om njutning
Och trånad, tjusning, ljufva känslors makt.
— — — — — — — — — — — —
En venetianska kan om sällhet aning ge,
Med dunkel njutningslust i sina blickar
Och känslans fullhet i hvar droppa blod,
Hon är en grekisk bild med lif i formen
Från klassisk forntid, sprittande och varm.

[1] Deras rakt motsatta uppfattning af kriget framgår af följande jämförelse: Byron (Don Juan VIII: 3): The drying up a single tear has more — of honest fame than shedding seas of gore. Sommelius: Lefve kriget! Må dess flamma — Evigt brinna, jämt densamma!

Byron skildrar sin venetianska i "Beppo" (strof II, 13) sålunda:[1]

Skön är venetianskan i mitt tycke:
Ramsvarta ögon, hvälfda ögonbryn,
Och så en gratie, kvinnlighetens smycke,
Den gamla grekiska och färg i hyn,
— — — — — — — — — —
En varm, en lefvande, en äkta kvinna!

Här synes S:s svaghet för att uttänja allt han behandlar — ett af hans svåraste fel.

För utmålningen af det fasansfulla har Sommelius särskild förkärlek, och han går i realism vida längre än Byron.

För det sinnliga och berusande, det obändiga och trotsiga, det smärtfyllda och hopplösa finner Sommelius lika väl som Byron de pregnantaste uttryck. Äfven den hos Byron så ofta framträdande vekheten möta vi, fast ytterst sällan, hos Sommelius (i "Matrosen", "Tonnerre" o. a.). Satiren ligger också rätt väl för honom ("Levern", "Hjälten"). Däremot saknar han hvad som utgör Byrons hufvudstyrka: förmåga af praktfulla skildringar.

Också på prosans område går Byrontypen, mer eller mindre modifierad, igen. H. G. Mellin, den särskildt som historisk novellist kände författaren, har i sin romantiska berättelse "Johannes Fjällman" (1831—33) gjort några ansatser till Byronisering. Hufvudpersonen är ej så litet bestucken af världssmärta — man läse t. ex. den dikt, "Den hjertlöse" (II: 20), där han klagar öfver sitt "inres brand"! — och "svedenborgaren" Ziphion Kyrk äger något af den Byronska satankaraktären, fast han till slut afslöjas såsom en vanlig äfventyrare, hvilken med utstuderad slughet anlagt en mask af hemlighetsfull dysterhet för att därmed tjusa sin omgifning och sättas i tillfälle att utföra sina skurkstreck — alltså en lumpen karaktär, stående på betydligt lägre plan än någonsin de Byronska hjältarna.

I K. A. af Kullbergs "En ung mans memoarer" (1835) finna vi en ung Carl v. H., som beskrifves såsom en man "utan religiosité, utan principer, med ett lysande förstånd, en glödande sinnlighet, en

[1] Jag citerar stället i Strandbergs öfvers., emedan det troligen var genom denna Sommelius lärde känna Byron.

orolig själ", i grund och botten godhjärtad, men ytterligt lättsinnig. Som han därtill afgudar Byron och obetingadt omfattar dennes diktning "som en trosartikel", är det tydligt, på hvilken modell denna romanfigur är arbetad.

Slutligen är att nämna Fredrika Bremers "Grannarne" (1837). Hjälten, Bruno, har ända från barndomen haft ett obändigt, trotsigt lynne, som hans mor, hvars älsklingsbarn han är, förgäfves söker kufva. Som yngling råkar han in i spelaffärer och begår en stöld från sin egen mor, som i sin sedliga stränghet stöter honom från sig och förbannar honom. Bruno flyr från hemmet, för ett kringflackande och utsväfvande lif för att komma ifrån sina bittra minnen, men de släppa honom ej. Slutligen återkommer han, och okänd för alla slår han sig ned på ett slott i hemtrakten, där han väcker mycken undran och stort intresse genom sitt hemlighetsfulla uppträdande. Hans svägerska, Fransiska, i hvars mun berättelsen är lagd, beskrifver på följande sätt, hvad för intryck han gjorde på henne första gången hon såg honom:

Det första intryck han ger, är det af mycken enkelhet och tillika mycken kraft. Men denna kraft kännes som något tryckande. Han påminner om ett skönt åskmoln — — — Öfver munnen är ibland ett behagligt drag, men hvad som förderfvar hela ansigtet, som ger det något hemskt och nästan styggt, är hans vana att sammandraga de stora, svarta ögonbrynen, som då gå i nästan rak linje ihop öfver näsan. När de skilja sig, ljusnar ansigtet, så att man är färdig att säga: "det är skönt". Under dessa ligga ett par ögon, som jag ej förstår mig på. De syntes mig skifta i svart och brandgult, Ibland se de icke upp på långa stunder, äfven när munnen talar; ibland åter fästa de sig med en blick så skarp och genomträngande, att man ovillkorligt måste slå ned sina. Ibland åter se de hastigt upp med en blick lik en natt, ur hvilken lågor ljunga — — — Dessa underliga och hastiga skiftningar finnas äfven i hans röst, och jag undrar, om de ej gå djupare. Något hos honom som synes mig olycksbådande, emedan jag anmärkt samma egenhet hos ett par mycket passionfulla menniskor, är på hans tinning en åder, som har fullkomligt skapnaden af en åskvigg, särdeles då den

för ögonblick sväller starkt. Hans väsen tyckte jag för öfrigt om; det är fullkomligt enkelt, utan skymt af tvång eller anspråk af något slag; och likväl har han ingenting öppet, ingenting som bjuder förtroende. Han synes mig likna en väldig naturkraft; jag vet ej om den är god eller ond, om den skall förstöra eller lyckliggöra. Men om dessa underliga ögon skulle fästas på någon i kärlek; om denna röst skulle tala älskande — då tror jag, att de voro farliga. Öfverhufvud har jag ej sett någon, som så liknar en hemlighet. Jag känner både stor lust och en viss fruktan att komma bättre underfund med den.

Fransiska och hennes man uppdaga så småningom, hvem den dystre främlingen är, och försöka försona honom och hans mor. Den senare vägrar till en början med hårdhet att taga sin förbannelse från honom men veknar slutligen inför hans ångerfulla förtviflan.

Svårmodig och ständigt otillfredsställd med sig själf och andra, vild och passionerad, hänsynslös utan måtta, när lidelse och trots fått honom fången, men dessemellan vek och böjlig och hjärtegod, när en varelse som den änglalika Serena tar honom om hand, är denne Bruno en mycket karakteristisk Byronhjälte, som måste tilltala tidens publik och få den att med Fransiska utropa: "Underliga, obegripliga, intressanta Bruno!" — Brunos exotiska älskarinna Hagar har också ett tycke af Byronsk hjältinna.

I samma författarinnas "Familjen H***" (1841) är det den blinda Elisabeth, som representerar dessa lidelsefulla och olyckliga varelser, inom hvilkas bröst hvälfva sig "ömsom himmel och helvete".

Friherrinnan v. Knorring torde ha afsett att göra Axel i "Cousinerna" till en hjälte som Bruno, fast det stannat vid ansatserna, och äfven hos en annan romanförfattarinna, Wendela Hebbe, finnas reminiscenser från Byron (t. ex. "Arabella", 1841). I Indebetous förut omnämnda skrift "Gerda" ingår också en roman "Emma Nordenstjerna", där Byrontypen har en representant i brottslingen Alod.

Någon längre tids blomstring hade nu icke Byronismen. Mot slutet af 30-talet börjar dess artificiellt uppdrifna blomma att dö bort: slå vi upp t. ex. Vinterblommor 1837, 38 eller Uppsalaskolans

kalender Linnæa Borealis 1841, 42 finna vi, med undantag för Nyboms alster, knappast ett spår af de föregående kalendrarnas, diktböckernas och romanernas dåliga imitation "i den lefversjuka och 'sönderslitna' arten", hvaröfver Orvar Odd klagar på ett ställe i sina "Grupper och Personager".[1]

[1] Byrons inflytande på Almquist kunde nog behöfva en särskild utredning. Jag vill här blott hänvisa till hvad LYSANDER yttrar i sin biografi öfver Almquist (s. 86) angående »Ormus och Ariman» och dess förhållande till Byrons »Cain». Samma grundtanke som i »O. o. A.» ligger i »Fernando Bruno».

Geijers afsägelse af förslagsrummet till biskop i Karlstad 1834.

Hans bref till Aug. von Hartmansdorff.

Af

J. Sjöholm.

En spännande episod i Erik Gustaf Geijers lif var frågan om hans utnämning till biskop i Karlstad 1834. Vid valet den 26 februari detta år, efter Hedréns förflyttning till Linköping, hade han uppförts på 2:a förslagsrummet — Johan Olof Wallin kom på 3:e — och då Esaias Tegnér, som fått det första, bestämdt afböjde transport, berodde det helt och hållet på Geijer själf, om han skulle öfvergå till kyrklig verksamhet eller ej. Såväl Karl Johan själf som dåvarande statssekreteraren för ecklesiastikärendena Aug. v. Hartmansdorff önskade utnämna Geijer, och i de invändningar han från början gjorde, fann man en samvetsgrannhet, som syntes vara en borgen för fullgörandet både af de biskopliga plikterna och de vetenskapliga. Djupast inne, trots alla föreställningar och alla känslans dragningar till hembygden, kände sig Geijer dock bunden af sin kallelse vid universitetet, och därför blef hans slutliga svar en bestämd afsägelse.

Saken är behandlad i Geijersbiografierna, senast nu af d:r Hilma Borelius i hennes grundliga studie *Erik Gustaf Geijer, Åren före »affallet»*, Lund 1909, där man äfven finner en utförlig redogörelse för intrigerna vid valet. Äfven den i riksarkivet förvarade Hartmansdorffska brefsamlingen är här begagnad. Dock synas just Geijers bref till Hartmansdorff i denna sak vara förtjänta af att i sin

helhet publiceras. Man får däraf verkligen en vacker inblick i hans "själs historia" under mars månad 1834. Brefven äro i hög grad "mänskliga dokument", och sådana intresserade, som bekant, Geijer själf framför allt annat i historien.

Härmed läggas de nu fram in extenso. Ur riksarkivets samling af bref från Karlstads domkapitel 1834 är hämtad den formliga afsägelsen af den 2 april samma år.

Ett par yttranden må i förväg särskildt påpekas, därför att de äro mycket karakteristiska för Geijer som kristen människa. »Att förtrösta på Försynen, då man är sin plikt och kallelse trogen, är ju christeligt, ja, jag vågar säga presterligt», skrifver han den 12 mars. Och den 16 förklarar han, — det ligger verkligen högtidlighet däri: "Mitt inflytande beror på min charakter och *charakter är först och främst att vara sin bestämmelse trogen.*" Detta sista återljuder i ett bref till Hans Järta några år senare, den 11 juni 1837 (Upps. Univ. Bibliotek G. 85): "Ingen ting förstör en menniska så som en falsk ställning. Det är, om ej det fysiska sjelfmordet, dock det moraliska."

Karl XIV Johan svarade i enskildt bref af den 11 april på Geijers hänvändelse till honom af den 2 april. Både detta Geijers bref och konungens svar trycktes redan en månad senare i Post- och Inrikes Tidningar till allmänhetens upplysning (både på franska och svenska, såsom ett "fredsfördrag", såsom Aftonbladet roade sig med att anmärka). Ur konungens svar, för öfrigt intaget i Geijers samlade skrifter, Sthm 1875, Bd VIII p. 650, må här blott anföras följande vackra ord: "*Persévérez dans Votre honorable et chrétienne résolution; — je dis chrétienne — car la récherche de la vérité est déjà une religion, qui marche à côté de celle, que Nos doctrines Nous prêchent.*"

I.

Upsala d. 12 mars 1834.[1]

Bäste Hartmansdorff!

Då officiel underrättelse från Domkapitlet i Carlstad i dag ingått, att jag i följe af Stiftets val erhållit rum på förslaget till Biskop derstädes, åligger det mig att bryta en tystnad, som jag hittills ansett vara i sin ordning att iakttaga. Mitt beslut har sedan längre tider tillbaka varit fattadt. Jag har af det allmänna tagit på hand för Sveriges Historia. Jag skiljer mig ej ifrån den, så länge Gud förlänar hälsa och krafter, ej heller från de Litterära hjelpemedel, Archiver, Biblioteker m. m. som för Historieskrifvaren hvarje ögonblick ej äro mindre oumbärliga än hufvud, öga och hand. — Jag äger dessa hjelpemedel i Upsala. Jag är der i alla andra afseenden på min plats. Jag kan och vill ej uppgifva äldre redan åtagna, ännu ouppfyllda plikter mot nya, som skulle fordra min odelade verksamhet, i samma mån de äro vigtiga. Sådan är åtminstone min öfvertygelse. Prest och Biskop! Farväl Historia och Vitterlek! Jag kan ej bättre visa min vördnad för ett stånd, som ej är mitt, men som hedrat mig med sitt förtroende.

Jag behöfver ej säga, hvad af allt detta följer med afseende på mig och Carlstads stift, och äfven hade följt i afseende på Linköpings, om jag dertill på högre ort kommit i fråga, hvilket är så mycket säkrare, som den afsägelse jag varit färdig att anmäla i afseende på Linköping, och nu, om så behöfs, äfven är färdig att anmäla i afseende på Carlstad, sedan fyra månader hvilar i concept uti mitt skrifbord. —

Att af dig erfara, huru vida en sådan behöfves, eller om någon af de Herrar och Män, som med mig äro på Förslaget, skulle emottaga sysslan, om Konungens nåd den erbjöd, är ändamålet med dessa rader. Fordras en afsägelse af förslaget, så är jag färdig att den lemna. Att ej fördröja den skulle jag anse för en skyldig uppmärksamhet mot dem, som hedrat mig med sitt val. Jag känner djupt värdet af denna heder och af det deltagande, som mina vänner vid detta tillfälle mig visat. Jag har lemnat enskilda afseenden å sido. Att förtrösta på Försynen, då man är sin plikt och kallelse trogen, är ju christeligt, ja jag vågar säga presterligt?

Tillgifnast
E. G. Geijer.

[1] Det i den tryckta samlingen *Bref till Geijer* intagna brefvet till Aug. v. Hartmansdorff af den 12 mars synes vara återgifvet efter ett första koncept, som påträffats bland Geijers papper. Innehållet är i hufvudsak detsamma, men formen rätt olika. I det bref, som afsändes, har G. uteslutit allt tal om de förmenta ekonomiska fördelarna och därför äfven en sådan passus som denna:

P. S. För att spara dig omväg och frågor underrättar jag med denna post både Tegnér och Wallin om mitt beslut. — Säg mig formen för en förslags-afsägelse. Den jag sedan längre tid utkastat innehålles i ett enskildt bref till Konungen, hvilket ju ingenting hindrar att i sinom tid afsända? —[1]

II.

Upsala d. 16 Mars 1834.

Bäste Hartmansdorff!

Jag tar gerna emot dina bannor. Jag vet att de komma från ett vänskapsfullt hjerta. Men tro ej att mitt beslut är ett förhastande eller ett hugskott. Det finnes intet som jag längre betänkt eller tagit med mognare öfverläggning, liksom intet för min framtid kunnat vara vigtigare. Och är beslutet sålunda taget, så kan det ju komma på ett ut, om det litet tidigare eller senare tillkännagifves, sedan tidpunkten är inne att tala? — Hvad motiverna angår, så återkommer jag till dem jag redan nämnt. Jag måste vara hvad jag är helt och hållet. Jag kan ej taga ett stift såsom ett praebende till min Historia eller handtera min litterära verksamhet såsom ett appendix till den Biskopliga. Det går öfver min förmåga och är emot min natur. Likväl är det långt ifrån att jag låtit böjelsen i detta fall råda. Jag har handlat enligt hvad jag ansett vara min plikt. Jag har ett högt begrepp om Biskopliga skyldigheter, visserligen ej för högt, ehuru jag vet att många behandla dem beqvämt nog. Jag har samvetsgrannt i det afseendet pröfvat mig; resultatet har varit att jag skulle nödgats lemna mycket, ja det mesta af hvad hittills sysselsatt mig för att svara mot mina nya plikter. Man skall invända: Jag kunde ock uträtta mycket

»Vi hafva nog bankrutterade höga embeten; att öka antalet deraf vore för mig närmaste väg till förtviflan».

[1] Brefvet öfverlämnades af hans bror, Kamreraren C. F. Geijer i Stockholm, som därvid bifogade följande rader:

Stockholm d. 13 Mars 1834.

M. K. Bror!

Ifrån min Bror Professorn erhöll jag just nu närlagde öpna, till dig stälda skrifvelse, som jag skyndar, att till dig öfversända. — Om hvad han däruti yttrar har jag länge haft en aning och tror, att hans beslut är öfvertänkt — i ett särskilt bref till mig yttrar han, att han skulle bli olycklig, om han kastades ur den bana, hvartill Försynen synes hafva kallat honom. — I afseende på sättet, att på honett vis komma ifrån saken, anhåller jag att du ville meddela honom dina vänskapsfulla råd.

Högaktnings och Wänskapsfullt
C. F. Geijer.

godt. Månne säkrare än nu, i en verkningskrets, der jag [är] hemmastadd? Jag tror det ej. Jag har en förskräckelse för ombyten af lefnadsbana och bestämmelse. Det är de vigtigaste, de vådligaste steg i lifvet, och jag har sett mer än en på dem gå förlorad. — Väger då hvad jag möjligen kunde vara för Carlstads stift *intet*, emot hvad jag verkligen varit, är och ännu kan blifva för Upsala Akademi? — Mitt inflytande beror på min charakter och charakter är först och främst att vara sin bestämmelse trogen. —

De ekonomiska fördelarne anser jag i min ställning ingalunda afgjorda. — Jag har en betydlig skuld och finge den sannolikt med tillträdet af Carlstads stift fördubblad. Att vara i ett högt ämbete med brydsamma affärer skulle blifva mig ett olideligt qval. Snarare må jag då söka förbättra min belägenhet genom inskränkning och arbete i mitt kall. De mina hoppas jag med Guds hjelp lemna ett namn, som också ej är ett förakteligt arf. Ja det är min fullkomliga afsikt att drifva saken derhän, att detta namn skall bli Sverige en förebråelse, om det ej skyddar dem för nöd. — Och härmed har jag för Dig, Bäste Hartmansdorff, öppnat mitt innersta hjerta. Der skulle Du ock kunna läsa, huru högt Du värderas af Din Vän

E. G. Gr.

P. S. Det är ännu altid min mening, att skyldigheten fordrar å min sida en afsägelse af Förslagsrummet, då jag ej skulle kunna emottaga stiftet, om det mig erbödes. Hvad säger Du derom?

III.

Jag har med dagens post haft bref ifrån Wallin om förslaget till Carlstads stift. Han säger sig mycket tänkt på saken och sökt väga skälen *pro* och *contra*, men att de senare bli allt mera öfvervägande och att han nu troligen kommer att taga samma parti som i fråga om Linköping; hvarföre han besvär *mig*, att beträda den nya bana, som för mig öpnas. Mina skäl, hvarföre detta ej kan ske, äro dig kända, och jag har till honom upprepat dem. — Emellertid befinner jag mig i en svår ställning, då Wallins bref väl sannolikt, men ej fullt bestämdt uttrycka hans beslut; och af *detta* likväl beror, huru vida jag skall finna mig försatt i den obehagliga nödvändighet att afsäga mig förslaget. Såsom redan är nämndt: Jag är beredd dertill; och väntar endast af Dig benägen underrättelse, när Du anser detta steg oundvikeligt.

Jag innesluter mig i Din vänskap.

Tillgifnast
E. G. Geijer.

P. S. Tegnér har i två bref till mig förklarat sig bestämdt ej vilja flytta till Carlstad. —

Ups. d. 26 Mars 1834.

IV.

Upsala d. 30 Mars 1834.

Bäste Hartmansdorff!

Tillåt mig att till en början på detta sätt få tacka för Ditt icke officiella bref, med tillkännagifvande (efter Du lemnar mig tid) att på det nådiga meddelande, Du ifrån H. Mj:st Konungen hade att framföra, underdånigt svar med nästa post skall följa.[1] Min öfvertygelse kan det ej ändra; ehuru djupt jag är rörd både öfver det nådiga anbudet och det sätt, hvarpå det skett.

Tillgifnast
E. G. Geijer.

[1] Bland Geijers bref till H. förvaras äfven konceptet till den skrifvelse [själfva brefvet befinner sig i Upps. Univ. Bibl. f. G. 85 b.], som H. på Konungens befallning afsände till G. den 27 mars. Det heter här:

»Sedan Biskop Tegnér låtit i underdånighet anmäla, att, i händelse Konungen ville förflytta honom till Carlstad, nödgades han undanbedja sig det af skäl, som Konungen godkänt, vill H. Mj:t, följande den ordning, i hvilken Stiftets röster utmärkt de föreslagne, åt Tit. anförtro dess vård och derigenom både erkänna de tjenster Tit. redan gjort fäderneslandet, och till dess gagn bereda Tit. hädanefter en ännu vidsträcktare verkningskrets. H. Mjt känner Tit:s nit att fullborda Sveriges häfder och att uppfylla redan åtagna förbindelser i detta hänseende. Men Konungen anser dem icke oförenliga med de Biskopliga, och finner just i denna samvetsgranhet en ytterligare borgen för bägges fullgörande.»

Till Geijer hade Hartmansdorff enskildt skrifvit den 18 mars [Upps. Univ. Bibl. G 85 b.].

Käre Broder!

Om det ej är möjligt, att bringa Dig på andra tankar, angående Stiftet: så tror jag dock, att Du bör upskjuta att göra någon officiel afsägelse, intill dess att någon annan af de medföreslagne gör det, eller det eljest blefve nödvändigt, hvarom jag då skall underrätta Dig. — En sådan afsägelse medförer nytt val, nya kalas hos Contractsprostarne, nya resor för de öfriga presterna, och nya intriguer, hvilket alt bör undvikas. Många af dina vänner,

V.

Välborne Herr Stats-Secreterare och Riddare af K. N. O. m. m.!

Med djupaste undersåtelig tacksamhet och vördnad har jag förnummit Kongl. Majest:s, genom Herr Stats-Secreteraren mig meddelade, nådigste afsikt, att, sedan mina Landsmän hedrat mig med ett rum på förslaget till Biskops-Ämbetet i Carlstads Stift, åt mig anförtro samma Ämbete, då Biskop Tegnér, den förste på Förslaget, af skäl, som Kongl. Maj:t gillat, sig det undanbedt. Äfven mig tillbakahålla äldre plikter. Jag torde ibland dem fa nämna min långvariga förbindelse med Upsala Universitet, med hvilket jag införlifvat hela min verksamhet. Det tillhör ej mig att der finna mig nödvändig; men jag skulle anse mig belönad, om jag ogärna mistades och personligen olycklig, om jag nödgades ombyta bana. Till denna hör äfven min föresats att blifva mitt Fäderneslands Häfdatecknare. Jag vågar åberopa kännedomen af mitt yrke för det påståendet, att en Historia omöjligen skrifves på afstånd från källorna, och att ej öfvergående besök vid dem, utan en ständig, daglig tillgång till deras skatter är oumbärlig, i fall man ej blott vill vara Historieskrifvare till namnet. — Afbrotten i min Biskopliga verksamhet skulle ej göra mig till en god Häfdatecknare, men troligare till en dålig Biskop. Jag är ej prest; ehuru jag kanske skulle önska att ha varit det; så föga strider ämbetet mot mina grundsatser. Men till dessa hör ock att vara det på alfvar, om jag vore det. Biskop kunde jag med godt samvete ej blifva utan att åt ett så vigtigt ämbete egna hela min verksamhet. — Det är med dessa tänkesätt, hvaraf jag anhåller att Herr Stats-Secreteraren inför Konungen täckes vara min tolk, som jag beder att underdånigst få afsäga mig det höga förtroendet.

Det återstår mig ännu en smärtsam plikt, som lätt kan blifva oundgänglig. Jag innesluter min underdåniga afsägelse från Förslaget, att likväl endast produceras i det fall, att Kongl. Mj:t skulle finna ett nytt val nödigt.

Med vördnad framhärdar
Välborne Herr Stats-Secreterarens och Riddarens
Ödmjukaste tjenare
E. G. Geijer.

Ups. d. 2 April 1834.

---

som arbetat för Dig vid förra valet, skulle, vid ett nytt, som af Din afsägelse föranleddes, komma i obehagliga förhållanden, hvilka Du bör bespara dem.

Helsa hjerteligen de Dina, och var förvissad, att ehuru mycket Du, genom framhärdandet i Din försakelse, bedröfvar mig, skall min tillgifvenhet för Dig och dem ej lida derigenom, utan jag altid vara lika beredvillig, att när jag förmår, tjena Eder, ej blott på fäderneslandets, utan på egna vägnar.»

Aug. von Hartmansdorff.

VI.

Upsala d. 2 April 1834.

K. Bror! Utom mitt officiella bref till Stats-Secreteraren, till hvilket jag i hufvudsaken ej har något att tillägga, får jag härmedelst framföra en begäran till Brodren Hartmansdorff. Den är, att Du ville ha godheten till Hans Majestet Konungen öfverlemna inneliggande mitt bref, hvaraf en öppen afskrift medföljer. — Min afsägelse af Förslaget[1] är eventuell, i fall Wallin ej skulle emottaga Stiftet, hvilket jag ej anser osannolikt att han har lust till att emottaga.

Hälsning och Vänskap
E. G. Geijer

P. S. Mina skäl till Kungen måste *från mig* få ett ganska subjectift utseende. Det tillhör ej mig att säga — hvad som dock är ren *sanning* — att jag är oumbärligare för Upsala Academi än för Carlstad Stift och oumbärligast för Svenska Historien, som ingen Biskop i Carlstad skrifver. — Jag är fullkomligt öfvertygad, ehuru olika mitt handlingssätt bedömmes, att jag har handlat enligt Fäderneslandets *högre* interessen och får sluteligen nöja mig dermed, om jag ock inser det ensam. —

Detta *salva amicitia!* —

[1] Afsägelsen hade följande lydelse:

Stormäktigste, Allernådigste
Konung!

Då äldre plikter mot Fäderneslandet, dess Ungdom och dess Historia förneka mig att svara mot det ärofulla förtroende, som Carlstads Stifts Presterskap mig visat, och, om jag dertill kallades af Eders Kongl. Maj:ts Nåd, jag ej skulle kunna gå en så vigtig, för mig ny verksamhet till mötes, utan att deråt helga mig fullständigt och odeladt; så återstår mig, i detta afseende och under närvarande omständigheter, blott en smärtsam, men oundgänglig plikt.

Jag underkastar mig den, då jag, med en tacksamhet, som aldrig hos mig skall utplånas, härmedelst får underdånigst afsäga mig det rum på Förslaget till Biskops Ämbetet i Carlstads stift, hvarmed mina Landsmän mig hedrat.

Med djupaste undersåtelig vördnad, nit och trohet framhärdar

Stormäktigste Allernådigste Konung!
Eders Kongl. Maj:ts
Underdånigste, Tropligtigste
Tjenare och Undersåte
E. G. Geijer.

Upsala d. 2 April 1834.

Bengt Lidner och Patrik Alströmer.

Af

Eugène Lewenhaupt.

Bengt Lidners lif, personlighet och dikter hafva sedan länge varit föremål för våra litteraturhistorikers intresse och forskning och till de förtjänstfulla, större och mindre, bidrag till kännedomen däraf, som under de senaste årtiondena, ej minst i denna tidskrift, lämnats af C. G. Estlander, M. Feuk, M. Lamm, S. Leijonhufvud, O. Levertin, N. F. Sander, H. Schück, K. J. Warburg, L. Weibull, H. och S. Wieselgren, torde ej mycket nytt af vikt vara att tillägga. Några mindre bidrag till Lidners biografi, hvilka ytterligare bekräfta det träffande i hans gynnare Patrik Alströmers karakteristik af honom som "en rigtig avanturier men kvick", kunna dock hämtas ur efterföljande bref m. m., som tillhöra den stora 1911 i Uppsala univiversitetsbibliotek deponerade Alströmerska brefsamlingen.

Att den unge Lidner tidigt kom i beröring med den vittert och musikaliskt intresserade Alströmerska släkten, har länge varit kändt. Redan 1772 hade ju den blott femtonårige skolynglingen varit en bland de många, som, fasthållande den gamla plägseden vid förnämligare personers begrafningar, besjöngo den då aflidna Katarina Kristina Sahlgren, kommerserådet N. Sahlgrens maka och Claës Alströmers svärmor. Följande år lästes i tidningen "Hvad nytt?" af honom författade verser öfver August Alströmer, N. Sahlgrens

måg och Claës Alströmers broder. Dessa upprepade vittra hyllningar åt den rike Göteborgsmagnatens närmaste anhöriga buro snart frukt, i det att Lidner på dennes bekostnad sattes i tillfälle att 1774 begynna sina studier vid Lunds universitet. Bekant är, huru illa han skötte dessa och huru han efter allehanda öden 1776 åter befann sig i fädernestaden i nödställd belägenhet, ur hvilken Patrik Alströmers välvilja räddade honom, då han på dennes bekostnad fick ånyo anträda resan till ett universitet, denna gång till Greifswald. Enligt Warburg har bekantskapen med P. Alströmer sannolikt förmedlats genom en hofsekreterare J. Beckman. Troligt är dock, att Alströmers intresse för Lidner först blifvit väckt genom hans nära bekantskap med dennes aflidne fader Olof Liedner samt med styffadern Samuel Aurell, som var anställd i Ostindiska kompaniets tjänst. Att döma af de i ofvannämnda brefsamling befintliga bref, som 1757 och 1758 skrefvos till Patrik Alströmer af den musikaliskt och vittert bildade organisten och lackfabrikören, var nämligen denne en gärna sedd deltagare i musiköfningarna i Alströmerska hemmet i Alingsås, liksom Alströmer vid sina Göteborgsbesök flitigt bevistade organistens hvarje tisdag gifna "Cavaillerconcerter". De ofta rätt humoristiskt affattade brefven handla också ej blott om afsändande af så olikartade föremål som lack, te, tobak samt clavsymbaler utan ock om musikalier, hvarmed de bägge musikvännerna omväxlande fröjdade hvarandra, för att ej glömma delgifvandet af "infällen", hvilka enligt brefskrifvarens ord "äro fullkomligen i min smak, starkt Holbergianist".

Hur bekantskapen än inleddes, så blef dess resultat, att Lidner den 27 sept. 1776 inskrefs som student i Greifswald, där han sedan flera gånger erhöll penningeunderstöd af sin välgörare. Sin tacksamhet härför visade Lidner nu som sedermera egentligen endast i ord, i det att han på vers till honom dedicerade sin där tryckta men aldrig ventilerade afhandling. Att denna blef förbjuden, meddelade han ej ens sin välgörare, som själf i ett bref till Gjörwell i mars 1778 bl. a. säger: "— — — jag har på lång tid ej haft något bref från denne Lidner, men andra berätta mig, att han skall konditionera i Stralsund". Detta var ock i viss mån öfverensstäm-

mande med verkliga förhållandet. Lidner hade nämligen öfvergifvit universitetsstaden och studierna för att taga plats som "hofmästare" på Gurtitz, en mindre egendom i församlingen Gingst på västsidan af Rügen,[1] där han "läste Catechesen på platt-tyska för ett halft dussin junkrar", som han uttrycker sig i sitt i oktober därstädes dagtecknade företal till skådespelet: "*Gustaf Adolphs seger öfver sig själf*", hvilket han dedicerade till konungen.

Det är af stort intresse att jämföra dess här nedan efter författarens originalhandskrift ur Alströmerska samlingen publicerade företal, dedikation och personförteckning med de bägge sistnämnda i det i Lidners senare samlade skrifter 1820 tryckta utkastet: "*Adelaid. Skådespel i Tre Öppningar*". I utkastet är dedikationen till konungen på vers men är här och där blott en omskrifning af vissa uttryck i den nu tryckta originalhandskriftens prosa. Så t. ex. har frasen om huru huru han framträder "med förstlingen af sin barndoms flit" ändrats till:

»Här är min barndoms flit: den jag ej bort förstöra»

och hans uttalanden om det arbete, som borde göras för höjandet af svenska teatern: "jag vet nog huru oförmögen jag är att bidraga til et så vidsträckt arbete, dock — På Babylons murar arbetade ej allenast Konstnärer, där voro ock Stenhuggare" har på vers fått följande lydelse:

Fast till Theatrens pragt jag ingen ting kan göra:
För den Raciner skrifva böra:
Dess uppkomst är ett werck som kräfwer mer än en;
Dock när Semiramis en mur uppbygga wille;
Så fordrades ej blott den store Konstnärns snille:
Hon brukte äfven folk, som blott ituhögg sten.

I personförteckningen förefinnes ock en märkbar olikhet. I den nu tryckta förekommer utom hofstaten, soldater, bönder och bondflickor äfven "bondflickan Tulla" och hennes förlofvade Knut,

[1] Enligt benäget meddelande af univ.-bibliotekarien i Greifswald E. Kuhnert. Dåvarande ägarens namn är ej kändt.

hvilka saknas i utkastet, som däremot upptager "Mariana, Adelaids förtrogna" och de särskildt i den inlagda "operetten", som bär titeln "Alexanders seger öfver sig själf", uppträdande mytologiska personerna. Möjligen har fruktan för den kritik af den realistiska framställningen af det unga bondeparet, på hvilken Lidner i företalet hänsyftar, förmått honom att alldeles utesluta detta.

I "Samlaren XXX" har M. Lamm uppvisat den stora likheten mellan Lidners 1820 tryckta utkast och W. H. Dalbergs 1779 i Mannheim uppförda drama "Walwais und Adelaide" och uttalat som sin åsikt, att denna, som behandlar "en i franska källor förekommande anekdot om Gustaf Adolf", varit förebilden för Lidners skådespel. Lidner säger nu 1778, att han hämtat sitt ämne ur namngifna Berliner-veckoskrifter. Då jag ej haft tillgång till dessa, är det mig ej möjligt att bedöma sanningsenligheten af Lidners uppgifter. Troligen har Lidner haft tillfälle att göra bekantskap med Dalbergs drama, som förelåg i tryck redan 1778, före dess uppförande, ty likheterna äro för stora för att kunna förklaras på annat sätt.

Om man får sätta tro till Lidners egna meddelanden, så har han under denna tid utvecklat stor flit som författare. Utom ofvannämnda skådespel, som antagligen är den "operette", öfver hvilkens öfverlämnande till Patrik Alströmer han uttrycker sin glädje i brefvet af den 26 jan. 1779, säger han sig äfven här hafva fullbordat de Fabler, som med tillägnan till kronprinsen utkommo i Stockholm efter hans ankomst dit på sommaren 1779. Dessutom säger han ena gången sig hafva utarbetat "än en Operette och några Musikaliska Drama" och en annan gång hafva liggande "färdiga trenne Original Theaterstycken". Möjligen var ett af dessa "Milot och Eloisa", hvilket i så fall skulle bekräfta M. Lamms åsikt, att detta arbete var skrifvet "ej särdeles långt efter fablerna, om det ej rent af är tidigare".

Med sitt arbete så väl för egen räkning som med junkrarna tröttnade Lidner snart och i januari 1779 befinner han sig i Stralsund, där han sedan upplefde "hvarjehanda illiterata äfventyr" för att använda Gjörwells ord, och "obarmhärtigt plågade" Alströ-

mers ombud därstädes, fortifikationsofficeren C. F. Pahl, som i sina bref än klagar öfver Lidners "illpariga skälmstycken" och brist på stadga, som är af den art, att han ej ens törs taga honom i sitt hus af rädsla att hans "ritningar och angelägna papper — — — i tankarne kunde till annat amployeras", än gripen af medkänsla "för en, vilken naturen ej glömt att gifva sina förmåner" utbeder sig Alströmers rekommendation för Lidner hos den då mäktige A. F. Munck.

Oaktadt Alströmers frikostighet, som enligt Pahls åsikt var större än nyttigt var, måste Pahl dock då och då i förväg lämna penningebidrag till den oförbätterlige skalden, som likväl vid sin afresa lämnade efter sig bedragna fordringsägare, hvilka då vände sig direkt till Alströmer med sina klagomål. Så skrifver den 20 aug. 1777 från Stralsund en "pauvre maître des langues" I. C. Gleim och begär betalning för de lektioner han gifvit "le maître es arts Mr. Liedner" och ännu i sept. samma år gör I. C. Wittkopff i Stralsund anspråk på 20 Rdr. 26 daler för en växel. Lidner, som d. 9 mars på franska, frukten af hans obetalda lektioner, lyckönskat Patrik Alströmer till hans nyvunna friherrevärdighet och uttalat sina goda förhoppningar för sin egen framtid "pour vû que je vienne à Stockholm. Là mes Fables seront imprimeés et une opere comique", lämnade ändtligen Stralsund i slutet af mars, försedd med respenningar af Pahl, som i sitt bref af den 7 april omtalar, att Lidner för "öfver 14 dagar sedan" begifvit sig i väg, närmast till Wollgast men med Wismar och Rostock som hvilopunkter på resan till Stockholm, dit han kanske redan framkommit "om ej Mecklenburgska värfvare fått i honom".

Att Lidner, som ju den 10 april i Stockholm antecknat sig bland ankomna resande som "magister Liedner från Rostock", visserligen varit i denna stad, men omöjligt där fått tid att idka några studier, är af ofvanstående tydligt och bekräftar Warburgs på andra skäl grundade åsikt, att magistertiteln blott var ett foster af skaldens fantasi.

Från hela den för Lidner i så många afseenden betydelsefulla och växlingsrika perioden till 1784 finnas ej i behåll några bref

från honom till hans gamle välgörare. Först i oktober 1784, sedan han återkommit till Stockholm från sommarvistelsen vid Hjelmsätra, uppvaktar han Alströmer med ett bref med bön om köp af prenumerationssedlar på "fyra orationer af Messias", som skulle tryckas med "musique af Gretry, Nauman och Uttini" och prydas med "kopparstycken af Chodowiecky", en plan, hvilken, som bekant, aldrig utfördes. Hans i samma bref uttalade afsikt att "öfvergifva Sverige" och "mot Juhl taga kosan genom Göteborg", blef ej heller satt i verket, men föresväfvade honom ånyo i nov. 1786, då han i bref till major Möllersvärd skrifver: "Efter så många fåfänga försök är mig blott ett öfrigt att efter mina arbetens utgifvande resa till Göteborg i vinter, där jag hoppas kunna förskaffa mig penningar och till våren följa med ett skepp till Tyskland. Där ser jag utvägar, här inga. Trenne års önskningar uppfyllas då — — —."

Antagligen var det till sin faders gamle vän och sin egen ungdoms välgörare han nu tänkte vända sig i sin nöd, men efter allt att döma hade denne tröttnat på att vidare hjälpa, och resan till Göteborg blef ej heller nu af.

Visserligen blef Lidner aldrig hvad Patrik Alströmer hade hoppats, när han så frikostigt understödde honom, men en viss sanning ligger det dock i skaldens hänvisning till framtiden, när han i sitt bref den 9 mars 1779 skref: "Peut-être que ma patrie vous en saura un jour bon gré que vous avés été genereux envers moi et si un jour je serois aidé et que je merite l'attention de ma patrie; je temoignerai devant le monde entier, que c'est l'ouvrage de Monseigneur."

Välborna Herr Commercie Råd, Directeur och Riddare af Kongl. Vasa Orden, Nådige Herre!

Jag hade för några dar sedan bref från min Oncle Herr Cammar Rådet Lilljenheim,[1] som berättade, at min operette[2] nu mera var åt Herr Com-

[1] David Lilljenheim, kammarråd, adlad 1777, var son till prosten Johannes Petri Aurelius och bror till Samuel Aurell, Lidners styffar.

[2] troligen »Gustaf Adolfs seger öfver sig själf».

mercie Rådet och Riddaren öfverlemnad. Aldrig kunde hon komma i lyckligare vård; och jag missunnar hänne hännes lycka.

Om fjorton dar vil jag skicka en samling af fabler [1] dedicerade till Kron-Prinsen jämte et Bref til min Nådige Herre i stället för företal.

Nu bor jag i Stralsund. Herr Lieutenant Pahl,[2] som känner min förre Patron lärer för Herr Commercie Rådet justifiera mig, som tog afsked. Jag lefver nu af hopp, och huru kunde det felas mig, så länge Herr Commercie Rådet lefver?

Min resa til Stockholm hoppas jag kan snart nog ske, emedan denna Vinter ej tyckes bli sträng.

Herr Lieutenant Pahl, som länge sörgt för mig, som en far och hvars ädelmod jag ej nog kan prisa, har ock lagt ut för mig til en klädning efter nya klädedrägten med Hatt och skärp til 32 Rd. P. C. Jag är således helt färdig, och en klädning här, kåstar ej så mycket, som i Stockholm. Resepengar behöfver jag ej många; ty jag tänker få compagnie. Skulle Min Nådige Herre fortfara i sin ömhet för mig — och hur kunde jag tvifla der på? så torde och den sista hielpen för mig öfverlemnas Bemälte Herr Lieutenant. Jag har än en Operette och några Musicaliska Dramer, som jag sjelf vil föra med mig til Stockholm. Jag hoppas, at min Nådige Herre skall få gjädje för den, som Herr Commercie Rådet öfverhopat med så många välgärningar. — Har Liedner varit yr; så har han ock nu jgenomgått skärselden på Lands Rygen och är luttrad.

Jag väntar nu millan frugtan och hopp, at få underrättelse om mit öde. Til den tiden jag kan ha svar från Stockholm; så torde Lägenhet yppas til min resa. Min Nådige Herre, tänk på mig; och laga, at jag kommer til Stockholm då ännu Herr Commercie Rådet är der; men då kommer jag åter i ny förlägenhet, då jag munteligen söker öfvertyga Herr Commercie Rådet om min tacksamhet. Hvad skall jag då få ord, at säga med hvad vördnad och barnslig kärlek jag intil min död framhärdar.

Välborne Herr Commercie Rådets Directeurens och Riddarens

Allerödmjukaste Tienare

Stralsund d. 26 Jan. 1779. *Liedner.*

Välborne Herr etc. etc.

— —

Nu har Herr Lidner slutat sit hofmästareskap ock ligger här hos den vanliga Svänska kocken, jag skulle gierna taga honom till mig men jag bor

[1] Dessa utkommo på sommaren 1779.

[2] C. F. Pahl, fortifikationsofficer, tog afsked som kapten, flyttade 1782 på sommaren till Alingsås, där han lefde pensionerad af P. Alströmer, till sin död i slutet af nov. eller början af dec. 1783.

trongt desutom är jag om gifven med ritningar ock angelägna papper som i tanckarne kunde till annat amployeras.

Min nådiga gynnare skaffa denna H. Lidner någon sysla vid nogåt flycktigt verck, jag menar Teater till dess st[adga] med åren vinnas kan.

Enligit Herr Lidners bref har jag eii lagt ut för honom innan jag får Herr Commercie Rådets Befallning. vad jag giort honom tillviljes efter mina ringa omständigheter har eii varit för hans skull.

Jag har den äran med djupaste vördnad framlefva

Min gunstiga Gynnares
Ödmiukaste Tienare

i hast af Strals. d. 26 Jan. 1779. *C. F. Pahl.*

Högvälborne Herr etc. etc.

Ehuru Herr Lidner under sin condition förtient 60 Rd. P. C. har jag måst Redda honom ifrån Arest medelst denne utbetalning för en gammall skräddare Räckning skuld, nu har han åter kommit med nya Reqvisitioner som medfölja han plågar mig ombarmhertigt jag vet eii om det är med Herr Öfver-Directeurens vilja att Herr Lidner skall få så mycket penningar.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ödmiukaste Tienare
C. F. Pahl.

Strals. d. 20 Feb. 1779.

Monseigneur!

J'ai lû dans la Gazette la grace,[1] que Sa Majesté a eue envers Vous, Monseigneur, avec un tel transport de joïe et de contentement, qv'un fils sauroit témoigner à l'avancement de son pere. Je crois, qve la posterité mettra parmis les grands oeuvres du Roi Gustave Votre élevation. Qu' y a-t-il au monde, qvi rend un Roi grand, outre, qve qvand il recompense les Epaminondes de la patrie?

Cette esperance m'a incité de meriter Votre grace, qve Vous eûtes toujours la bonté de me témoigner. Mais Helas! je svis obligé, de séjourner encore en Allemagne, où je svis estimé comme un genie de Marguiller! en mangeant des boulletes et des poires cuites.

J'ai reçu des Lettres de Mon Oncle, Mr de Lilljenheim, il me flatte d'une bonne esperance pour vû qve je vienne à Stockholm. Là mes Fables seront imprimées et une opere comiqve.

[1] Patrik Alströmer erhöll i likhet med sin bror Claës friherrevärdighet d. 27 dec. 1778.

Vous pardonnerés, Monseigneur, qve je prenne la liberté, de Vous demander encore Votre assistance. Aïés la grace de faire reflexion sur ce qve je pourrois devenire en recevant du secours. Peut-être qve ma patrie vous en saura un jour bon gré de ce qve vous avés été genereux envers moi, et si un jour je serois aidé et qve je merite l'attention de ma patrie; je témoignerai devant le monde entier, qve c'est l'ouvrage de Monseigneur.

Aïes la bonté d'addresser une lettre pour moi à Stockholm: j'ai ecrit aujourd'hui.

J'ose encore Vous supplier de vouloir continuer vos attentions envers moi, comme Vous eûtes la bonté de les commencer: et s'il n'y a point d'aide pour moi: faites moi pour le moins le savoir, s'il Vous plait comme aussi le sort de ma destinée.

J'ai l'honneur d'être avec toute la soumission imaginable Monseigneur Votre Très humble et Trés obéissant Serviteur

Liedner.

Stralsond ce 9 Mars 1779.

Högwälborne Herr Baron etc. etc.

— —

Innan jag fått äran at upbryta Högvälb. Herr Directeurens värda skrifvelse, har jag varit nödsakad hielpa Herr Lidner med 28 Rdr. P. C. vilka jag i denna räckning tagit mig den friheten at uptaga, som jag hoppas eii onådigt anses. nöden har drifvit mig till detta steg.

Jag får nu för egen räckning sörja för dess afresa till Stockholm, gifve Gud! mina vilkor voro sådana, som mina känslor för en, vilken naturen ej glömt, at gifva sina förmåner. at Lidner dem genom ungdoms yrsell misbrukat ock vanvordat är sant, men at fela är menskieligit, genom bättring bör alt glömmas, han har nu lärt, at känna verlden under sin sista condition; så at hans upförande är nu annorlunda ock eii tyckes vara passande till Soldat, Jag undrar eii på at Högv. Herr Baron är ledsen vid, at hielpa, som så åfta visat prof häraf, nu utbeder Herr Lidner sig Högv. Herr Barons högt gällande recommendation till Öfver hof Stal. Mästaren etc. Herr Munck.

— —

Högvälborne Herr Barons

Ödmiukaste
Tienare
C. F. Pahl.

Strals. d. 23 Martii 1779.

Högwälborne Herr Baron etc. etc.

— —

Sedan Lidner sat sig hos Borgarena härstädes öfver 50 Rdr skuld och för at få Credit åberopat sig Herr Barons Betalande genom mig. ock the annorlunda blefvo öfvertygade ville sättja honom i arrest, varföre jag fant nödigt för at nu probera det aldra yttersta med en Menniskia af hans Caracter, skaffa honom bort. 15 Rr var hans resepenningar. Gud vet vart han nu tagit vägen, det är nu öfver 14 dagar sedan, på Wollgast var första Marchruten steld.

— — — —

C. F. Pahl.

Strals. d. 7 April 1779.

Högvälborne Herr etc. etc.

— —

Jag har eii hört det ringaste af Lidner allenast vid afresan på Wismar och Rostock varifrån han måtte rest till Stockholm om eii meckelburgska värfvare fåt i honom, nu efter åt har jag ärfarit hans ilpariga skielmstycken huru net han bedragit Skomakare och Skräddare, Gud vet huru det går honom men aldrig tror jag det går vel, han sade åfta om sig sielf at en dera blir jag en stor man eller en uslinge.

Jag har äran at Recommendera mig i vanlig grace och med största vördnad framhärdar

Högvälborne Herr Barons etc. etc.

Ödmiukaste Tienare
C. F. Pahl.

Strals. d. 17 Maii 1779.

Högvälborne Herr Baron, Commercie Råd och Riddare af Kongl. Vasa Orden.

Tillåt mig, Min Nådige Baron, at efter så många resor och öden förnya min tacksamhet, för alla mig bevista välgjerningar.

Då jag nu åter skall öfvergifva Sverige, tänker jag mig mot Juhl taga kosan genom Götheborg, får således der munteligen tyda mina känslor.

Det är åt Musicaliska Academiens Inrättare åt Vitterhetens Befordrare, som Hr. Leiditz[1] får den äran presentera några prenumerations sedlar, jämte

[1] Okänd.

en prospectus på fyra Oratoria af Messias. Musique af Gretry, Nauman och Uttini blir äfven tryckt jämte kopparstycken af Chodowiecky.

Jag tänker, att en dryg hop sedlar i Herr Barons och Commercie Rådets hand kunna nog gå åt under en munter soupée.

Spastara, Medea, 1783 lära wara bekanta. Nu är et skaldstycke på trycket öfver Raseriet.[1] Hela Stockholm undrar, at jag valt ett så andägtigt ämne, som Messias.

Af fröjd Guds svarta Hofstat gråter,
Pro fides Helgon suckar dra;
Och Danviks Pastorn sjunga låter
Te Deum och Haleluja!

Innesluter mig ödmjukast i Herr Barons och Commercie Rådets åtanka, och framhärdar med djupaste vördnad och ärkänsla

Högvälborne Herr Barons, Commercie Rådets och Riddarens

Allerödmjukaste Tjenare

Lidner.

Stockholm den 18 October 1784.

GUSTAF ADOLPHS
SEGER
ÖFVER SIG SJELF.

SKÅDESPEL

I

TRE ÖPNINGAR

af

LIEDNER.

Parve, nec invideo, sine me, Liber, ibis in Urbem.

Ovid.

[1] En dikt med detta namn finnes ej tryckt. Docenten Lamm har för mig uttalat en gissning, att det poem om »den olyckliga Mariana», ur hvilket Lidner citerar en strof i brefvet till Lychou från Hjelmsätra d. 22 okt. 1784, möjligen skulle vara identiskt med det ofvannämnda.

Til
Hans kongl. Maijestät,
Min Allernådigste konung.

Då andra Regenter gripa til vapen, och på Blodbestänkta fält upresa sina grufveliga Ärestoder; så hvilar Eder kongl. Maij:t på de Lagrar, mänskligheten skurit och fullbordar de Storvärk, hvilka Efterverlden en gång får räkna efter dagar i Eder kongl. Maij:ts regering.

Att uträtta dem, var Hielten ej stor nog för Himmelen. Gustaf allena kunde det, som utan begär til mera, har än aldrig vid Alexanders Trophéer fält en tår, för at blifva hans Like, Eder Kongl. Maij:t hör heldre värnlösa Barns välsignelser, än dånande canoners hiskeliga Seger sång, och sårade uslingars jämmer.

Eder Kongl. Maij:t söker blott göra så många människjor lyckeliga, som andra Hieltar mörda. De belägra Torra Berg, förstörda städer och fattiga Änkors koijor: Eder Kongl. Maij:t hiertan. Segren är redan vunnen; och i Europa hetter det allmänt: Gustaf regerat här, som öfver sitt folk! Sverige har redan firat sitt första Lustrum ifrån hvilket det täljer sin sälhets period, och de ynglingar, som skådat dess morgonrådna, skynda nu på sina år, för at under Solen få gagna. Ibland dem framträder i djupaste underdånighet en, med förstlingen af sin barndoms flit i den svårare delen af Witterhet. Den är et original Theater stycke öfver en stor Monark, hvars Dygd ännu lefver i Eder Kongl. Maij:ts Höga Egenskaper och Sveriges lycka; ty nu mera betyder Gustaf Vasa ej allenast en Kongelig Person; utan ock sjelfva Fäderneslandets välmåga och lyster: emedan Försynen altid med Gustafvianska namnet förenat densamma. Svenska Theatern bör ännu anses, som en ur träde nyss uptagen park. Dess fullkomlighet är en omätelig bygnad, hvartil upmuntran, tid och snillen fordras, ifall han skall bringas til den höijd, hvartil utländingens hunnit. Jag vet nog hur oförmögen jag är, at bidraga til et så vidsträkt arbete; dock — På Babylons murar arbetade ej allenast Konstnärer: där voro ock Stenhuggare.

Allernådigste Konung!

Ännu är telningen späd; men skulle han gifva hopp; så kasta en stråle af det Maijestät på honom ner, som fordom lyft svenska Snillet ur medelmåttan, och han skall växa til, och gifva de fruckter, som med det nöijsamma förena det nyttiga.

Liedner.

FÖRETAL.

Ämnet til denna Operette är tagit af en Anecdote om Den store Kung Gustaf Adolph i Berlinska Vecko-skriften *Mannigfaltigkeiten*[1] och *Journal encyklopedique.*[2] Jag har bibehållit de namn, som där stå och med några förändringar infört hela händelsen. Det bifall de så kallade Operetter i Tyskland vunnit, har upmuntrat mig til et försök i samma vitterhets del. Weisse[3] har häri bildat Tyska smaken, och hans Operetter äro alla mästerstycken.

Hvad utländska Theatern är, kan vår blifva; så framt den fördommen utrotas, at ej et Theater stycke kan vara skönt, om ej det är på vers, och opoëtiska hufvuden, som änteligen måste vara Theater Digtare, behagade heldre skrifva en förnuftig rad prosa, än rimmade orimligheter. — Men det är ej nog, at vi skrifva, vi böra och välja de ämnen, som äro Theatren värdige.

Que votre Ame et vos moeurs, peints dans tous vos ouvrages:
N'offrent jamais de vous, que de nobles images.

Så tänker med Boileau den, som ej skrifver för Pöbeln och med en hög modig inbildning hör salfvor af skratt från Galleriet. Man kan satyrisera en svärmare; utan at förvandla hela Theatren til en Krog eller Woffelmarknad; och äfven i en hög ställning upta en nedrig. Operetter hafva den friheten framför andra Dramatiska arbeten. Huru vida jag missbrukat hänne, lemnas til kännares räfst. Att Trulla och Knuts samtal kan ådraga mig critiker, förmodar jag ej; ty skall en Bonde vara Bonde, så måste han ej komma, som Petit Maitre eller Cavalier. — Adelaides kärleks handel är för öfrigt efter Anecdoten. I amouretter är ofta en skön oordning konstens yppersta mästerstycke. Det är ej nog, at man endast beskrifver dess känslor, man måste ock gå in i de minsta detailler, korteligen: C'est peu d'étre Poëte, il faut étre amoureux.

Jag tror ej, at den pantominiska Ballet, som jag i andra Acten infört, skal mishaga åskådarne — och nu vet jag ej mer til min Operetts försvar; ty hvad båtar mig, om jag säger, at hon långt från mit fädernesland är

---

[1] Mannigfaltigkeiten, e. gemeinnützige Wochenschrift, Berlin 1770—73; Neue Mannigfaltigkeiten utgåfvos 1774—77 och Neueste 1778—80.

[2] »Journal encyclopédique par une Société de Gens de lettres» utgafs i Liège 1756—93. Dalberg uppgifver i ett företal som sitt ämne: »la trait de la vie de Gustave Adolphe que j'ai lu dans le Journal Encyclopédique et confirmé par Bayle et les Journaux Anglais».

[3] Christian Felix Weisse (1726—1804)' behärskade på 1760-talet genom sina »*Beyträge zum deutschen Theater*» (5 band 1759—68) den dramatiska litteraturen och genom sina operetter den tyska skådebanan. 1766—76 voro hans sångspel synnerligen populära och sånger ur dem sjöngos öfver allt i Tyskland.

skrefven, där jag skild från svenske kännare, och en Stor Konungs nådigaste upmuntran, läser Catechesen på platt Tyska för ett halft Dussin Junkrar! Nej, jag tror, at gilla et dåligt arbete för företalets ursäkter, är det samma, som köpa odugligt kram, endast köpman kan complimentera.

Ännu ligga trenne Original Theater stycken bland mina papper färdiga, som af ett högmodigt hopp intagne, vilja visa sig på den vittra skådeplatsen — vågar jag?

Gurtitz i October månad 1778.

Personerne:

Konungen
Adelaide, En Ung fröken.
Allaran, hännes Bror.
Valvaise, En Bonde son.
Den gamle Valvaise, Hans far.
Christiern } Tvenne officerare.
Düplaise }
Trulla, En Bondflicka förlåfvad med Knut.
Vakthafvande Officeren.
Hofstaten i Konungens Svite.
En Batallion Soldater.
Bonder och Bondflickor.
Vakt.

Theatren är på Landet.

Nya bidrag till Lidners biografi.

Af

Eugène Lewenhaupt.

I Westinska handskriftsamlingen i Upsala universitetsbibliotek bevaras följande tvänne, så vidt jag vet, hittills otryckta bidrag till Lidners biografi.

1.

Af Konungens HandCassa har underteknad bekommit första kvartalet 12 Rdr. 24 sk. banco som härmed kvitteras.

Nystad den 30 Martii 1815.

Ewa Hastfer.
(L. S.)

Warburgs uppgifter om Lidners änkas vistelse och underhåll i noten på sidan 229 i hans arbete om Lidner fullständigas härmed.

2.

Af Lidners egen hand finnes ett utkast till titelblad för en ny upplaga af hans dikter, försedd med följande tillägnan till den unge konungen.

Monark! på Dina Fäders bana
Der De odödligheten nått,
De Dig till nya storverk mana,
Och wärdig bli det namn Du fått.
Ifrån den rymd der Äran ljungar
Kring *Vasarne,* som pryda den:
Nu undran är, om ibland Kungar
Din store Far kan liknas än:
Vildt, likt Förtviflan Snillet rasar
Och Krigets Gud sig störtad tror;
Men, Dyre Kung! Ditt folk ej fasar:
Du GUSTAFS son — — — och ej bli stor!

En förstudie till "Spastara".

Af

Martin Lamm.

I Stockholmsposten för den 21 augusti 1779 läses följande anonyma dikt:

Til Fru Assessorskan Olin på den 15 Augusti 1779.

Wore jag Raphael nu när jag teknar
Clitemnestra! Din mine, då offret Du ser;
Och hwem är wäl offret? Din Dotter! — Du bleknar,
Du staplar: förskona! Du darrar, drar andan och dignar så ner.
Du waknar, och Dig genom folk-hopen bryter —
Man dån från Numidiens skogar ju hör,
När från Lejoninnan des ungar man för:
Hon upfyller Skyn med klagan, och ryter.
Hwad känslor! Jag tror, at det alfware är.
Jag söker min wärja, at Dottren förswara,
Achilles, jag hjelp mot Grekerna swär,
Dit öde för mit jag börjar förklara.
Knapt sansar jag mig för ömhet och qwal.
Ej handklapp får höras: Nej tårar blott rinna,
Man frögdar sig, skrattar, när Göken han gal;
Men hjertat det fångas och känslorna winna,
När hänrykt, i tysthet en Nächtergals röst
Med suckar beundras af ömtänkte bröst.
Ack! ja, Clitemnestra, jag ville Dig låfwa,
Men i mina tårar Din lofsång Du ser.
De äro från hjertat en uppriktig gåfwa;
Tag dem — jag har icke mer.

Det ligger ju nära till hands att gissa på Lidner som författare. Och en undersökning af den lilla dikten visar ovedersägligt, att den ej kan vara af någon annan.

Vi märka först, att den i dikten besjungna situationen erbjuder en viss likhet med Spastaras. Och denna sträcker sig äfven in i detaljer. Man jämföre t. ex. det ställe i ofvanstående dikt, där Clytemnestra, lik en lejoninna ur Numidiens skogar, hvars ungar man röfvat, bryter sig genom folkhopen, med följande rader i Spastara:

Hon vaknar, skådar taket brinna:
Lik en numidisk lejoninna,
Hvars ungar man från henne röfvat har,
Hon genom tusen flammor far:

Visserligen är den numidiska lejoninnan en vanlig företeelse inom tidens poetiska zoologi, men använd på ett så fullkomligt identiskt sätt kan bilden knappast oberoende förekomma hos två skalder.

När skalden i vår dikt ryckes med af spelet till den grad, att han tror det vara verklighet och vill rusa upp på scenen till hjältinnans hjälp, så måste man nödvändigt erinra sig motsvarande situation i Spastara, där skalden i fantasien rusar till för att rädda mor och dotter („Spastara, om jag varit där"). Och liksom hans hjältedåd där i realiteten inskränker sig till att han skänker hjältinnans skugga sina tårar („Jag kan ej mer; och mer din skugga ej begär."), så nöjer han sig också här med en tåregärd („Tag dem — jag har icke mer.")

Men dessutom anknyter dikten till ett *tidigare* verk af Lidner, hans samma sommar utgifna „Fabler". Passagen om göken och näktergalen är nämligen endast en variation af temat i „Göken och Näktergalen" och står kanske ännu närmare dess förebild, Gellerts „Die Nachtigall und der Kukuk". Göken sjunger till barnens skratt och lek, men näktergalen slår sina drillar för älskande par och är stolt att se sin sång belönas af deras tysta tårar:

Der Ausbruch einer stummen Zähre
Bringt Nachtigallen weit mehr Ehre,
Als dir der laute Beifall bringt.

Hvad har då detta poetiskt värdelösa lilla stycke att lära oss? Att det motiv, som ligger bakom Spastara, för Lidner ej var något nytt veta vi förut: både Erik XIV och Medea framvisa ju patetiska moderstyper af liknande art. Men, betecknande nog, är det först Spastara, som visar närmare öfverensstämmelse med versen i Stockholmsposten. Det tyckes, som om skalden först af den magra notisen i Stockholmsposten om grefvinnan Spastaras olycksöde bragts att på nytt för sig lefvandegöra ett af sin ungdoms starkaste teaterintryck.

Det kunde synas lockande att gå ett steg längre i antagandena och förmoda att denna operaföreställning gett Lidner den första inspirationen till hela det besjungande af moderskärleken, som bildar ett ledmotiv i hans diktning. Men helt säkert vore detta en förhastad slutsats. Tvifvelsutan ligger bakom Lidners svärmeri för den ömma modern något personligt upplefvadt, närmast väl något minne från barndomsåren. Det var därför fru Olins spel i Glucks opera kunde göra ett så djupt intryck på honom.

I hvarje fall är det af största intresse att se, att den första impulsen till Spastara kommit från en operaföreställning. I en föregående uppsats har jag sökt visa den afgörande betydelse, som den Gluckska operastilen fick för Lidners hela skaldskap, och särskildt genom en analys af Spastara sökt ådagalägga dess släktskap med operan. Detta samband visar sig genom den funna versen vara af ännu mer genomgripande art, än jag vågat antaga. Det är nu lätt att inse, hvarför det hvilar en så stark atmosfär af teater öfver Spastara, hvarför hjältinnan har ett drag af primadonna, hvarför natursceneriet för tanken på kulisser och dekorationsmaskineri. Vi förstå också, hur skalden fått den djärfva idéen att rycka sig själf med i handlingen. För Lidners fantasi sammansmälter den olyckliga spanska grefvinnans bild med minnena af den svenska operasångerskan. En dylik sammanblandning mellan en antik hjältinna och en modern adelsdam stötte för öfrigt ej på några yttre hinder. Fru Olin uppträdde som Clytemnestra i ultramodärn salongsdräkt, med roberonde, "considerationer" och släp.[1]

[1] Se kostymbilden hos Flodmark, *Elisabeth Olin och Carl Stenberg* s. 120.

Inflytandet från operan visar sig till sist också i formen. I "Fabler" hade Lidners vers ännu varit lugn och färglös, här gör den en verklig ansträngning att bli dramatisk. Att den unge skalden vid första försöket härtill misslyckats, förringar ej betydelsen af den ansats han här gör. Se vi närmare efter, skola vi finna, att det är med samma medel han sedermera lyckas få fram de starka stileffekterna, den våldsamma subjektiveringen i framställningen, allt detta, som ger Lidners diktning dess prägel af dramatisk deklamation. Och vi märka också, att han redan nu funnit de metriska bojorna för tryckande och åstadkommit en vers så fri och nyckfull, att den nästan nödvändigt synes kräfva musikens bistånd.

Lidners vistelse i Göttingen.

Några tilläggsord.

Af

Karl Warburg.

I sin utmärkta undersökning *Lidnerstudier* i Samlarens trettionde årgång har docenten *Martin Lamm* gjort gällande, att jag i mitt arbete öfver Lidner skulle nog starkt hafva öfverskattat betydelsen af Lidners vistelse i Göttingen, under det jag skulle misskännt de starka impulser från de nyare riktningarna han senare mottog i Paris hos Creutz.

Den senare anmärkningen torde hafva fog för sig, men i afseende å Göttingenvistelsen vidhåller jag min åsikt, och jag har t. o. m. styrkts i denna bl. a. just genom Lamms egna meddelanden, liksom af Feuks studie rörande Lidners språk.

Dessutom tyda undersökningar, dem jag nyligen företagit i Göttingens bibliotek, därpå, att Lidner redan då studerat Klopstocks stora dikt, liksom han säkerligen stod i beröring med lärare och studenter, som kände den nya engelska litteraturen.

Ehuru jag redan kortfattadt berört saken i den nya upplagan af Ill. Svensk Litteraturhistoria (II: 477—78), må här en något utförligare redogörelse finna rum.

Lidner inskrefs, såsom jag i en föregående Samlareuppsats (XVII. 185) meddelat, vid midsommartid 1780 vid Göttingens universitet och uppgaf såsom studium "Schöne Wissenschaften".

I bibliotekets utlåningsbok uppgifvas såsom hans borgesmän dels löjtnant Bessel eller Bestel (där han hade logis), dels professor Miller. Undersöker man närmare lånejournalen, finner man, att de olika studenternas præceptorer nämnas före deras egna namn, och Lidners præceptor är till en början den nyssnämnde Miller. J. P. MILLER var född 1725 och dog 1789, var en äfven i Sverige högt ansedd "Studentenvater" och "Candidatenmakler", för öfrigt teologie professor och framstående pedagog, en af de förste som föreläste pedagogik. Efter honom inträder i oktober såsom borgesman och låntagare för Lidner den gamle professorn i filosofi och moderna språk Isaac COLOM du Clos, som redan i augusti hade väl vitsordat hans flit i studiet af språk och vitterhet och hans goda uppförande.

Enligt Anders Norbergs bref till Gjörwell skulle Lidner sagt sig vara chargerad skrifva ett *poëme epique* om *Gustaf Adolf*. Hans första boklån tyda också på, att han denna gång undantagsvis hållit sig till sanningen. Åtminstone sysslar han med Gustaf Adolfs historia och studerar olika episka diktverk. Han lånar nämligen den 7 juli engelsmannen HARTES arbete om *Gustaf Adolf* i tysk öfversättning, ett lån som han förnyar den 22 augusti, vidare den 29 augusti KHEVENHILLERS *Annales Ferdinandi* Tome VI, den 23 oktober CHEMNITZ *Schwedischer Krieg in Deutschland* och MITTAGS *Leben Gustav Adolphs* samt den 4 november GOTHEYS *Weltgeschichte*, Tome I.

Men dessutom lånar han en del episka diktverk, nämligen den 7 Juli HOMÈRE par Bitaubé, den 16 augusti VOLTAIRES *Henriade*, den 29 augusti KLOPSTOCKS *Messias* I, II, III, den 9 oktober HOMEROS *Ilias* i original, edition Clarke; i november, december och januari delar af VOLTAIRES verk. Det är uppenbart, att han studerar olika mönster för sitt tilltänkta epos. Men dessutom är det af ett visst intresse att iakttaga, hvilka arbeten Miller lånar för sina andra lärjungar, och vid en flyktig granskning visar det sig, att den engelska litteraturen med namn som Young, Ossian, Sterne o. a. spelar en icke ringa roll å listan. Det är kanske icke förmätet att draga den slutsatsen, att åtskilliga af dessa låntagare varit Lidners

[1] Jfr min »Lidner» sid. 98.

kamrater och att de litterära intressen, som upptogo dem, på ett eller annat sätt äfven kommo honom till godo, liksom det ju är välbekant, att den engelska diktningen hölls högt i ära i Göttingen, som lydde under samma spira som Storbritanninen. De litterära intryck Lidner mottog under denna Göttingentid — i parentes sagdt den enda från hvilken det föreligger vitsord om flit och godt uppförande — hafva enligt min uppfattning spelat en afgörande roll på hans utveckling.

Först de klassiska diktverk han studerade under Heynes ledning; i det denne riktade uppmärksamheten närmast på den grekiska litteraturens *ästetiska* sida; särskildt vet man att han tolkade Pindaros och Euripides, två namn man gärna sätter i förbindelse med Lidners sublima och känslosamma poesi.

Men vidare tidens tyska och engelska känslodikt, som ägde varma beundrare på Hainbunds klassiska mark, där särskildt vördnaden för Klopstock och hans engelska förebilder hade häfd för sig. Och Wertherianismens böljor gingo ännu högt öfver hela Tyskland.

Att Lidner var förtrogen med den nyare tyska vitterheten, är uppenbart af hans senare diktning, vare sig han gjort bekantskap med den under sin tidigare vistelse i Nordtyskland eller först nu. Han imiterar ju WERTHER redan i Erik XIV och skrifver senare engelska bref "i Werthers stil", ett och annat i hans senare alstring erinrar ock om LESSINGS Emilia Galotti, KLOPSTOCK, som han väl kände, har påverkat vissa af hans religiösa dikter och, såsom äfven Lamm påvisat, visar ju Krigsskaldernas sång i Medea släktskap med Klopstocks bardieter. Dessutom har Feuk uppvisat, att Lidners vistelse i Göttingen måst vara af genomgripande betydelse för det *språkliga* nydaningsarbete, som efter denna vistelse ger sig tillkänna i hans skaldskap. Arten af hans nybildningar peka nämligen uppenbart tillbaka på omdanaren af tyskt skaldespråk: KLOPSTOCK. "Lidners sätt att återge ett dikteriskt intryck, de praktiska utsmyckningsmedel han begagnar, allt detta är säkerligen på det stora hela taget franskt-klassiskt", yttrar Feuk, "men bekantskapen med den unga tyska 'romantiken' hade skänkt honom ett andligt innehåll, som ej kunde klädas i pseudo-klassicismens ordformer. Hvad är då naturligare,

än att han ger detta innehåll uttryck i en ny språklig dräkt tillskuren efter de mönster, som haft så mycket att skänka honom själf?"

Bland de tyska diktverk, som spelat in i hans senare skaldskap, är också, såsom Lamm framhållit, GOTTERS duodrama "Medea" till Bendas musik, hvilken var författad fem år före Lidners Göttingenvistelse och som utfördes flerestädes i Tyskland (exempelvis åhörde Mozart den 1778 i Mannheim). Gotter var, som bekant, gammal medlem af Hainbund och sannolikt synes mig vara, att det var i Tyskland, vare sig i Göttingen eller till äfventyrs i Leipzig, om nu Lidner, som han påstod, kom dit efter Göttingenkrachen, som han gjort bekantskap med denna opera.

Som redan antydt, talar mycket för att det äfven är under denna tid han gör bekantskap med den nya *engelska* känslodikten, som möter besläktade stämningar i hans, den svärmiske, i herrnhutismen fostrade känslokelarens sinne.

Och om det än dröjer något, innan alla dessa intryck mognade och gåfvo sig uttryck i hans skaldskap, så förefaller det mig dock, som jag annorstädes yttrat, som om man kunde förlägga den apokryfiska "Lidnerska knäppen" — hvad hans poetiska utveckling angår — just till Göttingen.

Förvisso fick han senare i Creutz' rika bibliotek och under hans språkliga tukt nya, ytterst viktiga impulser, och särskildt torde hans diktion ha vunnit på att gå i den stränge verskonstnärens skola.

Men till äfventyrs hade Lidner, om han stannat i Tyskland, under inflytelse af dess Sturm und Drang fått en med sin egenartade natur mera stämmande utveckling, hans diktning hade blifvit mer enhetlig och blandningen af olika konstsmak icke så stark.

En tragedi om "Erik XIV", skrifven i Tyskland, skulle säkerligen kommit det samtida tyska Sturm- und Drangdramat närmare än fallet blef.

Men på gissningarnas gungfly skola vi icke våga oss längre ut.

Svenska Akademiens suspension och Leopolds uttalanden därom.

Af

Karl Warburg.

Gudmund Göran Adlerbeth har i sina Historiska Anteckningar gifvit en fyllig och uttömmande redogörelse för omständigheterna vid Svenska Akademiens suspension i mars 1795, sådana de tedde sig för den Rosensteinska kretsen. Det var nämligen på grund af meddelanden från Rosenstein, den där ju stod händelserna aldra närmast, som Adlerbeth nedskref sina anteckningar, i hvilka förbittring mot hertigen, Reuterholm och Fredrik Sparre gåfvo sig luft, på samma gång Gustaf Adolfs nobla uppträdande till skydd för sin lärare och riksdrotsen Wachtmeisters rätträdighet ställdes i den vackraste dager.

Adlerbeths uppfattning synes vara den, att åtgärden närmast företogs för att komma åt Rosenstein, hvars frisinnade tänkesätt voro vederbörande en nagel i ögat. Han förmodades vilja påverka den unge konungen att i sinom tid omstörta Säkerhetsakten, hvilken numera hertig Karl och hans närmaste ansågo nödvändig, och man antog dessutom, att den af honom styrda akademien vore en härd för allsköns "jakobinism" och fronderi. Nu skulle Axel Gabriel Silverstolpes inträdestal, hvilket Adlerbeth kännetecknar som ett mästerstycke, ehuru han medger, att omdömena "på många ställen voro oblyga, kan hända ock dristiga", användas såsom förevändning

att stänga akademien och få Rosenstein på ett eller annat sätt aflägsnad från konungens person och om möjligt från landet genom någon beskickning mot hans vilja, en plan som dock strandade.

Afvogheten mot Rosenstein var ju dessutom förknippad med personlig harm hos Reuterholm öfver att trots tydliga inviter hafva blifvit förbigången vid invalet efter Fersen, och det var säkerligen denna harm, som lät udden riktas särskildt mot Akademien. Denna drabbades ju ock af hämnden, under det Rosenstein förblef på sin post, tack vare den unge konungens verkligt högsinta uppträdande, i hvilket han lade sina vackraste karaktärsdrag ådaga. Han hade dock själf känt sig illa berörd af Silverstolpes inträdestal och särskildt ansett ett uttalande om att Fersen 1789 med heder gick i arrest kväljande för sin faders minne, och det är icke osannolikt, att man just på grund af detta konungens missnöje, fann tillfället lämpligt att slå till.

Att man kunde låta misshaget drabba icke blott talaren, hvilken ju afskedades från sin hoftjänst hos änkedrottningen, utan ock akademien, berodde, som Adlerbeth omnämner, därpå, att man inbillade sig, att inträdestalen alltid upplästes och justerades i en enskild sammankomst, innan de offentligen höllos, och att sekreteraren och direktören hade rättighet att ändra, hvad som pröfvades tarfva ändring. Visserligen medger Adlerbeth, att direktören, som skulle besvara inträdestalen, nödvändigt måste få del af dem, innan de upplästes, och att bruket äfven var att meddela dem till sekreteraren, men att dessa hvarken voro skyldiga eller berättigade att därvid göra påminnelser, utan voro inträdestalen enskilda arbeten, för hvilka författaren odeladt bure ansvaret.

Emellertid kunde ju onekligen vederbörande med något fog hålla sig till, hvad direktören i sitt svar yttrat af gillande eller ogillande. I föreliggande fall hade Edelcrantz, akademiens kanslär, under Kellgrens sjukdom fungerat såsom direktör. Adlerbeth meddelar, att Reuterholm förehållit Edelcrantz, att denne icke under hand berättat förhållandet af Silverstolpes tal, som ju på förhand varit honom visadt. Emellertid hade hertigen förklarat för Edel-

crantz, att "hvad som skett Svenska Akademien var *för Rosensteins skuld*».

Som bekant fanns det *en* bland akademiens ledamöter, som i frågan om Reuterholms inval intagit en annan ståndpunkt än de öfriga gustavianerna, och som äfven i denna fråga såg förhållandena annorlunda än dessa, ifall nämligen Adlerbeths uttalanden få anses tolka opinionen hos akademiens flertal.

Det var Leopold, hvilken betraktade både Silverstolpes och Edelcrantz' uppträdanden med ogillande. Hans uttalanden i frågan föreligger i ett bref till den bland hans korrespondenter, inför hvilken han uttalar sig mer uppriktigt och oförbehållsamt än eljes i sina bref, nämligen sekreteraren J. G. Westberg (L:s bref till denne jämte några svarsbref finnas numera i Kongl. Biblioteket.)

För att rätt förstå hans uttalanden måste vi emellertid taga någon kännedom såväl om Silverstolpes tal som om Edelcrantz' svar, sådana de finnas tryckta i Akademiens Handlingar. Härvid är dock att märka, att talet år 1799 trycktes med väsentliga uteslutningar, hvarom mera nedan, och att det först är i Svenska Akademiens Handlingar från 1786, femte bandet, tryckt 1813, som det meddelas i sitt ursprungliga skick.

Bland ömtåligare ställen i Silverstolpes tal märkas först några skarpa uttalanden om Karl XII:s regering och hans envälde:

»På tvänne år tömde han sin faders skatter, hela hans Regering ödde undersåtarnes blod och egendom, hans här bestod af hjältar, och hans nation af nödlidande. Och så, inom 40 år, lärde denna nation känna sitt fel, då den, ehuru åt en klok och säkert välvillig regent, åt Karl XII:s fader skänkte makten att på en gång vara Konung och Grundlag. Förtrycket gaf erfarenhet, hon födde ångren. Tronföljden var oviss; och enväldet föll med Karl XII.»

Hvarpå följde en retorisk fråga, i hvilken man nog ville läsa en hänsyftning på samtiden:

»Huru länge skall Historien icke blott för Konungar, *men för alla Styrande,* förgäfves bevisa, att säkrast, att på hällebärget står en visligen kringskränkt makt, och enväldet på sanden, att ingen lyckligare skänk kunde af deras Folk göras dem, än en lag, den de hvar stund kunde öppna och säga: *Se där min plikt och min rätt, jag har inga andra.* Men hvi ropar jag i öknen?»

Om den nya frihetstidskonstitutionen säges:

»De (lidande) ropade på frihet och säkerhet: de åskade en verklig lag som befäste dem. Med redlighet gjordes den och antogs utan list[1]: felaktig genom människoförståndets brist, som för länge älskar sina vanor, för litet ser faror och missbruk, för litet misstror begären — mest bristande i allmänna grundsatser och i tydlighet af makternas gränser — men i viss bemärkelse friare än något annat Rikes grundlag. Nationen fick ett inflytande i lagstiftningen och beskattningen: hon fick ett värde, hon fick en tanke. Det var nu det blef en lycka att födas.»

Om 1756 års händelser och om de sammansvurnes afrättning fäller Silverstolpe bl. a. följande uttalande:

»Det tillhör ej mig att här döma hvarken om behörigheten af deras öfvertygelse, eller om mildheten bättre än strängheten egnat den segrande makten, eller om någonsin lifvets förlust borde vara ett straff för Statsbrott. Men Lagen, Grundlagen själf, hade stadgat döden, och Lagens tydliga (ej uttydda) ord är domarns enda lofliga begrepp om rättvisan — — — Hård? Hvem är hård, som tänker med Lagen: ty det var alltid grefve Fersens grundsats. Och är det säkert att mildheten i detta ögonblick varit rådligast?»

I skildringen af 1769 års händelser uttalade sig Silverstolpe emot Adolf Fredriks politik, och "det parti som då understödde konungamakten", och talade om att de utvägar, som därvid användes, icke kunnat rättfärdigas af annat än ett partis enskilda politik, hvilken Fersen ogillat, men ej kunnat afböja.

Likaledes omtalas hans försök efter Gustafs tillträde till regeringen att genom fogliga jämkningar å ömse sidor bibehålla regeringssättet.

"Men allt var numera fruktlöst. Förblindelsen tilltog med oenigheten. Konungen förstod att nyttja ögonblicket: och hans skicklighet verkställde den ryktbara regementsförändringen, som den allmänna ledsnaden gjorde lycklig. I detta ögonblick var grefve Fersen frånvarande. Man har sagt, att hans närvaro skulle hafva hindrat framgången. Det är möjligt, det är ej sannolikt. Men hvad kan icke sägas?»

I anslutning härtill tog Silverstolpe ock Frihetstiden och dess partier i försvar (under medgifvande af den vanhedrande falheten och de personliga orättvisorna) samt framhöll särskildt den rikets blomstring, hvari Ständerna efter ett halft århundrade lämnade det vid Karl XII:s död alldeles förstörda riket ifrån sig.

Om Fersens deltagande i 1789 års stormiga riksmöte sades, att "hans medborgerliga språk och hans billiga betydenhet i frågor,

[1] Detta uttryck misstyddes som en insinuation mot Säkerhetsakten men hade undfallit både Rosenstein och Edelcrantz. (Rosenstein till Zibet).

som rörde Rikets Ständers gemensamma rätt, förde honom med heder i ett fängelse det flere riksdagsmän med honom delte och ett ännu större antal skulle hafva varit färdigt att dela", ord hvilka, som ofvan nämdes, särskildt väckt den unge konungens förtrytelse, men som knappast kunna ha sårat Reuterholm, som själf tillhört oppositionen 1789!

I en promemoria, som Silverstolpe år 1798, då tal var om att talet skulle tryckas, genom Rosenstein inlämnade till konungen, och som finnes meddelad som bilaga i "Några anteckningar om adliga ätten Silfverstolpe" (Sthlm 1884), sammanfattade han i tre punkter de hufvudsakliga anmärkningar som riktats mot hans tal: han skulle haft sårande utlåtelser mot förmyndareregeringen, ha utmålat 1720 års regeringssätt alltför fördelaktigt och fällt "brottslige, sårande och oförväntade uttryck" om de händelser, i hvilka Gustaf III och Ständerne medverkat till danande af grundlagarne. Mot dessa beskyllningar försvarade han sig kraftigt. När talet 1799 trycktes, uteslöts stycket om Karl XII:s regering och hans envälde med den därmed sammanhörande apostrofen till de Styrande, liksom ock den sympatiska skildringen af den nya konstitutionen efter enväldets fall; orden om att Fersen tilläfventyrs skulle kunna hindra statshvälfningen 1772; vidare karaktäristiken af frihetstiden och jämförelsen mellan rikets ekonomiska tillstånd 1718 och 1772 samt skildringarna af Fersens deltagande i riksdagarna under Gustaf III och af hans fängsling.

Edelcrantz' svar inleddes med komplimanger till Silverstolpe med erkännande af hans tal, och den uppmärksamhet det vunnit, hvarpå följde en kort karaktäristik af Fersen, hans vishet och statsmannamåtta. Härvid yttrades bl. a. följande med udd mot de revolutionära tidsströmningarna: "Det var hon (hans vishet) som stadgat i hans öfvertygelse denna gamla sanning, som likväl sextie sekler ej ännu hunnit fästa i allmänhetens, att den, som vill omskapa samhällen eller förändra dess lagar, bör anse människorna sådana de äro, ej sådana de borde vara."

Därefter öfvergick Edelcrantz till en allegorisk saga, i hvilken han skildrade, hurusom på ett högt berg Sällheten bodde. Till hennes slott sökte sig tre syskon: Förståndet, Snillet och Inbill-

ningen, men ingen kände vägen. En gammal man, Erfarenheten, Tidens och Sanningens Son, ville visa dem denna väg, lång men säker, men Inbillningen ville ej lyda gubbens råd, utan trodde sig där borta i öster se en stjärna uppgå vid Sällhetens slott och menade sig ej behöfva annan vägvisare. Äfven Förståndet fann det onödigt gå en omväg, då det trodde sig i skogen finna en annan mera banad stig, som dess fackla kunde upplysa. Snillet åter brydde sig ej om trampade vägar, utan ville bestiga klippor och simma öfver strömmarna. Så gingo de sina egna vägar — alla vilse. Stjärnan i öster bedrog Inbillningens hopp och äfven de andra kommo på irrvägar och nödgades till slut lita till Erfarenheten, som visserligen var uttröttad på sin långa väg men dock erbjöd sig föra dem fram till målet stödjande sig på dem. Därefter tillämpas denna allegori på Fersen, som tillhört dem, som med erfarenhetens fackla klarast förelyst samtid och fädernesland. "En sådan man var värdig Gustaf III:s aktning", och då konungen "hade nog stolthet att ej kräfva hans råd, ägde han ej nog känslolöshet att icke smickras af hans bifall."

Till sist förklaras, att Silverstolpes tal "på en gång rättfärdigat denne store mannens saknad och vårt val", och hans inträde i akademien under en samlad allmänhets bifall liknas vid en Romares intåg i en öfvervunnen stad.

Det framgår af ett bref från Rosenstein till Zibet (meddeladt af Ljunggren i Sv. Akademiens Historia, bilaga), att denne funnit Silverstolpes tal väl "innehålla dess principer", men så mycket Rosenstein kunde döma, framställda "med moderation och varsamhet." Det enda, som han funnit anstötligt, var ett uttryck om arresteringarna 1789, men Silverstolpe ville ej borttaga det, "dock adoucerade han expressionerna". Edelcrantz och Rosenstein voro de ende som sett talet på förhand.

Den 7 mars fattades beslutet om akademiens suspension, som revisionssekreteraren Fredrik Gyllenborg, den blifvande justitieministern, i all hast nödgades kontrasignera vid ett spelbord. Och den 12 mars kungjordes suspensionen. Det skedde, trots den ytliga försoningen mellan hertigen och Rosenstein, i de bistraste ordalag,

som om akademien bestått af "odömde förrädare", för att begagna Adlerbeths ord. Det hette exempelvis att "sådana uttryck både blifvit fällde samt af akademien icke allenast utan klander utan ock med bifall och tacknämlighet emottagne som i samma mån borde förefalla oss brottslige, sårande och oförväntade, som de i Dess Sons närvaro synts vilja under en obehaglig dag för allmänheten framställa sådana händelser, hvaruti Högstdensamme vår Salig Herr Fader jämte Riksens Ständer till dömande af våra närvarande antagne och dyrt besvurne grundlagar samfäldt medverkat."[1]

* * *

Fyra dagar efter att akademiens suspension kungjorts — den 16 mars — skref Leopold från Linköping till sin vän Westberg:

"Ditt bref, min bästa vän, som confirmerades genom flere andra, och sedan äfven genom Inrikes Tidningarne, har gjordt mig ingenting annat än surprenerad. Den goda Gumman Sv. Akademien har fått en stark Epilepsie, som lätteligen kan bli dödelig. Man kunde vänta något sådant af hennes sidsta convulsiva anstöt af fronderi och af

[1] Dagen efter fick Rosenstein till Kanslikollegiet aflämna Akademiens papper. Följande »*ödmjukaste promemoria* till Kanslikollegiet», där det begäres anstånd för att bringa räkenskaper och ordbokssamlingarne i ordning, finnes å Eriksbergs arkiv och är rätt betecknande:

»Nu aflämnas de hufvudsakligaste documenter, Academiens Instiftelseakt, Privilegium, Stadgar.

Derjämte Konungens Bref, Publique Werk och Embetsmäns bref.

Lösa Papper, som innehålla utlåtanden öfver Prisskrifter, andre papper, allt detta torde få förseglas och sedermera inventeras. Protocollerna skall Rosenstein i morgon aflemna men utbeder sig att sedan de blifvit antecknade och om så nödigt finnes påskrefne, få dem återtaga och nyttja till verificationer vid sine räkningar samt til andre uplysningar, som äro honom oundgänglige.

Redogörelsen begär Rosenstein att för sin och sine arfvingars säkerhet få göra inför Kongl. Cammarrevisionen och som sådant fordrar att sätta Räkningarne i en viss form, at afsluta oafgjorde Räkningar med Bokhandlare med mera begär Rosenstein en tid af trenne veckor eller högst en månad, inom hvilken han skall räkningarne til Kongl. Cammarrevisionen ingifva och tillika afgifva en underdånig berättelse, som visar hela tilståndet samt de puncter, öfver hvilka synes nödigt at Kongl. Collegium inhemtar konungens nådiga förordnande och Befallning. Samlingarne til Ordboken fordra at läggas i ordning innan de kunna aflemnas. Hvad Redogörelsen angår är Rosenstein färdig at sätta Borgen för sig at han skal rigtigt fullgöra.»

radotaget från hennes directorliga organ. Den goda gummans sidsta ord voro då, som jag ser af din berättelse, likasom så många andras sidsta ord, rena sottiser. Gummans goda Syster Käringen *Erfarenhet* förde henne illa efter hon i stället för att föra henne till den där vackra Stjernan som syntes långt borta, förde henne i putten.

Qui sera ce qui en tirera l'imbecile. Je n'en sais rien. Hvar nu Snillet må bo, öfverst, nederst eller midt på berget (och jag tror at Herr Directeuren ej så noga viste det) så var det denna gången icke i hennes sällskap. Var det någonsin? Det är stor samvetsfråga för oss andra af salig Akademien.

Det var ett elakt omen, min Vän, at Akademiens Höge Stiftare kom af sig, som du väl torde minnas, i sitt tal på Stiftelsedagen. Det betydde troligen at sjelfva inrättningen också skulle komma af sig, som riktigt inträffadt.

Akademien har gjordt sin rigtiga tour, likasom andra, ifrån Slottet på Riddarholmen, och från Riddarholmen, väl icke alldeles till döden men till förlusten af all borgerlig existance. Hon har fått nåd på afrättsplatsen.

Jag ser af Tidningarne, att Oratorn blifvit skild från sina Hofembeten. Men jag ser också af enskildta bref at svararen blifvit Statssecreterare vid Krigsärendena.[1] Det sidsta förundrar mig, på den grund, at i Konungens bref om Akademiens upplösning, stå just uttryckligen anfördt, såsom orsak till Hs Majestäts onåd mot Akademien, det *välbehag öfver oratorns phraser hvarmed de blifvit besvarade.* Men jag säger altid mig sjelf i sådana ämnen, Jobs bekanta ord: *Ho äst tu at tu vågar träta med Herranom?* Det är väl sannt at Svaranden icke borde synas serdeles skicklig numera till vitterhetens *fredliga* yrken; men at han derföre borde blifva Statssecreter vid Krigsärendena, det står icke i min Logica. Jag har förgäfves sökt någon annan orsak dertill, än den at han i all sin tid väl bestridt de batailler som gifvas på Opera Theatern och den Dramatiska. *C'est quelque chose qu'une longue experience.* Gumman

[1] Detta berodde på ett falskt rykte. Edelcrantz blef *icke* statssekreterare för krigsärendena, såsom ock framgår af Westbergs svar.

Erfarenheten har likväl gjordt honom till Stats Secreterare. Han hade rätt göra hennes Eloge. Hon ledde honom rigtigt till den der Stjernan *Statssecreters Embetet,* men jag förlåter aldrig den sacramenska käringen at hafva fört Directeuren så väl och Akademien så illa.

Haud equidem invideo; miror magis. Jag citerar en latinsk vers, efter jag vet at du explicerar latin så bra som jag. Du ser at jag ej smickrar — utom mig sjelf. Alfvarsamt sagt. Jag finner Silfverstolpes uppförande obetänksamt, och nästan alldeles tanklöst. Ty när jag, som *Fredric Horn,* afräknar, at Akademiens tal böra vara höjden af konsten at uttrycka sig väl, det vill säga klokt; at det *blå bordet* icke är samma som de *blå bänkarna,*[1] och at följakteligen det ej är fråga *der* om någon *catonicisme* i partivägen (jag nämner, ser du, *pojkaktigheten* det hederligaste jag kan), när jag ännu vidare lika som samme Store *Fredric Horn* afdrager den manifesta skyldigheten at ej springa ikull den som vinkar, ej krama ihjel den som famntager, ja at ej ens pina till döds den sköna hvars faveurer man får, (ehuru cavat det än kunde synas), och at således ej heller förderfva med höjden af sin vältalighet det vittra samfund till hvars Ledamot man blifvit kallad, — så återstår ändå altid at man bör hafva någon aktning för den välgerning man åtnjuter, och at i en akademie stiftad af en hög Herre, man icke bör göra narr af samma höga Stiftare, i synnerhet ej i hans egen Sons närvaro, Akademiens efterträdande beskyddare. *Qui ne sait point prendre l'esprit de son état n'en a aucun.* Vore nu Oratorns phraser aldrig så dråpeliga, efter Rhetorikan, skall ändå hvar förnuftig man ogilla hans brist af urskillning. Det var dessutom ej svårt at känna Akademiens närvarande assiette, och den kinkiga ställning hvari hon kommit just genom Silfverstolpes tal med förbigående af andra. Det hade ej varit ett stort mästerstycke af förstånd at ihogkomma den och lämpa sig derefter. Jag undrar ej på det som skett, jag undrar blott på anledningen dertill. Du förstår mig tilräckligen. Hade Akad. lydt det råd jag vågade gifva henne, och hvaraf resultatet lär finnas i protocollerna, hade hon lefvat ännu med god

[1] Riddarhusets bänkar.

helsa. Jag är ej mera slaf än andra, men man kan väl, utan at vara det, ändå vara rättvis och klok. Den största och sanna vördnaden för Stiftaren hade varit at ej skada inrättningen och at bibehålla den. — — — — — —

Nog härom. Ditt bref är förstört för den der anecdotens skull från America som du väl mins. Förstör du också mitt. Om Oratorn har någon blygsamhet, bör han vara litet flat, jag kan ej undgå at känna det. När jag hörde sägas at Akademien ej kunde göra ett vist val [1] för at ej synas förgäten af sin stiftare, när jag hörde icke så mycket sägas, som skrikas detta från alla håll, måste jag väl tiga med alla mina skäl. Men idag frågar jag, om det är at bättre komma ihog sin stiftare, at låta recepiendairen inför fullsuten Akademie och i hans egen Sons närvaro tala om honom på sådant sätt som här skett? Är detta den Stora delicatesse hvaraf Akad. berömde sig?

Du ser at jag ej håller Akademiens parti: Men jag har ännu ej sagt öfver detta ämne mer än hälften, och jag gör som vissa präster, jag gömmer sidsta delen till en annan gång. — — — — — —

Hälsa Sjöberg tusenfalt. Hvad gör den persedeln? Läser han Astronomin? Han har tid dertill nu. Jettonerna distrahera ej hans observationsifver, och rivalisera ej längre med månen och stjernorna. Du ser at jag här rör vid bölden. Voilà le mal, mon ami. Vore jag i Stockholm så grämde jag mig mera. Gud hjelper väl språket underligen fram: Försynen sörjer väl för gramattica och Lexicon. Men jettonerna! jettonerna!"

Några veckor senare svarade Westberg härpå följande, dagtecknat den 10 April:

"En förkylningsfeber har hindrat mig at tacka dig för ditt sidsta qvicka och tillika filosofiskt raissonerande Bref.

Hvad nu Gumman Erfarenhet gjort, men icke har hon ännu ledt sin man till den där Stjernan Statssecreterare Ämbetet vid Krigsärenderne. Hon höll på att leda honom i putten; men han tog emot bannor, från alla Höga orter med all resignation, beropande sig ideligen därpå att han sagt alla sina plattheter och dumheter,

[1] Åsyftar Reuterholms kandidatur.

såsom att *oratorn slagit sig fram till de platser han innehar* utan att ens hafva sett Talet. Och denna sottise skall hafva haft den besynnerliga verkan, att stöten studsat från honom på de Oskyldige medbröderne. Här är nästan ingenting eljest som blifvit så ridiculiseradt och häckladt som behandlingen med Acad:n. Dom utan ransakning: Den skyldige fri, oskyldige straffade: Straffet af en absurd beskaffenhet och étendue. Likväl hafva pensionerna förblifvit.[1] Man kan således nästan säga, att det är Ledamöterna som vunnit då de slippa arbeta, och att det är allmänheten som förlorat, då den ej får begagna Acad:s arbeten. Sjöberg, som Du, sörjer endast jettonerna, och har därtill nu och har altid haft större skäl än Du. Men han gör ej som Du, att hoppas det Försynen vakar öfver Språket och sörjer för Gramattican och Lexikon: han däremot ger Fan både det ena och det andra. Jag hoppas Du i dessa vackra tankesätt igenkänner så väl hans flit som hans brinnande nit för alla vackra inrättningar“.[2]

Det är för öfrigt ganska egendomligt att jämföra de försmädliga ord, hvilka Leopold i brefvet till Westberg fäller om Edelcrantz, med de utsökta artigheter han både före och efter 1795 års händelser ägnar Edelcrantz i de bref, som finnas bevarade till denne från Leopold (Svedboms samling, nu i K. Bibl.).[3]

[1] Ursprungligen hade hertigen på Rosensteins fråga, hur det skulle gå med de fattige litteratörer, som hade pensioner svarat: »de hafva som de hafva bryggt åt sig» men likväl tillagt att »akademiens stat blir ståndande». Genom konungens uppträdande inträdde ingen ändring i ekonomiskt afseende för akademiens ledamöter — utom att jettonger ej kunde utdelas, då sammankomsterna inställdes.

[2] N. L. Sjöbergs lättja och apati omtalas ofta i samtida bref.

[3] Redan 1788, då Leopold »för tredje gången» ber Edelcrantz om ett tillfälligt lån» tillägger han att »öfvertygelsen om Herr K. Sekreterarens tankesätt gör at jag kan nämna saker af denna beskaffenhet utan at rodna och känslan af mina egna at jag utan förebråelse kan begära Herr Kongl. Secreterarens biträde». (Han nämner såsom orsak till sin belägenhet, att han efter halftredje års vistande i Stockholm först för 2 månader sedan fått lyfta första kvartalet af sin lön som bibliotekarie och icke haft mer än 200 Rdlr att lefva af).

Året därpå, 1789 inträdde ett missförstånd dem emellan, beroende på att en vaktmästare vid franska spektaklen affordrat Leopold betalning för en gäst, som denne medtagit i sin loge, och åberopat Edelcrantz' order, men Leopold mottog en förklaring samt erkände, att han felat och borde förödmjuka sig,

därföre att han ett ögonblick kunnat föreställa sig, att en man af den karaktär han kände hos Edelcrantz ett ögonblick kunnat ha för afsikt att såra.

År 1808 komplimenterar Leopold Edelcrantz för hans skrifter till konungen till försvar för direktionen af spektaklen och med anledning af ett rykte om, att E. skulle erhålla ett nytt ämbete, säger han sig härtill »mindre lyckönska Öfverintendenten än Litteraturen och dess modfällde söner.» »Utan förnekad vördnad åt någon chef som vi ägt eller kunnat få, emottaga vi denna såsom af sånggudinnornas egen hand och af dem förordnad, gifve Gud Phoebus, icke blott *tillsvidare*. Det förtryter mig blott att denna epok ej skulle börja förr än sedan jag upphört att vara något.»

Då han 1809 af Edelcrantz mottagit en gåfva af någon tafla, som för honom måtte ägt affektionsvärde, förklarar han »detta drag fullkomligt liknar den ädla och fina mannen, hos hvilken jag i denna egenskap aldrig på 23 års tid funnit någon föränderlighet, en man, hvars märkvärdighet och stora förtjänster göra Dess blotta bekantskap och ännu mera Dess vänskap till den största ära för mitt namn»; påskriften på taflan innebure en rättighet ännu dyrbarare än denna och Leopold erbjöde i återgäld hela sitt hjärta under förklaring att »det skall tillhöra herr Öfverintendenten med hela den uppriktighet ett mänskligt hjärta kan tillhöra någon».

Original till två af fru Lenngrens dikter.

Af

Emil Schiött.

1.) Originalet till poemet "*Mannens fyra åldrar*", ännu i sista upplagan af fru Lenngrens dikter endast i allmänhet angifvet som imitation, återfinnes hos den franske diktaren Jean Baptiste-Rousseau. Det står att läsa sid. 339—340 i andra delen af Oeuvres diverses de M^r. Rousseau, nouvelle édition, Amsterdam M. DCC. XXXIV. Dikten meddelas i sin helhet här nedan:

Stances.

Que l'Homme est bien durant sa vie
Un parfait miroir de douleurs!
Dès qu'il respire, il pleure, il crie,
Et semble prévoir ses malheurs.

Dans l'Enfance, toujours des pleurs.
Un Pédant porteur de tristesse,
Des livres de toutes couleurs,
Des châtimens de toute espece.

L'ardente & fougeuse Jeunesse
Le met encore en pire état.
Des Créanciers, une Maitresse,
Le tourmentent comme un forçat.

Dans l'âge mûr, autre combat.
L'Ambition le sollicite.
Richesses, dignitez, éclat,
Soins de famille, tout l'agite.

Vieux, on le méprise, on l'évite.
Mauvaise humeur, infirmité,
Toux, gravelle, goute, pituite,
Assiégent sa caducité.

Pour comble de calamité,
Un Directeur s'en rend le maitre.
Il meurt enfin, peu regretté.
C'étoit bien la peine de naitre!

Öfversättningen är, som man finner, mycket fri och bär alltigenom den Lenngrenska sånggudinnans egen prägel. Den torde för öfrigt kunna betraktas såsom jämförlig med, om icke öfverlägsen sitt original. Endast fjärde strofen, som handlar om medelåldern, synes mig underlägsen. Den lyder hos fru Lenngren:

Uti mannaålderns dar
Står det sedan dig tillbaka
Sätta hushåll, få en maka,
Blifva krönt och heta far.

Motsvarande strof i det franska originalet har en vidare och riktigare synpunkt, i det den framhåller såsom kännetecknande mannaåldern, jämte familjebekymren, slitet för utmärkelser och rikedomar. Fru Lenngren nöjer sig väsentligen med en godtköpskvickhet i tidens smak om den bedragne äkta mannen.

2.) Hos samme författare och i samma del af hans arbeten, sid. 233, finner man det sannolika originalet till dikten Orfeus. Det tillhör epigramsamlingen och lyder:

Quand pour ravoir son épouse Euridice
Le bon Orphée alla jusqu'aux Enfers,
L'étonnement d'un si rare caprice
En fit cesser tous les tourmens divers.

On admira bien plus que ses concerts
D'un tel amour la bizarre saillie;
Et Pluton même embarassé du choix,
La lui rendit pour prix de sa folie:
Puis la retint en faveur de sa voix.

Fru Lenngrens omskrifning af denna dikt är möjligen lustigare än originalet. Själfva den epigrammatiska udden synes mig emellertid i det senare komma bättre till sin rätt.

Svensk litteraturhistorisk bibliografi.

30.

1911.

Upprättad af ISAK COLLIJN.

1. Bibliografier.

ABERSTÉN, S. Göteborg i utlandets litteratur. Göteb. 8:o. 106 s. Pr. 2 kr.
Förut i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 1910.

ALMQUIST, J. A. Sveriges bibliografiska litteratur förtecknad. Del 2 (Arkiv- och biblioteksväsen): H. 4. Stockh. 8:o. S. 363—493.
I *Kungl. bibliotekets handlingar*, 31. — Äfven självständigt.

[ANDERSSON, A., o. K. FRIES.] Swedish [bibles].
I *Historical catal. of the printed editions of Holy scripture in the library of the Brit. a. foreign bible soc.*, Vol. 2. S. 1492—1526. — Uppgifterna t. o. m. 1800 äro lämnade af Andersson, efter 1800 af Fries.

BRING, S. E. Bidrag till en Polhemsbibliografi.
Se Afd. 6 I B.

BYGDÉN, L. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i svenska litteraturen. H. 16 (Tal—Träden) = Bd 2:7. Sp. 577—672. Upps. 8:o.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 17:14.

COLLIJN, I. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 29 (1910). 25 s.
I *Samlaren*, Årg. 32.

ERICHSEN, B. [Nordisk filologisk] Bibliografi for 1909.
Arkiv f. nord. filol., Bd 27, s. 301—334.

HJELT, O. E. A. Sveriges biologiska disputations- och programlitteratur 1700—vårterminen 1910 systematiskt ordnad. Hfors. 8:o. VIII, 210 s.
Bidrag t. känned. af Finlands natur o. folk, H. 70:1.

NELSON, A. Akademiska afhandlingar vid Sveriges universitet och högskolor läsåren 1890/91—1909/10 jämte förteckning öfver svenskars akademiska examina vid utländska universitet under samma tid. Bibliografi. Upps. 8:o. viii, 149 s. Pr. 4,50 kr.
Tillika i *Upps. univ. årsskr.*, 1911 o. 1912. — Äfven utg. som bilaga till två univ.-progr.

RUDBECK, J. Svensk bokbinderi-bibliografi.
I *Sv. bokbindaretidn.*, 1911: Nr 6. — Äfven särtr. i 75 ex.

SETTERWALL, K. [Svensk historisk] Bibliografi, 31 (1910). S. 205—248.
I *Hist. tidskr.*, Årg. 31.

Årskatalog för svenska bokhandeln. Utg. af Svenska bokförläggareföreningen genom V. GÖDEL. Årg. 39 (1910). Stockh. 8:o. 134 s. Pr. 1,35 kr.

2. Bibliotek och Arkiv.

A. Allmänt.

Accessions-Katalog. Sveriges offentliga bibliotek. Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg. 24—25 (1909—1910): Del 1. Utg. af Kungl. biblioteket genom E. W. DAHLGREN, C. GRÖNBLAD, E. HAVERMAN. Stockh. 8:o. 617 s. Pr. 1,50 kr.

ALMQUIST, J. A. Sveriges bibliografiska litteratur: Arkiv- och biblioteksväsen. H. 4.
Se ofvan Afd. 1.

CLASON, S. Återfunna delar af ett svenskt kungaarkiv.
Hist. tidskr., Årg. 32, s. 205—213.

COLLIJN, I. Bericht über polnische Büchersammlungen in schwedischen Bibliotheken.
Anzeiger der Ak. d. Wiss. in Krakau, Hist.-Phil. Kl., 1911, s. 39—63.

JOHNSON, A. The lessons of the Swedish archives.
Ann. report of the Amer. hist. assoc. for the year 1909, s. 365—368.

KARTTUNEN, K. I. Les suecana de la »Biblioteca Casanatense» à Rome. Hfors. 8:o. 26 s.
Annales Ac. scient. fennicae, Ser. B: T. 2: 9.

B. Särskilda bibliotek och arkiv.

Lund.

[Universitets-]Biblioteket. (Kalenderåret 1910.) [Redogörelse afg. af öfverbibliotekarien.]
I univ:ts *Årsber.* för 1910/11, s. 34—45. — Äfven sep. m. tit. *Lunds universitets biblioteks Årsberättelse.* Lund. 8:o. 14 s.

WEIBULL, C. G. Bidrag till Lunds domkapitels och dess arkivs historia efter reformationen.
Hist. tidskr. f. Skåneland, Bd 4, s. 119—264.

Stockholm.

Handlingar, Kungl. bibliotekets. 31. Stockh. 8:o. 30 s., s. 363-493.
Årsberättelse för år 1908. — J. A. ALMQUIST. Sveriges bibliografiska litteratur. Del 2: H. 4.

BERGHMAN, G. Catalogue raisonné des impressions elzeviriennes de la Bibliothèque Royale de Stockholm. Stockh.-Paris. 8:o. XXXII, 389 s.

Meddelanden från Svenska riksarkivet. Ny följd. 1:25-27. Stockh. 8:o. 150 s., 1 karta. Pr. 1,50 kr.
1:25. Riksarkivariens årsberättelse för 1910. — 1:26. Handlingar rör. arkivväsendet. — 1:27. Smärre utredningar.

Upsala.

Universitetsbiblioteket under år 1910. [Redogörelse afg. af öfverbibliotekarien.]
I univ:ts *Redogörelse* för 1910/11. S. 80—95.

MITJANA, R. Catalogue critique et descriptif des imprimés de musique des 16e et 17e siècles conservés à la Bibliothèque de l'Université royale d'Upsala. Avec une introduction bibliographique par I. COLLIJN. T. 1 (Musique religieuse): 1. Ups. 8:o. VIII, vj s., 502 sp.
Anm. i *Sv. dagbl.,* Nr 276, af O. M[ORALE]S.

Västerås.

MOLÉR, W. Några ord om Västerås läroverksbibliotek.
I *Västmanl. alleh.,* 1910, Nr 68. — Äfven tr. i 20 separat.

3. Bok- och urkundsväsen.

COLLIJN, I. Blad ur vår äldsta svenska tryckerihistoria. 4. Vita Katherine. 4.
Nord. boktr.-konst, Årg. 12, s. 241—246.

—— Manuale Upsalense 1487. Ett förberedande meddelande. — Canonbilden i Missale Upsalense 1513. — Den i Stockholm år 1628 tryckta ryska katekesen.
Bibliografiska miscellanea, 10, 11, 13. — I *Kyrkohist. årsskr.,* Årg. 12, s. 111—122, 125—131.

LAGERSTRÖM, H. Några af Sveriges första stilgjutare.
Nord. boktr.-konst, Årg. 12, s. 15—19.

ROMDAHL, A. En grupp svenska och norska 1300-talssigill.
Fornvännen, 1911, s. 101—104.

RUDBECK, J. Svenska bokband under nyare tiden. Del 1. 1910.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 16, af A. BRUNIUS; i *Zeitschr. f. Bücherfreunde*, N. F., Jahrg. 1911/12, s. 309—326, af I. COLLIJN: Alte schwedische Bucheinbände; i *Personhist. tidskr.*, s. 68 ff., af R GEETE; i *Aftonbl.*, Nr 13, af [A. HASSELQUIST]; i *Sv. bokbindaretidn.*, Nr 2, af A. HEDBERG; i *Dagens nyh.*, Nr 14619, af Johannes Secundus (ɔ: P. HIERTA); i *Stockh. dagbl.*, Nr 18, af B. LUNDELL; i *Sv. exlibristidskr.*, Årg. 1, s. 16—20, 42—45, af A. SJÖGREN; i *Ord o. bild*, Årg. 20, s. 622 f., af C. R. AF UGGLAS; i *Sv. slöjdfören. tidskr.*, h. 4, af Upk (ɔ: G. UPMARK).

—— Om [svenska] biblioteksmärken.
Sv. exlibristidskr., Årg. 1, s. 73 ff.

—— Konstnärliga bokband i Nordiska museet.
Fataburen, 1911, s. 129—144. — Artikeln behandlar hufvudsakligen *svenska* bokband.

SJÖGREN, A. Ett handmålat svenskt bokägaremärke från 1400-talet.
Sv. exlibristidskr., Årg. 1, s. 10. Fig. 17.

4. Universitets-, skol- och lärdomshistoria.

JOHANN BECKMANNS schwedische Reise in den Jahren 1765—1766. Tagebuch. Herausgeg. von TH. M. FRIES. Upps. 8:o. iv, 174 s., 2 pl. Pr. 3,50 kr.
I *Upps. univ. årsskr.*, 1911. Progr. 1, 3.

CARLGREN, V. Historien som läroämne i äldre svenska skolor.
Pedagog. tidskr., Årg. 47, s. 97—107.

HALL, B. R. Om 1637 års skolkommission.
Minnesskrift tillägn. Fr. Berg, s. 77—86.

JENSEN, A. Die Anfänge der schwedischen Slavistik.
Archiv f. slavische Philol., Bd 33, s. 136—165.

Lund.

FEHRMAN, D. Lunds teologiska fakultet på 1810- och 1820-talen. Några anteckningar ur teologiska fakultetens arkiv.
Skrifter tillägn. P. G. Eklund, s. 125—176.

SJÖSTRÖM, C. Södermanlands nation i Lund. Biografiska och genealogiska anteckningar. Lund. 8:o. 16 s.

—— Vestgöta nation i Lund 1683—1910. Biografiska och genealogiska anteckningar jämte historik. Lund. 8:o. vj, 294 s. Pr. 12,50 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 74, af M. LD.

Upsala.

Matrikel, Uppsala universitets. 5 (1680—1700). På uppdrag af universitetets rektor utg. af A. B. CARLSSON & J. SANDSTRÖM. Upps. 8:o. S. 269—406. Pr. 2,50 kr.
I *Upps. univ. årsskr.*, 1911. Progr. 7.

FRIES, TH. M. Naturalhistorien i Uppsala under senare hälften af 1600-talet.
Nord. tidskr., 1911, s. 445—463, 571—585.

DUNÉR, N. C. Bicentenaire de la Société royale des sciences d'Upsala le 19 nov. 1910. Ups. 4:o. 62 s., 1 portr. Pr. 4 kr.
Nova acta reg. Soc. scient. Upsal., Ser. 4, Vol. 3 : 1.

Åbo.

BONSDORFF, C. v. Gustaf Mauritz Armfelt såsom Åbo akademis kansler.
Finsk tidskr., T. 70, s. 12—37.

GROTENFELT, G. Landtbruksundervisningen vid Åbo akademi.
Finsk tidskr., T. 71, s. 345—357.

HEINRICIUS, G. Skildringar från Åbo akademi 1808—1828. Hfors. 8:o. XII, 213 s. Pr. 3 fmk.
Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 101.

HJELT, O. E. A. Johan Haartmans verksamhet vid universitetet i Åbo under åren 1754—1787 skildrad enligt hans bref. Hfors. 8:o. 169 s.
Bidrag t. känned. af Finlands natur o. folk, H. 70 : 2.

5. Kulturhistoria.

ARNE, T. J. Ett arkeologiskt bidrag till bestämmandet af Sigtuna stads ålder.
Fornvännen, 1911, s. 203 f.

—— Sveriges förbindelser med östern under vikingatiden. Ett arkeologiskt bidrag.
Fornvännen, 1911, s. 1—66.

BERGENDAHL, E. Vreta kloster och dess medeltidsminnen.
Sv. turistfören. årsskr., 1911, s. 372—377.

BUGGE, A. Nordmændenes vikingefærder i det 9:de årh. og grundlæggelsen av hertugdömmet Normandie.
Nord. tidskr., 1911, s. 329—342.

DE BRUN, F. Det medeltida Stockholm. Stockh. 8:o. 63 s. Pr. 1,75 kr.

GYLLING, E. Statistiska bidrag till svenska folkstammens historia i Finland. Hfors. 8:o. 26 s. Pr. 1 fmk.

Anm. i *Nya Argus*, Årg. 4, s. 65 f., af O. C[ASTRÉN].

JOHANSSON, K. F. Hvar låg vår folkstams urhem?

Nord. tidskr., 1911, s. 157—177.

KARSTEN, T. E. Äldre germansk kultur i Finland belyst av ortnamnen.

Studier i nord. filol., Bd 2: 2. 47 s. — Härtill Randanmärkningar af R. SAXÉN (ibid., 2 : 9) och Belysning af Saxéns Randanmärkningar af T. E. KARSTEN (ibid., 2 : 10).

NORDLANDER, J. Mellersta Norrlands näringar i början av 1300-talet.

Sv. landsmål, H. 114, s. 356—363.

SCHÜCK, H. Svenska Italiafärder.

Fören. Heimdals pop.-vet. tidn.-artiklar, 1911 : 1. — I *Ups. nya tidn.*, ⁴/₁.

STYFFE, C. G. Skandinavien under unionstiden. Med särskildt afseende på Sverige och dess förvaltning åren 1319 till 1521. Ett bidrag till den historiska geografien. Uppl. 3. Utg. af L. M. BÅÅTH. Stockh. 8:o. XVI, 536 s. Pr. 6 kr.

6. Svensk litteraturhistoria.

1. Äldre.

A. Allmänt.

Förhandlingar och uppsatser. 24 (1910). Hfors. 8:o. CXLV, 201 s. Pr. 3 fmk.

Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finland, 96.

Förhandlingar. — HJ. APPELQVIST. Euripides' Hippolytos, en antik förebild till Runebergs Leontes. — G. HEINRICIUS. Uttalanden av finländare om personer och förhållanden i Sverige 1817—1821. — M. G. SCHYBERGSON. Carl Gustaf Estlander. Minnestal. — A. LILLE. Sigfrid Kullhem. — W. SÖDERHJELM. Runebergs episka fragment Midsommarfesten. — R. HAUSEN. »Narrsällskapet». — R. HAUSEN. Nya bidrag till A. E. Afzelii biografi. — E. LAGUS. Sigfrid Aronus Forsius' översättning av sekvensen Dies iræ, dies illa. — A. HULTIN. Ett herdakväde av Gustaf Filip Creutz. — E. HOLMBERG. Några grupper av magiska föreställningar och bruk hos den svenska befolkningen i Österbotten.

Generalregister till Svenska litteratursällskapets i Finland Förhandlingar 1885—1909 samt systematisk förteckning öfver uppsatserna och sällskapets öfriga skrifter under samma tjugufemårstidrymd jämte författare- och utgifvareregister af A. BOLDT. Hfors. 8:o. 127 s. Pr. 2 fmk.

Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 97.

Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska litteratursällskapets arbetsutskott. Årg. 32 (1911). Upps. 8:o. VII, 130, 25 s. Pr. 5 kr.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 1: 32.
Redog. f. årsmötet. — O. WIESELGREN. Teaterhistoriska studier. — F. BÖÖK. Till Per Elgströms biografi. — J. RUDBECK. Campus Elysii. — S. EK. Ett par tillägg om Kellgrens sista diktning. — E. WRANGEL. Atterbom och Tegnér. Ett skaldemöte i Lund 1825. — M. LAMM. Creutz' »Rustan och Mirza». — I. COLLIJN. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 29 (1910).

Samlingar utgifna af Svenska fornskrift-sällskapet. H. 139—140. Stockh. 8:o. Medl.-afgift 5 kr. för år.

H. 139. Östgötalagens 1300-talsfragment utg. af E. OLSON. — H. 140. HJ. LINDROTH. J. Th. Bureus. H. 1. — Årsmöte med Bilaga.

Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet. 1: 32, 17: 14, 21: 4, 23. Upps. 8:o. Medl.-afg. 5 kr. för år.

1: 32. Samlaren. Årg. 32. — 17: 14. L. BYGDÉN. Svenskt anonym- o. pseudonym-lexikon. H. 16. — 21: 4. Lejonkulans dramer utg. af E. LJUNGGREN o. C. POLACK. 4. Philomela. — 23. F. BÖÖK. Studier i Stagnelii ungdomslyrik.

Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet i Finland. 95—101. Hfors. 8:o. Medl.-afgift 5 fmk för år.

95. Studier i nordisk filologi. Utg. gm H. PIPPING. Bd 2. — 96. Förhandlingar o. uppsatser. 24 (1910). — 97. Generalregister till Förhandlingar 1885—1909 av A. BOLDT. — 98. M. G. SCHYBERGSON. Henrik Gabriel Porthan. Del 2. — 99. ELIAS LÖNNROTS Svenska skrifter utg. av JENNY AF FORSELLES. Del 2. — 100. Historiska uppsatser tillegn. M. G. Schybergson. — 101. G. HEINRICIUS. Skildringar från Åbo akademi 1808—1828.

Svenska författare utgifna af Svenska vitterhetssamfundet. 2: 1, 3: 1, 3: 5: 1. Stockh. 8:o. Medl.-afg. 6 kr. för år.

2. Samlade skrifter af C. G. AF LEOPOLD. Utg. af K. FREDLUND. H. 1. — 3. Samlade skrifter af E. J. STAGNELIUS utg. af F. BÖÖK. Del 1, 5: 1. — Meddelanden, Nr 2.
2—3 anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 181, af G. MJÖBERG.

BECKMAN, N. Ett par ord om Skara biskopskrönika.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 12, s. 87—89.

—— Studier till Västgötalagarnas historia.
Arkiv f. nord. filol., Bd 28, s. 54—98, 140—167.

BLANCK, A. Den nordiska renässansen i sjuttonhundratalets litteratur. En undersökning av den »götiska» poesiens allmänna och inhemska förutsättningar. Ak. afh. Upps. Stockh. 8:o. 452 s. Pr. 8,50 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 223, 228, af F. BÖÖK; i *Nya Argus*, Årg. 4, s. 102 f., af G. C[ASTRÉN]: Sjuttonhundratalets nordiska renässans; i *Dagens nyh.*, Nr 14812, af J. LANDQUIST; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 289, af K. W[ARBUR]G; i *Stockh. dagbl.*, Nr 161, af O. WIESELGREN.

BUGGE, S., Der Runenstein von Rök. 1910.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, Nr 229, 239, af HJ. LINDROTH.

BULL, FR. Bjørnson og Sverige. Kra. 8:o. S. 171—281.
Smaaskrifter fra det litt.-hist. Seminar, 11.

BÖÖK, FR. Stridsmän och sångare. 1910.
Anm. i *Aftonbl.*, Nr 75, af F. VETTERLUND.

—— Studier och ströftåg i dikten och historien. Stockh. 8:o. 304 s. Pr. 3,25 kr.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 317, af G. CASTRÉN.

Dramatik, 1800-talets. von Beskow. F. A. Dahlgren. Aug. Blanche. J. J. Wecksell. Frans Hedberg. Harald Molander. Utg. [med litteraturhist. inledn.] af FR. VETTERLUND. Stockh. 8:o. 314 s.
Sveriges nationallitteratur, 24.

Dramer, Lejonkulans, utgifna af E. LJUNGGREN o. C. POLACK. 4. Philomela. Upps. 8:o. S. 159—190.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 21: 4.

ECKERMANN, A. Läsebok till svenska litteraturhistorien. Uppl. 5. Del 1. Stockh. 8:o. vij, 408 s. Pr. inb. 3 kr.

ENGELKE, JENNY. Något om brefskrifning under flydda tider.
I *Idun*, Nr 7, 10, 14, 18—19, 22, 25, 29—30.

F[ORSSTRAND], C. Götiska förbundet. Några erinringar till 100-årsdagen af dess stiftande.
I *Sv. dagbl.*, Nr 45.

FRIESEN, O. v. Historiska runinskrifter. 3-4.
Fornvännen, 1911, s. 105—125.

Handlingar, Nio, rörande Vadstena klosters fridlysta område, dess inhägnad, tomter och byggnad samt frihet från intrång. Efter gamla handskrifter utg. af R. GEETE. Stockh. 8:o. S. 221—242.
Bil. t. Sv. fornskr.-sällsk. årsmöte 1911.

HILDEBRAND, E. Läsebok i svensk litteratur. Utg. under medverkan av H. BERGSTEDT och A. BENDIXSON. Avd. 1. Katolska tiden, reformationstidevarvet, stormaktstidevarvet. Uppl. 3. Stockh. 8:o. vij, 131 s. Pr. inb. 1,50 kr.

HJELMQVIST, TH. Till schacktafvels lek.
Festskr. till K. F. Söderwall 1 jan. 1912, s. 1—43.

HJERTÉN, I. Fabel och anekdot inom Sveriges 1700-talslitteratur. 1910.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 10, af F. BÖÖK.

ISBERG, A. R. Svensk litteratur i urval från och med nya tidens början. Läsebok för gymnasiet. Stockh. 8:o. 747 s. Pr. inb. 6 kr.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 202, af F. BÖÖK.

JERSIN, F. Skandinavismen og Carl Plougs nordiske digte.
Nord. tidskr., 1911, s. 529—540.

KLAEBER, F. Aeneis und Beowulf.
Archiv f. das Studium d. neueren Sprachen, Bd 126, s. 40—48, 339—359.

Kyrkostadgar, Norrländska, från 1500- och 1600-talen. 1—4. [Utg. af] E. LINDERHOLM.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 12, Meddel. o. aktst., s. 95—120.

LEVERTIN, O. Teater och drama under Gustaf III. Litteraturhistorisk studie. Uppl. 2. Stockh. 8:o. 257 s. Pr. 2 kr.
I förf:ns *Samlade skrifter*. Del 17.

LINDERHOLM, E. Om norrländska kyrkostadgar från 1500- och 1600-talen.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 12, s. 1—51.

LINDROTH, HJ. Bidrag till Rökstensinskriftens tolkning.
Studier i nord. filol., Bd 2: 8. 16 s.

Litteratur, Finländsk, utom Runeberg. Stenbäck. Topelius. von Qvanten. Wecksell. Tavaststjerna. Lybeck. Utg. af G. CASTRÉN. Stockh. 8:o. 348 s.
Sveriges nationallitteratur, 25: 2.

LIZELL, G. Svenska högmessoritualet 1614—1811. 1 (1614—1693). Upps. 8:o. xij, 217 s. Pr. 4 kr.
I *Uppsala univ. årsskr.*, 1911: Teol. 2.

Nationallitteratur, Sveriges. 1500—1900. Utg. af H. SCHÜCK och R. G:SON BERG. Stockh. 8:o. Pr. 2 kr. för del.
8. Esaias Tegnér. Erik Gustaf Geijer. Utg af O. SYLWAN. — 14. Poeter från 1830—50-talen. Utg af O SYLWAN. — 22. Selma Lagerlöf. Gustaf Fröding. Utg. af R. G:SON BERG. — 24. 1800-talets dramatik. Utg. af FR. VETTERLUND. — 25: 2. Finländsk litteratur utom Runeberg. Utg. af G. CASTRÉN.
Del 8 o. 24 anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 292, af F. BÖÖK; i *Aftonbl.*, Nr 304, af C. D. M[ARCU]S; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 254, af K. W[ARBUR]G; del 14, 22, 25: 2 i *Sv. dagbl.*, Nr 206, af F. BÖÖK; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 89, 153, af K. W[ARBUR]G.

NODERMANN, P. Studier i svensk hymnologi. Ak. afh. Lund. 8:o. 139, 191, 44 s. Pr. 10 kr.

NORDIN, F. Gottlands första kända hällristning.
Fornvännen, 1911, s. 144—152.

OLSON, E. Östgötalagens 1300-talsfragment utg. jämte inledning. Stockh. 8:o. clij, 111 s. Pr. 4,25 kr.
Samlingar utg. af Sv. fornskr.-sällsk., H. 141.

PINOT, V. Le Nord dans la littérature française.
Revue Scandinave, 1911, s. 110—124.

PIPPING, H. De skandinaviska Dnjeprnamnen.
Studier i nord. filol., Bd 2: 5. 40 s.

—— Rök-studier.
Studier i nord. filol., Bd 2: 1. 25 s.

Poeter från 1830—50-talen. Nybom. Wennerberg. Malmström. Silfverstolpe. Sommelius. v. Braun. Sehlstedt. F. A. Dahlgren. Strandberg. Sturzen-Becker. Utg. [med litteraturhist. inledn.] af O. SYLWAN. Stockh. 8:o. 336 s., 10 pl.
Sveriges nationallitteratur, 14.

RØRDAM, V. Svensk litteratur. En folkelig Vejledning. Kbhvn. 8:o. 148 s. Pr. 2,50 kr.
Anm. i *Nya Argus,* Årg. 4, s. 131 f., af G. C[ASTRÉN]; i *Stockh. dagbl.*, 5/12, af O. WIESELGREN.

SCHAGERSTRÖM, A. Upplandslagens ordskatt samlad och ordnad. Upps. 8:o. vi, 68 s. Pr. 1,50 kr.
Skrifter utg. af K. Human. Vet.-samf., 13: 5.

SCHNITTGER, B. En hällristning i Västergötland.
Fornvännen, 1911, s. 196—203.

SCHÜCK, H., o. K. WARBURG. Illustrerad svensk litteraturhistoria. Andra omarbetade uppl. Del 1 (H. SCHÜCK: Sveriges litteratur till Frihetstidens början): H. 5—12. S. 193—549. — Del 2 (K. WARBURG: Sveriges litteratur under Upplysningstidehvarfvet, Frihetstiden och Gustavianska tiden, 1718—1809): H. 1—2. S. 1—96. Stockh. 8:o. Pr. per häfte 1,20 kr.
Del 1 anm. i *Aftonbl.*, Nr 345, af F. VETTERLUND.

SVENSÉN, E. Götiska förbundet. Ett hundraårsminne.
I *Aftonbl.*, Nr 44.

Synodalakter, Svenska, efter 1500-talets ingång. Samlade och utg. af HERM. LUNDSTRÖM. Ser. 2 (Strängnäs stift): H. 3. Upps. 8:o. S. 161—240. Pr. 2 kr.
Skrifter utg. af Kyrkohist. fören., 2: 4.

Tänkebok, Stockholms stads, under Vasatiden. Utg. af Samf. St. Erik genom N. SJÖBERG. 1 (1524—29). S. 113—160.
I *Samf. St. Eriks årsbok,* 1911.

V[ETTERLUND], F. »Våra läroböcker i litteraturhistoria». Några randanmärkningar till en recension [ɔ: O. SÖDERQVIST i *Pedagog. tidskr.*, Årg. 46, s. 561—572].
I *Aftonbl.*, Nr 17.

Vitterhet, Svensk, för skola och hem. Utg. af E. LAGERBLAD. Hfors. 8:o. H. 7, 13. 101+95 s. Pr. 1,10+1,10 fmk.
H. 7. Fosforisterna och deras samtida. Utg. af NAIMA JAKOBSON. — H. 13. Fryxell, Snellman, Stenbäck, Castrén, Topelius. Utg. af E. LAGUS.

WICKMAN, J. M:me de Staël och Sverige. Bidrag till m:me de Staëls biografi hufvudsakligen efter hittills otryckta originalhandskrifter. Lund. 8:o. vi, 155 s. Pr. 2,50 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 237, af F. Böök; i *Dagens nyh.*, Nr 14767, af J. Landquist; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 130, af K. W[arbur]g.

WIESELGREN, O. Teaterhistoriska studier. 1—2.

Samlaren, Årg. 32, s. 1—16.

WRANGEL, E. Madame de Staël i Sverige. Ur Martina v. Schwerins m. fl:s brefväxling.

Nord. tidskr., 1911, s. 178—199.

B. Särskilda författare.

ALSTRÖMER, JONAS.

Nyström, J. F. Jonas Alströmer.

Ord o. bild, Årg. 20, s. 289—303.

ATTERBOM.

Atterboms bref till sin fästmö 1823—1826. Utg. av Hedvig Atterbom-Svenson. Stockh. 8:o. 338 s., 2 portr. Pr. 5,50 kr.

Anm. i *Stockh. dagbl.*, Nr 333, af K[lara] J[ohansson]; i *Dagens nyh.*, 4/12, af J. L[andquis]t; i *Aftonbl.*, Nr 329—330, af F. Vetterlund; i *Göteb. handels- o sjöfartstidn.*, Nr 274, af K. W[arbur]g.

Atterbom-Svenson, Hedvig. Fredrika Bremer och P. D. A. Atterbom. Två otryckta bref från Fredrika Bremer till Atterbom meddelade.

Nord. tidskr., 1911, s. 85—90.

Wrangel, E. Atterbom och Tegnér. Ett skaldemöte i Lund 1825.

Samlaren, Årg. 32, s. 74—98.

BELLMAN.

Randel, A. En nyupptäckt Bellmansdikt.

I *Sv. dagbl.*, Nr 27.

BIRGITTA.

Westman, K. B. Birgitta-studier. 1. Ak. afh. Upps. 8:o. xv, 304 s. Pr. 5,50 kr.

Tillika i *Upps. univ. årsskr.*, 1911: Teol. 1. — Anm. i *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 12, Meddel. o. aktst., s. 193—197, af J. Linderholm; i *Stockh. dagbl.*, Nr 352, af O. M[annström].

BLANCHE, AUGUST.

Svensén, E. Hundraårsdagen af August Blanches födelse.

I *Aftonbl.*, Nr 251.

BRASK, HANS.

Collijn, I. Brasks »Keyserlige mandata».
Bibliografiska miscellanea, 12. — I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 12, s. 123 f. (Tillägg till Miscellanea, 6).

BREMER, FREDRIKA.

Atterbom-Svenson, Hedvig. Fredrika Bremer och P. D. A. Atterbom. Två otryckta bref från Fredrika Bremer till Atterbom meddelade.
Nord. tidskr., 1911, s. 85—90.

Månsson, Fanny. Fredrika Bremer. Upps. 8:o. 79 s. Pr. 50 öre.
Biblioteket Sveriges vår, 9.

BUREUS, J. TH.

Lindroth, Hj. J. Th. Bureus, den svenska grammatikens fader. H. 1. Stockh. 8:o. 176 s. Pr. 2,75 kr.
Samlingar utg. af Sv. fornskr.-sällsk., H. 140.

CREUTZ.

Hultin, A. Ett herdekväde av Gustaf Filip Creutz.
Förh. o. upps., 24, s. 162—167.

—— Gustaf Filip Creutz' Lettre sur l'Espagne.
Hist. uppsatser tillegn. M. G. Schybergson, s. 111—126.

Lamm, M. Creutz' »Rustan och Mirza».
Samlaren, Årg. 32, s. 99—130.

EKEBLAD, JOHAN.

Johan Ekeblads bref utg. af N. Sjöberg. 1. Från Kristinas och Cromwells hof. Stockh. 8:o. v, 451 s. Pr. 6,75 kr.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, Nr 348, af V. S[öderber]g.

ELGSTRÖM, PER.

Böök, F. Till Per Elgströms biografi.
Samlaren, Årg. 32, s. 17—48.

ESTLANDER, CARL GUSTAF.

Schybergson, M. G. Carl Gustaf Estlander. Minnestal vid Svenska Litteratursällskapets i Finland årshögtid den 5 febr. 1911.
Förh. o. upps., 24, s. 48—64.

FORSIUS, SIGFRID ARONUS.

Lagus, E. Sigfrid Aronus Forsius' översättning av sekvensen Dies iræ, dies illa, och några andra bearbetningar av denna.
Förh. o. upps., 24, s. 134—161.

FRANZÉN.

Dahlgren, Lotten. Franzéns.
I förf:ns *Norrländska släktprofiler*, Del 2. S. 35—92.

FREDENHEIM, CARL FREDRIC.

Törne, P. O. v. Carl Fredric Fredenheims romerska resa.
Finsk tidskr., T. 71, s. 405—422.

FRÖDING, GUSTAF.

Gustaf Fröding. Utg. af R. G:son Berg. [Med litteraturhist. inledn.] Stockh. 8:o. S. 252—314.
I *Sveriges nationallitteratur*, 22.

Från Gustaf Frödings debut. En brefväxling med Albert Bonnier.
I *Dagens nyh.*, Nr 14640.

Berg, R. G:son. Från Frödings lärlingstid.
I *Sv. dagbl.*, Nr 83.

—— Fröding utom Sverige.
I *Aftonbl.*, Nr 38.

—— Fröding och Heidenstam. Ur en brefsamling i Sveriges författarförenings arkiv, meddeladt.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 177—186.

Bergh, R. Några ord till Frödings bild.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 187—193.

Bergman, B. Vid dödsbudet.
I *Dagens nyh.*, Nr 14640.

Böök, F. Vid Frödings död.
I förf:ns *Studier o. ströftåg i dikten o. historien.* S. 293—295. — Förut i *Sv. dagbl.*, Nr 38: Till Frödings minne.

Falbe-Hansen, Ida. Fröding-Litteratur.
Tilskueren, 1911, Bd 1, sid. 266—274.

Fehr, R. Gustaf Fröding.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 32.

Fogelqvist, T. Till Gustaf Frödings minne. Stockh. 8:o. 32 s. Pr. 25 öre.
Studentfören. Verdandis småskrifter, 179.

Hauser, O. Gustaf Fröding.
Das literar. Echo, Jahr 13, sp. 1094—1098.

Krogvig, A. Gustaf Fröding.
Samtiden, Årg. 22, s. 65—73, 146—156.

Kruse, J. Ernst Josephson och Gustaf Fröding. En parallell.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 613—621.

L[andquis]t, J. Vid Gustaf Frödings bår.
I *Dagens nyh.*, landsortsuppl., 10/2.

Nielsen, H. Gustaf Fröding.
Ugens Tilskuer, Bd 1, s. 160—162.

Olsson, M. Gustaf Frödings diktning. En öfverblick.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 232—236.

RABENIUS, O. Gustaf Fröding: Efterskörd.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 110—114.

SVENSÉN, E. Tankar vid skaldens död.
I *Aftonbl.*, Nr 37.

SÖDERMAN, S. Gustaf Fröding.
I *Stockh. dagbl.*, Nr 38.

VETTERLUND, F. Gustaf Fröding.
I *Aftonbl.*, Nr 37.

WARBURG, K. Gustaf Fröding och vår äldre diktning.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 35.

GADD, P. A.

GRAPE, A. Om författarskapet till skriften »Om inhemskt språks förakt».
Språk o. stil, Årg. 11, s. 235—239.

GEIJER.

Erik Gustaf Geijer. Utg. af O. SYLWAN. [Med litteraturhist. inledn.] Stockh. 8:o. S. 213—320.
I *Sveriges nationallitteratur*, 8.

BORELIUS, HILMA. Erik Gustaf Geijer.
Vår lösen, 1910, s. 150—153, 166—168, 215—218, 231—243.

GÖTHE, G. Efterskrift till 'Porträtt af Erik Gustaf Geijer'.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 237—238. — Tillägg till förf:ns uppsats i *Ord o. bild*, Årg. 19 (1910), s. 497—506.

HAMILTON-GEETE, ANNA. I solnedgången. Minnen och bilder från Erik Gustaf Geijers senaste lefnadsår samlade och meddelade. Saml. 2 (1845—1846). Stockh. 8:o. 404 s., 10 pl. Pr. 6 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 288, af A. BLANCK; i *Nya Argus*, Årg. 4, s. 7 f., af G. C[ASTRÉN]: Geijerminnen; i *Sv. dagbl.*, Nr 334, af S. EK; i *Nord. tidskr.*, 1911, s. 27—34, af G. GÖTHE: Erik Gustaf Geijer på gamla dagar; i *Stockh. dagbl.*, Nr 338, af K[LARA] J[OHANSSON]; i *Dagens nyh.*, Nr 14942, af J. LANDQUIST; i *Ups. nya tidn.*, 14/1, af C. R. af U[GGLA]s; i *Personhist. tidskr.*, Årg. 13, s. 66 f., af LYDIA WAHLSTRÖM.

LILLJEBJÖRN, K. & H. Hågkomster. Uppl. 2 red. af C. G. LILLJEBJÖRN. Stockh. 8:o. xij, 240 s., 11 pl. Pr. 4,50 kr.

SVENSÉN, E. Svenska stormän. Erik Gustaf Geijer.
I *Aftonbl.*, Nr 336.

GEIJERSTAM, GUSTAF AF.

DÜSEL, F. Aus Geijerstams Frühzeit.
Das literar. Echo, Jahr 14, sp. 21—24.

WIEN, A. Gustaf af Geijerstam.
Grenzboten, Nr 16. S. 114—117.

GUSTAF III.

LEVERTIN, O. Gustaf III som dramatisk författare. Litteraturhistorisk studie. Uppl. 2. Stockh. 8:o. 317 s. Pr. 2,50 kr.
I förf:ns *Samlade skrifter*. Del 18.

HALLMAN, LARS.

WALLIN, S. En otryckt sockenbeskrifning af Lars Hallman.
Fataburen, 1911, s. 33—42.

KALM, PEHR.

NORDMANN, P. Pehr Kalm och biskopsvalet i Åbo 1776.
Hist. uppsatser tillegn. M. G. Schybergson, s. 103—110.

KELLGREN.

EK, S. Ett par tillägg om Kellgrens sista diktning.
Samlaren, Årg. 32, s. 63—73. — Se förf:ns uppsats 'Om Kellgrens sista diktning' i *Samlaren*, Årg. 31 (1910), s. 203—239.

LÆSTADIUS, L. L.

SÖDERGREN, V. Lars Levi Læstadius och den læstadianska väckelsen.
Läsn. f. sv. folket, s. 81—113.

LEOPOLD, CARL GUSTAF AF.

Samlade skrifter af CARL GUSTAF AF LEOPOLD. Utg. af K. FREDLUND. H. 1. Stockh. 8:o. 96 s. Pr. 3 kr.
Svenska förf. utg. af Sv. vitterh.-samf., 2.

B[RUSEWIT]Z, A. Det »Leopoldska» konstitutionsprojektet 1809. Några anmärkningar.
Hist. tidskr., Årg. 31, s. 51—54.

LEVERTIN.

BERG, R. G:SON. Levertinska danismer.
Språk o. stil, Årg. 11, s. 245—282.

BÖÖK, F. Oscar Levertin som litteraturhistoriker och kritiker.
I förf:ns *Studier o. ströftåg i dikten o. historien*. S. 1—20.

LJUNGGREN, E. Bidrag till belysning af Levertins 'Danismer'.
Festskrift till K. F. Söderwall 1 jan. 1912, s. 317—360.

ROTHMAN, S. Danismer i Oscar Levertins språk.
Språk o. stil, Årg. 11, s. 36—71.

LING.

LANGE, K. A. Pehr Henrik Ling. En Levnedstegning. Kbhvn. 8:o. 93 s. Pr. 1,75 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 103, af [A.] Å[HMA]N.

LINNÉ.

Bref och skrifvelser af och till CARL VON LINNÉ med understöd af Svenska staten utg. af Upsala universitet. Afd. 1: Del 5. Bref till och från svenska enskilda personer: Bäck (1756—1776), C och D. Utg. och med upplysande noter försedda af TH. M. FRIES. Ups.-Stockh. 8:o. 366 s. Pr. 6 kr.

LEVERTIN, O. Carl von Linné. Uppl. 2. Stockh. 8:o. 108 s., 9 pl. Pr. 1,50 kr.
Svenskar, 1.

LIVIJN, CLAS.

MORTENSEN, J. Clas Livijns dramatiska författarskap. Stockh. 8:o. VII, 341 s. Pr. 10 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 254, af A. ÖSTERLING.

LOVÉN, NILS.

BÖÖK, F. Skånska bondelifsskildrare. 1. Nicolovius.
I förf:ns *Studier o. ströftåg i dikten o. historien.* S. 21—32.

LÖNNROT, ELIAS.

Elias Lönnrots Svenska skrifter utg. af JENNY AF FORSELLES. 2. Bref, anteckningar och reseskildringar. 8:o. XXX, 580 s. Pr. 5 fmk.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finl., 99.

MONTGOMERY-SILFVERSTOLPE, MALLA.

Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer. Utg. af MALLA GRANDINSON. Del 4 (sept. 1825—1861). Stockh. 8:o. 248 s., 1 portr. Pr. 6 kr.
Anm. i *Dagens nyh.*, Nr 14952, af G[EOR]G N[ORDENSVAN].

OLAVUS PETRI.

SCHÜCK, H. Olavus Petri. Uppl. 3. Stockh. 8:o. 68 s. Pr. 75 öre.
De största märkesmännen, 1.

OXENSTIERNA, JOHAN GABRIEL.

LAMM, M. Johan Gabriel Oxenstierna. En gustaviansk natursvärmares lif och dikt. Stockh. 8:o. viij, 398 s. Pr. 6,50 kr.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 343, af F. BÖÖK; i *Dagens nyh.*, Nr 14937, af G. N[ORDENSVAN]; i *Nord. tidskr.*, 1911, s. 602—604, af O. SYLWAN; i *Göteb. handels- o, sjöfartstidn.*, Nr 296, af K. W[ARBUR]G; i *Stockh. dagbl.*, Nr 335, af O. WIESELGREN.

POLHEM, CHRISTOPHER.

Christopher Polhem. Minnesskrift utg. af Svenska teknologföreningen. Stockh. 8:o. 293 s. Pr. 6 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 280, af E. NAUMAN.

BRING, S. E. Christopher Polhem. Några anteckningar med anledning af 250-årsminnet af hans födelse.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 561—576.

BRING, S. E. Bidrag till Christopher Polhems lefnadsteckning.
I: *Christopher Polhem. Minnesskrift utg. af Sv. Teknologfören.* S. 1—119.

—— Bidrag till en Polhemsbibliografi.
Ibid. S. 252—293.

ROSMAN, H. Christopher Polhem. Stockh. 8:o. 104 s., 4 portr., 3 pl. Pr. inb. 2 kr.
Svenskar, 11. — Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.,* Nr 280, af E. NAUMAN.

PORTHAN, HENRIK GABRIEL.

SCHYBERGSON, M. G. Henrik Gabriel Porthan. Lefnadsteckning. Del 2. Hfors. 8:o. VIII, 573 s. Pr. 5 fmk.
Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finland, 98. — Anm. i *Nya Argus,* Årg. 4, s. 174—176, af P. O. v. TORNE.

ROSÉN, SVEN.

LINDERHOLM, E. Sven Rosén och hans insats i frihetstidens radikala pietism. Ak. afh. Upps. 8:o. xxxij, 431 s. Pr. 5 kr. Bilaga: Bref och skrifter af SVEN ROSÉN. Upps.-Stockh. 1910—11. xix, 304 s. Pr. 3 kr.
Bilagan förut i *Kyrkohist. årsskr.,* Årg. 11 ff.

RUDBECK, OLOF.

RUDBECK, J. Campus Elysii. Några bibliografiska anteckningar.
Samlaren, Årg. 32, s. 49—62.

RUDBECKIUS, JOHANNES.

HALL, B. R. Johannes Rudbeckius (Ner.). En historisk pedagogisk studie. 1. Ak. afh. Lund. Upps. 8:o. xxxij, 333, 123 s., 4 pl. Pr. 8 kr.

RUDBECKIUS, PETRUS.

RUDBECK, J. Frågor eller spörsmål öfver vår kristendoms eller katekesens hufvudstycken. Bibliografiska anteckningar.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 12, Meddel. o. aktst., s. 142—151.

RUNEBERG.

APPELQVIST, HJ. Euripides' Hippolytos, en antik förebild till Runebergs Leontes.
Förh. o. upps., 24, s. 1—16.

BOLIN, W. Runebergs Hauptwerk.
Das literar. Echo, Jahr 13, sp. 503—506.

HAUSEN, R. »Narrsällskapet». En hittills okänd vitter förening (Nervander, Ascholin, Runeberg o. Rabbe) meddeladt.
Förh. o. upps., 24, s. 92 f.

PAULSON, J. Johan Ludvig Runeberg. Tal vid minnesfesten i Göteborg den 5 febr. 1904.
I förf:ns *Från antiken o. senare tider.* S. 131—156.

—— En anmärkning till Runebergs Kung Fjalar.
Ibid. S. 157—165.

SÖDERHJELM, W. Runebergs episka fragment Midsommarfesten.
Förh. o. upps., 24, s. 72—91.

RYDBERG, VIKTOR.

PAULSON, J. Minnesteckning öfver Viktor Rydberg.
I förf:ns *Från antiken och senare tider.* S. 189—198.

ZÖLLER, E. Ein schwedischer Bibelforscher Viktor Rydberg und sein Werk Bibelns lära om Kristus. Jämte svensk öfversättning. Stockh. 8:o.
Smärre skrifter utg. af Boströmsförb., 35: 1.

SNOILSKY, CARL.

BERG, R. G:SON. Strandberg och Snoilsky.
I *Sv. dagbl.*, Nr 148.

STAGNELIUS.

Samlade skrifter af ERIK JOHAN STAGNELIUS utgifna af F. BÖÖK. Del 1. Lyriska dikter intill tiden omkring 1818. Stockh. 8:o. x, 402 s. Pr. 10 kr. — Del 5: H. 1. Kommentar till del 1 af F. BÖÖK och E. TUNELD. Stockh. 8:o. 97 s. Pr. 3 kr.
Svenska förf. utg. af Sv. vitterh.-samf., 3.

BERG, R. G:SON. Stagnelius »Skridskofarten».
I *Aftonbl.*, Nr 142.

BÖÖK, F. Studier i Stagnelii ungdomslyrik. Upps. 8:o. 142 s.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 23.

LINDSKOG, E. En misskänd språkform hos Stagnelius.
Språk o. stil, Årg. 11, s. 76 f.

SCHIÖTT, E. Stagnelius' död. En familjesägen och en dödsnotis.
I *Sv. dagbl.*, Nr 240.

STENBÄCK, LARS.

CASTRÉN, G. Lars Stenbäcks diktning.
Nya Argus, Årg. 4, s. 135—138.

ROSENQVIST, V. T. Lars Stenbäck som pedagog. 1—2.
Tidskr. utg. af Pedagog. fören. i Finl., 48, s. 231—248.

STRANDBERG.

BERG, R. G:SON. Strandberg och Snoilsky.
I *Sv. dagbl.*, Nr 148.

STURZEN-BECKER, O. P.

STURZEN-BECKER, R. Oskar Patrick Sturzen-Becker (Orvar Odd). Hans lif och gärningar. Del 1 (1811—1857). Stockh. 8:o. 287 s., 1 portr. Pr. 4,75 kr.
Anm. i *Aftonbl.*, Nr 334, af P. M[EIJER]-G[RANQUIST].

STURZEN-BECKER, R. Oskar Patrick Sturzen-Becker. Hans lif och gärning.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 497—510.

—— Orvar Odd som »Aftonbladist» och skandinav.
I *Aftonbl.*, Nr 323.

—— O. P. Sturzen-Becker og Skandinavismen. (I anledning af hans 100-aars mindedag.)
Tilskueren, 1911, Bd 2, s. 423—432.

VETTERLUND, F. Diktaren och följetonisten Sturzen-Becker. Anteckningar till 100-årsdagen af hans födelse den 28 nov. 1811.
I *Aftonbl.*, Nr 322.

W[ARBUR]G, K. O. P. Sturzen-Becker, Orvar Odd, 1811 28/XI 1911.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 277.

SVEDBOM, PER ERIK.

DAHLGREN, LOTTEN. Norrländska släktprofiler. Episoder och minnen hämtade ur Fredrika och Per Erik Svedboms bref och familjepapper utgifna 1—2. Stockh. 8:o. x, 379 s. + vii, 280 s. Pr. 6 + 4,50 kr.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 147, 343, af C. F[ORSSTRAND]; i *Stockh. dagbl.*, Nr 146, 344, af K[LARA] J[OHANSSO]N; i *Dagens nyh.*, Nr 14765 o. 14948, af J. LANDQUIST; i *Aftonbl.*, Nr 198, 346, af MARIA RIECK-MÜLLER; del 1 i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 200, af K. W[ARBUR]G.

TEGNÉR.

Esaias Tegnér. Utg. af O. SYLWAN. [Med litteraturhist. inledn.] Stockh. 8:o. S. 1—212.
I *Sveriges nationallitteratur*, 8.

BERG, R. G:SON. Några Lundabref från 1811.
I *Sv. dagbl.*, Nr 4.

MJÖBERG, J. Stilstudier i Tegnérs ungdomsdiktning. Ak. afh. Göteb. 8:o. 283 s. Pr. 4,25 kr.
Göteb. högsk. årsskr., 1912: 1.

NILSSON, A. Tegnérs uppfattning af de klassiska studiernas bildningsvärde för skolan.
Skrifter tillägn. P. G. Eklund. S. 527—557.

OLSSON, O. Esaias Tegnér. En folkskrift. Stockh. 8:o. 62 s. Pr. 50 öre.

STURTEVANT, A. M. 'Forsoningen' (!) in Tegnérs Frithiofssaga.
The journal of engl. a. germ. philol., Vol. 10, s. 557—571.

SVENSÉN, E. Svenska stormän. Tegnér.
I *Aftonbl.*, Nr 330.

SÖDERBLOM, N. Tegnér och religionen.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 129—141.

WRANGEL, E. Atterbom och Tegnér. Ett skaldemöte i Lund 1825.
Samlaren, Årg. 32, s. 74—98.

WRANGEL, E. Tegnér och ortodoxien.
Skrifter tillägn. P. G. Eklund. S. 729—751.

—— Tegnérs hembygd. Karlstad. 8:o. 8 s.
Ur *Värmlands läns tidn. julnr.*

TESSIN, CARL GUSTAF.

ÖSTERGREN, O. En anmärkning till Tessins En Gammal Mans Bref, til En Ung Prints.
Språk o. stil, Årg. 11, s. 29—35.

THORILD.

BÖÖK, F. Från Thorilds fängelse.
I *Sv. dagbl. julnr Vinterbloss,* s. 14, 17—18.

SVENSÉN, E. Svenska stormän. Thomas Thorild.
I *Aftonbl.,* Nr 332.

VENNBERG, E. Ett bref från Thorild till Wallenstråle.
Nord. tidskr., 1911, s. 58—61.

WRANÉR, HENRIK.

BÖÖK, F. Skånska bondelifsskildrare. 2. Henrik Wranér.
I förf:ns *Studier o. ströftåg i dikten o. historien.* S. 32—38.

II. Våra dagars författare.

A. Allmänt.

BERG, R. G:SON. Svensk lyrik på engelska.
I *Sv. dagbl.,* Nr 346.

CASTRÉN, G. Nyare svensk prosa.
Ord o. bild, Årg. 70, s. 390—397.

JUDD, F. A. Under the swedish colours. A short anthology of modern swedish poets done into english verse. With a preface by Edmund Gosse. Lond. 8:o. 93 s.

MARCUS, C. D. Den nya litteraturen. Stockh. 8:o. 68 s. Pr. 1,50 kr.
Förut delvis i *Det nya Sverige,* Årg. 4. — Anm. i *Aftonbl.,* Nr 172, af JEANNA OTERDAHL.

RABENIUS, O. Ny svensk lyrik.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 329—335, 663—669.

RØRDAM, V. Fra svensk Digtning.
Gads Danske Magazin, 1910/11, s. 453—463.

UGGLAS, C. R. Svensk dramatisk litteratur.
Ord o. bild, Årg. 70, s. 435—442.

WIESELGREN, O. Utländska inflytelser i Sveriges nyaste litteratur.
I *Stockh. dagbl.,* Nr 342.

B. Särskilda författare.

HEIDENSTAM.

BERG, R. G:SON. Fröding och Heidenstam. Ur en brefsamling i Sveriges författarföreniugs arkiv, meddeladt.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 177—186.

—— Heidenstams dikter på tyska.
I *Sv. dagbl.,* Nr 88.

ZILLIACUS, E. En Heidenstamdikt i två versioner.
Nya Argus, Årg. 4, s. 112 f.

KARLFELDT.

GOBOM, N. Rimmen hos Karlfeldt. Upps. 8:o. 75 s. Pr. 1,50 kr.
Meddel. fr. Nord. semin., 2. — I *Upps. univ. årsskr.,* 1911: Bd 1.

LAGERLÖF, SELMA.

Selma Lagerlöf. Utg. af R. G:SON BERG. [Med litteraturhist. inledn.] Stockh. 8:o. S. 1—251.
I *Sveriges nationallitteratur,* 22.

KLEMPERER, V. Selma Lagerlöf.
Nord u. Süd, Bd 138, s. 158—169.

OSSIAN-NILSSON, K. G.

MÖLLER, A. Ossian-Nilsson. En öfverblick och en värdering.
Ord o. bild, Årg. 20, s. 282—288.

STRINDBERG.

BÖÖK, F. Vid Strindbergs sextioårsdag.
I förf:ns *Studier o. ströftåg i dikten o. historien.* S. 281—292.

HAGBERG, T. Strindberg och Japan.
I *Aftonbl.,* Nr 69.

LANDQUIST, J. Strindbergs Philosophie. Autorisierte Übersetzung von M. FRANZOS.
März, H. 25, s. 480—487.

MORTENSEN, J. August Strindberg. Några synpunkter.
Studentfören. Verdandis tidn.-artiklar, Nr 243. — I *Ups. nya tidn.,* Nr 4954 B.

Nietzsches bref till Strindberg.
I *Dagens nyh.,* Nr 14777.

PAULSON, J. Den daktyliska hexametern hos August Strindberg. En metrisk studie.
I förf:ns *Från antiken och senare tider.* S. 203—213.

PORITZKY, J. E. Zu Strindbergs Werk.
Das literar. Echo, Jahr 13, sp. 1598—1601.

RENNER, G. Strindberg als Zeittypus.
I *Der Zeitgeist,* Nr 20.

7. Metrik och stilistik.

Språk och stil. Tidskrift för nysvensk språkforskning. Utg. af B. HESSELMAN, O. ÖSTERGREN, R. G:SON BERG. Årg. 11. Upps. 8:o. 312 s. Pr. för årg. 4 kr.

K. F. SUNDÉN. Äro svarsorden *ja, jo, nej* pronominella? — A. L. ELMQUIST. Ett och annat rörande svenskan i Amerika. — O. ÖSTERGREN. En anmärkning till Tessins En Gammal Mans Bref, til En Ung Prints. — S. ROTHMAN. Danismer i Oscar Levertins språk. — T. H. SVARTENGREN. Du lilla skälmgubbe, din lilla skälm. — Smärre bidrag. — — B. HESSELMAN. Studier i svensk formlära. 1. — J. E. HYLÉN. Några anmärkningar till relativsatser. — K. F. SUNDÉN. Till frågan om ellipsbegreppet. — A. GRAPE. Om författarskapet till skriften »Om inhemskt språks förakt». — Smärre bidrag. — — R. G:SON BERG. Levertinska danismer. — H. CELANDER. Textbehandlingen i Richard Steffens Översikt av svenska litteraturen. — Smärre bidrag.

CEDERSCHIÖLD, G. Något om rimmen i Erikskrönikan. *Studier i nord. filol.*, Bd 2: 3. 13 s.

—— Om svenskan som skriftspråk. Uppl. 3. Lund. 8:o. viij, 253 s. Pr. 2,85 kr.

ELMQUIST, A. L. Ett och annat rörande svenskan i Amerika. *Språk o. stil,* Årg. 11, s. 17—28.

HELLQUIST, E. Bidrag till våra lånords historia. *Festskr. till K. F. Söderwall 1 jan. 1912,* s. 219—260.

LIDÉN, E. Om några fornsvenska lagord och lagstadganden. *Arkiv f. nord. filol.,* Bd 27, s. 259—285.

MJÖBERG, J. Några germanismer från tiden omkring 1800. *Festskr. till K. F. Söderwall 1 jan. 1912,* s. 261—273.

MÖRNE, A. Svenska språkets ställning i Finland. *Svensk tidskr.,* Årg. 1, s. 319—331.

NOREEN, A. Spridda studier. Populära uppsatser. Saml. 2. Uppl. 2. Stockh. 8:o. 166 s. Pr. 3 kr.

—— Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. H. 16—17 = Bd 5: 5, 3: 2. Lund. 8:o. S. 513—640; s. 81—160.

OLSON, E. Studier över rimmen i den fornsvenska Flores och Blanzeflor. *Festskr. till K. F. Söderwall 1 jan. 1912,* s. 45—120.

PIPPING, H. Ännu något om rimmen i Erikskrönikan. *Studier i nord. filol.,* Bd 2: 4. 7 s.

3. Folklore, Mytologi o. d.

Landsmål, Svenska, och svenskt folkliv. Tidskrift utg. på uppdrag av landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors ock Lund genom J. A. Lundell. H. 114 = Fästskrift till H. F. Feilberg från nordiska språk- ock folklivsforskare på 80-årsdagen den 6 aug. 1911 utg. av *Svenska landsmål, Maal og Minne (Bymaalslaget), Universitetsjubilæets Danske Samfund (Danske Studier).* Stockh.—Kbhvn—Kra. 8:o. 817 s. Pr. för subskrib. 4 kr., i bokh. 8 kr.

H. 114. J. A. Lundell. Skandinavisk folkkunskap. — O. Jespersen. Om Banden og Sværgen. — M. Kristensen. Folkelige Planteslægter. — C. Blinkenberg. Tordenvåbenet i Danske Oldtidsfund. — H. Grüner Nielsen. Torsvisen på Færøerne. — W. Thalbitzer og Hj. Thuren. Dans i Grønland. — J. Olrik. »Avnebag». — G. Christensen. Hans Christensen Sthens Salmer og »Folkeviserne». — V. Dahlerup. Bo Ingesens Aluær. — B. Olsen. Kærestegaver. — V. Bennike. Oversigt over de danske Landskabsmål. — J. Brøndum-Nielsen. Hvorfra stammer det udlydende s i dansk (i)medens, (i)mens? — F. Dyrlund. Líkindi: lign, læjn. — C. M. C. Koolsgaard. Paa Hannæs i 1860'erne. — K. Bugge. Norske Høstskikke. — S. Eitrem. Saltet i Tro og Overtro. — R. Th. Christiansen. Litt om Torsdagen i nordisk Folketro. — K. Liestøl. Jøtnarne og Joli. — H. Schetelig. Folketro om gravhauger. — R. Berge. Skjemtevise fraa 1700-tale. — M. Olsen. Hvad betyder oprindelig ordet skald? — A. Bugge. Spørsmaalet om Vinland. — H. Bergroth. Om finländsk-svenska apiko-gingivaler. — S. Lampa. Tilltal ock hälsningar hos västgötaallmogen. — G. Danell. Sagan om de dumma käringarna. — J. A. Lundell. Om gränsen mellan central- och sydskandinaviska mål. — Hj. Lindroth. Ett gammalt svenskt skällsord. — A. Noreen. Tiveden ock tibast. — J. Sahlgren. Landskapsnamnet Närke. — O. Lundberg. Ortnamnet Dejbjerg. — J. Jakobsen. Nordiske minder, især sproglige, på Orknøerne. — G. Cederschiöld. Dvandva-sammansättningar i nutidssvenska. — J. Nordlander. Mellersta Norrlands näringar i början av 1800-talet. — Skånska matrecept. — J. Jónasson. Um fæðingu og dauða í þjóðtrú Íslendinga. — G. Nikander. Jul ock nyår på Åland. — E. Brate. Höknatten. — Hj. Falk og M. Moe. Middelalderens Visionsdigtning. — E. Lehmann. Totemisme. — E. T. Kristensen. Björnemanden. — H. Ussing. Korskilde og Hovsted. — P. Bjerge. Hodde og Tistrup i gamle Dage. — Dansk Folkemindesamling. Aktstykker og Fortegnelser. — N. E. Hammarstedt. Kvarlevor av en Frösritual i en svensk bröllopslek. — Louise Hagberg. Fastlag ock Hetvägg. — R. Steffen. Blåkulla-dödsgudinnan. — K. Krohn. Tyrs högra hand, Freys svärd. — A. Olrik. Myterne om Loke. — C. W. v. Sydow. Om maran ock varulven. — O. v. Friesen. Brödrahalla. — L. Fr. Läffler. Det evigt grönskande trädet vid Uppsala hednatämpel. — E. Modin. Växtnamn i Härjedalen, — T. Norlind. Svärdsdans ock bågdans. — A. Aarne. De skilda versionerna av sagan »flykten från trollet». — Résumés. — Innehållsförteckningar.

CHRISTIENSEN, R. TH. Litt om Torsdagen i nordisk Folketro.
Sv. landsmål, H. 114, s. 182—191.

FRIESEN, O. v. **Brödrahalla.** En småländsk runsten ock en folksägen.
Sv. landsmål, H. 114, s. 606—616.

HAGBERG, LOUISE. Fastlag och Hetvägg.
Sv. landsmål, H. 114, s. 518—535.

HAMMARSTEDT, N. E. Kvarlevor av en Frös-ritual i en svensk bröllopslek.
Sv. landsmål, H. 114, s. 489—517.

HOLMBERG, E. Några grupper av magiska föreställningar och bruk hos den svenska befolkningen i Österbotten.
Förh. o. upps., 24, s. 168—201.

KROHN, K. Tyrs högra hand, Freys svärd.
Sv. landsmål, H. 114, s. 541—547.

LUNDELL, J. A. Skandinavisk folkkunskap.
Sv. landsmål, H. 114, s. 9—32.

LÄFFLER, L. FR. Det evigt grönskande trädet vid Uppsala hednatämpel.
Sv. landsmål, H. 114, s. 617—696.

MODIN, E. Härjedalens ortnamn och bygdesägner. Uppl. 2. Stockh. 8:o. viij, 338 s. Pr. 5 kr.

NORLIND, T. Studier i svensk folklore. Lund. 8:o. xxvi, 432, 16 s.
Lunds univ. årsskr., N. F.: Afd. 1, Bd 7: 5. — Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 232, 235, af G. CEDERSCHIÖLD.

—— Svärdsdans och bågdans.
Sv. landsmål, H. 114, s. 738—756.

OLRIK, A. Myterne om Loke.
Sv. landsmål, H. 114, s. 548—593.

REUTERSKIÖLD, E. Källskrifter till lapparnas mytologi. Stockh. 8:o. xliv, 120 s. Pr. 3 kr.
Bidrag till vår odlings häfder, utg. af Nord. museet, 10. — Anm. i *Nord. tidskr.*, 1911, s. 279—281, af N. E. HAMMARSTEDT.

SCHÜCK, H. Nordisk folktro och fornnordisk religion. Uppl. 2. Stockh. 8:o. 24 s. Pr. 25 öre.
Studentfören. Verdandis småskrifter, 134.

SEGERSTEDT, T. Nordiska vapengudar.
Skrifter tillägn. P. G. Eklund, s. 663—695. — Anm. i *Fataburen*, 1911, s. 124—126, af N. E. H[AMMARSTEDT].

SJÖBERG, N. Rituala bruk vid våra hälsokällor.
Fataburen, 1911, s. 46—51.

SYDOW, C. W. v. Om maran ock varulven. Sägner från Bleking ock Småland.
Sv. landsmål, H. 114, s. 594—605.

Af Svenska Litteratursällskapet utgifna Skrifter.

1880/81.

1: 1. Samlaren. 1: 1—2. Pris i bokh. 3 kr.; 2 kr.
2: 1. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 1. Pris i bokh. 2 kr.
3: 1. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 1—64.

1881/82.

1: 2. Samlaren. 2: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 1,50.
2: 2. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 2. Pris i bokh. 3 kr.
4. En svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. Pris i bokh. 2 kr.
3: 2. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 66—192.

1882/83.

1: 3. Samlaren. 3. Pris i bokh. 2 kr. (Fullständig i ett häfte.)
3: 3. Ur en Antecknares samlingar (slutet). Pris i bokh. kompl. 6 kr.
5. Skrifter af C. G. Tessin. 1—2. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883/84.

1: 4. Samlaren. 4: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 2,50.
6: 1. G. Benzelstjernas Censorsjournal. 1. Pris i bokh. 2 kr.
7: 1: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 1. Harald Oluffsons Visbok. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

1884/85.

1: 5. Samlaren. 5. Pris i bokh. 3 kr. (Fullständig i ett häfte.)
6: 2—3. G. Benzelstjernas Censorsjournal. 2—3. Pris i bokh. 2 kr.; 1 kr.
1500- och 1600-talens Visböcker:
7: 1: 2. 1. Harald Oluffsons Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
7: 2: 1. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 1. Pris i bokh. 2 kr.

1885/86.

1: 6. Samlaren. 6: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 2 kr.
7: 2: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
8: 1. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 1.
9: 1. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 1.

1886.

1: 7. Samlaren. 7. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
8: 2. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 2.
9: 2. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 2.

1887.

1: 8. Samlaren. 8. Pris i bokh. 4 kr.
8: 3. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 3.
7: 2: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 3 (sluthäfte). Pris i bokh. 2 kr.

1888.

1: 9. Samlaren. 9. Pris i bokh. 4 kr.
8: 4. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 4.
9: 3. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 3.

1889.

1: 10. Samlaren. 10. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
10: 1. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 1 (1481—1501). Ej i bokhandeln.
7: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. 3. Barbro Banérs Visbok. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
11: 1—2. Skrifter från reformationstiden. 1—2. Pris i bokh. 2 kr.

1890.

1: 11. Samlaren. 11. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
10: 2. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 2 (1504—1518). Ej i bokhandeln.
9: 4. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 4.
12: 1. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 1. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

1891.

1: 12. Samlaren. 12. Pris i bokh. 4 kr.
10: 3. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 3 (1518—1527). Ej i bokhandeln.
9: 5. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 5.

1892.

1: 13. Samlaren. 13. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
10: 4. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 4 (1527—1530). Ej i bokhandeln.
12: 2. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 2. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
9: 6. Personregister till Bref rörande Nya Skolans historia. Pris i bokh. komplett 5 kr. 75 öre.

1893.

1: 14. Samlaren. 14. Pris i bokh. 3 kr.
13: 1. Lars Wivallius. Hans lif och diktning. Af H. Schück. 1. Pris i bokh. 6 kr.
1. Extrah. Samlaren. Extrahäfte. Pris i bokh. 3 kr.
11: 3—4. Skrifter från Reformationstiden. 3—4. Pris i bokh. 3 kr.; 1 kr.

1894.

1: 15. Samlaren. 15. Pris i bokh. 4 kr.
14. Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Pris i bokh. 2 kr.
12: 3. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 3. Pris i bokh. 50 öre.

1895.

1: 16. Samlaren. 16. Pris i bokh. 4 kr.
13: 2. Lars Wivallius. 2. Pris i bokh. 2 kr.

1896.

1: 17. Samlaren. 17. Pris i bokh. 5 kr.
15: 1. Johan Wellander. Litteraturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den Gustavianska åldern. Af O. Levertin. 1. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1897.

1: 18. Samlaren. 18. Pris i bokh. 5 kr.
7: 4. 1500- och 1600-talens Visböcker. 4. Pär Brahes Visbok. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
16. Holofernes och Judit. Ett drama från reformationstiden. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1898.

1: 19. Samlaren. 19. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
15: 2. Johan Wellander. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
17: 1. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska litteraturen. Af L. Bygdén. H. 1.
11: 5—7. Skrifter från Reformationstiden. 5—7. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre; 1 kr.; 2 kr. 50 öre.

1899.

1: 20. Samlaren. 20. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 2. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 2.
18: 1. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. 1. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
19: 1. Thomas Thorilds bref. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1900.

1: 21. Samlaren. 21. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 3. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 3.
18: 2. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. 1. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
19: 2. Thomas Thorilds bref. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1901.

1: 22. Samlaren. 22. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
7: 5. 1500- och 1600-talens Visböcker. 5. K. Bibliotekets Visbok i 16:o. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
17: 4. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 4—5.

1902.

1: 23. Samlaren. 23. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 5. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 6.
19: 3. Thomas Thorilds bref. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1903.

1: 24. Samlaren. 24. Pris i bokh. 4 kr.
17: 6. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 7–8.
7: 6: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 6. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 1. Pris i bokh. 1 kr.

1904.

1: 25. Samlaren. 25. Pris i bokh. 5 kr. 50 öre.
17: 7. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 9. Härmed är 1:sta bandet färdigt. Pris i bokh. 15 kr. Lösa häften säljas ej.

1905.

1: 26. Samlaren. 26. Pris i bokh. 6 kr.
17: 8. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 10 (Bd 2: 1). Ej i bokh.

1906.

1: 27. Samlaren. 27. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 9. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 11 (Bd 2: 2). Ej i bokh.
7: 6: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. 6. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 2. Pris i bokh. 1 kr.
20. Thorilds bref till C. F. Cramer. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1907.

1: 28. Samlaren. 28. Pris i bokh. 6 kr.
17: 10. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 12 (Bd 2: 3). Ej i bokh.
21: 1. Lejonkulans Dramer. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1908.

1: 29. Samlaren. 29. Pris i bokh. 4 kr. 50 öre.
17: 11. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 13 (Bd 2: 4). Ej i bokh.
21: 2. Lejonkulans Dramer. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1909.

1: 30. Samlaren. 30. Pris i bokh. 4 kr. 50 öre.
17: 12. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 14 (Bd 2: 5). Ej i bokh.
22. Studier öfver Lejonkulans Dramer. Pris i bokh. 2 kr. 25 öre.

1910.

1: 31. Samlaren. 31. Pris i bokh. 6 kr.
17: 13. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 15 (Bd 2: 6). Ej i bokh.
21: 3. Lejonkulans Dramer. H. 3. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1911.

1: 32. Samlaren. 32. Pris i bokh. 4 kr.
17: 14. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 16 (Bd 2: 7). Ej i bokh.
21: 4. Lejonkulans Dramer. H. 4. Pris i bokh. 1,50 kr.
23. Studier i Stagnelii ungdomslyrik. Pris i bokh. 3,50 kr.

1912.

1: 33. Samlaren. 33. Pris i bokh. 6 kr.
17: 15. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 17 (Bd 2: 8). Ej i bokh.
21: 5. Lejonkulans Dramer. H. 5. Pris i bokh. 1,50 kr.
7: 7: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 7. K. Bibliotekets Visbok i 4:o. H. 1. Pris i bokh. 1 kr.

Samlaren, 3, 5 och 7 ff. äro utgifna hvardera i ett häfte. — Af Sällskapets öfriga skrifter äro 2, 3—6, 9, 12—16, 20, 22 och 23 afslutade.

För angelägenheter rörande tidskriften samt Sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till professor Henrik Schück, Uppsala.

Anmälan om inträde i sällskapet sker till Sällskapets *skattmästare*, adr. Uppsala.

Svenska Litteratursällskapets Arbetsutskott.

